IOAN SLAVICI

O P E R E

Sub îngrijirea unui Colectiv

VI

SCRIITORI ROMÂNI

EDITURA MINERVA
București, 1972

TEXT STABILIT ŞI NOTE
LA VOL. VI:
ION DODU BĂLAN

FATA DE BIRĂU

COMEDIE ÎN DOUĂ ACTE

PERSOANELE

BADEA HĂRLEA, birău în Ciohotești
NAICA FLOAREA, nevasta lui
ANIȚA, fata lui
CIMBRU, învățător sătesc
TĂNASE-A-POPII, teolog
MITRU FLORII-CUCULUI, om din sat
POPIC, dobaș în Ciohotești
MORGÓ LOȚI, rotar ungur

Scena se petrece în părțile de către Mureșul de Sus și Crișuri, în comuna Ciohotești.

ACTUL I

Peisagiu. O fîntînă. În dreapta şi în stînga, pomi.

SCENA I

ANIŢA, mai tîrziu CIMBRU

ANIŢA
(leagă o funie de un oluţ)

Vezi aşa! *(Priveşte-n dreapta.)* Nu se vede, nu s-aude. Oare unde să poată fi? *(Şede-ndemănatec pe doaga fîntînei şi începe a cînta, după ce a lăsat olul pe funie-n jos.)* Doamne, Doamne! oare unde şede astăzi aşa de mult?... S-ar cădea să vină acuma, că tot pe aici vine de la vînat... *(Priveşte-n soare.)* Apoi acuşi e prînzul cel mare... *(Cîntă, plecîndu-se cu funia şi privind în dreapta.)* Au! îmi pare c-aud o cîntare! *(Sare iute de la fîntînă şi scapă funia.)* Iaca! acuma scăpai olul cu funie cu tot în fîntînă! *(Rîde.)* Mă uitasem cu totul cum că-s cu olu-n mînă... Ce să fac acuma? *(Ridică cellalt ol.)* Acuma să umplu pe acesta... dar cum?

(Cimbru s-aude cîntînd afară.)

ANIȚA

Acela-i el!... Doamne, de ar şti cum că eu aştept după el... m-aş băga-n pămînt de ruşine... Iacătă-l! *(Fuge de la fîntînă în stînga.)*

CIMBRU
(d-afară)

Aniță! Aniță!

(Anița stă locului și privește de jumătate și rușinoasă la el.)

CIMBRU
(vine din dreapta c-o pușcă de-a umăr)

Aniță! De ce fugi totdeauna de mine?

ANIȚA
(turburată)

Da', că eu nu fug... da' mi se-ncălzeşte apa.

CIMBRU

Ți se-ncălzeşte apa? Ia să mai umplem olurile o dată, de s-a încălzit. Ian dă-mi să beau o dată.

ANIȚA
(încurcată)

Iaca! *(Se face că varsă mai nainte jos și după aceea îi dă olul.)*

CIMBRU
(observă, surîzînd, că nu-i apă în el, bate-n el)

Aniță, d-apoi că n-ai apă. Cum se mîncă ea cu mine!

ANIȚA

Ba eu nu mă mînc!

CIMBRU
(tandru)

Cum să nu te mînci, cînd ai zis că ți se-ncălzeşte apa, şi tu-mi dai olul gol?

ANIȚA

Vezi că m-am uitat, c-am scăpat olu-n fîntînă.

CIMBRU

Ha-ha-ha!... Scăpat în fîntînă? Apoi cum l-ai scăpat?... Vino să-l scoatem. *(Merge la fîntînă și se uită în ea.)* Iaca! D-apoi că şi funia e la ol. Aşteaptă, că pe acesta-l scoatem deloc. *(Merge la tufar și rupe o creangă.)* Vezi cu asta!... Numai vino de-mi ajută.

ANIȚA

Cum să-ţi ajut eu?

CIMBRU

Stăi numai ici lîngă mine şi mă scoate de-oi căde-n fîntînă.

ANIȚA

Ha-ha-ha! Cum te-oi scoate eu... că eşti greu?!

CIMBRU

Acuma aceea o vom vedea noi că cum să fie. Ştii... cînd zic eu c-am căzut în fîntînă, tu mă-ntrebi că de cîţi stînjini, şi de cîţi oi zice eu, atîtea sărutări să-mi dai tu mie.

ANIȚA
(se dă-ndărăt)

Baio, zeu!

CIMBRU
(vesel)

D-apoi că acuma o vom vedea noi. Vezi mă! Ba doară să-ţi dau olul de pomană. *(Lasă creanga și*

priveşte-n fund, ca şi cînd ar căuta ceva.) Funia e încă deasupra apei, şi mă tem că se cufundă; apoi trecu baba cu colacul de-a mai putea scoate olul. *(Pauză.)* Aniţă!

ANIŢA

Aud. *(Pauză.)*

CIMBRU

La toamnă se stoarce vinul.

ANIŢA

Stoarce.

CIMBRU

Se şi acreşte.

ANIŢA
(preocupată)

Şi...

CIMBRU

Oare ce fac feciorii şi fetele atuncea?

ANIŢA

Nu ştiu.

CIMBRU

Nu ştii? Oare nu se-nsoară feciorii?

ANIŢA

Ba însoară.

CIMBRU

Şi ce fac fetele?

ANIŢA

Nu ştiu.

CIMBRU

Iar nu ştii. Oare nu se mărită fetele?

ANIŢA
(tot preocupată)

Ba mărită.

CIMBRU

Şi tu... mărita-te-vei, Aniţă?

ANIŢA
(ca sus)

Mărita.

CIMBRU
(tresare şi se scoală de la fîntînă)

Mărita?... tu... te vei mărita? Şi... după cine?

ANIŢA
(tresare)

Nu ştiu.

CIMBRU

Cum să nu ştii, cînd zici că te măriţi?

ANIŢA

Ba nu mă mărit.

CIMBRU

D-apoi ce-ai zis, că te măriţi.

ANIŢA

Ba n-am zis.

CIMBRU

N-ai zis? Mie-mi pare c-ai zis. Vezi, Aniţă, eu mă supăr, tare mă supăr dacă te măriţi tu... Eu sar în fîntînă.

ANIȚA

Ba nu sări, că nu mă mărit.

CIMBRU

Cum mă poți dară speria așa?! *(Privește-n fîntînă.)* Iaca, acuma s-a cufundat funia sub apă. Hm! Cine poate să o scoată asta acuma?... Așadară că tu nu te vei mărita, Aniță?

ANIȚA

Nu.

CIMBRU
(privește iar în fîntînă și dă din umeri)

Trebuie să mergem fără apă. Așa-ți trebe... de ce te mînci cu mine?... Nu știu cum pot fi și eu așa? Să mă uit de totului de creangă, de funie și de ol?... De toate m-am uitat... Și... spune drept... nu te măriți tu, hai?

ANIȚA

Nu.

CIMBRU

Să mergem dar acasă, c-aici nu mai avem ce face.

ANIȚA

Nu-mi pasă.

CIMBRU

Ce-ți voi face eu? Tu ești de vină. *(Anița merge-n stînga, el o urmează și-și uită pușca rămată de doagele fîntînei.)* Iac-așa... acu mergem fără apă. *(Ies.)*

SCENA II

MITRU FLORII-CUCULUI vine din dreapta c-un topor de-a umăr; singur; observă pușca.

Iaca!... oare cine și-a uitat sculele la fîntînă? Acela trebuie să fie dăscălașul, că el umblă pe-aici la vînat.

(Ia pușca-n mînă și privește la ea.) Așa e!... Asta-i pușca dăscălașului. Ce necaz l-a făcut însă de-a lăsat-o la fîntînă? *(Privește-n toate părțile.)* Apoi că iacătă-l! Oare cu cine merge?... Aceea pari-mi-se că-i Anița Hărleanului... Oare? Va fi zău aceea? Fata e netedă și fecioru-i sprinten!... Caută tu măi la el... de acolo-ți sare iepurile, de unde nici nu te visezi... Numai se lovesc bine laolaltă... Hop!... Dăscălașule!... Dăscălașule!... M-auzi?! *(Face semne cu pușca către el.)* Ian vină, și nu-ți uita armele pe la fîntînă.

SCENA III

CIMBRU, MITRU FLORII-CUCULUI

CIMBRU
(din stînga)

Bat-o ploaia pușcă!... eram s-o uit la fîntînă.

MITRU
(zîmbind)

Ba nu erai, nepoate, s-o uiți, ci ai și uitat-o cumsecade. *(Arată-n stînga, către Anița.)* Mie-mi foarte pare că ți-a fost mintea pe colo. Așa-s feciorii și fetele... bată-mă cucul, de nu se uită și duminica de liturghie. Eu mă mir că nu ne-ai cîntat una de „cele“ în loc de stihoavne.

CIMBRU

Ia lasă și dumneata, nu te mai mînca cu mine. *(Ia pușca.)* Și mulțam! *(Vrea să meargă.)*

MITRU

Ia... ia mai stăi oleacă... *(Îl privește și, c-un gest viclean.)* Da'... place-ți de ea, hai?... Frumoasă, hai... ce zici?

CIMBRU

O, Doamne, și dumneata!

MITRU

Du-te, du-te; că văd că-ţi ard călcăile.

CIMBRU

Sănătate bună. Şi mulţumesc, bade Mitrule. *(Iese.)*

MITRU
(privind după Cimbru)

Ce ţi-i tinereţa!... *(După o pauză.)* Numai s-o capete de la birăul. De ce nu?... Ba, nici pînea lui Dumnezeu nu-i mai bună decît dăscălaşul. Om de treabă, cumsecade. Cu toate că tare-mi pare c-a fi-n zădar... Biräu-i om cam şod! Ce?... o vorbă bună, şi lucru-i gata. Să fie numai ceva, apoi aici sunt eu. Bine că ştiu de treaba lucrului: eu nu-l las pe dăscălaşul, zău nu-l las! Apoi cu biräul iese omul uşor la capăt, numai să-i cunoască doaga lui... şi eu i-o cunosc; eu ştiu vorbi cu el. *(Iese în stînga.)*

SCENA IV

TĂNASE-A-POPII

TĂNASE-A-POPII
(vine din dreapta şi priveşte după cei dispăruţi)
(Singur)

Iar îi cu ea. De-o săptămînă de zile îl văd în toată ziua cu Aniţa la fîntînă. Hm! nu merge! asta nu poate merge-aşa. Oare de ce să conversez eu de doi ani nentrerupt cu judeasa?... Asta nu poate fi-n zadar! Abia aşteptam să crească Aniţa mare, şi acuma, uite-te tu, mă, la el? S-o ieie dinaintea ochilor mei. Oho! nu aşa să cîştigă fetele frumoase şi cu bani... Aşa e... cu bani? De frumuseţe?... calea-vale... ce-mi pasă mie?... fie ca mama-pădurilor, numai mii să aibă... şi Hărleanu are... şi Aniţa-i fiica lui unică. Aşa să fie! Aniţa-i trecută de şesesprezece ani: acuma trebuie să-şi împlinească judeasa promisiunea... că mi-a promis. Ş-apoi să văd eu, că fi-voi eu popă-n Ciohoteşti sau ba... O sută la prota, cîteva la... D-apoi că acuma ştiu eu cum se cîştigă parohiele pe la noi!... Ce teologie?... Nu-i destul că am perdut un an şi jumatate vara pe la ea?... Ce să fie însă cu dăscălaşul? Cu el trebuie să împart eu turtele... *(Meditînd.)* La judele acum deloc... deloc mă duc. Ce va da tîrgul şi norocul! *(Iese-n stînga.)*

SCHIMBARE

Odaie ţărănească la badea Hărlea. În mijloc o masă, pe lîngă ea un pat de cele ţărăneşti, înalt şi cu perini de părete. Lîngă masă, de-a dreapta şi stînga, cîte o laiţă cu pupi.

SCENA V

BADEA HĂRLEA, singur

BADEA HĂRLEA
(intră în odaie, îşi pune pălăria pe botă într-un colţ, se şterge după aceea cu mîneca cămeşei de sudori pe faţă)

Haa! De cîndu-s biräu n-a mai fost aşa căldură ca astăzi! *(Merge la un credenţi de sticlă şi caută pintre nişte şipuri goale.)* Oare să nu fie pe icea ceva de băut?... Nu-i... Nici aici... Numai să nu dau de albelele babei... Nu-i... *(Tuşeşte.)* Mi-e plin gîtul de pulbere. *(Merge spre uşă.)* Babă-ă!... N-aude. *(Deschide uşa.)* Tu, Floare!

NAICA FLOAREA
(de afară)

Ho-op!

BADEA HĂRLEA

En vin-oleacă-n casă. *(Merge către masă.)*

SCENA VI

BADEA HĂRLEA, NAICA FLOAREA

NAICA FLOAREA
(intră cam repede, așa ca femeile de pe sate)

Da' ce-i, moșule?

BADEA HĂRLEA

Ha-ha-ha! nimica, babă, nimica. *(Ia o butelcă goală ș-o întoarce cu fundu-n sus.)* Zău nimic! Uită-te numai!

NAICA FLOAREA
(ia butelca de la el)

Să te ții, moșule! *(Merge la ușă.)* Măi Popicule!

O VOCE DE AFARĂ

Ho-op!

NAICA FLOAREA
(dă butelca pe ușă)

Iaca... împle-o cu vinars. *(Se pune lîngă badea Hărlea.)* Da' voi pe unde-ați umblat astăzi... de v-ați obosit așa?

BADEA HĂRLEA
(suflă)

Pfuuu!... Lasă-mă, nu mă mai întreba... Am bătut satul de la un capăt pîn' la altul, de-am adunat bucate la stavari.

NAICA FLOAREA

Așa-ți trebe! De ce nu rămîi tu om la casa ta, ca tot omul bun și strînguitor? Să fi făcut cum am zis eu. Spune-mi, ce ajungi cu birăitul tău?

BADEA HĂRLEA
(se scoală, categoric)

Femeie, taci... Ți-am spus-o cum că pe notarul nu-l putem scoate din sat, numai dacă voi fi eu birău... *(Răsucește musteața.)* Altul nu-i om de asta!

NAICA FLOAREA

Așa!... că tu numai cu procesurile tale îți bați capul... pînă ce nu-i ajunge la sapă de lemn, cum a ajuns Mitru Cuculeștilor.

BADEA HĂRLEA

Femeie, taci! nu te mînca cu mine.

NAICA FLOAREA

Că eu tac... că eu nu mă mînc... mi-i jele numai de tine cînd văd că alergi ca dorobanții prin sat, cînd ai putea ședea în pace la moșia ta. Ce treabă ai tu cu lucrurile satului?... Tu ai ce-ți trebe... ce mai cei dară?... Ce să îngrași tu pe cîți perde-vară, pe toți.

BADEA HĂRLEA
(mulcomind-o)

Vezi, babă, vezi!... se vede că ești femeie... Trebe să știi că și la sat trebuie oameni: oare ce ar fi din sat dacă n-ai avea diregători?... ce ar fi din sat fără birău?

NAICA FLOAREA

D-apoi fie birău care îi place: ce treabă ai tu de-acolo?

BADEA HĂRLEA

Ce treabă am? Acea treab-o am, că-mi place mie să fiu *eu* birău.

NAICA FLOAREA

O, Doamne!... da' și mult bine mai ai din birăitul tău!

BADEA HĂRLEA

Aşa e! nu am, nici nu m-am bagat de birău, ca să mă fac gras de avut; că am, mulţam Domnului, cît şepte şi zece din alţii, şi asta-mi va fi mie destul cu casa mea; cît puţin, destul. Ştii tu, însă, babă, că cine are mai mult trebuie să şi deie mai mult. Cela care n-are nimic trebe să meargă la sapă, ca să cîştige de mîncat la copii. Eu n-am nici un lucru... lucru dar pentru sat.

NAICA FLOAREA

Mai lucre şi alţii... nu mai sunt alţi oameni avuţi în Ciohoteşti?

BADEA HĂRLEA

Se vede că eşti femeie. Nu-i tot omul de diregătoria asta... aici trebuie om de omenie. Unul voieşte şi nu poate, altu-ar putea şi nu voieşte... *(Se bate-n piept.)* Eu voiesc şi pot, ştii tu, babă... eu pot.

NAICA FLOAREA
(glumind)

Laudă-te gură, că iaca pumnul!

BADEA HĂRLEA

Acuma batjocoreşte-te tu cît voieşti; eu ştiu că nu-i om de birău în sat ca mine, şi de aceea m-am băgat eu... Sau n-a fost Florea Părcăneştilor zece ani birău în Ciohoteşti?... şi ce a rămas de el? nimic! Şcoala nevăruită, casa satului descoperită, mormintele neîngrădite. Măi, să lese el fînul pe Valea-Păpuşenilor şepte ani nearendat!... Vezi bine c-a dus fînul la curtea lui!

NAICA FLOAREA

Ducă-l; ce treabă ai tu de acolo?

BADEA HĂRLEA

Ce treabă am? Cum să n-am eu treabă de ceea ce-i a satului?... Aceea nu-i nici a lui Petru, nici a lui Pavel: aceea-i a nostru, a satului întreg.

NAICA FLOAREA

Acuma lasă, că o vei face tu mai bine.

BADEA HĂRLEA

Face... zău face, că am şi făcut. Eu-s de doi ani birău: am acoperit şcoala, am văruit-o, am îngrădit mormintele, am pus pomi pe marginea paghinei săteşti... Acuma mai am să acopăr casa satului, să fac grajdi vitelor satului, să ţîp pe notariul şi să aduc unul bun în loc; apoi după aceea fie birău cui i-o plăcea în Ciohoteşti.

NAICA FLOAREA

Apoi că aşa vei fi tu gata-n zece ani.

BADEA HĂRLEA

Să fiu în douăzeci. Fac, cît trăiesc, ce pot; după aceea mai facă şi alţii.

NAICA FLOAREA

Aşa vezi! Lasă tu trebile tale pentru a nimănui. Nu vezi tu că la toată lumea merg lucrurile cum se cade, numai tu rămîi năpoi în toate de cînd eşti birău?

BADEA HĂRLEA

Ce? Cine? Ce lucruri rămîn năpoi?

NAICA FLOAREA

Ce lucruri?... Ale tale... Ian caută de vezi, că mai găsi-vei vie nesăpată pe tot dealul afară de-a ta?... A ta-i plină de ştir.

BADEA HĂRLEA

A cui vie? A mea?

NAICA FLOAREA

A cui pară, dacă nu a ta? Ian lasă, că toată lumea se rîde de tine şi zice că ţi-ai pierdut mintea acuma la bătrîneţe.

BADEA HĂRLEA

Cine zice-aceea? Cine cutează să zică? Via mea nu-i săpată pentru că... pentru că... n-am săpat-o. Aşa e... eu-s om cu minte; viile nu sînt încă de săpat! *(Pleacă către uşă.)* Şi acuma să-ţi arăt că eu-s birău în Ciohoteşti! *(Deschide uşa şi se loveşte în Popic, care vine cu vinarsul.)*

SCENA VII

POPIC; cei de mai sus

(Popic pune vinarsul pe masă.)

BADEA HĂRLEA
(merge la masă şi ia vinarsu-n mînă)

Măi Popice! *(Bea.)* Via mea nu-i săpată. *(Bea.)*

POPIC

Nu, jupîne birău.

BADEA HĂRLEA

Tu să te duci p-a seară pîn sat să-mi cerci săpători! Înţeles-ai? *(Bea.)* Pînă mîne sara să-mi fie via săpată; că de nu, apoi tu nu mai baţi doba-n Ciohoteşti! Ai înţeles-o? *(Bea.)*

POPIC

Înţeles, jupîne birău.

BADEA HĂRLEA

Spune către oameni: „Măi oameni, Hărlea, biräul nostru, vă pofteşte la o clacă". Aşa să zici!... *(Către naica Floarea.)* Şi tu, babă, tu să fii gata cu scover-

zile pe cînd vin lucrătorii. *(Către Popic.)* Ţi-am spus-o acuma: aşa să zici, cum am zis eu; aşa să faci, cum eu ţi-am spus-o!... M-ai înţeles?... Şi acuma poţi merge.

POPIC

Acuma grija mea! *(Aparte.)* Se vede cum că n-a băut azi încă nimic, că e cam spulberat.

BADEA HĂRLEA
(către nevastă)

Văzuşi-o?... aşa fac biräii.

NAICA FLOAREA
(măgulindu-l)

O, Doamne! Dacă n-am zis eu nimica. Aşa-mi place mie de tine; acuma eşti tu om cu minte... Da'... ţi s-a gătat vinarsul, i-a adu-mi sticla, să-ţi mai aduc. *(Iese cu sticla.)*

BADEA HĂRLEA

Zică cine ce-a zice, baba-i bună la casă. Numai de n-ar mîna-o strechea cîteodată! E! ce ştiu femeile!... Care nu-i bun, dă-l în proces... pînă la vlădica... pînă la ministeri... *(Face din cap.)* Ba... încă pînă şi la-mpăratul mă duc de se mîncă cu mine. Cu mine nu-i bine-a te mînca... Ce-i drept nu-i păcat: care-şi ia gugiba-n grumazi poarte-o cum se cade, ca om de omenie, să nu înşele însă nime lumea, c-atunci-s eu aici.

SCENA VIII

BADEA HĂRLEA, ANIŢA

ANIŢA
(intră şi pune vinarsul pe masă)

Tată, iaca vinarsul. *(Voieşte a merge.)*

BADEA HĂRLEA

Stăi, nu fugi. Ian vină-ncoaci la tata. *(O prinde de mîni.)* Vezi aşa!... Acuma uite-te la mine-n ochi... Da' nu fi aşa de brumată.

ANIȚA

Da', că nu-s, tată.

BADEA HÂRLEA

Dar nu ești, cioarelor!... iar-ai spart atare oală la foc... Las-o necazului, nu te supăra tu pentru aceea... cumpărăm noi alta... Știi tu că mă-ta e cam spulberată; n-asculta tu de ea. *(O dezmiardă.)*

ANIȚA

Doamne, că șod ești tu, tată!... D-apoi că nu am spart nici o oală, și mama nu...

BADEA HÂRLEA
(o întrerupe)

Lasă, lasă, nu te mai scoate. Știu eu pe unde umblă gîndul la fetele mari. He-he-he!... alesu-ți-ai?... așteaptă numai pînă după fiertul vinului!... Să facem ospăț ca la o fată de domn; să meargă vorba-n șepte țări... *(O dezmiardă.)* Și... ia spune-mi tu... ce voiești să fii... hai? Preoteasă?...

ANIȚA
(turburată, își desface mînile dintr-a tătine-său)

O, Doamne, și tu; ce te tot mînci cu mine?

SCENA IX

NAICA FLOAREA; cei de mai sus
(Naica Floarea intră repede.)

BADEA HÂRLEA

Tu, babă, ce ai făcut tu cu Anița?

NAICA FLOAREA

Eu? Cu Anița? *(Merge la Anița.)* Cu Anița mamei, eu? *(O sărută.)* Mîncu-ți ochii tăi!... Du-te, du-te, puiule, mai vezi de cuină... Știi tu cum sunt oamenii.
(Anița iese.)

NAICA FLOAREA

Uită-te tu la ea... mai este așa fată-n sat?

BADEA HÂRLEA

Bine, bine... numai tu iară te-ai spulberat pe ea. *(Aspru.)* Femeie, eu ți-o spun, fii cuminte... Știi tu că eu-s om rău.

NAICA FLOAREA

Oare ce-ți vine-n minte?... Eu să mă spulber pe Anița?

BADEA HÂRLEA

Tu, dară, tu; știu că nu altă lume. Dar am văzut-o eu cum că-i supărată de-un timp încoace.

NAICA FLOAREA
(se pune lingă badea Hărlea)

Ei, omule, omule, să vede că n-ai ochi numai pentru procese. Nu știi tu cînd izbesc fetele la uși? *(În taină.)* Anița s-ar mărita.

BADEA HÂRLEA
(surprins)

Oare?

NAICA FLOAREA

N-ai ce te mira; eu o știu cu de-a bună seamă.

BADEA HÂRLEA

Hm! măi! Nici nu te-ai visa. Apoi de unde-o știi tu?

NAICA FLOAREA

De unde-o știu?... Apoi o știu, c-o știu, și lucru gata!

BADEA HÂRLEA

Iaca strolea!... Femeie, mîncat-ai tu ceapa-cioarei? O știi c-o știi... asta nu-i încă destul.

NAICA FLOAREA
(s-așază mai aproape de badea Hărlea; confidențial)

Apoi și vecinii-mi spun cum că-i foarte place a ședea la răcoare cu dăscălașul. *(Așteaptă efectul descoperirii ei.)*

BADEA HĂRLEA

Cu dăscălașul? *(Își sucește mustața.)* Ce zice?... cu dăscălașul?... Și-apoi?

NAICA FLOAREA

Ș-apoi?... Ce ș-apoi? ș-apoi nimic! Sau doară nu-i destul asta?... Ce? Venitura acela să cuteze a se uita la fata mea? Ba, ba, ba, nu, pînă...

BADEA HĂRLEA

Nu te înfierbînta așa tare! De unde știi tu că Aniței îi place de dăscălașul și dăscălașului de Anița?

NAICA FLOAREA

Apoi o știu, c-o știu!

[BADEA HĂRLEA]

Femeie, vorbește cum se vorbește dacă voiești a vorbi.

NAICA FLOAREA

Că așa vorbesc, cum se vorbește! *(Se scoală.)* Eu odată cu capul nu voi lăsa să dai tu pe Anița după dăscălașul!

BADEA HĂRLEA

Cioarelor! că înferbîntată ești. Apoi zis-am eu cum că voi da-o? Însă... *(dă din umeri)* dacă-i place fetei de ficior și ficiorului de fată... apoi de ce nu?

NAICA FLOAREA

Vezi? Iacătă-l; am zis-o?... Cîtă minte are el, ar fi în stare să asculte de fată. Ba nu, pînă ce voi fi

eu vie, nu! Anița e a mea, știi tu? A mea. Eu i-am căutat ei bărbat mai de Doamne, și n-o voi lăsa să meargă după altul, nu... pînă cu capul!

BADEA HĂRLEA

Și cine-ar fi omul acela mai de Doamne?

NAICA FLOAREA

Vezi, orbule? Nici atîta nu știi! Tănase-a-Popii. După ce umblă el la noi?... Acela-i om; vorbește tot după carte.

BADEA HĂRLEA

Tănase-a-Popii!... fie dar Tănase-a-Popii!... Ce-mi pasă mie? Aceste-s lucruri femeiești; gătați-le voi. Anița se va mărita după acela după care-i va fi dat să se mărite.

NAICA FLOAREA
(lingușindu-l)

Vezi, acuma vorbești tu ca oamenii cei cu minte. Așa-mi place mie de tine. *(Aparte, după o pauză.)* Acuma s-a mai muiet bătrînul... acuma pot doară... *(Tare.)* Moșule!...

BADEA HĂRLEA

Ce-i acuma iară?

NAICA FLOAREA

O vorbă bună, moșule, o vorbă bună.

BADEA HĂRLEA

Femeie, tu iar voiești să-mi cei bani.

NAICA FLOAREA

Numai de-o rochie Aniței.

BADEA HĂRLEA

Ştie-vă cioarele, că voi nu mai gătaţi cu rochiile... tot rochii peste rochii!... Femeie, ce cugeţi tu?... Stau la mine galbenii pe gard? sau cresc băncuţele ca suşoarcile?

NAICA FLOAREA

Bine; c-aşa vorbeşti tu... şi laşi să se rîdă lumea de tine.

BADEA HĂRLEA

De mine?... Cine cutează să se rîdă de mine?... Ian spune-mi, să-ţi arăt eu, că...

NAICA FLOAREA
(îi taie vorba)

Să-mi arăţi?... Ia lasă-te, nu mai arăta, că tu tot arăţi, şi nu se mai vede nimic din arătatul tău, ci laşi să zică Marta Cucşorului cum că Floarea ei e mai netedă decît Aniţa ta.

BADEA HĂRLEA

Cine-a zis-o aceea? Marta Cucşorului?... Cîţi bani îţi trebuie?

NAICA FLOAREA

Vezi... acuma-mi place de tine... aşa vorbesc oamenii cei cu minte... Douăzeci *buni.*

BADEA HĂRLEA

Douăzeci buni?... Femeie, căpăta-i tu? Nu-ţi dau nici un petac!

NAICA FLOAREA

Ce-mi pasă mie? Nu-mi da. Lasă să îmble Aniţa cu rochie de dulin şi Floarea cea slută cu una de matasă; ştiu că nu mă va hului lumea pe mine, ci va zice că tu eşti scump şi zgîrcit. *(Vra să iasă.)*

BADEA HĂRLEA

Tu, babă!

NAICA FLOAREA
(stă)

Ce-i?

BADEA HĂRLEA

Văzut-ai tu rochia cea de matasă la Floarea?

NAICA FLOAREA

Că doară *am* ochi!

BADEA HĂRLEA
(cufundat în cugete)

Aşteaptă tu oleacă!... N-am bani la mine. Nu face nimic: tu capeţi de la mine douăzeci de zloţi, bani buni... numai atunci să nu-mi mai ceri mai mult pînă la primăvară.

NAICA FLOAREA
(surîde)

Moşule!... numai încă pe-o păreche de papuci de aceia cu roze şi cipci.

BADEA HĂRLEA

Iară ceri? Nici un petac mai mult! Ai noroc c-am zis că-ţi dau; că acuma nu ţi-aş da nimic. Ştii tu însă că ce zic eu, aceea-i zis: fie bine sau rău, e zis dac-am zis o dată. Tu capeţi banii tăi; apoi nu te mînca mai mult cu mine; ştii tu că eu-s om rău şi iute la sînge! *(Iese.)*

SCENA X

NAICA FLOAREA
(singură)

Om rău şi iute la sînge! Apoi nici pînea lui Dumnezeu nu-i mai bună decît el... Pe papuci nu voiesc

să-mi dea bani... și Anița trebuie să aibă papuci. Doamne!... Da' ce vei face? Fac cum pot. Iacă... voi mai vinde v-o două măsuri de fărină. Ce vei face dară? *(Deschide ușa.)* Mă Popicule!

SCENA XI

POPIC, NAICA FLOAREA

POPIC
(venind, aparte)

Tot poruncă peste poruncă! *(Tare.)* Îmi pare că mă strigași, naică Floare?

NAICA FLOAREA

Strigat, da. Da' nu vei bea tu oleacă de vinars?

POPIC
(glumind)

Ce zice oare, nu voi bea? *(Ia vinarsul și bea.)* Haa!... se vede că-i vinars birăiesc. *(Întoarce sticla cu fundu-n sus.)* Puie-mi-se naiba-n năravul lui de sticlar, că zău și aproape i-a mai făcut fundul.

NAICA FLOAREA

Precum văz, tu ai mai bea, Popicule.

POPIC

Că zău, șoadă ești, naico Floareo; dară cînd am mai zis eu că n-aș mai bea?

NAICA FLOAREA
(ia sticla)

Ia las' să-ți mai aduc o înghițitură. *(Vrea să iasă.)*

POPIC

Ba nu, nu osteni dumneata pentru mine... Las', că mă duc eu.

NAICA FLOAREA

Ian dă-mi pace! *(Merge.)*

SCENA XII

POPIC
(singur)

Iaca!... mai vadă lumea acuma și ce n-a mai văzut! Acuma-s eu domn și ea... ea-i sluga mea. *(Se lovește cu palma peste gură.)* Doamne iartă-mă! Ce am zis?! Ba că nu-i slugă... ci așa ceva... nu știu ce: destul că eu-s domn. *(S-așază-n pozițiune arogantă pe un scaun.)* Ce? Doară n-aș ști eu fi domn dac-aș fi?... Maică! ce biräu ar mai fi din mine!... Cum aș face eu atunci?... Oare ști-o-aș și eu da la porunci?... *(Tușește.)* Hi-hi-hi!... Șod trebuie să fie a fi domn... Hi-hi-hi! *(Simulînd.)* Măi!... Deloc să te duci! hi-hi-hi... ian uită-te tu măi la el!... Nu-ți îmble picioarele, că... Oare cum aș zice eu de-aș fi birău?

SCENA XIII

POPIC, TĂNASE-A-POPII; Tănase-a-Popii intră repede

POPIC
(surprins)

Iaca! Da' pe dumneata ce vîntoase te-aduc așa de-a hățul? Sau doară te goniră cînii de dinapoi?

TĂNASE-A-POPII
(cu dispreț)

Nu-ți îmble lefetița! Acasă-i judele?

POPIC
(aparte)

Să mă mînc oleacă cu el. *(Tare.)* Ian mai zi o dată: cum ai botezat pe birăul?... Nu-i acasă.

TĂNASE-A-POPII

Şi buna lui soţie?

POPIC

Aceea voieşti a fi naica Floarea? Nici ea nu-i acasă. Nime nu-i acasă... numai eu cu Flocea şi cu căţeii cei mai mănunţei, care te goniră pe dumneata pîn' la uşa cuinei.

TĂNASE-A-POPII
(vrea să iasă)

Vină, apără-mă de cîni. *(Ies amîndoi, se-ntorc însă după naica Floarea.)*

SCENA XIV

NAICA FLOAREA, TĂNASE-A-POPII, POPIC

NAICA FLOAREA
(cu vinarsul în mînă; il pune pe masă)

Nici n-ai venit bine, şi iar voieşti a merge?

TĂNASE-A-POPII
(încurcat)

Scusamentu! Doară v-am călcat pe picioare? Servitore umilissimu! Cum vă este sănătatea, jupîneasă naică Floare?

POPIC
(ia sticla cu vinars, strînge capul între umeri şi rîde-n pumni)

Să fiu turc, de ştiu ce zice acuma... apoi nici naica Floarea nu-i mai cu minte decît mine.

NAICA FLOAREA

Ia lasă, nu mai zice către mine „jupîneasă"; bătrînu-i jupîn, el e birău.

TĂNASE-A-POPII

Mă rog! Îmi permitez a observui cum că fiind jupînul badea Hărlea jude, dumneavoastră sunteţi judesă... şi prin consecuenţă... Într-alt chip, sunteţi sănătoasă?

NAICA FLOAREA

Iaca, mă mai amărăsc şi eu pe-aici pe lîngă casă ca femeile de doaga mea... Da' şezi dac-ai venit la noi... Ce *bine* te-a adus? Ce nou ni-i mai şti spune?

TĂNASE-A-POPII

Mai nimic... Mai venii să mai conversăm cu domnul badea Hărlea şi-mi pare foarte rău că nu l-am aflat acasă.

NAICA FLOAREA

Cum să nu-l fi aflat?... Numai oleacă se duse pe-afară să vadă de lucrători... dar trebe să vină deloc.

TĂNASE-A-POPII
(privind aspru la Popic)

Măturătura asta a plebei s-a mîncat cu mine, a zis cum că nu-i nime acasă.

NAICA FLOAREA
(cu mustrare)

Popicule!

POPIC
(il scapă rîsul tocmai cînd bea)

Auzi cum zice către mine?... Către birău zice judeţu... către dumneata, naică Floare... nu ştiu cum şod... şod! Apoi către mine zice „mătură-pleavă"? Ha-ha-ha! El nu ştie că eu fug de treierat ca calul de streche!

TĂNASE-A-POPII

Ce impertinenţă bigolistică!

NAICA FLOAREA
(lui Popic)

Ce ştii tu? Tu eşti un prost! Domnişorul vorbeşte după carte. *(Lui Tănase-a-Popii.)* Ştii dumneata că aşa e Popic: glumeţ. *(Face lui Popic semn să meargă.)*

POPIC
(mai bea o dată)

Ei, sora mea cea bună! *(Strînge sticla la pept, apoi o pune pe masă cu fundu-n sus şi vrea să iasă.)*

NAICA FLOAREA

Ian stăi oleacă! *(Secret, către Popic.)* Pe seară să duci doi saci de făină la Moisa-ospătarul. Ştii... apo să taci! *(Se-ntoarce spre Tănase-a-Popii.)*

POPIC
(aparte)

Aha! Acuma ştiu eu de ce-a fost naica Floarea aşa de dulce la vorbă. Aşa-i trebe birăului, de ce nu-i dă bani, că are destui. *(Iese.)*

NAICA FLOAREA

Da' mult şede bătrînul! *(Merge la uşă.)* Bătrînule-e! Vină, că ai oaspeţi, oameni buni la casa ta. *(Închide uşa şi se pune lîngă Tănase-a-Popii.)* Ştiu că are omul lucru cu oamenii aceştia!...

TĂNASE-A-POPII

O, mă rog, luptele vieţii umane sunt insuferibili.

NAICA FLOAREA

Zău aşa! o femeie ca mine sufere mult.

SCENA XV

BADEA HĂRLEA, NAICA FLOAREA, TĂNASE-A-POPII

BADEA HĂRLEA
(vine cu o bacală-ntr-o mînă, cu o sticlă în cealaltă)

Te văzui venind şi cugetai cum că vom şedea mai bine de vorbă lîngă un păhărel decît numai aşa în vînt. Vezi aşa! *(Pune pe masă.)* Aice e vin, aici vinars: cum voieşti... Apoi ce mai zic novelele?

TĂNASE-A-POPII

Mai nimic, domnule jude, mai nimic! Cursul evenimentelor jurnalistice stă într-o cadenţă nimic zicătoare: din Pesta vine foarte puţin nou, şi din Viena mai nimic de insemnabilitate.

NAICA FLOAREA

Auzi tu?... Din Pesta nimic nou, şi din unde... unde şi [sic] ziseşi?... Îmi ieşi numele din cap... Cum se cheamă satul de unde nu vine nimic... Nu ştiu cum ziseşi.

(Badea Hărlea face din cap.)

TĂNASE-A-POPII

Nu sat, mă rog, nu sat, ci urbe mare, miezul focullariu al imperiului austriatec: Viena... *(Lugubru şi în taină.)* Faime foarte periculoase de război.

NAICA FLOAREA

Ce zice: peri culeşi din război? Apoi, te rog, ce război e acela? Cine lucră cu el? Împărăteasa, cu de-a bună seamă.

TĂNASE-A-POPII
(surîde)

Mă rog, nu război cu care se ţese pînza, ci război sau belu între doi populi sau staturi, ţesute în relaţiuni inimiceşti.

BADEA HĂRLEA

Ce ştiţi voi, femeilor? Lucrul stă aşa: acolo se *nimicesc* unii pe alţii; ai înţeles acuma?

NAICA FLOAREA

Vezi bine, vezi bine...

TĂNASE-A-POPII

Într-alt chip sunt foile de ieri, şi azi, pline de lamentăciuni.

NAICA FLOAREA

Ce zice de tăciuni?... acele din Pesta.

TĂNASE-A-POPII

Aşa e! Ştiţi, eu primesc în toată ziua foile novelistice din Pesta şi Viena pe poştă.

NAICA FLOAREA

Auzi tu! din Pesta şi... cum şi ziseşi? Pe poştă.

BADEA HĂRLEA

Vezi dară! D-apoi că aşa vin toate novelele, pe poştă. Cum să vină într-alt chip?

TĂNASE-A-POPII

Mă rog, pentru mine vin separate; eu am amici şi cunoscuţi.

NAICA FLOAREA

Vezi? Ce ştii tu?... El are mici cunoscuţi.

BADEA HĂRLEA

D-apoi că acuma dumnealui trebuie s-o ştie mai bine. Ce stăm noi încă în zadar aici? *(Închină.)* Să deie Dumnezeu roadă şi ospăţ la toamnă!

TĂNASE-A-POPII
(ia paharul, surîzînd)

Nu ştiu zău eu ce să fie de ospăţ! *(Închină.)* Să doneze zeul celestic frupte abondante pe grîne şi pe munţi şi fericire în viaţa domestică! *(Bea.)* Bun vin!... Precum ni enarează istoriile, nici străbunii noştri romani nu au băut mai bun vin decît acesta.

BADEA HĂRLEA
(umple)

Aşa-mi pare şi mie. Dar pe unde ai mai umblat astăzi?

TĂNASE-A-POPII

Mai fusei astăzi dimineaţă la vînat.

BADEA HĂRLEA

Barăm adus-ai ceva?

TĂNASE-A-POPII
(aparte)

Întrebarea fu bine pusă: acu e momentul de atac! *(Către badea Hărlea.)* La mine se întîmplă aceasta foarte rar... *(cu intenţiune)* şi mai cu seamă de cînd sunt unii oameni în sat cari gonesc toate vitele sălbătăcitoare. Şi astăzi a mers dăscălaşul înaintea mea. Barăm să fi adus el ceva; el însă? el nu ştie numai învrăjba.

NAICA FLOAREA

Dacă şi el ar face bine să şadă la şcoala lui decît să umble lela printre ţarine. De ce-i plăteşte satul?

TĂNASE-A-POPII

O, mă rog, aveţi tot dreptul: el nu capătă salarul în zadar, deci de la aceea nu-l pot eu opri.

BADEA HĂRLEA

Aşa e! Fratele Tănasie are drept; dăscălaşul e om de treabă, şi nime nu-l poate opri de la petrecerile sale dacă-şi face el numai treaba cumsecade.

TĂNASE-A-POPII

Dacă şi-o face numai cum se cade. Cugetaţi însă: pînă ce umblă el la vînat... eu tac însă, căci Cimbru este amicul meu cel mai bun.

NAICA FLOAREA
(cu zel)

Aşa e! pînă ce umblă el la vînat, ce fac copiii în şcoală?

BADEA HĂRLEA

Ce fac? Nimic nu fac; se joacă pe-acasă. Despre dăscălaşul nu poate nime să zică o vorbă rea.

TĂNASE-A-POPII

Cu tot dreptul!... Îmi pică însă foarte greu să fiu sincer; mă siliţi însă... şi-mi pare foarte rău, căci Cimbru este amicul meu cel mai bun. Tocmai înainte de asta cu cîteva zile am vorbit eu cu popa Colţan din Butuceşti... şi... eu tac însă, căci nu mi se cade...

BADEA HĂRLEA

Ba nu tăcea; să văd ce a mai zis gură-largă acela.

NAICA FLOAREA

Ce-a mai zis? Las', c-o ştiu eu, fără să mi-o mai spuie; şi-a bătut joc de-a bună seamă de tine, că laşi să te poarte un *nimene* ca dăscălaşul de nas.

TĂNASE-A-POPII

Eu acuma nu mai trebuie să zic nimic.

BADEA HĂRLEA

Ce? De mine? Popa Colţan... de mine?... Cutează numai!... Cu mine nu-i bine a te mînca, că eu-s om rău şi iute la sînge!

TĂNASE-A-POPII

Şi eu m-am mirat de impertinenţa lui şi m-am întors cu indignaţiune de către un om aşa de neonest. Nu e minune însă! Trebuie să fiu sincer... deşi mă doare din adîncul inimei mele... de a fi silit a vorbi contra celui mai bun amic al meu; dreptatea e însă cea întîi naintea mea; trebuie să o ştii, cum că toate satele dimprejur vorbesc despre...

NAICA FLOAREA

Auzi tu? toate satele dimprejur... şi tu taci?

BADEA HĂRLEA

Femeie, dă-mi pace!

TĂNASE-A-POPII

Apoi mă rog! După dreptul străbunilor noştri romani, nici nu e concesă docenţilor venaţiaţiunea.

NAICA FLOAREA

Auzi tu? După dreptul bunilor români.

BADEA HĂRLEA

Ian lasă! Dacă românul nici nu are drept.

TĂNASE-A-POPII

Mă rog! Oare este ceva mai sublim decît dreptul scris pe douăsprezece cărţi de împăratul Romulus şi Remus?

BADEA HĂRLEA

D-apoi că-mi pare cum că dumneata ai zis odată cum că strămoşii noştri [sic] au fost păgîni.

TĂNASE-A-POPII

Aşa e... Împăratul Romulus şi frate-său Remus au fost păgîni; fiul lui Romulus însă, Augustus Cesarus, s-au făcut creştin; şi Ulpianus Traianus, nepotul lui Romulus, se numeşte „bunu", fiindcă a ridicat multe mănăstiri şi a fost foarte misericordian. O, Doamne! unde sunt timpurile acele mari!

NAICA FLOAREA

Auzi tu acuma, că au fost creştini?

BADEA HĂRLEA

D-apoi că acuma d-nialui trebe s-o ştie mai bine decît mine.

TĂNASE-A-POPII

Aşa-i, mă rog! Şi... *(cugetă)* dacă nu mă înşel, în cartea a patra, paragraful 28, stă scris cu litere de aur că trebuie să ştii, cărţile aceste fură tipărite în Roma cu litere de aur.

NAICA FLOAREA

Ce zice, cu litere de aur!

TĂNASE-A-POPII

Da, da! cu litere de aur. Stă dară că: „Daschelis venantibus posti sui luantur", ce însemnează în românească de astăzi cum că: De la dascălii ce vînează să se ia posturile.

NAICA FLOAREA

Auzi tu ce stă în cartea cea mare?

BADEA HĂRLEA

Ce zice, tocmai aşa să fie acolo scris?

TĂNASE-A-POPII

D-apoi că doară n-am învăţat eu ştiinţile teologistice în zădar; eu ţi-o pot arăta negru pe alb.

BADEA HĂRLEA
(pe cugete)

Că de-ar fi aşa... apoi... *(Face din cap.)* Cu mine nu-i bine a te mînca... zău nu-i bine; eu-s om iute la sînge şi iubesc legea lui Dumnezeu.

NAICA FLOAREA

Dacă tot aşa vorbeşti tu? Ce eşti tu? birău? Nimic nu eşti!... Eu să fiu bărbat, eu să fiu birău: aş vedea eu cine şi-ar bate joc de mine!...

BADEA HĂRLEA

Femeie! femeie! taci, nu te mînca cu mine... Ştii tu că eu-s iute... Apoi ce să fac dară cu el?

NAICA FLOAREA

Ce să faci? Încă întrebi ce să faci?... De ce eşti tu dară birău?... Hei, să fiu eu în locul tău; aş vedea eu că cu cine ar moşteni dăscălaşul în Ciohoteşti. Ba, cu mine nu!

TĂNASE-A-POPII
(aparte)

Toate merg bine, acuşi-s la scop! *(Către badea Hărlea.)* Eu nu pot decît da de drept la naica Floare: ce e just, nu e păcat. Eu sunt cel mai bun amic a lui Cimbru; iubesc însă justeţa. Un proces cît de colea!

BADEA HĂRLEA

Bine zici, un proces.

TĂNASE-A-POPII

Şi eu te asigurez cum că tot omul va zice: acesta e birău!

NAICA FLOAREA

Vezi! aşa va zice lumea.

TĂNASE-A-POPII

Apoi ce se atinge de instanţie (suplică)... aici sunt eu: să o fac şiş după paragrafuri!... Ştiţi: mie-mi pare foarte rău... căci Cimbru...

BADEA HĂRLEA

Nimic mai mult... Dumneata eşti aici, numai să o faci!... că acuma ştii dumneata.

TĂNASE-A-POPII

Dar dă-mi pace, că doar am mai făcut eu de acestea. S-o fac... ştii pe nalt! să se ştie că vine de la un jude... Te rog, însă, să rămîie treaba între noi... Cimbru mi-i amic, şi nu aş voi...

BADEA HĂRLEA

Acuma lasă, că ştiu eu. La cine să dăm însă instanţia?

TĂNASE-A-POPII

La a... *(Pune degetul pe buze.)* Apelaţiunea cea dintîi e scaunul localnical... La domnul localnic... şi după aceea la episcopul.

BADEA HĂRLEA

Aşa, aşa! la episcopul!... Ba încă şi pînă la arhimandritul mă duc. Fă! scrie!

TĂNASE-A-POPII
(scoate plumb şi hîrtie)

O fac acum numai aşa, apoi o scriu eu acasă.

NAICA FLOAREA

D-apoi că acuma dumneata ştii cum va fi mai bine. *(Către badea Hărlea.)* Vezi, aşa-mi place mie de tine; acuma eşti tu om cu minte; învaţă pe care sunt de învăţat. Acum faceţi, că eu mă duc să mai văd de cuină. *(Iese.)*

SCENA XVI

BADEA HĂRLEA, TĂNASE-A-POPII

BADEA HĂRLEA

Să mai bem o dată. Să fii sănătos!

TĂNASE-A-POPII

Pentru succesul strălucit! *(Bea, după aceea se pune şi scrie.)*

BADEA HĂRLEA

Eu-s prea bun; dacă mă mîniu însă: ferească Dumnezeu toată lumea de mine! Şi notarului trebuie să-i ţîp un proces în grumaz!... Nu-mi place... nu ştiu de ce nu-mi place, destul însă că nu-mi place!... Apoi cu popa Cioranu trebe să împart colacii. Vezi măi! De cîte ori trece cu cadelniţa pe lîngă mine, totdeauna dă în alte lături cu fumul... Hm! cu mine să nu se mînce nime, că eu nu las treaba trecută... Să curăţesc satul de gunoi, apoi nu-mi pasă să mor, barem ştiu că am făcut ce am putut.

TĂNASE-A-POPII
(mormăind)

Rătăcit în labirintul... mm... Ba nu va fi bine aşa. *(Şterge.)* În labirintul... mmm! aşa vezi!

BADEA HĂRLEA

Ce ziseşi?

TĂNASE-A-POPII

Nimic, d-le jude, numai cuget adînc. *(Scrie.)*

BADEA HĂRLEA

Cugetă adînc! Acuma cred că va fi bună instanţia.

TĂNASE-A-POPII
(se scoală cu hîrtia în mînă)

Vezi aşa! Acuma-i gata. Ştii, nu rămîne aşa... mai coreg eu acasă.

BADEA HĂRLEA

Ian zi... să văd.

TĂNASE-A-POPII
(își ia o poziţiune superbă)

„Multstimatu scamnu locotenente! Reverendissime domnule!"

(Badea Hărlea aprobă cu capul.)

TĂNASE-A-POPII

Să chemăm însă şi pe naica Floare.

BADEA HĂRLEA

Drept ai! *(Din prag.)* Tu, Floare! Ian vină!

SCENA XVII

Cei de sus; NAICA FLOAREA

NAICA FLOAREA
(intrînd)

Sunteţi gata? *(Se pune pe scaun şi ascultă cu pietate.)*

BADEA HĂRLEA
(se pune pe scaun)

Zi acuma.

TĂNASE-A-POPII
(cetește stînd)

„Multstimatu scamnu locotenente! Reverendissime domnule!"

(Naica Floarea şi Badea Hărlea fac amîndoi din cap.)

TĂNASE-A-POPII
(urmînd)

„Cînd e mulţimea pericolelor incumulată peste turma păscătoarie e datorinţa păstorelui de a striga în lumea largă şi a cere ajutamentul celor mai mari şi mai potenţioşi." *(Se opreşte ca să vadă efectul.)*

BADEA HĂRLEA

Aşa vezi!

NAICA FLOAREA

Mîncu-i gura lui; da' frumos le mai ştie înşira!

TĂNASE-A-POPII

„Fiind dară docentele nostru Ioane Cimbru", *(explicînd)* aşa se zice în limba înaltă către dascăl.

(Naica Floarea şi Badea Hărlea fac din cap.)

TĂNASE-A-POPII
(urmează)

„Docentele nostru Ioane Cimbru pe catedra din Ciohoteşti, într-un egal cerc al circumstanţelor periculoase, o aflu judeasca mea dătorinţă de a o refera asta cu humilissima şi mai aplecată humilenţie plină de devotament căci rătăcind prin labirintul venaţiunii cu cutreerea deşertelor silvestre şi a munţilor înfierbîntaţi de caloarea estivă — ornamentul..."

BADEA HĂRLEA
(întrerupîndu-l)

Ian aşteaptă numai; ce-i aceea... cum şi ziseşi... lăbirişu, or cum?

NAICA FLOAREA

Aşa, aşa! ce-i aceea?

TĂNASE-A-POPII

Labirint, me rogu, labirint. Aceea era o grădină a împăratului Traianus. Cine intra într-această grădină nu mai putea ieşi de acolo, căci erau în ea tot căi crucişe şi curmezişe, încît tot omul rătăcea. Numai unul a fost care a putut ieşi: acesta a fost Hercules ficioru împăratului. Nici acesta n-ar fi putut însă de nu i-ar fi arătat Hadrianes, o călugăriţă, care locuia acolo în grădină, calea pe care să meargă.

BADEA HĂRLEA
(face din cap)

Mare trebuie să fi fost grădina aceea.

TĂNASE-A-POPII

Aşteaptă numai!... Să nu mint... aşa-i... de două sute de mile de pămînt.

NAICA FLOAREA

Mîncu-i inima lui; da' cum le ştie înşira toate! Nu-i minune; a umblat la şcoalele cele mari! Ce ţi-i omul care ştie carte...

TĂNASE-A-POPII
(citeşte)

Hmmm! Aha! „Ornamentul — copiilor şi copilelor, fiilor şi fiicelor lucitoare de luciul inocenţei virginante a cetăţenilor cu florile mirositoare de mirosu mult adorantu împletite în mult ornanta cunună a ştiinţelor şi cognoştinţelor divine şi pline de dumnezeescu spirit — nu se poate efeptui — precum s-ar cuveni după salarul stors din sudorile poporului locuitor în Ciohoteşti pre care în acest chip cu tot dreptul îl merită, iar într-alt chip nicidecum nu."

BADEA HĂRLEA

Aşa vezi!

NAICA FLOAREA

Mîncu-i sufletul lui!... Aşa vorbeşte, cît nici o vorbă nu pot înţelege! Vezi bine... el vorbeşte după carte: ce ştim noi, femeile proaste!

TĂNASE-A-POPII
(vorbind)

Aşteaptă numai, că acuma vine partea cea mai bună. *(Citeşte.)* „Deci din consecuenţa datorinţelor mele de judice comunale al comunei Ciohoteşti mi-o ţin de datorinţă ca cap conducătoriu al acestei comune

de a mă îngriji despre educarea băieţilor supuşi ai mei şi a cere cu humilissimă homilenţie ca să nu se lase înlocuindu-se prin altul — binemeritat fiind amintitul învăţător al nostru — nedemn pe catedra învăţătorească din Ciohoteşti — aceasta într-un pericol aşa de mare[1]..."

BADEA HĂRLEA

Bine, foarte bine; să vadă el cu cine are de lucru!

TĂNASE-A-POPII

Şi acuma vine fine sau capătul, încheierea. *(Citeşte.)* „Deci adresîndu-vă rogaţiunea aceasta plină de cel mai humilissim devot, rămîn în Ciohoteşti..." şi celelalte. *(Vorbeşte.)* Ştii, aici mai vine numele d-tale, apoi.

NAICA FLOAREA

Să crăpe dăscălaşul de mînie!

TĂNASE-A-POPII
(pune hîrtia pe masă)

Acuma voi merge acasă şi o voi scrie frumos, cum se cade. Încă azi o ai.

BADEA HĂRLEA

Să nu pierdem dar timpu... Grăbeşte!

TĂNASE-A-POPII
(îşi ia pălăria; aparte)

Sunt în scop. Intriga e deesa puterii. *(Către badea Hărlea.)* Mi-a părut bine!... Încă azi ne vedem.

NAICA FLOAREA

Sănătate bună! *(Încet, către badea Hărlea.)* Vezi, acesta-i om de ginere!

(Cortina cade.)

[1] E de însemnat că Tănase-a-Popii citeşte suplica foarte confuz şi cu o interpunctare cu totul arbitrară, contrarie chiar puţinului sens ce-l are suplica lui. Pauzele însamnă punctele unde el se opreşte sau din oboseală, sau din capriciu (n.a.).

ACTUL II

Odaie la birăul.

SCENA I

ANIȚA, singură

ANIȚA
(singură, șede supărată la fereastă)

Eu nu știu de ce să fiu supărată... Ce-mi pasă mie!... meargă, nu meargă. *(Se scoală și începe a griji prin casă. Ia perinele de pe pat și le pune pe masă, ia după aceea niște bocale de pe o poliță și le curățește de pulbere; în loc de a pune însă bocalele înapoi, pune perinele în locul lor; cu un cuvînt, face toate pe dos, îngînînd cu jumătate glas un cîntec.)* De ce am așteptat eu două săptămîni la fîntîna Cuculeștilor?! *(Cu glasul plîns de lacrimi, se șterge pe ochi.)* Am eu minte?! Lui nici că-i pasă de mine. *(Plînge.)* Vezi bine! că de i-ar fi păsat, ar fi venit el la fîntînă... Ba!... nu voi plînge... nici mie nu-mi pasă de el... nici nu mi-a pasat!... S-a mîniet tata pe el? Apoi ce treabă are el cu tata?... sau nu-i el fecior?

SCENA II

POPIC, ANIȚA

POPIC
(intră pe de-a pitulișul; pentru sine)

Tot supărată-i, sufletul meu, de un timp încoace... Nici nu mă mir. Suflet de om ca dăscălașul... Apoi nici la el nu-s toate caprele acasă... așa vorbea cu mine azi, cum vorbesc fetele cele mari înainte de credință. *(Observă confuzia făcută de Anița.)* Vadă acuma lumea și nu rîdă: cine știe pe unde umblă mintea ei acuma!... pe la dăscălașul!... *(Tare.)* Aniță!

ANIȚA
(tresare)

O, zgîrie-te mîțele, că cum mă speriași!

POPIC

Apoi ce faci tu? Strici sau tocmești?

ANIȚA

Ai tu ochi?... Nu vezi tu doară cum că grijesc în casă?

POPIC

Ierte-mă Dumnezeu, da' eu nu știu, tu nu faci bine sau eu nu văd bine? Așa se grijește pe la voi? Pe aici pui perinele, pe acolo bocalele, pe acolo... Tu grijești, Aniță, grijești, hai?

ANIȚA
(se crucește)

Facu-mi sfînta cruce! *(Rîde.)* Zău că tu nu ești cu toată apa, Popicule!

POPIC

Zău, eu nu știu că care nu e cu toată! Mie îmi pare că...

ANIȚA

Mai taci acuma și tu; barem *tu* să nu te mînci cu mine. *(Face ordine.)*

POPIC

Apoi, că eu nu mă mînc dară. Aniță!... n-ai vorbi tu cu dăscălașul?

ANIȚA

Ce-ți plesnește ție în minte!... Ce treabă am eu cu dăscălașul?

POPIC

Și dacă ai avea, Aniță?

ANIȚA

Ian lasă-te, să nu mă mîniu pe tine.

POPIC

Nu-mi pasă... mînie-te, numai vorbește cu dăscălașul.

ANIȚA
(se întoarce spre el)

Ai tu minte?... da' unde-i dăscălașul acuma?... Apoi nici nu am eu ce vorbi cu el. Ce treabă am eu cu el?

POPIC

Aniță! N-ai nici o treabă?... Apoi n-ai: mă duc să i-o spun. *(Face gest de mers.)*

ANIȚA

Popicule!... ian stăi... Ce vorbești tu de dăscălașul? Unde-i dăscălașul?

(Popic arată misterios la fereastă.)

ANIȚA
(surprinsă)

Aici?

POPIC

Eu l-am lăsat prin fundul grădinii. Nu o știe nime. Zice că are de vorbit cu tine.

ANIȚA
(încurcată)

Cu mine? Ce are dăscălașul de vorbit cu mine?... Eu n-am nici o treabă cu el.

POPIC

Ce are?... D-apoi că acuma asta voi trebuie s-o știți mai bine. Să-i fac semn să vină la fereastă? *(Face gestul.)*

ANIȚA

Ba nu! Ba nu! Doamne ferește!... Să-l prindă tata! Vai, Doamne, ce ar fi de mine!

POPIC

De-aceea nu te teme: birăul s-a dus cu naica Floare la vie și nu vin pînă la prînzul cel mare.

ANIȚA
(luptîndu-se cu sine)

Nu, nu, nu!... Zi către dăscălașul să meargă de aici.

POPIC

Aniță!... Ai tu greuruși în cap? Eu nu știu ce voiește dăscălașul: destul că m-a rugat tare.

ANIȚA

Nu-mi pasă!

POPIC

Nu-ți pasă?... Bine dară: nu-ți pasă, așa ziseși?... Mă duc să... *(Gest de mers.)*

ANIȚA

Popicule!... Popicule!

POPIC

Dar nu mă purta lela! Ian caută tu mă la ea, că, zău, mult mă ține și mult mă trimete! Să zic către el să vină?

ANIȚA

Ba.

POPIC

Să zic să se ducă?

ANIȚA

Ba.

POPIC

Apoi ce să zic dară?

ANIȚA

Nimic.

POPIC

Vezi bine! Să-l las să-și caște gura pe pari, pe acolo pintre cucute, pînă ce nu l-a lua Flocea de-a hățul!

ANIȚA

Ba, Doamne ferește!

POPIC

Că acuma știu eu că va feri Dumnezeu, fiindcă barem *eu* am mai multă minte decît tine.

ANIȚA

Știi ce, Popicule?... zi către el să vină... numa nu spune că eu am zis să zici.

POPIC
(se uită ciudat la ea)

Iaca! Eu nici n-am știut că ai tu atîta minte... Zău așa! Zi către pețitori să vină, numai spune-le că nu-i fata acasă.

ANIȚA

O, Doamne, dacă aici nu-i vorba de pețitori, ci de dăscălașul.

POPIC

Taci, și nu mai turbura apa!... Ce-ntreb eu de tine... fac eu cum știu. *(Merge la fereastă și bate în palme.)* Vezi așa! Acuma pot merge pe unde am venit. *(Iese.)*

ANIȚA

Ba, ba, ba!... Bată-te paștele, Popicule! Eu fug afară. *(Vrea să iasă, se oprește însă în ușă, nerezolvată.)*

SCENA III

CIMBRU, ANIȚA

CIMBRU
(apare la fereastă)

Aniță!

(Anița stă în ușa jumătate deschisă și se joacă cu ștergătoarea.)

CIMBRU

Aniță!... Sufletul meu, Anița mea!

ANIȚA
(ademenită; nu se întoarce)

Ce e?

CIMBRU

De ce nu voiești a vorbi cu mine?

ANIȚA

Da' că eu voiesc.

CIMBRU

Apoi de ce nu vii dară la fereastă?

ANIȚA

Că eu merg. *(Nu merge însă.)*

CIMBRU

Aniță, vino!

ANIȚA
(merge pînă-n mijlocul odăei)

Iacă-mă!

CIMBRU

Numai pînă acolo?

ANIȚA
(merge pînă la fereastă)

Ce e?

(Stau un timp amîndoi muți.)

CIMBRU

Aniță!

ANIȚA

Aud.

CIMBRU

De ce n-ai venit de două săptămîni după apă la fîntîna Cuculeștilor? *(Uimit.)* Așa e... de ce n-ai venit?

ANIȚA

Că eu am fost în toată ziua de te-am așteptat. Dumneata nu ai venit.

CIMBRU

O, Doamne! nici nu știu ce vorbesc! Drept ai Aniță, *eu* nu am fost. Vezi... dar eu nu sunt de vină.

Și tu... *(o prinde de mînă)* tu, îngerule! Tu m-ai așteptat pe mine?

ANIȚA
(încurcată)

Ba nu te-am așteptat.

CIMBRU
(supărat)

Nu m-ai așteptat. Mie-mi pare că ziseși că m-ai așteptat.

ANIȚA
(șoptește)

Că te-am așteptat.

CIMBRU
(prinde cu pasiune o mînă a ei în amîndouă mînile sale)

M-ai așteptat! Totuși m-ai așteptat dară? Îngere!... Și eu... eu, nebunul de mine... am fugit de fîntînă ca de păcat. *(Serios.)* Aniță!... vorbește cu mine din inimă: spune-mi, de ce m-ai așteptat?

ANIȚA
(perplesă)

Am așteptat... am așteptat ca să vii.

CIMBRU

Bine, bine, sufletul meu, dar ce ai voit să-mi spui?

ANIȚA

Nimica.

CIMBRU
(supărat)

Nimic?!... Așadară, tu nu ai să-mi spui mie nimica.

ANIȚA

Nu.

CIMBRU

Nu, Aniţă, nu? nimic?... nimic? nici un cuvînt? *(Îi lasă mînile.)*

ANIŢA

Ba am.

CIMBRU
(repede)

Ai... dară, totuşi ai. Vezi!... De ce zici dară că... Spune-mi, sufletul meu, ceea ce voieşti să-mi spui.

ANIŢA

Nimic.

CIMBRU

Aniţă! *(Priveşte lung la ea.)* De ce te joci aşa fără de milă cu mine? M-ai lăsat să fiu fericit printr-un cuvînt al tău, numai ca să pot fi mai nefericit prin altul. Spune-mi dar acuma, care-i adevărul din două: m-ai aşteptat tu, ori nu m-ai aşteptat? Ai să-mi spui ceva, ori ba? *(O prinde de mîni.)* Aniţă! îngerul meu, inima mea! Spune-mi! ai tu ceva să-mi spui, ori ba?

ANIŢA

Nu ştiu.

CIMBRU

Nu ştii! dar cine s-o ştie de n-o ştii tu? Ziseşi că m-ai aşteptat la fîntînă... de ce m-ai aşteptat dară dacă n-ai avut a-mi spune nimic?

ANIŢA

Că am avut; dar nu ştiu nici eu singură că ce.

CIMBRU
(cu pasiune)

Ai avut? şi nici tu singură nu ştii că ce? O! ce fericit sunt!... Aşadară, că ceea ce tu ai voit să-mi

spui nu se poate spune prin cuvinte?... Vezi, Aniţă, şi eu aş voi să-ţi spun ceva, şi nici eu nu ştiu că ce... O, ce fericit sunt eu! Aniţă! *(Îi sărută mîna cu pasiune.)*

(Aniţa îşi smulge mîna repede şi se întoarce de la el.)

CIMBRU

Aniţă, de ce te-ai mîniet?

ANIŢA

Că eu nu m-am mîniet.

CIMBRU

De ce smunceşti dară mîna şi de ce-ţi întorci faţa de către mine?

ANIŢA
(îşi întoarce faţa spre el)

Că n-o întorc.

CIMBRU

Şi mîna, Aniţă?

ANIŢA

Că n-am smuncit-o.

CIMBRU

Cum să n-o fi smuncit cînd...

ANIŢA

Vezi că nici dumneata nu trebuie să-mi săruţi mîna

CIMBRU

De ce, Aniţă?

ANIŢA

Numai de-aceea.

CIMBRU

Dar îţi pare rău?

ANIȚA

Ba nu-mi pare.

CIMBRU

Apoi, de ce dară?

ANIȚA

Numai așa!... eu nu voiesc, că eu nu-s doamnă.

CIMBRU

D-apoi dacă te iubesc eu pe tine, Aniță. *(Pauză.)* Aniță! *(Rugător.)* Dă-mi mîna.

ANIȚA

Baio, zău!

CIMBRU

Așadară, nu mi-o dai, Aniță?

ANIȚA
(încet)

Ba dau.

CIMBRU

Ad-o dară.

ANIȚA

Ia-o.

CIMBRU
(se întinde după mînă)

Că n-ajunge la ea.

ANIȚA
(ridică mîna, dar numai într-atît că Cimbru n-o poate ajunge)

Iacată-o.

CIMBRU
(cu imputare)

Aniță!... eu văd că tu mă urăști pe mine.

ANIȚA

Ba nu te urăsc.

CIMBRU

De ce ești dară așa de rece cu mine? Tu nu mă iubești pe mine. *(Pauză.)*

(Anița tace.)

CIMBRU

Tu taci, Aniță. *(Cu patimă.)* Spune-mi, spune-mi acuma mi-o spune o dată: iubești-mă, ori ba?

(Anița tace.)

CIMBRU
(supărat)

Tu taci.

ANIȚA
(ademenită)

Ba nu tac.

CIMBRU

Cum să nu taci cînd nu zici nimica. Sufletul meu' Anița mea, zi: iubești-mă, ori ba?

ANIȚA

Nu știu.

CIMBRU

Nu știi. Nu știi, că n-o voiești s-o știi!... Ei, Aniță! Să știi tu cît m-am supărat în aceste două săptămîni, apoi n-ai fi așa fără milă cu mine.

ANIȚA

Nu știu.

CIMBRU
(supărat)

Iară nu știi. Eu nici nu știu de ce am venit eu aici!... Tu și așa nu voiești a vorbi cu mine, mai bine aș face de aș merge acasă. *(Face gest de mers.)* Aniță! *(Îi întinde mîna.)* Sănătate bună, Aniță!

ANIȚA
(îi întinde mîna; lin)

Sănătate bună.

CIMBRU
(ținîndu-i mîna)

Să rămîi fericită. *(Dispare.)*

(Anița rămîne uimită și nemișcată, cu mîna cum a lăsat-o Cimbru.)

CIMBRU
(apare din nou)

Mă lași dară să merg?! Așa? Mă duc dară. *(Pauză.)* Mă duc. Sănătate bună, Aniță!... Sufletul meu, Anița mea, să fii fericită. *(Mai privește o dată la ea și zice cu desperare.)* Ei, Aniță, Aniță! M-a bătut pe mine Precesta cînd te-am văzut pe tine de întîia oară. *(Se duce repede.)*

ANIȚA
(stă cîteva momente nemișcată, apoi desperată)

Se duce! *(Se apleacă pe fereastă.)* Chiar se duce!... Și eu l-am lăsat să se ducă!... Doamne, Doamne!... Oare cum să strig pe el, [sic] ca să vină înapoi? Dăscă... ba nu așa!... Cimbru... Ba, ba, ba! *(Fuge la ușă.)* Popicule! Popicule! Nu-i aici. Ce să fac? *(Fuge la fereastă și privește afară.)* Stă pe loc?... Doară iar s-a întoarce înapoi... Iaca, iar se duce!... *(Cu imputare.)* Apoi te duci! Așa! Chiar te duci!... Nu mă aude. *(Mai tare.)* Te duci!... chiar te duci! bine că știu!... Te duci!... *(Repede.)* Mă auzi? Iaca vine! *(Se retrage de la fereastă.)*

CIMBRU
(apare la fereastă; pauză)

Nu știu ce ai zis, Aniță.

ANIȚA
(cu imputare)

Ai voit să mergi acasă... chiar ai voit?

CIMBRU

Sufletul meu! da' cum să nu voiesc, cînd ai zis să merg?!

ANIȚA

Ba eu n-am zis.

CIMBRU

N-ai zis dară să rămîn.

ANIȚA

Ba zis.

CIMBRU

Dară, zis-ai?!... ba tu n-ai zis. *(Hotărît.)* Vezi, Aniță, de ce nu vorbești tu cu mine din inimă? Acuși vine badea Hărlea acasă, și eu atunci trebuie să merg de aici. Tu nu știi, sufletul meu, cum că eu m-am certat cu tată-tău, și el a zis că mă trimete în fiere din Ciohotești.

(Anița tresare.)

CIMBRU

Nu te speria, îngerul meu, căci asta nu se va întîmpla. Nebunul de mine!... El e om bun și eu l-am întărîtat. Nu știu cine l-a întărîtat împotriva mea și el m-a dat în pîră, ca să mă scoată din Ciohotești. Eu, simțindu-mă fără de vină, am mers la el să i-o spun asta. O, de ce n-am putut ședea acasă?! numai

ce l-am întărîtat mai tare. Şi ştii tu cum e tată-tău; ce zice el o dată, aceea-i zis. Apoi şi i-am zis vorbe prea rele. Am fost nebun... cum le-am putut face eu acestea?

ANIŢA
(îngrijită)

Voi vorbi eu cu tata şi...

CIMBRU

Ba nu! Doamne fereşte! A zis că de mă va mai vedea pe lîngă casa lui, mă amuţă cu cînii sau mă prinde cu dorobanţii; şi-mi scoate ochii de voi mai cuteza să privesc la tine; îmi taie limba de mai cutez a vorbi un cuvînt către tine. Eu ştiu că nu le face el acestea; însă eu totuşi trebuie să merg acuma din Ciohoteşti, ca să nu-l întărît mai tare. *(Supărat.)* Aniţă... atunci nu ştiu cînd ne mai vedem.

ANIŢA
(plînge)

Nu te duce! *(Plînge.)* Nu te duce, că eu...

CIMBRU

Tu plîngi!... Aniţă, tu plîngi pentru că mă duc eu!... O, Doamne!... şi eu trebuie să merg, trebuie! *(Hotărît.)* Aniţă, eu mă duc; vin însă iară. Spune-mi drept, din inima ta, din sufletul tău; drept să-mi spui, Aniţă: cînd te măriţi tu?

ANIŢA
(îşi şterge ochii de lacrimi; încurcată)

Eu... eu... eu nu mă mărit pînă-i lumea.

CIMBRU

N-o zice asta, că asta nu-i adevărat. Spune-mi mărita-te-vei după mine? Sufletul meu, spune-mi mărita?

ANIŢA
(ruşinoasă)

Nu ştiu.

CIMBRU

Nu ştii. Pentru numele lui Dumnezeu, nu fi aşa! Timpul e scurt; să vorbim ce avem de vorbit. Eu am un unchi, preot în Bătătura; mă duc acasă la el, mă rog de el să vină ca să împace pe badea Hărlea şi să te peţească pe tine, Aniţă, sufletul meu. Aniţa mea, ce vei zice tu? *(Îi sărută mîna.)*

(Aniţa tace)

CIMBRU

Ce vei zice, Aniţă?... că eu nu pot trăi fără de tine.

ANIŢA

Nici eu.

CIMBRU

Ce vei zice dară?

ANIŢA

Nimic.

CIMBRU
(desperat)

Nimic? Nu vei zice nimic!... Nimic, Aniţă? Nici un cuvînt?

ANIŢA

Ba zice.

CIMBRU

Ce dară?

ANIŢA

Nu ştiu.

SCENA IV

Cei de sus; POPIC

POPIC
(vine repede)

Sări cuc de pe nuc! Dăscălaşule!... tuleşte-o, că-i birăul în colţ.

CIMBRU
(repede)

Sănătate bună, Aniţă!... O, şi eu trebuie să mă duc fără a şti nimic de sigur. *(Dispare.)*

ANIŢA
(stă un timp la fereastă)

Sănătate bună! *(Iute, către Popic.)* Popicule!... fugi după el şi zi-i să meargă.

POPIC
(priveşte ciudat la ea, făcîndu-se că nu înţelege)

După cine să fug?

ANIŢA

După dăscălaşul.

POPIC
(făcîndu-se că pricepe)

Aha!... după dăscălaşul... Apoi să spun către el să meargă. Puiul meu, şi cine să meargă? Unde să meargă?

ANIŢA
(cu ciudă)

Cine? da' el!

POPIC
(ca sus)

Care el, necazului?

ANIŢA
(ca sus)

Care? dăscălaşul.

POPIC

Doamne, mulţumescu-ţi c-o scoase o dată! *(O priveşte iar.)* Apoi... puiculiţa mea, unde să meargă?

ANIŢA
(ca sus)

O, Doamne!... la popa.

POPIC

Ce popă?

ANIŢA

La popa din Bătătura. Du-te acuma!

POPIC
(recapitulînd)

Aşteaptă numai oleacă. Adecă: să fug eu, eu, Popicul, dobaşul din Ciohoteşti, după dăscălaşul, acela dăscălaş care fugi mai înainte de aici, şi să-i spun ca să fugă el, va să zică dînsul, dăscălaşul, la popa din Bătătură. Asta-i tot?

ANIŢA
(cu ciudă)

Asta dară, gură-cascată! *(Îl împinge de spate.)* Numai te du acuma!

POPIC
(priveşte lung la ea)

Foarte te grăbeşti tu, hai?

ANIŢA

O, Doamne, cum să nu mă grăbesc? Fugi!

POPIC

Bine, bine, că eu fug. Vezi însă, eu nici acuma nu ştiu ce se cade: după ce să meargă el la popa?

ANIŢA

Să spună cătră el să vină.

POPIC

Adecă popa să vină?

ANIŢA
(îl împinge de spate)

Da, da! popa. Du-te acuma!

POPIC

Ian caută tu mă la ea, da' zău, tare va să mă mai grăbească!... Apoi după ce să vină popa?
(Aniţa îl îmbutuşă.)

POPIC
(în uşă)

Ferească-mă Dumnezeu de apă, de foc, de vîntoasă, de gura babei bătrîne, de cinstea avutului şi de mintea fetei îndrăgite!

SCENA V

ANIŢA, mai tîrziu BADEA HĂRLEA

ANIŢA
(singură)

O, Doamne! omul acesta n-are minte. Numai să-l poată ajunge pe cale... Oare cînd să vină popa? *(Tristă.)* Doară nici nu vine pînă în cîşlegi!... Doară... doară... *(Plînge încet.)* doară nici nu vine.

BADEA HĂRLEA
(afară)

Aici la mine, înaintea mea, să vină deloc! *(Intră.)* Sau nu-s eu birău în sat? Nici la o venitură ca acesta

să nu pot porunci eu cumsecade? Caută tu măi!... să steie căruţa mea două săptămîni de zile la el... şi mîne trebuie, trebuie să merg la oraş, măcar să cadă foc din cer!

ANIŢA

Pe cine te-ai mai supărat, tată?

BADEA HĂRLEA
(priveşte lung la ea)

Cine te întreabă? Ce treabă ai tu de acolo? Vezi măi! În toate şi-ar băga nasul... Aide, du-te!... Acolo-i locul tău, în cuine!

ANIŢA
(supărată)

Doamne, şi tu, taică, că iute eşti! Da' că eu... *(Iese.)*

BADEA HĂRLEA
(priveşte după ea; îmblînzit)

Tu, Aniţă!... fată! Auzi tu? Prinţul tatei! *(Iesă după ea.)* Da' nu te supăra, auzi tu?!

SCENA VI

BADEA HĂRLEA, MORGÓ LOŢI

BADEA HĂRLEA
(intră întărîtat)

Aicea vină-naintea mea, să vorbesc eu cu capul, tău cel tătărăsc! *(Se pune pe un scaun.)* Aici stăi!... şi nu te mişca.

MORGÓ LOŢI
(vine umilit, cu pălăria-n mînă)

Che io nu şchem jupunie biro bace, che dumnevost aşa mare munios pa minie. *(Vorbeşte cu accent unguresc şi pronunţă „nye, tye" etc.)*

BADEA HĂRLEA
(îi taie vorba categoric)

Cînd ţi-am dat eu căruţa cea vopsită ca să mi-o dregi? Spune-mi, cînd ţi-am dat-o?

MORGÓ LOŢI

După doi septemune fi marţe chind dat voi la minie jupunie biro baci. Io facem, facem bucuros, chind este la minie pochie face; chiar este la minie nu pochie face, nu pochie face; are lucru mult; apoi calfele nu eschie... tote mers facut la honvezile ghie la haza.

BADEA HĂRLEA

Ce zice nu poţi face? Ai lucru mult? *(Se scoală.)* Care lucru-i mai nainte decît al meu?... Sau nu-s eu birău în sat?

MORGÓ LOŢI

Ba dumnevost jupunie biro baci.

BADEA HĂRLEA

Apoi de ce nu mi-ai făcut dar căruţa?

MORGÓ LOŢI

Che io facem; mergem case, apoi nu lucram alchiele lucrurile chit la dumnevost cociurile.

BADEA HĂRLEA

Aşa să fie, că de nu, te scot cu ruda din sat, tu, cap de tătar!... Pînă pe sară să fie căruţa gata, că mîne trebe să merg la oraş.

MORGÓ LOŢI
(rugînd)

Jupunie biro baci, nu fu munios aşa mult! Ia sare nu pochiem face. Trebui pus rochiele la popa Cioranu.

BADEA HĂRLEA

Ce? La popa Cioranu?... Apoi e mai nainte popa Cioranu decît mine?

MORGÓ LOŢI

Jupunie biro baci, nu fii mult...

BADEA HĂRLEA

Taci!... Vezi aşa! Popa Cioranu! Pentru popa Cioranu s-aştept eu după lucrul meu! Atîta se mîncă omul acela cu mine, pînă ce nu mai pot răbda!... Apoi, eu-s om iute la sînge, zău iute! *(Către Morgó Loţi.)* Loţi, auzi tu, Loţi!... tu să nu faci roatele popei... să faci căruţa mea, înţelesu-m-ai?

MORGÓ LOŢI
(încurcat)

Ţe... ţeles. Da' nu pochiem face chind popa se da la minie rochiele ghiela chimpurile mai lung. Apoi mare poruncit la mine, che gata fi la sare, che vra marge munie la varoş.

BADEA HĂRLEA

Ce? Şi popa voieşte să meargă mîne la oraş? Loţi, nu te mînca cu mine; ştii tu că eu-s om rău dacă mă aţîţă cineva. Tu nu faci roatele la popa.

MORGÓ LOŢI

Jupunie biro baci!... Nu pochem. Chind dat io vorbele, io beciuleteş-ember che facem, apoi trebe facem.

BADEA HĂRLEA

Vorba ta!... Ce-mi pasă mie de vorba ta, numai căruţa mea să fie gata! Aşa e... căruţa mea să fie gata; să fie... şi roatele popei să nu fie gata! Să steie-n creştet. Să ştie el că se mîncă cu birăul. *(Către Morgó Loţi.)* Cît capeţi de la popă pentru roate?

MORGÓ LOŢI
(aparte)

A kutya biró teremtését! Aici pochiem face tîrgurile bun. *(Către badea Hărlea.)* Dat la mine doi polovica faina şi patru polovica gró; *doi dat, dache nu facem la voi caruţile, numa la el rochiele.*

BADEA HĂRLEA

Ce zice?... aşa?... Bine!... voi vedea eu că cine are mai mult de-a da pentru altul... Loţi! Eu îţi dau cu două jumătăţi de grîu mai mult decît popa.

MORGÓ LOŢI

Che chind daţi jupunie biro bani, apoi am facem. A teremtését neki!... io nu facem. Jupunie biro baci ominiele bun.

BADEA HĂRLEA

Apoi acum te du acasă şi lucră! Să fie căruţa gata pînă seară.

MORGÓ LOŢI

Che fi, fi, biro baci, fi. *(Face gest de mers.)*

BADEA HĂRLEA

Stăi oleacă. Dacă-ntreabă popa că de ce nu i-ai făcut roata, spune că eu ţi-am poruncit să faci căruţa mea. Înţelesu-m-ai?

MORGÓ LOŢI

Lăsaţi numai, jupunie biro baci, che magyerember şchi tochie minţi. La noi eschie minchie: tine vorbele chind eschie de la ele hozno; chind nu, apo şchim noi minţi.

BADEA HĂRLEA

Ş-aşa-i bine!... Să ştie el că cu cine are de lucru! Să meargă casa, să meargă masa, ba chiar capul să meargă; eu nu mă las din jos.

SCENA VII

MITRU FLORII-CUCULUI; cei de mai nainte

MITRU FLORII-CUCULUI
(intră lin şi-şi pune pălăria pe botă într-un colţ)

Bună vorba! Da' cu cine te mai amărăşti, frate birăule?

BADEA HĂRLEA

Bun venitul!... Lasă-mă, nu mă mai întreba!... Da' şezi, Mitrule, dac-ai venit la noi. *(Îi dă un scaun.)*

MITRU FLORII-CUCULUI

Bată-l focul năcaz! Da' că zău, de acela avem toţi destul... Cine te-a mai necăjit?

BADEA HĂRLEA

Da' cu popa am dat de rău.

MITRU FLORII-CUCULUI

Cu ce popă?

BADEA HĂRLEA

Cu popa Cioranu.

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Oo-ble! Taci, că-i bine, căci curge apa pe moara mea. Oare ce are cu popa? *(Tare.)* Cu popa Cioranu?... Ce ai cu el?

BADEA HĂRLEA

Cugetă tu! Am dat o căruţă la rotarul... *(Priveşte la Morgó Loţi.)* Da' tu ce stai aici? Du-te şi lucră!

MORGÓ LOŢI

Sinetachie bun! *(Iese.)*

BADEA HÂRLEA
(urmînd șirul vorbei)

Și el dă cu două măsuri de grîu mai mult la rotarul, numai să nu facă căruța mea, ci niște roate de ale lui.

MITRU FLORII-CUCULUI

D-apoi că acesta-i lucru urît! Zău, destul de rău și de la el: s-ar cădea să fie și el om mai cu minte, că-i bătrîn și-i popă.

BADEA HÂRLEA

Vezi bine!... El însă... el! Lasă, că-l voi învăța eu pre el a se mînca cu mine!

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Da' că pe acesta nici nu trebuie să-l mai ațîț, că-i ațîțat gata. *(Tare.)* Bine faci! Fă pînă ce poți face... Știi pentru ce am venit la tine?

BADEA HÂRLEA

Ba eu nu știu, da' voi ști dacă mi-o vei spune.

MITRU FLORII-CUCULUI

Aș voi să merg mîne la oraș și am auzit că mergi și tu.

BADEA HÂRLEA

Așa e. Poți veni cu mine. Mergem de vorbă.

MITRU FLORII-CUCULUI

Doamne, mulțumescu-ți! Știu c-am bătut satul de la un capăt pîn-în altul! Am fost, omul meu cel bun, la popa; crezi c-a voit să mă ducă? Popa-ți va face bine?... Popa nu are numai pungă. Zice că are să-și ducă nepoatele. Știi tu cum vorbește omul care nu voiește a-ți face bine. Apoi eu trebe să mă duc... știi... pentru procesul cela cu Ioța lui Busuioc.

BADEA HÂRLEA

Așa, zău! Da' cum stai cu procesul acela?

MITRU FLORII-CUCULUI

Dă-mi pace, nu mă mai amărî! Corb la corb nu scoate ochii! Popa are oamenii lui la vlădica, și noi, sărmanii de noi, trebuie să ne pitulăm cu dreptu-n mînă. Cer martori de la mine, și eu nu am numai unul, pe Ioța. Ce vrei face, dacă nu ai numai o mărturie?

BADEA HÂRLEA

Zău, aici n-ai ce face.

MITRU FLORII-CUCULUI

Și popa trebuie să meargă din sat!... Nu vezi tu cîtă batjocură face el din noi?!

BADEA HÂRLEA

Așa e! Popa trebe să meargă din sat.

MITRU FLORII-CUCULUI

Apoi dacă merge popa Cioranu... dacă merge; să vă aduc eu un popă-n sat!... Am un nepot, acela-i fecior! Știi, sună ferestrele bisericei cînd cîntă *Vanghelia*. Apoi om!... Știe carte cumsecade.

BADEA HÂRLEA

Zău, pe acesta ar fi bine să-l aducem.

MITRU FLORII-CUCULUI

Bine, bine, dar trebe să ne curățim mai întîi de Cioranu.

BADEA HÂRLEA

Așa e! Trebe să ne curățim mai nainte de Cioranu!

MITRU FLORII-CUCULUI
(după o pauză)

Ştii tu ce? Eu îţi voi spune una, şi asta va să fie bună. Să mai aruncăm un proces la popa-n cap; atuncea nu-l scot nici şeptezeci şi şepte de cară de fişcălăşi.

BADEA HĂRLEA

Zău, asta ar fi bine?

MITRU FLORII-CUCULUI

Tu-l dai în proces de-o parte şi eu de alta.

BADEA HĂRLEA

Eu?

MITRU FLORII-CUCULUI

Tu, dară!

BADEA HĂRLEA
(se scoală, opărit)

Mitre, dă-mi pace! Ştii tu că mie nu-mi plac procesurile.

MITRU FLORII-CUCULUI

Nu-ţi plac? *(Dă din umeri.)* Lasă dară să moştenească popa Cioranu în Ciohoteşti; lasă, bată-şi joc de voi!

BADEA HĂRLEA

De cine să-şi bată joc? Ian cuteze numai!

MITRU FLORII-CUCULUI

De cine? De tine, de mine şi de toţi!... Nu vezi tu cum că căruţa ta trebe s-aştepte pînă ce nu vor fi roatele lui gata?

BADEA HĂRLEA
(cufundat)

Aşa, aşa! Vezi bine!... Apoi chiar crezi tu cum că şi-a bătut el joc de mine?

MITRU FLORII-CUCULUI

C-acuma asta numa orbul n-o vede.

BADEA HĂRLEA
(se primblă prin casă)

Ba! Asta n-o pot răbda!... Atîta se mîncă omul cela cu mine... atîta pînă... Da' ce să fac cu el?... Dă-mi pace!

MITRU FLORII-CUCULUI

Aşteaptă să-ţi spun eu una.

SCENA VIII

NAICA FLOAREA; cei de mai nainte

NAICA FLOAREA

Bună dimineaţa!

MITRU FLORII-CUCULUI

Bun prînzul, soră Floare! *(Glumeţ.)* Bag sama, tu nu voieşti a mai îmbătrîni.

NAICA FLOAREA

Ascultă tu mă la el!... Doară nu-s eu babă.

MITRU FLORII-CUCULUI

Ai fată mare, femeie!

NAICA FLOAREA
(mîndrindu-se)

Am. Aşa-mi pare, că am; mă pot făli cu ea.

MITRU FLORII-CUCULUI

Numai de june să ne-ngrijim.

NAICA FLOAREA

Acuma dă-mi pace, că aci suntem noi... Ce zici tu, moşule?

BADEA HĂRLEA

Ce zic? Nimic nu zic. Eu am alt lucru... Şezi, taci şi ascultă. *(Către Mitru Florii-Cucului.)* Ian zi dară ce erai să zici.

NAICA FLOAREA
(şede pe scaun; aparte)

Cu de-a bună samă ei îşi sparg capetele cu atare proces.

MITRU FLORII-CUCULUI
(culegîndu-se)

Am fost azi la popa.

BADEA HĂRLEA

Ştiu, mi-ai spus-o.

MITRU FLORII-CUCULUI

Aşteaptă numai, că nu ţi-am spus nimic... A fost şi dăscălaşul acolo: tu l-ai dat în pîră.

BADEA HĂRLEA

Cum să nu-l dau cînd... cînd... *Pentru ce l-am şi dat, babă?*

NAICA FLOAREA

Ian uită-te tu la el! Ai şi uitat-o. Omule, omule!... Eu nu ştiu unde-ţi stă capul tău. D-apoi cine a zis către tine ca să-ţi fie ruşine a te lăsa să te poarte alţii de nas?!

BADEA HĂRLEA

Drept ai. Auzi tu acuma? Cum nu-l vei da în proces?!

MITRU FLORII-CUCULUI

Măi! Mie-mi pare că el ţi-a zis-o asta după ce l-ai dat în proces.

BADEA HĂRLEA
(cugetă)

Acuma eu nu ştiu cînd a zis-o; destul c-a zis-o... *Cînd a şi zis-o, babă?*

NAICA FLOAREA

Ce rău ţii tu minte! Ştii tu că l-ai dat în proces pentru că-şi perde vara cu vînătura, în loc de a fi la şcoală.

BADEA HĂRLEA

Drept ai... Auzi tu acuma?... Cum nu-l vei da dară în proces?... Apoi încă cutează să vină după aceea la casa oraşului să se certe cu mine... Ce? Şi un ţingău ca şi acela să se mînce cu mine?... Înveţe mai nainte cum se cîştigă pînea. Lasă numai, că va şti el de cine s-a acăţat...

MITRU FLORII-CUCULUI

Vezi măi frate biräule, eu să-ţi spun ţie una. Eu nu ştiu cine te-a mai sucit pe tine de cap: destul că tu n-ai avut drept să dai pe dăscălaşu-n proces.

BADEA HĂRLEA

Eu să nu fi avut? Cine să fi avut dar de nu eu?... Ori nu-s eu birău în sat?

MITRU FLORII-CUCULUI

Bine, bine! Tu ai fi avut drept de ar fi îmblat dăscălaşul la vînat cînd nu se cade; el n-a îmblat însă.

BADEA HĂRLEA

Oare să nu fi îmblat?... Zău, atunci nu aş fi avut drept... Tu, babă, ce zici tu? Oare îmblat-a?

NAICA FLOAREA

Îmblat-a ?... Cum să nu fi îmblat?... Eu o ştiu că de-o bună samă.

MITRU FLORII-CUCULUI

Şi de unde o ştii tu aşa bine?

NAICA FLOAREA

O ştiu, c-o ştiu, şi lucru gata.

BADEA HĂRLEA

O ştii, c-o ştii. Iară vorbeşti aşa?

MITRU FLORII-CUCULUI

Văzutu-l-ai?

NAICA FLOAREA

Ba eu nu l-am văzut, da' mi-a spus-o oameni buni şi cu credinţă.

MITRU FLORII-CUCULUI

Ian spune-mi, că cine sunt oamenii aceia buni

NAICA FLOAREA

Tănase-a-Popii... dacă voieşti să o ştii.

MITRU FLORII-CUCULUI

Aha!... Acuma-ncep a mirosi treaba!... Biråule! Pe tine chiar te purtară de nas.

BADEA HĂRLEA

Pe mine?... Asta nu-i adevărat!... Voi vedea eu cine va cuteza asta, că... că...

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Dară, nu te-au purtat!... Şi acuma să te port eu! *(Tare.)* Acuma e treaba trecută; n-ai ce face. Să mergem mai departe... Am fost dară la popa. Să fi auzit ce predicaţie au ţinut popa dăscălaşului!... Ştii ce a fost capătul? L-a îmbiat cu nepoată-sa. *(Priveşte la Hărlea, aşteptînd efectul.)*

NAICA FLOAREA

Doamne fereşte! Ce ţi-e popa!... Ce ţi-e popa!

MITRU FLORII-CUCULUI

Auzi tu? L-a îmbiet cu nepoată-sa.

BADEA HĂRLEA

Ce-mi pasă mie!... Fie fericit cu ea.

NAICA FLOAREA

Cu ciuma ceea!... Dar spune-mi: cu care?

MITRU FLORII-CUCULUI

Să aleagă după plac dintre două. *(Lui Hărlea.)* Bine, bine, măi!... Trebe să o ştii că pentru ce l-a îmbiet. Numai ca să se mînce cu tine. „Fătul meu — zice către dăscălaşul — ie tu pe nepoata mea; apoi voi vedea eu că care birău te va scoate pre tine din Ciohoteşti."

NAICA FLOAREA

Auzi tu ce-a zis?

BADEA HĂRLEA

Da' că bine-a zis. Eu nici nu ştiu, ce treabă am avut eu cu dăscălaşul?! M-am lăsat să-mi împleţi voi capul.

NAICA FLOAREA

Ascultă tu acuma la el!... Venitura acela, acela să zică către tine vorba... Doamne fereşte şi apără!

BADEA HĂRLEA

D-apoi acuma dă-mi tu mie pace, că pentru acele-l voi învăţa eu pe el.

MITRU FLORII-CUCULUI

Vezi că nu-i aşa, frate birăule!... Ştii tu pentru ce

voieşte popa a ţine pe dăscălaşu-n sat? Numai pentru că nu voieşti tu... Voieşte să se mînce cu tine.

NAICA FLOAREA

Auzi tu? Voieşte să se mînce cu tine.

BADEA HĂRLEA

Ba cu mine nu voieşte. Şi nici să nu se-ncerce nime, că... că... Că cu mine să nu se mănînce nime.

NAICA FLOAREA

Da' că tot aşa zici tu... Nu vezi tu că se mîncă?

BADEA HĂRLEA

Dă-mi pace.

MITRU FLORII-CUCULUI

Aşteaptă numai, că nu am gătat... Apoi zice popa, adică popa Cioranu, către dăscălaşul, naintea mea: „Fătul meu!... ce voieşti tu cu fata birăului? Aceea nu-i de tine; e fată proastă, necrescută, sălbatică"...

NAICA FLOAREA

Ce?... Ce? Aniţa proastă? Aniţa necrescută? Aniţa sălbatică? *(Prinde pe badea Hărlea de mînă.)* Auzi tu? omule... auzi tu ce a zis?

BADEA HĂRLEA
(stoic)

Ce zice, oare tocmai aşa să fi zis?

MITRU FLORII-CUCULUI

Cînd îţi spun eu... Eu am fost doară de faţă... Nu am gătat însă. „Apoi — zice mai departe — nici nu-i frumoasă fata ceea; e o buhă."

NAICA FLOAREA

Aniţa buhă? *(Înfiorată, către Hărlea.)* Omule!... Vezi-mă aici? Sau cu mine, sau cu popa-n sat. Cătrănitura asta n-o mai pot răbda!

BADEA HĂRLEA
(cu deplină stăpînire de sine)

Acuma dă-mi pace. *(Către Mitru Florii-Cucului.)* Ian zi mai departe.

MITRU FLORII-CUCULUI

Ştii tu că popa-i talpa-iadului: m-a făcut încă şi pe mine să mint. Zice către dăscălaşul: „Cugeţi că are fata bani?... Te înşeli. Birăul e peleag plin de datorii. Iaca!... Spune-ţi, badea Mitru!"

NAICA FLOAREA

Vai! vai! tune...

BADEA HĂRLEA
(nevestei)

Taci! *(Lui Mitru.)* Şi ce-ai zis tu?

MITRU FLORII-CUCULUI

Ce am zis? Apoi că doară nu voi face pe popa de minciună; trebe să mint şi eu cu el.

BADEA HĂRLEA
(se primblă prin odaie)

Că dacă stă lucru aşa... apoi... Lasă, că-ţi voi arăta eu care are mai frumoasă şi mai netedă fată, cine mai multe datorii... Să-mi mînc toată averea, popa nu rămîne mai mult în Ciohoteşti... Nu, pînă ce stă capul meu la loc!

NAICA FLOAREA

Vezi!... Acuma-mi place de tine. Aşa vorbesc oamenii cei cu minte.

BADEA HĂRLEA
(tot primblîndu-se)

Acuma deloc, încă-nainte de prînz, trebe să fie instanţia făcută. *(Către naica Floarea.)* Du-te şi trimite pe Popicu după Tănase-a-Popii: el să facă instanţia, aşa pe nalt cum se cade.

NAICA FLOAREA

Aşa vezi. *(Iese repede.)*

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Bine că se duse acuma şi asta; acuma să-mi încep treaba *(Tare.)* Bine faci! De ce să te laşi tu la el?... Sau nu eşti tu moştean de viţă şi strâviţă din sat? Ştii tu ce? Mai fă una, scoate instanţia de la popa, pîra cea-mprotiva dăscălaşului.

BADEA HĂRLEA

Ba nu!... Ce-am făcut eu o dată, aceea-i făcut; fie bine, fie rău, e făcut de-i făcut.

MITRU FLORII-CUCULUI

Apoi ştii ce dară?... Voieşti tu să faci pe popa să crăpe de necaz?... El zice cum că fata ta nu-i de dăscălaşul...

BADEA HĂRLEA

A mea nu-i?... Să-i pun de-o lature fata, de alta tot galbeni şi taleri, apoi cumpănească dacă-i place.

MITRU FLORII-CUCULUI

Acuma asta o ştim noi toţi; tocmai pentru aceea zic eu să faci una care să fie făcută. Fetei tale-i place de dăscălaşul, dăscălaşului de fată: voieşti tu să faci una?

BADEA HĂRLEA

Care?

MITRU FLORI -CUCULUI

Să crăpe popa de necaz?

BADEA HĂRLEA

Cum s-o fac?

MITRU FLORII-CUCULUI

Dă fata ta după dăscălaşul.

BADEA HĂRLEA
(după o pauză)

Oa-re?

MITRU FLORII-CUCULUI

O, Doamne!... Acuma dă-mi tu mie pace!

BADEA HĂRLEA

Şi cugeţi tu că chiar ar fi popa necăjit de aş da eu fata după dăscălaşul?

MITRU FLORII-CUCULUI

Cum să nu fie, mă, cînd el voieşte să-i ţîpe pe nepoata sa-n grumazi!

BADEA HĂRLEA

Aşa e! Drept ai! *(Vioi.)* Îmi pare că văd pre popa!... Eu nu ştiu cum nu mi-o venit asta-n minte!... Ce? feciorului îi place de fată şi fetei de fecior? *(Stă-n loc, serios.)* Frate, asta nu o pot face. Nu ştii tu că eu m-am certat cu dăscălaşul?

MITRU FLORII-CUCULUI

Iacătă-l acuma: că doară ştii tu cum e omul cînd e întărîtat. Ştii tu că dăscălaşul n-a fost de vină.

BADEA HĂRLEA

Precum zici tu, nu a fost de vină; dar totuşi, totuşi...

MITRU FLORII-CUCULUI

Măi, de asta trebuie să te laşi dacă voieşti să începi ceva cu popa.

BADEA HĂRLEA
(în cugete)

Vezi bine! Vezi bine!... Dacă nu mă-mpac cu dascălul... apoi... Ce cugeţi tu: vrea chiar să ieie dăscălaşul pe Aniţa?

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Că oare lua-o-ar! Săracul de el! Ba ar veni desculţ şepte otare pentru ea. *(Tare.)* D-apoi dacă vom îmbla cu buna pe lîngă el... nu te teme nimic... Aci-s eu!... Lasă treaba pe mine.

BADEA HĂRLEA

Fie dară!... Numai tu să fii la locul tău de vine dăscălaşul. *(Merge la uşă.)* Măi oameni!

O VOCE AFARĂ

Aud, jupîne birăule!

BADEA HĂRLEA

Duceţi-vă careva la dăscălaşul şi ziceţi către el să vină-ncoace. *(Închide uşa şi iar o deschide.)* Numai îmblă iute. Să vină deloc. Spune că-l poftesc eu la o vorbă, două. *(Închide.)* Aşa vezi! Acuma eu mă las pe tine.

MITRU FLORII-CUCULUI

Dă-mi pace!... ţi-am spus o dată să-mi dai pace. Cu popa împărţim noi acuma colacii. Vezi măi!... El cugetă că pentru că el e cuminte pîn-în pămînt, pentru aceea e el mai mare şi mai de frunte. Tu faci acuma instanţia şi dascălul trebe să-ţi fie mărturie cum că l-a îmbiet popa cu nepoata. Ştii, trebe să-i spui că numai aşa-i dai fata.

BADEA HĂRLEA

Vezi bine.

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Barem de-ar şti dăscălaşul că cum stă treaba; numai un cuvînt de i-aş putea spune. Barem atîta să ştie, că eu am venit aici ca să vorbesc pentru el, dar nici atîta nu ştiu. Iacată-l!

SCENA IX

Cei dinainte, CIMBRU

CIMBRU
(încurcat)

Trecui pe-aici, jupîne birău, şi mă chemă un om în casă, zice că m-aţi pofti d-voastră. *(Aparte.)* Cu de-a bună samă a auzit că am fost aci, fie ce-a fi.

BADEA HĂRLEA
(prietenos)

Aşa-i dragul meu, nepoate, eu te-am rugat să vii la mine pe-o vorbă bună. *(Îi dă scaun.)* Şezi!

MITRU FLORII-CUCULUI
(îi face semn; aparte)

Nu mă-nţelege.

CIMBRU
(surprins; aparte)

E amicabil? Ce-nsemnează? *(Şede.)*

BADEA HĂRLEA

Apoi ştii după ce te-am chemat?

CIMBRU

Ba eu nu ştiu, jupîne birău; cred însă că-i ceva bun.

BADEA HĂRLEA

Şi mie-mi pare-aşa. Să ţi-o spun dară. D-apoi... *(Nu ştie ce să zică.)* Vorbeşte tu, mă Mitre!

MITRU FLORII-CUCULUI

Ba nu! Treaba-i a ta; vorbeşte numai tu.

BADEA HĂRLEA
(încurcat)

Ştii, mie nu-mi place să vorbesc multe. Fătul meu, nepoate! Ai de gînd să te-nsori?

CIMBRU
(turburat)

Cum îţi vine întrebarea asta-n minte?

BADEA HĂRLEA

Asta-i treaba mea. Place-ţi de fata mea?

MITRU FLORII-CUCULUI
(îi face semn să zică „Da"; aparte)

Nu se uită la mine?

(Cimbru tace.)

BADEA HĂRLEA

Ian spune-mi: place-ţi?

CIMBRU
(se scoală cam hotărît)

De ce mă-ntrebi, bade Hărle?

BADEA HĂRLEA

Ian uită-te tu, măi, la el! Voiesc s-o ştiu. Da' nu fi ca o fată mare!... Place-ţi?

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte, îngrijat)

Pentru numele lui Dumnezeu, omul ista cu nehotărîrea lui îmi încurcă toate chibzuielele! *(Îi face semn lui Cimbru să zică „Da".)*

CIMBRU
(observă semnul; aparte)

Nu-mi pasă... întîmple-se ce s-a întîmpla. *(Către badea Hărlea.)* Bade Hărle!... Fie ce-a fi, eu îţi spun lucrul cum stă. Eu-s om sărac, însă o ştie toată lumea că-s de treabă. Eu iubesc pe Aniţa şi...

BADEA HĂRLEA

Vezi aşa!... Numai atîta voi să ştiu din gura ta... Tu trebuie să iei pe Aniţa de femeie.

CIMBRU
(surprins)

Eu?... Bade Hărle!... Eu, pre Aniţa? Dumneata-ţi baţi joc de mine.

BADEA HĂRLEA

Dară, batu-mi!... Zici că-ţi place de fată, nu mai vorbi nici o vorbă: eu voiesc, şi lucru gata!

CIMBRU
(uimit)

Apoi că şi eu voiesc!... O, Doamne, da' cum să nu voiesc eu?... Cine voieşte de nu voiesc eu? *(Îşi pune mîna pe frunte.)* Nici nu ştiu unde-mi stă capul!... Doară nici nu-i aievea aceea ce-mi pare mie-acuma... doară numai visez...

BADEA HĂRLEA

Dar, visezi, cioarelor!

CIMBRU

Apoi acuma nu mai trebuie să merg de aici? Unde-i Aniţa? *(Voieşte a merge.)*

BADEA HĂRLEA
(îl prinde de mînă)

Stăi numai oleacă, că merg eu după ea. *(Deschide uşa.)* Aniţă! Ian vin-oleacă-n casă! Auzi tu? Da'

vină! Deloc să vii!... Caută tu măi la ea. *(Merge afară și vine cu Anița de mînă.)*

SCENA X

Cei de mai nainte, ANIȚA

(Anița stă rușinoasă în mijlocul odăei și se joacă cu legătura catrinței.)

(Cimbru stă și privește mut la ea.)

BADEA HĂRLEA

(o prinde pe Anița de mînă ș-o duce-naintea lui Cimbru)

Cunoști pe omul acesta?

(Anița se joacă și nu zice nimic.)

BADEA HĂRLEA

Auzi tu: cunoști-l?

ANIȚA

(cu ochii-n pămînt)

Cunosc.

BADEA HĂRLEA

Da' place-ți de el?

(Anița tace.)

BADEA HĂRLEA

Aniță! Da' vorbește! Ian caută tu măi la ea!... Nu vezi tu că nu-i nimene-aicea decît bade-tău Mitru? Zi: place-ți?

(Anița mișcă din buze, privește o dată la Cimbru, apoi iar în pămînt.)

BADEA HĂRLEA

(își pleacă urechea)

Zi mai tare.

Da' nu fi rușinoasă, nepoată, că doar ești fată mare.

BADEA HĂRLEA

(cu oarecare asprime)

Vorbește mai tare, că o dată mă mîniu! Zi: place-ți?

ANIȚA

(pune degetul cel mic de la mîna stîngă pe buze)

Nu știu.

BADEA HĂRLEA

Dară, nu știi, cioarelor! O știi tu, numa nu voiești să ni-o spui... Mărita-te-vei după el?

(Cimbru o roagă cu gestul și privirea.)

(Anița voiește să fugă în cuină.)

BADEA HĂRLEA

(o reține)

Iaca!... Da' unde vrei să fugi?... Cioarelor, că zău, sălbatică ești!... Spune-mi, mărita-te-vei după el?

(Anița tace.)

BADEA HĂRLEA

Vorbește, că dacă nu, mă mîniu! Știi tu că eu-s iute la sînge.

ANIȚA

Că eu vorbesc.

BADEA HĂRLEA

Vorbește dară... Privește la el: mărita-te-vei după el?

CIMBRU

(rugînd-o)

Aniță!

(Anița tresare și mișcă din buze.)

BADEA HĂRLEA

Mai tare.

(Anița, ca sus.)

BADEA HĂRLEA

Vorbește mai tare, că te arunc afară! Ian caută tu mă la ea!

ANIȚA
(repede)

Nu știu.

BADEA HĂRLEA

Iară nu știi. *(Dezmierdînd-o.)* Da' fii cuminte, că tu ești fata tatei... Nu vezi tu cum privește el la tine?... Te-a pețit... Apoi dacă tu zici că nu știi, nu te dau după el...

ANIȚA
(repede)

Că eu nu zic, că nu știu.

BADEA HĂRLEA
(rîde)

Dară nu zici, cioarelor! Spune-mi: mărita-te-vei după el?... Spune-mi, că dacă nu, îl trimit acasă; n-are ce face aici.

(Anița, rușinoasă, dă din umeri și zîmbește.)

CIMBRU
(cu patimă)

Anița mea, sufletul meu, de ce nu vorbești?

ANIȚA
(cu degetul pe buze)

Că eu vorbesc...

BADEA HĂRLEA

Apoi spune dară: să te dau după el?

(Anița privește la Cimbru și mișcă din buze.)

BADEA HĂRLEA

Mai tare.

(Anița, ca sus.)

BADEA HĂRLEA
(către Cimbru, serios)

Om bun și cu suflet creștinesc: poți merge acasă, că văd că fata mea...

CIMBRU

Eu... Aniță...

ANIȚA
(încurcată)

Că eu, tată... eu...

BADEA HĂRLEA

Să te dau dară?

ANIȚA

Nu-mi pasă!

BADEA HĂRLEA

Nu-ți pasă? Apoi dacă nu-ți pasă, să fie tîrgul gata... Caută tu mă la ea, cît să mi se mai roage omul pînă să scoată o vorbă bună din ea... Acuma privește cel puțin la el. *(O dă lui Cimbru.)* Iaca! de-aici încolo e mireasa ta. *(Stă-naintea lor și privește cu mulțămire la ei.)*

MITRU FLORII-CUCULUI
(pe la spate, încet, cătră badea Hărlea)

Zi cătră el să fie mărturie.

BADEA HĂRLEA

Ce-mi pasă mie de procesele voastre! Nu vezi tu cum se lovesc de bine laolaltă?

CIMBRU
(prinde mîna Aniței și-i privește in ochi)

Aniță!... De ce nu priveşti tu la mine? Tu nu mă iubeşti pe mine?

ANIȚA
(confuză)

Nu.

CIMBRU

Nu mă iubeşti, Aniță?!... Nu?

ANIȚA
(repede)

Ba iubesc.

CIMBRU
(vrea s-o îmbrățișeze)

Vezi, de ce mă înspăimînți dară?

(Anița se trage în lături.)

CIMBRU

Aniță, de ce fugi de mine?

ANIȚA

Că eu nu fug. *(Se razimă de brațul lui, dar cu capul întors de la el.)*

CIMBRU
(o-mbrățișază ș-o sărută)

Îngerul meu!

(Anița stă uimită.)

BADEA HÂRLEA
(pierdut în privirea lor)

Nu vezi tu, măi?!

MITRU FLORII-CUCULUI
(priveşte mulțămit grupa)

Apoi să nu-ți pierzi mintea?!...

SCENA XI

Cei de mai nainte, NAICA FLOAREA

NAICA FLOAREA
(surprinsă)

Iaca!... Ce-i asta?

BADEA HÂRLEA

Ce-i! Ce-i!... Vezi tu ce-i: Anița mireasa dascălului.

NAICA FLOAREA
(stă un timp nehotărîtă)

Bag sama, aşa i-a fost dată!... Da' că mie mi-a plăcut totdeauna dăscălaşul. Am zis eu că nu dau pe Anița mea după altul decît după el. *(Sărută pe Anița cu dragoste.)* Ochii tăi mierii, albastrii...

SCENA XII

Cei dinainte, POPIC, TĂNASE-A-POPII

POPIC
(stă uimit la uşă)

Iaca! Iaca!... Îmi pare c-a venit acasă mintea birăului.

TĂNASE-A-POPII
(din uşă)

Ce-i asta? Cimbru? Anița?... Aici nu mai am ce căuta. *(Voieşte a merge.)*

POPIC
(îl prinde de haină şi-l trage de spate-n casă)

Aşteaptă, aşteaptă, domnişorule, c-a poruncit birăul să te aduc... Iacătă-l, jupîne birău!... L-am adus întreg, din călcîi pînă-n creştet... A voit să fugă.

TĂNASE-A-POPII
(smuncindu-se)

Om impertininte! *(Face complimente.)* Umilissimu servitore...

BADEA HÂRLEA

Ian lasă, nu-mi mai face comedii de-ale dumitale, că m-am săturat de ele! Dacă voieşti a vorbi cu mine, apoi vorbeşte cum să vorbeşte, ca să te-nţeleagă omul, iar nu ca nealtă lume.

NAICA FLOAREA
(aparte)

Aşa e! Ce vorbeşte el tălăneşte! Vorbească creştineşte, ca toţi oamenii.

MITRU FLORII-CUCULUI
(lui Hârlea, pe la spate)

Dar de proces ce va fi?

BADEA HÂRLEA

Nimic nu va fi. Doară nu mă voi lăsa să mă tot purtaţi de nas!

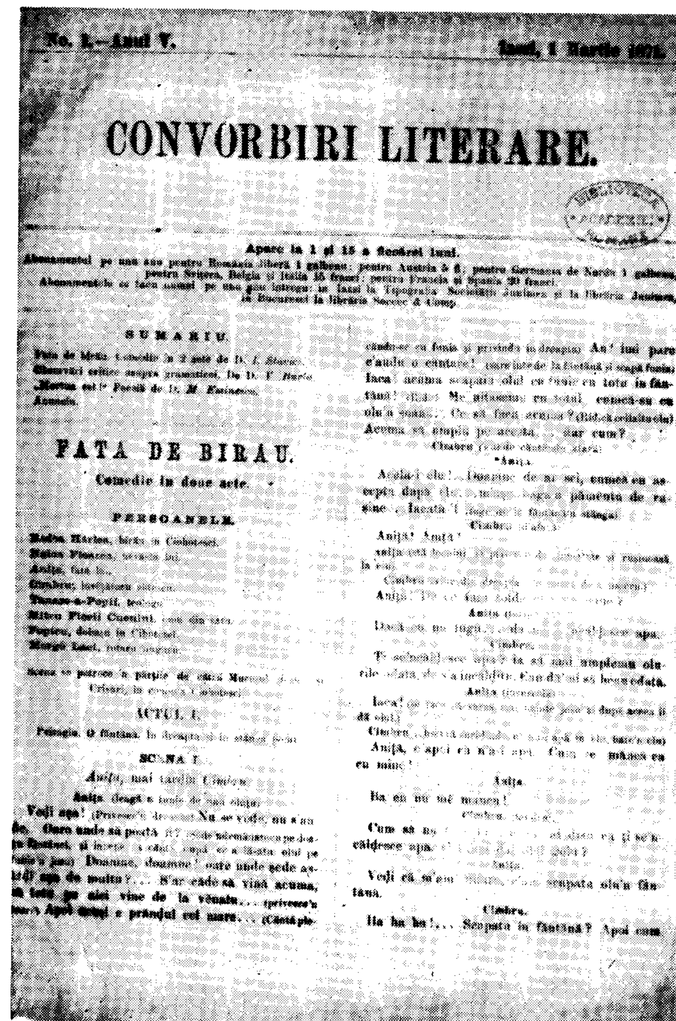
MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Doamne, mulţămescu-ţi, că putui face binele făr-a face rău.

POPIC
(în mijloc)

Şi cu aceştia împărţi biråul turtele.

(Cortina cade.)

No. 1.—Anul V. Iasi, 1 Martie 1871.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 şi 15 a fiecărei luni.

SUMARIU.

FATA DE BIRAU.

Comedie în doue acte.

PERSOANELE.

ACTUL I.

SCENA I.

Începutul comediei *Fata de birău* (*Convorbiri literare*, nr. 1 din 1 martie 1871)

No. 11. — Anul VIII. 1 Fevruarie 1875.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 a fie cărei luni.
Abonamentul pe un an pentru România liberă 20 franci; pentru Austria 8 fl; pentru Germania, Sviţera, Belgia şi Italia 20 franci; pentru Francia şi Spania 25 franci.
Abonamentele se fac numai pe un an intreg; in Iaşi la Tipografia Naţională şi la redacţiune, în Bucureşti la librăria Socec et Comp.; in toate celelalte oraşe din România la biurourile postale.

TOANE
sau
VORBA DE CLACA.

Comedie in trei acte.

PERSOANELE.

Luncan.
Maria, soţia lui.
Doamna Pluteanu.
Stilă.
Frecăţel, servitor la Luncan.
Maranda, fată in casă la Luncan.
Mirzeg, portar.
Casandra, soţia lui Mirzeg.
Iftimie Egorovici, birjar.
Cesar Găetan Stanto-Pede, ch lar.
Părintele Chiriac Chisăliţă, popa Satului.
Averchie Buchliat, dascal.
Doamna Clevetiţă.
Un Sergent de poliţie.

ACTUL I.

(Salon mobilat cu eleganţă, la d-nul Luncan.)

SCENA I.
Luncan, Maria şi d-na Pluteanu.

Luncan, (este gătit a eşi). Dacă-ţi face o plăcere atât de mare, nu-mi pasă: să fie precum tu doreşti.—Eu doream să petrec astă vară la moşie.

Maria. Cum?.. Vara la moşie?

Luncan. Ferească Dumnezeu! Zic numai, că aş fi dorit, dar acuma doresc dorinţa ta. Vom petrece vara in Alpii Sviţerei.

D-na Pluteanu, (aparte, intrerumpêndu-şi lucrarea şi privind ingrijită la tineri). Earăşi? nu-mi place. El este prea bun—rĕu de bun!

Maria. Vezi aşa!—Acuma te cunosc. Tu eşti tu (il sărută.) In Alpi! O, ce plăcere va fi aceea. Gândul numai îmi umple sufletul de imagini grandioase. Am cetit multe despre Alpi. Vei vedea insuţi. Munţi troeniţi, a căror verfuri se perd intre nouri, stinci pleşuve, verdeaţă bogată, perăe nebunatece, ripe selbatece, prăpăstii adânci—adânci ..şi apoi valea cu covorul primăverii... (il sărută).

Luncan. Dar, vezi, toate aceste le afli şi mai aproape. Tu nu cunoşti Carpaţii.—Ceahlăul, Retezata, Valea Bistriţei...

Maria. Destul, destul!—N'ai simţ pentru podoabele naturei!—Ceahlău!.. nu ştiu, chiar nici numele nu-mi place.

Luncan. Eşti prevenită, dragă. Carpaţii sunt mai frumoşi decât Alpii, mai bogaţi, mai variaţi şi mai plini de poesie. In Alpi nu este doină, in Alpi nu auzi bucinul păstorului cântând un echou inesfit prin văi. Este o frumuseţă fără de suflet. Alpii sunt nemţeşti; Carpaţii sunt romăneşti.

Maria. Nu te pricep. Nemţesc — Romănesc? —Frumos este frumos; mai frumos este mai frumos, dacă este nemţesc, ori romănesc. Nu este vorba de frumuseţa gândită de om, ci de armoniile intâmplătoare cu care natura se impodobeşte pe sine insăşi.

54

Toane sau vorba de clacă (*Convorbiri literare*, nr. 11 din 1 februarie 1875)

Foiţa „Tribunei".

Polipul unchiului.
— Scene comice.

Persoane:
Vespianu, un bĕtrân pensionar.
Iulian, nepotul lui.
Ciocănel, advocat, amicul lui Iulian.
[illegible], servitor al lui Vespianu.

Scena I.
[illegible] — Mai multe scaune împregiurul unei mese. —
Iulian şi Ciocănel.

Iulian. (Intră agitat.) Bine, frate! ce are cu mine? ce 'i-am făcut? ce 'i-am dres? ce 'i-am stricat? cu ce 'l-am păgubit? prin ce m'am făcut vrednic de mânia lui? Îi scriu şi nu-'mi rĕspunde; îi scriu şi ei şi nu-'mi rĕspunde nici ea. O scrisoare, două scrisori, trei scrisori, dece scrisori, — nici un rĕspuns! Ear' acum, când vin, în sfirşit eu însumi, în persoana, îmi închide uşa înaintea nasului. Ce vor sĕ dică toate aceste?!

Ciocănel. Stimabile domnule şi amice, iubite conlegiune şi frate! Te rog sĕ fii răbdător şi sĕ 'ţi păstrezi bunul cumpĕt, căci altfel o sĕ te încurci, rĕu o sĕ te încurci.

Iulian. Ei! lasă-mĕ în pace cu mofturile tale!

Ciocănel. (Se aşează pe un scaun.) Te las, eu te las; din sentiment de delicateţă renunţ de a mai turbura cerul senin al desperaţiunii tale prin veselia mea. (Începe sĕ cânte încet.)

Iulian. (Supĕrat). Bine, frate! tu mĕ iei în bătaie de joc.

Ciocănel. Pentru-că eşti ridicol, m'ai înţeles? — ridicol. (Se ridică). Îmi spui, că verişoară ta Aurelia te iubesce. Eşti sigur de iubirea ei?

Iulian. Da! pe cât sûnt de sigur, că mâne dimineaţă are sĕ rĕsară soarele.

Ciocănel. Frumos termin de comparaţiune! — Dar', în sfirşit, sĕ lăsăm stilistica la o parte. După toate teoriile amorului, o femee, care iubesce pe un bărbat, e în stare sĕ-'şi părăsească părinţii şi fraţii, chiar scumpele tovarĕşe de copilărie, şi sĕ urmeze pe iubitul ei, ear' ursuzul ăsta de Vespianu nu îi este Aureliei nici tată, nici mamă, nici frate, nici soră, nici tovarĕşă de copilărie, ci un simplu unchiu, adecă un fel de soacră. Te întreb acum. . . .

Iulian. Nu mai întreba nimic, pentru-că 'ţi-am spus odată, că nu vreau. Sûnt prea mândru, pentru-ca sĕ pot compromite pe viitoarea mea soţie.

Ciocănel. Bine dis! — dar' tot un nebun rĕmâi. Compromite-o, dac'o poţi, tocmai pentru-ca sĕ umble unchiul tĕu după tine, precum umbli tu acum după el.

Iulian. Te rog, mĕ insulţi cu asemenea presupuneri.

Ciocănel. Secături! Par'că am trăi în lumea romanţelor. Tu o compromiţi, tot tu o reabilitezi, şi sănĕtate bună!

Polipul unchiului (*Tribuna*, nr. 222 din 27 sept./9. oct. 1886)

PI 20 I

Apare la 1 a fiecărei luni.

CONVORBIRI LITERARE

No. 1. Bucuresti, 1 Aprilie 1888. **Anul XXII.**

GASPAR GRAȚIANI

DOMNUL MOLDOVEI

TRAGEDIE IN CINCI ACTE (1)

PERSOANELE:

Gaspar Grațiani, Domnul Moldovei.
Sara, o evreică, favorita sultanei.
Baruch, unchiul Sarei.
Mapiker, Sultana favorită.
Sultanul Achmed I.
Vornicul Bucioc.
Logofătul Drăgan.
Hatmanul Șeptilici.
Postelnicul Goia.
Vistiernicul Vasile Lupul.
(Boieri moldoveni.)
Furlani,
Bobo,
(Căpitani de lefegii.)
Borisi, dragomanul venețian.
Elvira, fiica acestuia.
Iocadelo, un pretendent.
Van Olen, ambasadorul olandez.
Iani, bailul Veneției.
Nino, om de credință al lui Grațiani.
Un tergoveț.
Un oștean.
Un ceauș.
Omer-Aga, un eunuc.
Aișa, o sclavă.
Osteni, țărani, tergoveți, boieri și lefegii.

Intimplarea se petrece pe la 1620, parte la Constantinopol, parte in Moldova.

1) Representată pentru intîia oară pe scena teatrului Național din Bucureşti, la 28 Fevruarie 1888.

C. L. XXII. — 1. 26,634. 1

Gaspar Grațiani (*Convorbiri literare*, nr. 1 din 1 aprilie 1888)

TOANE

SAU

VORBA DE CLACĂ

COMEDIE ÎN TREI ACTE

PERSOANELE

LUNCAN
MARIA, soția lui
DOAMNA PLUTESCU
SITILĂ
FRECĂȚEL, servitor la Luncan
MARANDA, fată în casă la Luncan
MIRZAC, portar
CASANDRA, soția lui Mirzac
IFTIMIE EGOROVICI, birjar
CESAR GĂETAN STANTE-PEDE, chelar
PĂRINTELE CHIRIAC CHISĂLIȚĂ, popa satului
AVERCHIE BUCHILAT, dascăl
DOAMNA CLEVETIȚĂ
UN SERGENT DE POLIȚIE

ACTUL I

Salon mobilat cu eleganță, la domnul Luncan.

SCENA I

LUNCAN, MARIA și doamna PLUTESCU

LUNCAN

(este gătit a ieși)

Dacă-ți face o plăcere atît de mare, nu-mi pasă: să fie precum tu dorești. Eu doream să petrec astă vară la moșie.

MARIA

Costică! Iarăși la moșie?

LUNCAN

Ferească Dumnezeu! Zic numai că aș fi dorit, dar acuma doresc dorința ta. Vom petrece vara în Alpii Sviței.

DOAMNA PLUTESCU

(aparte, întrerumpîndu-și lucrarea și privind îngrijită la tineri)

Iarăși? Nu-mi place. El este prea bun, rău de bun!

MARIA

Vezi așa! Acuma te cunosc. Tu ești tu. *(Îl sărută.)* În Alpi! O, ce plăcere va fi aceea! Gîndul numai îmi umple sufletul de imagini grandioase. Am cetit multe despre Alpi. Vei vedea însuți. Munți troieniți, a căror vîrfuri se perd între nouri, stînci pleșuve, verdeață bogată, pîraie nebunatece, rîpe sălbatece, prăpăstii adînci, adînci... și apoi valea cu covorul primăverii... *(Îl sărută.)*

LUNCAN

Dar vezi, toate aceste le afli și mai aproape. Tu nu cunoști Carpații, Ceahlăul, Retezata, Valea Bistriței...

MARIA

Destul, destul! N-ai simț pentru podoabele naturii! Ceahlău!... nu știu, chiar nici numele nu-mi place.

LUNCAN

Ești prevenită, dragă. Carpații sunt mai frumoși decît Alpii, mai bogați, mai variați și mai plini de poezie. În Alpi nu este doină, în Alpi nu auzi buciumul păstorului căutînd un ecou însutit prin văi. Este o frumusețã fără de suflet. Alpii sunt nemțești; Carpații sunt românești.

MARIA

Nu te pricep. Nemțesc — românesc? Frumos este frumos; mai frumos este mai frumos, dacă este nemțesc, ori românesc. Nu este vorba de frumuseța gîndită de om, ci de armoniile întîmplătoare cu care natura se împodobește pe sine însăși.

LUNCAN

Și oare omul nu este și el natură? Fiecare țară este oglinda și firea poporului care locuiește în ea. Tăcuți, ca și oamenii ce locuiesc într-înșii, sunt Alpii, și plini de duioasă veselie, Carpații. Nu, dragă Marie! Mie nu-mi place tabloul fără de suflet, nici acela în care văd pe neamț muncind ca un dobitoc; îmi place tabloul în mijlocul căruia românul paște oi, cîntînd o doină tărăgănată, știi tu, ca doina pe care o cîntă Maranda. *(Privește la orologiu.)* Dar eu trebuie să ies! Rămîne la vorba noastră.

MARIA
(il sărută)

Mamă! În sfîrșit, la Alpi!

DOAMNA PLUTESCU
(prefăcîndu-se indiferentă)

Știu.

MARIA
(dezmeardă pe Luncan)

Costică este un suflet de om.

DOAMNA PLUTESCU

Numai să nu fie numai suflet.

LUNCAN

Numai suflet? Nu pricep.

DOAMNA PLUTESCU

Gîndește și vei pricepe.

LUNCAN

Chiar nu pricep.

DOAMNA PLUTESCU

Pare-mi-se, ziceai că te grăbești. Nu-ți perde vremea.

LUNCAN

Am încă vreme.

(Doamna Plutescu dă din umeri, apoi lucrează mai departe.)

LUNCAN

(primblîndu-se necăjit)

Aluziuni în fiecare zi şi numai aluziuni. Mamă, astă lipsă de încredere mă supără.

DOAMNA PLUTESCU

Eşti prea supărăcios cînd nu ar trebui să fii, iară cînd ar trebui...

LUNCAN

Astă aluziune o pricep. Da! ziceam că voi petrece vara la moşie, pentru că, în sfîrşit, să-mi văd moşia, dar, vezi, ea doreşte să petreacă vara în Alpi.

DOAMNA PLUTESCU

Şi, fireşte, cînd ea doreşte, toate motivele de a te hotărî altfel încetează la moment.

LUNCAN

Mamă! Eu nu te pricep, doreşti ca...

DOAMNA PLUTESCU

Nu doresc nimic; fac numai o observaţie.

MARIA

(după o pauză)

Costică este un soţ bun. Vezi! noi de trei ani trăim împreună fără ca vreodată să ne fi certat.

DOAMNA PLUTESCU

Poate tocmai asta mă supără şi mă face îngrijită. Cearta tîrzie este cea mai rea. Este poate mai bine multe mici decît una mare.

LUNCAN

Cum? iarăşi nu pricep.

DOAMNA PLUTESCU

Apoi da! Cine multă vreme nu face socoteală are să facă socoteală mare.

LUNCAN

Dar noi nu avem nici o socoteală.

DOAMNA PLUTESCU

Nu? Bine ar fi. Eu mă tem însă...

MARIA

O! Te înşeli. Noi niciodată nu ne vom certa. Între noi cine ar putea să dea ocazie la o ceartă?

DOAMNA PLUTESCU

Nu ştiu. Dar unul dintre voi...

LUNCAN

(priveşte la orologiu)

Vremea trece. Desigur tu. Pa!

MARIA

Mă rog, desigur eu?

LUNCAN

Da! Tu, tu, vezi tu! *(Voieşte să o sărute.)*

(Maria se întoarce supărată.)

LUNCAN

Mario! Eu glumesc.

MARIA

Nu-mi plac asemenea glume.

LUNCAN

Mario! Nu fi nebună. Auzi! De-o singură vorbă.

MARIA

Da, de una singură, care nu-ţi şede bine. Asemenea glume!

LUNCAN
(necăjit)

Ei bine! Dacă nu-ţi place gluma, vorbesc serios.

DOAMNA PLUTESCU
(aparte)

Bravo!

MARIA
(se întoarce spre el)

Ştii că mata nu eşti cel mai delicat soţ?

LUNCAN

Întocmai precum mata nu eşti cea mai amabilă soţie!

MARIA

Ei bine! Dar ce voieşti dumneata? Voieşti să arăţi că te poţi certa?

LUNCAN

De fel! Voiesc numai să susţin şi eu o dată că ceea ce este, este.

MARIA

Şi, mi-ar plăcea să ştiu, ce e aceea ce este?

LUNCAN
(primblîndu-se)

Astăzi, mîne, poimîne, în fiecare ceas, în fiecare moment, o altă poftă, o altă dorinţă, o altă poruncă! Azi cravata albă nu-mi şede bine, mîni mănuşile vişinii nu se potrivesc, poimîne pantalonii deschişi ori pălăria înaltă seamănă a burtă-verde, un tablou nu stă la locul său, o fereastă este prea mică, tapetele sunt fără de gust, casa este rău situată, un cal nu se potriveşte cu celălalt, mergem, nu mergem şi iarăşi mergem la teatru, ba mergem la soirée, ba stăm acasă. Azi la Alpi, mîne în Italia, poimîne în Brazilia, China ori chiar Sibiria!

MARIA

Şi ce însemnează această listă de păcate?

LUNCAN

Nimic! Sunt hotărît a mă lepăda de ele.

MARIA

Hotărît? Ce minune! Domnul Luncan este hotărît!

LUNCAN
(aşază mănuşile şi pălăria pe masă)

Îţi voi arăta că nu sunt ce-ţi par a fi.

MARIA
(iritată)

Dumneata nu vei arăta nimic, că nu eşti în stare să arăţi.

LUNCAN

Că nu sunt în stare? Destul! Acuma, mă rog, să-ţi păstrezi cumpătul. Poimîne plecăm la moşie; caută ca să faci pregătirile. *(Ia pălăria şi mănuşile.)*

MARIA

Iară eu zic că nu vom pleca.

LUNCAN

Eu poruncesc ca să plecăm. Ai înţeles?

MARIA

Mă rog să nu-mi vorbeşti cu acest ton.

LUNCAN

Cu o soţie care nu-şi cunoaşte datoriile nu se poate vorbi cu alt ton.

MARIA

Asta e îndrăzneala mişeilor, domnul meu!

LUNCAN

Te rog să cumpeneşti cuvintele.

MARIA
(înăduşindu-şi plînsul)

Domnul meu! Asta e obrăznicie! *(Trăgînd pe doamna Plutescu cu sine.)* Mamă, vino!

DOAMNA PLUTESCU

Dă-mi pace!

MARIA

Şi tu? *(Merge.)*

LUNCAN

Mario! Mario! Un moment! Să vezi, am fost pripit. Te rog, mă iartă.

MARIA
(stă, apoi priveşte peste umăr)

Nu ţi-i ruşine! *(Iese în stînga.)*

DOAMNA PLUTESCU
(aparte)

Bravo! Asta a fost bună. *(Iese în dreapta.)*

SCENA II

LUNCAN

Da! Să-mi fie ruşine. Ruşine să-mi fie, ruşine! O! dacă o iubesc însă atît de nebuneşte. Prin ce mă

stăpîneşte această femeie atîta? Nu mai sunt cine am fost. De cînd o cunosc, o iubesc, şi de cînd o iubesc, a intrat firea cînelui în mine: credincios ca şi cînele şi supus ca şi cînele. Ea nu mă iubeşte, nu mă poate iubi. Ar trebui să fie ca mine. Mă iubeşte cum iubim cînii, caii cum îi iubim, rochiile cum se iubesc, nici aşa nu mă iubeşte, cum se iubeşte oglinda. Dar vina este a mea. Nu sunt vrednic a fi iubit altfel. Trebuia să ştiu că am a face cu o femeie pe care trebuie să ţi-o supui, să o stăpîneşti pentru ca să te iubească... Şi cîtă simţire, cîtă patimă în astă femeie! A fi iubit de dînsa... şi dacă este cineva iubit? Cineva... cineva, oricine! Poate un suflet ca al ei să existe fără de amor? Ea nu mă iubeşte pe mine, pentru aceea trebuie să iubească pe altul. Pe altul, pe oricine, dar pe cineva, altfel nu ar fi precum este... Sunt un nebun! De unde scot eu... Şi dacă totuşi... totuşi... sunt un nebun!

SCENA III

DOAMNA PLUTESCU şi LUNCAN

DOAMNA PLUTESCU
(apare în uşă)

Ziceai că ai să ieşi...

LUNCAN

Apoi da.

DOAMNA PLUTESCU

Atunci caută-ţi de treabă.

LUNCAN

Nu voi ieşi... Nu sunt dispus.

DOAMNA PLUTESCU

Bine. *(Voieşte să iasă.)*

LUNCAN

Unde e Maria?

DOAMNA PLUTESCU

Maria? Pentru numele lui Dumnezeu, fii şi bărbat o dată! *(Iese.)*

LUNCAN

Mamă! Mamă! *(Iese în urma ei.)*

SCENA IV

MARIA

Mama nu e aici... O! Cît de nenorocită sunt. M-am lăsat orbită de bogăţia, de vorbele dulci ale acestui om şi de sfaturile mumei mele. Tîrzie este, tîrzie, deşteptarea mea. Ah! Să petrec o viaţă întreagă legată de acest om, pe care trebuie să-l despreţuiesc, o femeie boită cu colori, ce samănă a bărbăţie. Mă iubeşte. Ce farmec are pentru mine, ce satisfacere îmi este însă iubirea acestui om?... O viaţă perdută, perdute visuri, perdute idealuri, la care nu mai pot gîndi. Mîndru, puternic, aspru în hotărîrile sale... astfel este.

SCENA V

FRECĂŢEL şi MARIA

FRECĂŢEL

Mă rog, sărut mînile. Birjarul este aici, aşteaptă la poartă...

MARIA

Spune stăpînului tău, dacă-ţi place. *(Iese.)*

FRECĂŢEL
(priveşte uimit în urma ei)

„Spune stăpînului tău dacă-ţi place." Zău aşa! Mare vorbă! Ca şi cînd ea nu ar fi stăpîna mea şi ca şi cînd stăpînul meu nu ar fi al nostru. Hm! cum se ducea, parc-ar fi pişcat-o un ţînţar, şi amarnică era, parc-ar fi mîncat mere pădureţe. Din trandafir răsar flori de cucută; mierla fură puii de găină: pesemne cuconaşul iarăşi a luat ciubotele cele păcătoase. Tot pe plac îi face, iară cînd nu-i face pe plac... Aşa n-am văzut-o încă... Foc şi ardei! Nu, să nu pui credinţă în nevasta tînără. Te suceşte pe lîngă deget, îţi face capul toacă şi moară de vînt. Văd eu cu Maranda. Hei! hei! omul trebuie să fie păţit. Din multe necazuri, multă învăţătură: iaca, eu, unul, nu mă dau după vorbele nevestelor. Marando!

SCENA VI

MARANDA şi FRECĂŢEL
(Maranda vine grabnic din stînga, apoi să opreşte în faţa lui Frecăţel.)

FRECĂŢEL

Ştii tu că stăpîna ta este o ciupercă veninoasă?

MARANDA

Ştii tu că stăpînul tău este un burete usturoi?

FRECĂŢEL

Stăpînă-ta este o ciocîrlie cucuiată, o cloşcă zburlită, o buhă rotită-rotogoală, cu capul iaca aşa, iaca aşa! *(Arată.)*

MARANDA

Stăpînul tău este un curcan, o veveriţă, un magar cu iasca aprinsă în ureche, iaca aşa, iaca aşa! *(Arată.)*

FRECĂȚEL

Nu-ți bate joc de stăpînul meu, că te-nvăț cinste și omenie! Auzi?

MARANDA

Nici tu nu-ți bate joc de stăpîna mea. Nu m-oi lăsa!

FRECĂȚEL

Toate sunteți făcute pe-o măsură. Și tu ești ca ea. Muierea rămîne muiere. Știi tu? Toate femeile puse într-un car desfundat nu plătesc, cu car cu tot, un fir de neghină.

MARANDA
(supărată)

Bine! Bine că știu. *(Voiește să meargă.)*

FRECĂȚEL

Marando! Auzi tu, Maranduță! Mărăndulică! Sufletel. Dar fii cuminte. Nu vezi tu că de tine nu e vorba? Zău, mi se rupe sufletul cînd văd că te amărăști. Tu ești fată bună... Zău că ești, pe sufletul meu, auzi tu? Zău, de tine n-am zis!

MARANDA
(muiată)

Apoi ce zici dară?

FRECĂȚEL

Vezi! Am zis numai așa. Mă mînca limba și mă frecam! Tu nu ești ca stăpîna ta.

MARANDA

Nici de ea să nu zici de rău, că mă supăr.

FRECĂȚEL

Dar dacă cuconașul este un suflet de om! Să mă crezi... Nu te supăra... Nu mai zic nimic. Ia, vezi, tac... *(Aparte.)* Vai, maică! Dar tare ține la ea.

SCENA VII

MIRZAC și cei de mai sus

MIRZAC
(intră cu o mătură în mînă)

Birjarul așteaptă la poartă. Iese cuconul, ori nu iese?

FRECĂȚEL

Măi! Dacă intri aici, vorbește cu cinste!

MIRZAC

Dar cine ești, măria-ta, jupîne-șterge-ciubote?

MARANDA

Auzi tu, aici nu face sfadă, că te scot cu periușca asta ca pe un pui de curcan de-aici.

MIRZAC

Cată măi! Că, zău, mare cucoană s-a făcut vînturăcolbărița asta!

FRECĂȚEL

De dînsa nu te acăța, că ai cu mine de lucru. Auzi! Locul tău este la poartă. Să grijești ca nime să nu-mproptească gardurile, ca să nu intre cîinii în ogradă, asta e slujba ta.

SCENA VIII

CASANDRA și cei de mai sus

CASANDRA

Iaca! Vezi așa! N-am zis eu? Am știut că pupăza asta vă ține pe toți ca pe niște matahale. Auzi tu! Îți spun că bărbatului meu să-i dai pace, că-ți scot ochii din cap!

MIRZAC

Muiere! Aici nu face larmă, că te dau de-a dura pe scări!

MARANDA

Te du la cotețul cu gîște dacă vrei să-ți afli lucru de sama ta.

CASANDRA

Eh! Vă-nțelegeți cu toții. *(Către Mirzac.)* Așteaptă tu numai, că-i veni tu acasă! *(Către Maranda.)* Iar pe tine te-oi prinde eu în ogradă!

FRECĂȚEL

Hui! Vai! Cum ziseși? Că prinzi în ogradă? Cine? Cum? Pe cine? Îți tai ghearele, îți pilesc colții, îți pun pedecă pe limbă... Auzi tu? De ea să nu te acați! *(Către Mirzac.)* Să-ți pui pază la nevastă, că ne facem cuc și claie, eu deasupra, voi dedesubt.

SCENA IX

BIRJARUL și cei de mai sus

BIRJARUL
(intră cu biciul în mînă)

Eu sunt Iftimie Egorovici, mă rog la d-voastre, *(scoate o tarifă)* birjar de strada, domnilor d-voastre.

MIRZAC

Apoi dacă ești birjar?

FRECĂȚEL

De ce nu stai la birjă?

BIRJARUL

Am stat vreme multă, mă rog d-voastre.

CASANDRA

Te întreb, cum cutezi să intri în ogradă fără a fi dat... mie să-mi fie dat de știre?

MARANDA

Și apoi intră ca și cînd cine știe cine ar fi el.

FRECĂȚEL

Și ce vrai? Dacă ești birjar, stăi, așteaptă. Auzi?

BIRJARUL
(retrăgîndu-se)

Mă rog la d-voastre, eu sunt Iftimie Egorovici, birjarul, și stau de multă vreme la uliță, eu și caii, trei inși, mă rog.

SCENA X

UN SERGENT DE POLIȚIE și cei de mai sus

SERGENTUL

Ce larmă este asta? Pare că stai într-un cort de țigani. Tu, măi, ce nu stai la birjă?

FRECĂȚEL

Măi! Cine te-a chemat aici?

MIRZAC

Locul tău este pe uliță.

CASANDRA

Tu, dulău de colțuri! Crezi că aici ești în birt?

MARANDA

Vai, Doamne, s-adună aici, încît ne fac de batjocură!

BIRJARUL

Mă rog, Iftimie Egorovici, birjar.

FRECĂŢEL

Bine, frate! Am auzit acuma că eşti birjar. *(Către sergent.)* Ie-l măi şi du-l de-aici!

SERGENTUL

Că dracul n-are de lucru! V-aş duce pe voi pe toţi, aşa buluc, precum sunteţi, să vă anin de un gard şi să cîştig parale cu voi.

FRECĂŢEL

Ieşi afară! Toarne naiba apă rece peste capetele voastre! Haide, una după alta să vă curăţiţi de-aici. Birjă, dulău, dulaiţă, cioară, capăuaşi...

SCENA XI

DOAMNA PLUTESCU şi cei de mai sus

DOAMNA PLUTESCU

Dumnezeule! Scandalul acesta! Ce vreţi voi aici? Chematu-va cineva?

FRECĂŢEL

Ei! S-au adunat, cum se adună vrăbiile la... vream să zic ca vrăbiile la păsatul puilor. Haide! Măi! N-auziţi că puteţi merge?

SCENA XII

DOAMNA CLEVETIŢĂ şi cei de mai sus

(Doamna Clevetiţă intră afectată, apoi stă.)

DOAMNA PLUTESCU

Ah! Madame! *(Aparte.)* Numai asta a mai lipsit!

DOAMNA CLEVETIŢĂ

Bonjour, ma chère! *(Aparte.)* Oare ce vor să zică aceştia? *(Tare.)* Dar Maria este bine?

DOAMNA PLUTESCU

Puteţi merge! *(Către doamna Clevetiţă.)* Este... ah! tocmai vine.

SCENA XIII

MARIA şi cei de mai sus

MARIA
(în sine)

Dumnezeule! Ce vreau aceşti oameni? Şi doamna Clevetiţă. Numai asta a mai lipsit. Mîne ştie oraşul întreg. *(Către Clevetiţă.)* Ma chère, mă iartă...

DOAMNA CLEVETIŢĂ
(privind împrejur)

Te supăr poate...

SCENA XIV

LUNCAN şi cei de mai sus

LUNCAN
(intră, apoi stă confuz)

Ce vreţi voi aici? Scandal public! *(Merge la Maria şi-i zice încet.)* Ca să evitezi un scandal, ca să nu ne faci de rîs, fă faţă bună şi mă sărută.

MARIA
(după o pauză)

Domnule, dă-mi pace cu aste apucături! Ai dorit scandal, şi-l ai!

DOAMNA PLUTESCU

Mario!

DOAMNA CLEVETIŢĂ

Aha! Şarmant!

CASANDRA

I-o zise cum se cade!

LUNCAN

Mulțămesc, doamna mea! Într-adevăr, vă mulțămesc. Frecățel! Mergi la „Otel Burlac“ și-mi ia două sau trei odăi.

MARIA

Este de prisos. Voi merge eu. Marando!

MARANDA
(aparte)

Ei! Apoi Frecățel?

FRECĂȚEL
(aparte)

Vezi bine! Așa! Iaca, și Maranda merge.

DOAMNA CLEVETIȚĂ

Romantic!

DOAMNA PLUTESCU
(aparte)

Acuma nu știu cum are să fie.

BIRJARUL
(întinde tarifa lui Luncan)

Mă rog la d-voastre, eu sunt Iftimie Egorovici, birjar de stradă.

(C o r t i n a c a d e.)

A C T U L II

În „Otel Burlac“

S C E N A I

LUNCAN și FRECĂȚEL

LUNCAN
(șede pe canapea; el este îmbrăcat, dar cămeșa îi este dezbumbată și cravata desfăcută)

Nu e nici un bumb!

FRECĂȚEL
(intră, aducînd în mînă un degetar, un ac mare, în care este tras un fir de ață groasă)

Ac, ață și degetar.

LUNCAN

Acesta e ac? Acesta e par, măi! Și asta e funie. Așa crezi tu că-mi vei coase bumbul?

FRECĂȚEL

Lăsați numai în grija mea. *(Scoate un bumb mare.)* Iaca și bumbul! *(Se face a coase.)*

LUNCAN

Măi! Tu nu ești cu toată apa. Acesta nu-i bumb, ci rotiță de plug.

FRECĂȚEL

Lăsați, mă rog, lăsați numai în grija mea. Așa ține în veci! *(Cată locul unde se coase bumbul.)* Aici. Așa! Na! Iaca! Nu e cu bine!

LUNCAN

Ce e?

FRECĂȚEL

Este bumb. Ați luat cămeșa pe dos. Nu e cu bine. O s-aveți vorbe cu cineva.

LUNCAN
(pipăiește cămeșa)

Chiar este pe dos.

FRECĂȚEL

Spun eu că fără muieri nu se face lumea. Maranda s-ar pricepe mai bine la lucruri de acestea.

LUNCAN

Chiar am luat cămeșa pe dos. Măi, tu ești un prost.

FRECĂȚEL

Așa, tocmai așa! Nu e cu bine.

SCENA II

SITILĂ și cei de mai sus

SITILĂ
(intră, apoi stă în mijloc)

Domnul A. este căsătorit și trăiește zile fericite. Într-una din aceste zile fericite, domnul A. se pune

la masă, o muscă se pune pe nasul lui, el dă după muscă, o ucide, iară musca ucisă cade în supa amabilei sale soții: scenă de familie, supărare și despărțenie.

FRECĂȚEL
(se mișcă succesiv spre ușă; aparte)

Îi umbla gura ca clopoțelul pe peatra de moară.
(Luncan se scoală confuz și-și îmbumbă surtucul.)

SITILĂ
(continuînd)

Domnul B. este căsătorit și trăiește zile fericite. Într-una din aceste zile fericite, domnul B. află scris cu degetul pe fereastra asudată un B. și întreabă cine a scris pe acest B. Amabila sa soție răspunde că nu știe. Scenă, supărare și despărțenie.

LUNCAN

Ei, dar...

SITILĂ

Domnul C. este căsătorit și trăiește zile fericite. Dar amabila sa soție are un cățeluș minunat. Într-una din acele zile domnul C. calcă pe coada cățelușului; cățelușul scheaună: scenă, supărare și despărțenie.

LUNCAN

Ce vra...

SITILĂ

Domnul D. este căsătorit și trăiește zile fericite. Într-una din zilele fericite o cioară zboară peste casă. Domnul D. zice că n-a fost cioară: scenă, supărare și despărțenie.

FRECĂȚEL
(ajuns la ușă)

Nu se mai oprește. Ferească-ne Dumnezeu de cămeșile întoarse pe dos.

SITILĂ

Domnul E. trăieşte zile fericite. Într-una din fericitele zile băietul din casă sărută pe fata din casă. Scandal public, scenă, supărare şi despărţenie.

FRECĂŢEL
(aparte)

A! Vezi măi! Acuma are să se acaţe de mine. Te ţine de cei întorşi pe dos. *(Iese.)*

LUNCAN

Eu te ţineam om cu minte.

SITILĂ

Şi eu pe tine. F.G.H.I. Domnul Luncan este căsătorit şi trăieşte zile fericite. Într-una din aceste zile fericite se iveşte întrebarea cine ar fi vinovat dacă s-ar întîmpla ca cineva să fie vreodată vinovat. Chestiunea e vitală. Ba tu, ba tu, ba el, ba ea: scenă, supărare şi despărţenie, despărţenie pînă la omega.

LUNCAN

Ai sfîrşit? Sfîrşeşti?

SITILĂ

Încă nu! Apoi A. ia pe soţia lui B., B. pe a lui C., acesta pe care o avuse D., iară eu, sau un alt burlac ca mine, pe a ta, dacă ai avea bunăvoinţa ca să te lepezi de dînsa.

LUNCAN

Cum? Ce? În ce chip crezi? Că...

SITILĂ

Că dacă tu te-ai lepăda de soţia ta, eu, ca amic al tău, sunt hotărît... Este cea mai amabilă femeie.

LUNCAN

Dar', este amabilă, foarte amabilă. Dar... tu într-adevăr ai dori să...

SITILĂ

Da! De vreme ce tu eşti hotărît să...

LUNCAN

De unde? Cine-ţi spune ţie că sunt hotărît? Să nu facem glumă. Chestiunea este cu mult mai serioasă decît ca să fie permis a o lua în glumă. Fireşte, întîmplarea este ridicolă; dar află că are un fond serios. Între noi supărarea era ascunsă; sufletele ne erau agitate; numai momentul zbucnirii lipsea, şi acesta a venit de la sine. Ştii...

SITILĂ
(se aşează)

Ascult... Actul al doilea! Cortina se ridică; eroul intră în scenă; iară noi ne luăm batistele şi le ţinem la îndemînă, căci tristă este întîmplarea şi înfricoşat era să fie deznodămîntul.

LUNCAN

În sfîrşit, tu poţi glumi.

SITILĂ

Ferească-mă Dumnezeu! Dar nu mă vezi în cea mai tragică dispoziţie? Ea te-a supărat greu, te-a vătămat. Demnitatea ta, poziţia, însemnătatea socială... ştiu, pricep!

LUNCAN

Dacă tu ai fi în locul meu, eu nu aş vorbi astfel cu tine? Amice! Eu sunt un om nenorocit! Am răsfăţat prin slăbiciunea mea o femeie pe care o iubeam atît de mult şi care era atît de minunată. Dacă astăzi ea este cea mai tonatică femeie, vina o simţesc, este a mea.

SITILĂ
(aparte)

Omul are drept. *(Tare.)* Îmi mărturisesc păcatele şi mă pocăiesc. Tu, Doamne, cunoşti vinovăţia păcătoasei tale slugi, îndură-te de mine şi iartă fărădelegea mea!

LUNCAN

Mă superi. Ea m-a vătămat şi totuşi nu m-a vătămat, căci mi-a spus numai adevărul. Tocmai aceea apasă asupra sufletului meu, căci din vina mea ea nu mai este precum a fost. Amice, caracterele noastre se potriveau odinioară: astăzi nu se potrivesc. Şi acolo fericirea, ba chiar numai împreună vieţuirea este peste putinţă unde suflet cu suflet tinde spre vecinică ciocnire.

SITILĂ

Unde suflet cu suflet tinde spre vecinică ciocnire.

LUNCAN

Tu nu mă pricepi, ori nu voieşti să mă pricepi.

SITILĂ

De ce nu? Ce este mai clar? Unde suflet cu suflet tinde spre vecinică ciocnire... Şi apoi ce ai de gînd? Ce eşti hotărît a face?

LUNCAN

Hotărît? Dar este într-o stare ca a mea o hotărîre cu putinţă?! Ea nu mă iubeşte mai mult, pentru că nu mă poate respecta, iară temelia iubirii femeieşti este respectul către bărbat. Trebuie s-o fac să simtă că sunt bărbat.

SITILĂ

Aha! Acum ni se înfăţişează eroul în deplina sa deosebire dramatică... Fleacuri nemţeşti, dragă, născocituri făcute de dragul vremii, în care ni se urăşte.

LUNCAN

Sunt adevăruri reale, care alcătuiesc temelia împreună-vieţuirii conjugale!

SITILĂ
(cu seriozitate afectată)

Apoi da! În sfîrşit, luînd toate consecinţele în urmarea lor cazuală, nu se poate pune la îndoială că,

privită din punctul de vedere aprioristic al abstracţiei absolute în raport cu adevărul luat din instituţiuni aposterioare, care nu este decît o formă de manifestare a acestui absolut permanent în indivizibilitatea sa individuală, ai cu desăvîrşire drept. Căci, precum este constatat prin normele empirice ale percepţiei intelectuale, din punct de vedere obiectiv, privită în subiectivitatea sa transcendentă, fără vreo atîrnare de la corelaţiunile întîmplătoare ale într-însului său real, viaţa nu este decît substractul momentan, aşa să zic fixat, al oglindirii armoniilor universului în sufletul nostru, luat ca formă individuală a extinderii metafizice, fără nici o corosivitate transcendentă către vreo antinomie a temeiului antic al nostru... Judecînd astfel...

LUNCAN

Nu-ţi bate joc de mine!

SITILĂ

Ei! Să fim dară serioşi. Nu simţi tu că te faci de rîs?

LUNCAN

Da, în aparenţă.

SITILĂ

Cine pare, este. Ridiculul este numai aparenţă. Să vezi! Am fost astăzi la Maria. Ea este tocmai ca tine: tocmai atît de vinovată, tocmai atît de pocăită. În ochii ei tu eşti tocmai atît de nevinovat ca şi ea într-ai tăi. Şi apoi, curios lucru! Tu fugi de-acasă; ea fuge de-acasă; tu la otel, ea la otel. Două firi care nu se potrivesc.

LUNCAN

Ce-a zis ea? A vorbit de mine? Ţi-a spus ceva?

SITILĂ

Poftim omul care nu-şi iubeşte soţia şi stă despărţit de ea!

LUNCAN

Am zis eu că n-o iubesc?! Te rog, ce-a zis?

SITILĂ

Nimic! A zis numai c-ar veni să te roage de iertare, dar se teme că vei primi-o cum te-a primit ea pe tine.

LUNCAN

Cum zici? Se teme? Ea se teme? Altfel ar veni?

SITILĂ

Da, da! ea a zis așa, cu gura ei plăcută.

LUNCAN

Apoi așa vorbește! Atunci trebuie să merg numaidecît. Cum de-mi spui tu asta abie acuma? Nu te pricep!

SITILĂ

Stăi puțin. Mai încet! Oare nu ar fi mai bine să vină ea la tine? Eu cred că...

LUNCAN

Scrupuli zadarnice! Ori nu este destul că a voit să vină? Polițeța... și apoi, într-adevăr, eu sunt vinovat.

SITILĂ

Fă cum îți place! Dar eu cred că ar fi mai bine să o pregătești.

LUNCAN

Cum așa?

SITILĂ

Ei! Îi poți trimite servitorul ca să-i spună că vii. *(Se scoală.)* Dar eu mă grăbesc să merg la tribunal.

LUNCAN

Să trimit? Ei, frate! Dar trece o mulțime de vreme.

SITILĂ

Și, se-nțelege în răstimpul acesta pot să se întîmple multe.

LUNCAN

Să se întîmple? Cum? Ce crezi tu?

SITILĂ

Lucruri mari! Poate cineva să-i încurce mințile.

LUNCAN

Cum pricepi tu asta? Cum o pricepi? Ce vrai să zici? Amice! Fii sincer, tu știi vreun secret?

SITILĂ

Păcatele mele! Chiar ai nebunit! Dar fii om cu minte: îți trimite servitorul și apoi fă celelalte... *(Întinde mîna.)* Noroc! *(Merge.)*

LUNCAN

Adio!

SITILĂ
(aparte)

Iară eu am să-ți netezesc calea. *(Iese.)*

LUNCAN

Ce vrea el să zică? Să-i încurce mințile? Cum? Cine? În ce chip? Sunt opt zile de cînd n-am văzut-o!... Omul poate avea dreptate. *(Deschide ușa și strigă.)* Frecățel! Nu, voi merge însumi. Zice că o va lua el dacă mă lepăd de dînsa? Trebuie să merg... Ba! Frecățel!

SCENA III

FRECĂȚEL și LUNCAN

FRECĂȚEL
(intră, apoi stă)

Am venit, mă rog.

LUNCAN

Să mergi la otel „Martha".

FRECĂȚEL

Unde este Maranda. Știu, mă rog. *(Voiește să meargă.)*

LUNCAN

Ce vrai?

FRECĂȚEL

Să spun să vină să vă întoarcă cămeșa. *(Merge.)*

LUNCAN

Stăi! Să spui soției mele că voi veni azi la ea.

FRECĂȚEL

Așa, am știut. Fără muieri nu se face treabă. Să-i spun. *(Merge.)*

LUNCAN

Stăi, măi!... S-a dus.

SCENA IV

La otel „Martha"

MARANDA și CHELARUL

MARANDA
(face rînduială prin casă)

Așa sunt bărbații. O săptămînă de zile, și nici unul nu vine. Și stăpîna mea tot tristă este; nu știu ce are să iasă din toată treaba.

(Chelarul intră încet.)

MARANDA

Ce vrei?

CHELARUL

Apoi vreu eu ceva. *(Aparte.)* Frumușică! *(Tare.)* Așa-i că tu ești fată de omenie?

MARANDA

Ce treabă ai dumneata?

CHELARUL

Știi, ți-aș spune un lucru care nu se dă mai departe.

MARANDA

Nu trebuie să-mi spui nimic.

CHELARUL

N-are doamna ta pe nime?

MARANDA

Ce să aibă? Pe cine să aibă?

CHELARUL

Știi, așa cum nu se poate spune.

MARANDA

Obraznicule, să te curăți de aici, că-ți rad o palmă de-i vedea stelele jucînd hora pe cer și-ți vor țiui urechile trei zile și trei nopți!

CHELARUL
(voiește s-o îmbrățișeze)

Nu fii așa, așa de dîrză.

(Maranda îi dă o palmă.)

CHELARUL

Așa! Asta fuse una.

MARANDA

Şi dacă nu te cotoroseşti de aici, îţi dau şi pe sora-sa cea mai mare.

CHELARUL
(scoate o scrisoare)

Am aici o scrisoare pentru mata.

MARANDA

Dac-o ai, ad-o încoace!

CHELARUL

Aho! Asta nu se dă numai iacă aşa... *(Arată scrisoarea.)* Ei, vezi?! Hîrtie frumoasă, scris frumos şi miroasă a dragoste.

MARANDA

Obraznicule!

CHELARUL

Pst! Cine mi-a dat-o a spus ca să nu spun nimănui.

MARANDA
(ia scrisoarea, apoi priveşte la ea)

Asta-i? *(Aparte.)* Să fie oare cucoana? Nu poate fi! *(Către chelar.)* Să nu spui nimănui!

CHELARUL
(o cuprinde cu braţul)

Şi ce-mi dai să tac?

MARANDA
(se desface; aparte)

Oh! Cît e de obraznic! *(Ascunde scrisoarea.)*

CHELARUL

Să văd unde ai pus-o.

MARANDA

Cară-te!

CHELARUL

Auzi, drăguţă, staţi multă vreme aici?

MARANDA

De dragul matale, nici cît cîntă cucul!
(S-aude un clopoţel.)

CHELARUL

Acela sună de dragul meu!

MARANDA

Tot să sune cît vei fi aici.

SCENA V

FRECĂŢEL şi cei de mai sus
(Frecăţel apare în uşă.)

CHELARUL

Dar să te sărut înainte de-a mă duce. *(O sărută.)*

FRECĂŢEL

Hm! Măi!

CHELARUL
(dă înapoi spre uşă)

Eu sunt Cesar Găetan Stante-Pede, chelar aici în casă. *(Se furişează pe lîngă Frecăţel şi iese.)*

MARANDA

Vai, Doamne, Frecăţel!

FRECĂŢEL
(merge spre Maranda)

Aşa! Aşa, Marando! Ce s-a făcut aici? Ce-a fost? Auzi, ce ai făcut?

MARANDA

Zău, să mă crezi, obraznicul cela...

FRECĂŢEL

Taci! Am văzut. Sară-mi ochii din cap, c-am văzut! Auzi tu? Auzi tu, Marando? Aşa lucru! Heu! Săracul de mine! Ce să fac eu cu tine acuma? Ce să fac, Marando?

MARANDA

Auzi, Frecăţel, nu te amărî, că rău n-a fost nimic. Nimic n-a fost.

FRECĂŢEL

Nimic? Dar ce caută el aici? Ce caută?

MARANDA

A fost numai să aducă...

FRECĂŢEL

Ce s-aducă?

MARANDA

Nu-ţi pot spune, Frecăţel.

FRECĂŢEL

Aşa? Nu poţi spune?

MARANDA

Zău, nu pot!

FRECĂŢEL

Acela nu e lucru cinstit ce nu se poate spune.

MARANDA

Frecăţel! Să nu spui nimănui... O scrisoare.

FRECĂŢEL

Scrisoare? Ce scrisoare? Unde? Care? Cui? La ce?

MARANDA

El mi-a dat-o ca s-o dau la cucoană.

FRECĂŢEL

S-o văd.

MARANDA

Frecăţel, auzi! Nu cere scrisoarea, că nu ţi-o pot da.

FRECĂŢEL

Scrisoarea să mi-o arăţi!

MARANDA

O, Doamne! Dar să nu spui nimănui! *(Scoate scrisoarea.)*

FRECĂŢEL

Adă scrisoarea!

MARANDA
(îi întinde scrisoarea)

Nimica toată.

FRECĂŢEL
(ia scrisoarea şi priveşte la ea din toate părţile)

Asta e?

MARANDA

Da! Nimic, precum vezi.

FRECĂŢEL

Ce stă în scrisoarea asta?

MARANDA

Nu ştiu.

FRECĂŢEL

De la cine e scrisoarea?

MARANDA

Nu ştiu. Chelarul a zis că i-a dat-o... dar să nu crezi nimic.

FRECĂŢEL

Cine i-a dat-o?

MARANDA

Un cuconaş care a zis că nu spuie nimic, auzi? nimic!

FRECĂŢEL

Aşa? Să nu spuie nimic? Pentru ce să nu spuie?

MARANDA

Vezi, poate că... dar să nu crezi, cucoana e cinstită.

FRECĂŢEL

Cinstită ca şi fata sa, care se sărută cu chelarii.

MARANDA

Frecăţel, nu mă ocărî, că mă omor de amar.

FRECĂŢEL

Taci! Taci tu, tu, cum să-ţi zic? Scrisoarea asta o duc la stăpînul meu.

MARANDA
(sare să ieie scrisoarea)

Să-mi dai scrisoarea. Auzi? Scrisoarea. Dă-mi scrisoarea.

FRECĂŢEL

Du-te de-aici! O duc, să vază cine e soţia sa, cum am văzut eu cine eşti tu.

MARANDA

Frecăţel! *(Plînge.)* Scrisoarea!

FRECĂŢEL
(se luptă cu sine)

Nu plînge, auzi, nu plînge! Să nu fiu cine sunt dacă nu rup scrisoarea asta în bucăţi! *(Zvîrle scrisoarea la pămînt.)* Iată-ţi-o! Acuma nu plînge... Marando! Ce să fac eu acuma? Să porţi tu scrisori de acestea. *(O ia de umeri.)* Marando! Ştii tu ce eşti? Nu vreau să-ţi spun, mi-e ruşine, auzi, mi-e ruşine!

MARANDA

Frecăţel! Dragă Frecăţel! Nu crede, vezi...

FRECĂŢEL

Tu te săruţi cu chelarii, şi stăpîna ta primeşte scrisori de dragoste.

MARANDA

Nu i-o dau, chiar n-o dau.

FRECĂŢEL

Nu te cred. Te-am prins în păcat. Eu nu pot dormi de dragul tău, şi tu... Ah! dacă te-aş putea ucide, sfărma ca pe un pui de pasere, nu mi-ar fi milă de tine şi nu mi-ar părea rău. Să-ţi scot ochii, să-ţi ard obrajii, să te sluţesc. Du-te, du-te! *(O împinge de la sine şi merge repede spre uşă.)*

MARANDA
(se acaţă de el)

Stăi! Rămîi! Frecăţel! Mă ucid, Frecăţel! *(S-a dus.)* S-a dus! Să crează el de mine. *(Plînge.)* Scrisoarea asta! *(Ridică scrisoarea.)*

SCENA VI

MARIA, MARANDA şi DOAMNA PLUTESCU

MARIA
(intră prin fund)

Pe scări am întîlnit pe Frecăţel. A fost el aici?

MARANDA

Da, a fost aici.

MARIA

Ce voieşte?

MARANDA
(turburată)

A venit... mă rog... fiindcă... a fost... pentru că...

MARIA

Aha! El a fost la tine...

DOAMNA PLUTESCU
(intră în urma Mariei; aparte)

Mă tem că iarăşi nu-i bine. Ce caută Frecăţel aici?

MARIA

Mamă! Pare-mi-se că azi vom avea o vizită.

DOAMNA PLUTESCU

N-ar fi însă mai bine ca noi să facem o vizită?

MARIA

Nu. Va veni el: el trebuie să vie.

DOAMNA PLUTESCU

Şi dacă nu vine?

MARIA

Vine. Eu ştiu că vine. Sunt opt zile de cînd rezistă; opt zile sunt mult, prea mult.

DOAMNA PLUTESCU

Să nu te amăgeşti.

MARIA

Cunosc bărbaţii. El nu credeam că este atît de tare; dar în sfîrşit tot este. Marandă! Vino şi-mi ajută. *(Iese.)*

(Maranda iese în urma ei.)

DOAMNA PLUTESCU

Nu mai rămîne îndoială cum că el va veni, şi toate toanele au să înceapă din nou. Nu mai pricep bărbaţii de astăzi. Înţeleg ca să-şi iubească soţiile, dar asta este prea mult. Noi ne creştem fetele, ei le alintă, şi apoi tot ei se plîng. *(Iese.)*

SCENA VII

CHELARUL şi mai tîrziu MARANDA

CHELARUL
(intră încet)

Mi-ar plăcea să dau de cucoană, să-i spun că eu am adus scrisoarea. Pentru asemenea scrisori se dau bacşişuri grase. Şi apoi frumuşica cea dîrză... Numai să nu mă prindă iarăşi matahalele. Vai! Că urît căta la mine. Să mă ie în dinţi. Brr!

MARANDA

Ce cauţi aici?

CHELARUL

Pe tine te caut, drăguţă. *(Voieşte s-o cuprindă cu braţul.)*

MARANDA

Să nu fiu fată de nu-ţi scot ochii!

SCENA VIII

LUNCAN şi cei de mai sus

LUNCAN
(intrînd)

Întocmai precum a zis Frecăţel.

MARANDA
(aparte)

Vai, Doamne! cuconaşul!

LUNCAN

Acasă-ţi este stăpîna?

MARANDA

E acasă.

LUNCAN

Spune-i că aş dori să-i vorbesc.
(Maranda iese.)
(Chelarul voieşte să iasă.)

LUNCAN

Stăi puţin. Ai dat doamnei scrisoarea?

CHELARUL

Ce scrisoare?

LUNCAN

Scrisoarea ce ţi-am dat. Uită-te bine la mine.

CHELARUL

Mă rog, nu dumneata, altul mi-a dat, adică... mă rog... nu ştiu de scrisoare.

LUNCAN
(îl împinge afară)

Ticălosule!

SCENA IX

MARIA şi LUNCAN
(Luncan se înclină rece, dar politicos.)
(Maria intră cu mîndrie, apoi stă turburată în faţă cu Luncan.)

LUNCAN

Venirea mea este poate inoportună.

MARIA

O, de fel! Puteam să fiu pregătită. O aşteptam.

LUNCAN

Cu atît mai bine! *(Îi face semn să se aşeze.)* Vă puteţi gîndi că această convorbire aş dori să fie cît se poate de scurtă. *(Se aşază.)*

MARIA
(aparte)

Nu pricep tonul acesta. *(Tare.)* Vorbiţi. *(Şede.)*

LUNCAN

Veţi fi poate surprinsă dacă vă mărturisesc că privesc întreaga viaţă ca o farsă care mă dizgustă: nu-mi plac dar scenele dramatice; doresc să fiu scurt.

MARIA
(aparte, neliniştită)

Ce vrea să zică? *(Tare.)* Suntem în aceeaşi dispoziţie.

LUNCAN

Poate da, poate ba, totuna. Să rămînem la treaba ce ne ocupă.

MARIA
(necăjită)

Şi eu vă rog.

LUNCAN

De prisos. Cred că niciodată nu v-ați îndoit și nici acuma nu vă îndoiți despre iubirea mea pentru dumneavoastră.

MARIA

Este neapărat ca să vorbim de aceasta?

LUNCAN

Dar', căci tocmai iubirea mă îndeamnă ca să vă fac o propunere pe care trebuie s-o și așteptați de la mine.

MARIA

Nu știu... da, tocmai...

LUNCAN

Este de prisos. Ne înțelegem și fără vorbe astă dată. Fiind însă vorba de interes, suntem nevoiți a ne înțelege pînă la amănunțimi. Sunt hotărît... datoriile ce am către dumneavoastră ca fosta mea soție...

MARIA
(se scoală)

Ce vrea să zică asta?

LUNCAN

Tocmai aceea ce doriți. Vă pot ruga să fiți liniștită?

MARIA
(se așează)

Nici nu am fost neliniștită... Cu drept! Și eu doresc.

LUNCAN

Cu atît mai bine! Precum știți, dumneavoastră erați o fată săracă, și acuma eu...

MARIA

Domnul meu!

LUNCAN

Voiesc numai să-mi stabilesc datoriile ce am către dumneavoastră. Vă rog însă puțină răbdare.

MARIA

Nu sunt mai puțin răbdătoare decît dumneavoastră.

LUNCAN

Cu atît mai bine. N-am avut însă norocirea ca să-mi cîștig simpatiile dumneavoastră. Poate nu am fost vrednic.

MARIA

Precum ziceți.

LUNCAN

Cu atît mai bine. Recunosc însă că în timpul scurtei noastre căsătorii ați avut destulă amabilitate cătră mine.

MARIA

Sunteți generos!

LUNCAN

Deși ochii, inima și gîndul dumneavoastră cu încetul se depărtau de la mine, îndreptîndu-se spre altul, care era poate destul de vrednic, ori cel puțin mai vrednic decît mine.

MARIA
(se ridică)

Cum să înțeleg aceste vorbe?

LUNCAN

Ele au un singur înțeles, foarte limpede.

MARIA

Vă rog, mai departe nu putem merge. *(Se întoarce, aparte.)* Ce vrea omul acesta?

LUNCAN
(se ridică, apoi după o pauză)

Să mărturisiţi însivă. Mă ruşinez, sunt nenorocit, dar este incontestat că aţi aflat că cu altul aţi putea fi mai fericită.

MARIA

Cine v-a spus?... Aşa este precum ziceţi.

LUNCAN
(scoate un act şi-l dă Mariei)

Binevoiţi a iscăli această hîrtie.

MARIA

Ce hîrtie? *(Ia şi citeşte.)*

LUNCAN
(aparte)

Adică totuşi... totuşi.

MARIA
(dă hîrtia)

Nu iscălesc!

LUNCAN

Şi pentru ce nu?

MARIA
(agitată)

Pentru că această propunere este obraznică.

LUNCAN

Nu doriţi dar să vă despărţiţi?

MARIA

Nu doresc de la dumneata nimic, şi cu atît mai puţin cele 10.000 de galbeni ce te îndatoreşti a-mi da.

LUNCAN

Doamna mea! *(Aparte.)* Cum îi arde faţa! *(Tare.)* Mario! *(O ia de mînă.)* Nu voieşti tu să-mi laşi nici o mulţămire în astă viaţă? Renunţ la tine, dacă astfel poţi să fii mai fericită; dar lasă-mi o mulţămire: să fiu prietenul tău, să fiu fratele tău, să fiu tatăl tău.

MARIA
(se desface)

Dă-mi pace! Voiesc să fiu singură. *(Iese plîngînd în stînga.)*

LUNCAN

Doreşti să fii singură? Ce să fac eu acuma?

SCENA X

DOAMNA PLUTESCU şi LUNCAN

DOAMNA PLUTESCU
(intră din stînga)

N-o să se mai sfîrşească aceste scene? N-ar fi fost mai bine să fi aşteptat încă cîteva zile pînă ce ar fi venit ea la tine?

LUNCAN

Este mai bine aşa.

DOAMNA PLUTESCU
(ridică hîrtia de pe masă)

Ce hîrtie este asta? *(Citeşte.)* Iarăşi ceva nou! Ce vrea să zică asta?

LUNCAN

Aceea ce zice.

DOAMNA PLUTESCU

Tu doreşti a te despărţi de Maria?

LUNCAN

Ea dorește.

DOAMNA PLUTESCU

Ea? De cînd ți-a intrat asta în cap?

LUNCAN

Ea însăși mi-a mărturisit.

DOAMNA PLUTESCU

Maria ți-a mărturisit?

LUNCAN

Scrisori de amor, relațiuni tăinuite.

DOAMNA PLUTESCU

Mă rog! Nu trece peste marginile cuviincioase.

LUNCAN

Adevăr[ul] este adevăr!

DOAMNA PLUTESCU

Nu mai pricep!... Dar cu hîrtia asta ce are să fie?

LUNCAN

Ea nu voiește să o iscălească!

DOAMNA PLUTESCU

Adică tot ea este mai cuminte decît cel ce-a scris-o.

LUNCAN

Mă rog! Asemenea observări...

DOAMNA PLUTESCU

Sunt la locul lor... Dacă dorești, ea va iscăli. Așteaptă încă cîteva zile.

LUNCAN

Mîne plec la moșie.

DOAMNA PLUTESCU

Nu cred că vei pleca. Dar, în sfîrșit, dacă te grăbești atît de tare, lasă hîrtia aici.

LUNCAN

Aș dori să vorbesc cu advocatul meu înainte de plecare.

DOAMNA PLUTESCU

Mare grabă! Vom însărcina noi pe al nostru. Dar înainte de toate, să chem pe Maria, să văd încă o dată.

LUNCAN
(ia pălăria)

Ferească Dumnezeu! Eu? Cu ea? Nu!...

SCENA XI

SITILĂ, MARIA și cei de mai sus

SITILĂ
(intră prin fund)

A! Să fie de bine! Adecă eroul nostru n-a avut destulă răbdare.

MARIA
(intră prin fund, apoi stă nehotărîtă)

Costică!

DOAMNA PLUTESCU

Poftim despărțenie!

LUNCAN

Mă scuzați! Nu voiesc să vă supăr. *(Merge și zice în treacăt către Sitilă.)* Domnul meu! Precum ați dorit, eu m-am lepădat. *(Iese.)*

SITILĂ

Căzut-am din cer? Ce vrea să zică omul acesta?

MARIA

Costică! Auzi, Costică! Domnule Sitilă! Te rog mergi şi-i spune...

SITILĂ

Ba zău, eu n-oi mai merge! M-am săturat a fi cal de poştă!

DOAMNA PLUTESCU

Acuma nici eu nu mai pricep!

MARIA
(agitată, către Sitilă)

Pentru că dumneata eşti vinovat de toate; dumneata ai băgat vrajba între noi.

SITILĂ

Iaca! Ba prost e cine intră în vrajba căsătoriţilor.

(Cortina cade.)

ACTUL III

Salon la Luncani, moşia lui Luncan.

SCENA I

PĂRINTELE CHIRIAC CHISĂLIŢĂ, DASCĂLUL AVERCHIE BUCHILAT şi FRECĂŢEL

(Părintele şi Dascălul şed unul în dreapta, altul în stînga intrării din fund.)

FRECĂŢEL
(intră frecîndu-se cu mîna stîngă la palma dreaptă)

Mă mănîncă palma. *(O muşcă cu dinţii.)* Tot mă frec şi mă frec, tot mă muşc şi mă muşc, şi tot mă mănîncă, mă mănîncă.

PĂRINTELE

Este semn bun. Ai să prinzi astăzi lucru dorit cu aceea mînă, bani sau alt lucru pe care-l aştepţi.

DASCĂLUL

Se zice că-i noroc dacă te mănîncă palma.

FRECĂȚEL
(aparte)

Am să visez de Maranda la noapte. De cîte ori mă mînîncă palma, o visez pe dînsa. *(Tare.)* Auziți, părinte, nu puteți vorbi acuma cu boierul. Acuma stă la icoane.

PĂRINTELE

Este păcat a supăra pe om în rugăciunile sale.

DASCĂLUL

Dumnezeu să-i primească și să-i asculte rugăciunile.

FRECĂȚEL

Da' că nu e așa. Este o carte mare, se zice *album*, în care sunt tot icoană lîngă icoană, una de-o parte, alta de alta, mai ales cucoana este făcută în tot chipul, cînd așa, cînd altfel, și apoi cînd să pune boierul la icoanele cucoanei, nime nu mai vorbește cu el. S-a dus, s-a prăpădit! Sărmanul boier! Zău! Să mă credeți, nu e cu bine! Se amărește prea mult. Noaptea vorbește cu umbra de pe părete; ziua se acață pe stînci, sare gropi și se ascunde cîteodată de nici vîntul nu-l ajunge.

DASCĂLUL

Ceva de vrajă, sau alt lucru neștiut.

PĂRINTELE

Dar ne-a zis boierul că pleacă de la moșie și te lasă pe dumneata vechil.

FRECĂȚEL

Ferească Dumnezeu! Dacă se duce el, mă duc și eu. Singur nu-l las. Ei, vedeți, acuma merge să facă o primblare călare și pe mine nu mă ia. Dacă a mîntuit icoanele, se duce, dar nu stă mult cînd pleacă singur.

Nu-i priește fără de mine. Stați puțin, mă duc să văd. *(Iese.)*

PĂRINTELE
(se ridică)

Cam încurcat suflet, dar bun-bun! *(Privește pe fereastră.)* Intră o trăsură plină de cucoane. Cine să fie oare?

DASCĂLUL
(privește)

Va fi cuconița, de bună seamă.

PĂRINTELE

Ce-ți trece prin cap? *(Se așează amîndoi precum au fost mai înainte.)*

SCENA II

DOAMNA PLUTESCU, MARIA, FRECĂȚEL și cei de mai sus

FRECĂȚEL
(intrînd în urma doamnei Plutescu)

Fiindcă Maranda... cucoana... boierul s-a dus tocmai... călare... s-a dus la primblare...

DOAMNA PLUTESCU

Boierul nu e acasă?

FRECĂȚEL

Așa, mă rog, sărut mînele, este acasă, dar s-a dus de acasă.

MARIA

Adică este aici?

FRECĂȚEL

Întocmai așa, nu e aici.

DOAMNA PLUTESCU

Este acasă boierul?

FRECĂȚEL

Ba, este la moșie și s-a dus calare...

DOAMNA PLUTESCU

Cu omul acesta nu putem vorbi. Du-te jos și ajută Marandei să descarce.

FRECĂȚEL

Să descarc pe Maranda... s-o ajut să-i... *(Iese.)*

(Dascălul și Părintele s-au sculat la intrarea damelor, iară acuma voiesc să iasă.)

(Doamna Plutescu se îndreaptă spre ei.)

PĂRINTELE
(se închină)

Eu sunt părintele Chiriac Chisăliță, popa satului.

DASCĂLUL

Eu, mă rog, sărut mînile, Averchie Buchilat, boier... dascăl în sat, boierul satului... dascăl să fie zis.

DOAMNA PLUTESCU

Bine, bine!

DASCĂLUL

Am venit cu o mică rugăminte la boierul nostru.

PĂRINTELE

Să țină Dumnezeu sănătos pe boierul nostru. De cînd a venit el la moșie, toate trebile merg bine. Om harnic și îngrijitor, ca unul dintre noi.

DASCĂLUL

Se vede că este om de viță bună.

PĂRINTELE

Așa e, fătul meu. Alții adună sudoarea țăranului muncitor, apoi se duc și o prăpădesc prin țările străine, țări păgînești și fără de lege.

MARIA
(aparte)

Ei, dar...

DASCĂLUL

Dar nici asta nu ar fi nimic. Ne trimite pe la moșii fel de fel de lifte, greci, armeni și judani, care ne storc ca și-ntr-un teasc[1].

PĂRINTELE

Așa e, fură în două lături: și de la muncitor, și de la stăpîn.

DASCĂLUL

Pentru ce nu sunt acuma vrajbele cu țăranii?

PĂRINTELE

Pentru că boierul știe a se înțelege cu dînșii: este aspru în poruncă către cei slabi de înger și blînd către cei înțelepți.

DASCĂLUL

De fel nu este ca alți boieri. Vorbește cu noi cu toți, parcă nici n-ar fi boier.

PĂRINTELE

Nu, fătul meu. Tocmai arată că este boier. Hei! boierii sunt fruntea țării!... Dar, păcat, este cam trist boierul, cam mîhnit...

---

[1] Ioan Slavici, în această scenă, dezvăluie servilismul burgheziei sătești (popă, dascăl), față de boierime, căreia-i face elogiul și care chipurile ar fi exploatat mai blînd pe „țăranul muncitor“ decît arendașii, (n. ed.).

MARIA

Cum ziceţi?

DASCĂLUL

Se zice că de cînd cu cucoana sa...

PĂRINTELE

Care se zice că ar fi fost cam... cam...

DOAMNA PLUTESCU
(aparte)

Încep a fi neplăcuţi. *(Tare.)* Vom spune boierului că aţi fost aici! *(Le face semn că pot ieşi.)*
(Părintele se închină şi iese.)

DASCĂLUL

Sărut mînile. *(Iese.)*

SCENA III

DOAMNA PLUTESCU şi MARIA

MARIA

Ai auzit?

DOAMNA PLUTESCU

Îmi pare bine că ai auzit şi tu. Costică totdeauna a fost om serios. El are un singur păcat.

MARIA

Era poate mai bine să nu venim aici. Eu mă tem.

DOAMNA PLUTESCU

Eu te-am chemat? Nu tu însuţi ai grăbit venirea noastră? Acum, după cele petrecute, trebuia să aşteptăm, ca el să-şi mărturisească greşala. Dar tu...

MARIA

Gîndeam că el are să fie mai blînd.

DOAMNA PLUTESCU

Şi de unde ştii tu că el nu are să fie blînd?

MARIA

Ştiu; îmi închipuiesc. Ori nu l-ai văzut cît a fost de aspru atunci? Ori n-ai auzit ce zic oamenii de el? Este aspru către cei slabi de înger. Nu, mamă, eu mă tem. El mă va privi cu răceală, cu mîndria sa obicinuită, îmi va vorbi cu asprime şi poate mă va respinge... Mamă! Era mai bine să nu venim.

DOAMNA PLUTESCU

Fii cuminte, Costică este un om serios: dacă va vedea că a greşit, va căuta să-şi îndrepte greşala. Fii răbdătoare şi lasă să pun eu totul la cale. Staţi voi numai jos pînă ce eu îl voi fi pregătit.

MARIA
(pleacă, apoi stă pe gînduri)

Nu! eu rămîn aici. Voiesc să-l surprind, să-i vorbesc, să văd expresia ochilor săi, să mă arunc la picioarele lui. Între noi să nu mai intre nime ca mijlocitor. El mă va ierta, mă va iubi, sau mor la picioarele lui.

DOAMNA PLUTESCU

Draga mamii! *(O sărută.)* Fii cuminte! *(O cuprinde cu braţul.)* Vino cu mine. Poate se vor îndrepta lucrurile. *(Iese.)* Nici eu nu ştiu ce să mai fac.

SCENA IV

FRECĂŢEL
(intră cu o perie în mînă şi-şi face de lucru)

Nici o vorbă n-am grăit cu ea. Şi am descărcat toate lăzile. Nici ea n-a vorbit cu mine. N-am vorbit laolaltă nici o vorbă, nici eu, nici ea. Nici nu se cade. Eu sunt foarte, foarte supărat pe ea... Maranda e fată bună. Şi acuma e tot cum a fost. Numai afurisita cea

de scrisoare! Ce-a trebuit să poarte scrisori? Asta nu se cade, nu, de fel... A privit la mine; şi eu am privit la dînsa: mi se rupea inima, dar n-am zis nimic. *(Zvîrle peria la pămînt.)* Răvaşul cela! Ce poartă ea răvaşuri? *(Ridică peria.)* Nu sunt mînios. *(Începe iar a face rînduială.)*

SCENA V

MARANDA şi FRECĂŢEL

(Maranda intră cu sfială, stă la uşă şi-şi muşcă unghiile. Frecăţel îşi face de lucru, se opreşte şi iarăşi lucrează.)

MARANDA
(încet)

Frecăţel!... Frecăţel! Auzi?

FRECĂŢEL
(se întoarce pe jumătate spre ea)

Ce vrei mata?

MARANDA
(după o pauză)

Nimic.

FRECĂŢEL

Nimic?

MARANDA
(muiată)

Numai... iac-aşa.

FRECĂŢEL
(se scarpină în cap)

A fost vreme bună? Nu v-a plouat pe drum?

MARANDA

Nu. A fost vreme frumoasă. Şi cucoana tot zicea că e frumos pe-aici.

FRECĂŢEL

Frumos pe-aici pe la noi... Şi munţi, şi copaci, şi pîraie.

MARANDA

Şi frumoase găini am văzut pe aici prin curte. Mie-mi place gospodăria, şi găinele îmi plac.

FRECĂŢEL

Hm! Care a fost găina cea frumoasă? Aceea trebuie să fie a ta!

MARANDA
(viu, apropiindu-se)

Că ţi-o arăt. Ţi-o arăt, Frecăţel! Nu eşti tu mînios pe mine?

FRECĂŢEL

Mînios? Apoi da! Vezi bine! *(Se întoarce.)*

MARANDA

N-auzi, Frecăţel?

FRECĂŢEL

Nu privi aşa la mine. Zău, trîntesc peria asta de pămînt! Să nu fiu eu dacă nu-mi spintec cămeşa de pe mine! *(Zvîrle peria la pămînt.)* Bat-o Dumnezeu perie! Dar de ce trebuie să porţi tu ravaşuri?

MARANDA

Da' că n-am dat ravaşul la cucoana.

FRECĂŢEL

Fiindcă... aşa? Cum zici? Că nu l-ai dat?

MARANDA
(scoate scrisoarea)

Vezi, că şi acuma e la mine?

FRECĂȚEL
(ia scrisoarea și o privește din toate părțile)

Asta e. Asta e. Iaca și pecetea. Asta e. D-apoi celelalte?

MARANDA

Care? N-au mai fost altele!

FRECĂȚEL

Vezi așa! Iaca scrisoarea. Și n-a dat-o. Și cine știe dacă nici n-a fi nimic într-însa. Pentru ce n-ai dat tu scrisoarea?

MARANDA

Cine știe, poate este și lucru de nimic. Cucoana plînge foarte mult; nici eu nu plîng mai puțin.

FRECĂȚEL

Tu plîngi? De ce plîngi? Cum plîngi?

MARANDA

Numai iac-așa.

FRECĂȚEL

Marando! Mie să nu-mi plîngi, că, vezi tu, scrisoarea asta? O rup, o arunc în foc.

MARANDA

S-o cetim și pe urmă s-o aruncăm în foc. Dar să taci.

FRECĂȚEL

Cum să cetesc scrisorile altora? *(Deschide.)* Fie ce va fi!

MARANDA

Să vezi că nu-i nimic.

FRECĂȚEL
(cetește cu greu)

„Doamna mea!“ Asta e bine! „Voiam să vorbesc cu dumneavoastră, dar îmi spune chelarul că ați ieșit. Am fost la Costică. Era foarte supărat și cu drept. În sfîrșit, a hotărît ca chiar astăzi să vă facă o vizită. Așteptați-l. Noroc bun! Sitilă.“

MARANDA

Vezi că nu e nimic?

FRECĂȚEL

Nimic. Chiar nimic! *(Se scarpină în cap.)*

MARANDA

Ce-ți este?

FRECĂȚEL

Mi-aș trage o palmă ca să-mi asurzească urechile; mi-aș scoate ochii; mi-aș smulge părul din cap; cu cleștele mi-aș scoate limba din gură; m-aș trînti de pămînt, încît să crape pămîntul sub mine! Nimic, și eu am făcut atîta treabă! Marando! *(Sare la Maranda și o sărută pe gură, pe ochi, pe frunte și pe obraz.)* Acuma dă-mi o palmă. Dă-mi o palmă. *(O îmbrățișează.)* Marandă! Ce să fac eu cu mine? Îmi vine să sparg oglinda asta.

MARANDA

Așa e că de acuma și eu rămîn aici?

FRECĂȚEL

Aici! Așa! Așa facem. Auzi tu: mă fac vechil la moșie, mă mărit cu tine, apoi săcerăm, arăm, sămănăm, vom avea găini și copii, Marando!

MARANDA

Și-o fetiță, Frecățel.

FRECĂŢEL

Da, şi o fetiţă, cum vrei tu; de toate vom avea!

SCENA VI

LUNCAN şi cei de mai sus
(Luncan se arată în uşă.)

MARANDA

Şi grădină, Frecăţel, ceapă şi castraveţi.

FRECĂŢEL

Şi grădină, şi grădină, şi poiată cu pui, de toate!

MARANDA

Dar şi cucoana rămîne cu noi. Zice că-i place mult aici.

LUNCAN
(aparte)

Ce vrea să zică?

FRECĂŢEL

Ei, şi ea să rămînă; dar şi cuconul rămîne.

MARANDA

Ştii ce? Să le zicem ca să se împace.

FRECĂTEL

Şi apoi tu trebuie să fii nevasta mea.

MARANDA
(ruşinată)

Frecăţel...

FRECĂŢEL

Auzi tu, nu face nebunii. Tu trebuie să fii. *(Voieşte să o îmbrăţişeze.)*

MARANDA

Nu vorbi de acestea. Dă-mi pace! Hm! Nu! Frecăţel! *(Se întoarce spre Luncan.)*

FRECĂŢEL

Marandă! *(Se află faţă cu Luncan.)*
(Maranda şi Frecăţel stau uimiţi.)

LUNCAN

Haid, haid! Nainte, să vedem mai departe!

FRECĂŢEL

Fiindcă, precum este, Maranda nu vrea să fie nevasta mea.

LUNCAN

Apoi nu va fi dacă nu vrea.

MARANDA

N-am zis nimic.

FRECĂŢEL

Ca să spun drept, aşa, să nu te amesteci în treaba noastră.

LUNCAN
(Marandei)

Dar cum ai ajuns tu pe aici?

MARANDA

Şi cucoana.

FRECĂŢEL

Şi cucoana cealaltă.

MARANDA

Şi cuconul Sitilă.

FRECĂȚEL

Și Maranda.

LUNCAN

Ce? Cine? Unde?

FRECĂȚEL

Aici jos! Eu am descărcat pe Maranda.

MARANDA

Cu trăsura, noi toți.

FRECĂȚEL

Veniți să vă arăt. Îndată puteți vedea.

LUNCAN

Stăi, prostule! Cine a venit: soția mea, soacra mea și domnul Sitilă?

MARANDA

Precum am zis.

FRECĂȚEL

Toți, și Maranda. Vedeți, Maranda!

LUNCAN
(primblîndu-se, aparte)

Ea a venit. Ea este aici, în casa mea, aproape de mine. Un fior îmi trece, îmi furnică prin vine. *(Răsuflă greu.)* Minte, minte să n-aibă omul, suflet să n-aibă, gîndire, simțire, dorință să n-aibă. Pentru ce ea trebuie să se ivească vecinic în sufletul meu? Pentru ce să-mi aduc aminte de dezmierdările ochilor mei, de plăcerea ce sufletul mi-a gustat, s-o văd, s-o aud, s-o simțesc, cînd este departe de mine, s-o doresc, cînd mintea rece

mă gonește de la dînsa... Ochi învăpăiați, obraji aprinși, buze pline de dragoste, brațe... brațele ei!... Piară lumea! Maria trebuie să fie a mea!

MARANDA
(ghiontește pe Frecățel)

Spune-i. Nu vezi cum se frămîntă? *(Aparte.)* Așa face și ea.

FRECĂȚEL

Dar nu vezi că-i spun? *(Înaintează.)*

LUNCAN

Nu pot! Ce nu poate omul, nu poate. O dobîndesc cu orice preț. Păcate au toți oamenii. *(Se întoarce către Frecățel.)* Frecățel, să mergi...

FRECĂȚEL
(turburat)

Căci... fiindcă... mă rog... Spune, Marando.

MARANDA

Precum zice Frecățel.

FRECĂȚEL

Așa, eu sunt un dobitoc, dobitoc, mă rog.

LUNCAN

Ce vrei să zici?

FRECĂȚEL

Maranda este o fată bună! *(O ghiontește.)* Spune dară.

MARANDA

Să vedeți, chiar scrisoarea. Arată!

FRECĂŢEL
(dă scrisoarea)

Aici, să vedeţi, stă tocmai scris. Eu sunt un dobitoc. *(Către Mar[anda].)* Aici să citească!

LUNCAN
(ia scrisoarea)

Ce scrisoare e asta?

FRECĂŢEL

Ştiţi, aceea. Ştiţi!

LUNCAN
(ceteşte sfîrşitul; pune scrisoarea pe masă)

Asta este scrisoarea pe care a adus-o chelarul?

FRECĂŢEL

Tocmai asta. Maranda n-a dat-o.

LUNCAN

Nu minţi tu?

FRECĂŢEL
(hotărît)

Eu nu mint niciodată. Asta se ştie.

LUNCAN
(aparte)

Atunci păcatul este neiertat în amîndouă părţile. Îmi pierd cumpătul. Sitilă, aici? *(Către Frecăţel.)* Du-te la cucoană şi-i spune că doresc să vin la ea. Ba du-te tu, Marando, el este cam prost acumà.

FRECĂŢEL

Eu merg!

MARANDA

Ba eu! *(Se ceartă.)*

SCENA VII

MARIA, cei de mai sus, şi mai tîrziu, DOAMNA PLUTESCU şi SITILĂ

MARIA
(intră cu sfială şi se opreşte în mijloc)

Costică!

LUNCAN
(aparte)

Îmi pierd mintea! *(Merge la Maria şi-i sărută mîna, apoi o duce în faţa scenei. Stau în tăcere.)*

MARIA
(plînge)

Costică! *(Îşi ascunde faţa la pieptul lui Luncan.)*
(Luncan o îmbrăţişează.)

FRECĂŢEL

Auzi, Marando! Eu plîng, zău plîng!

MARANDA

Şi eu! *(Se îmbrăţişează.)*

DOAMNA PLUTESCU
(se arată la intrare)

S-a isprăvit.

SITILĂ
(se arată lîngă doamna Plutescu)

Vezi că e mai bine fără de noi!

LUNCAN
(priveşte în faţa Mariei)

Îngerul meu! paza vieţii mele! *(O sărută.)* Mario! *(O sărută.)*

MARIA

Rămînem aici, ascunşi în aceşti munţi frumoşi...

LUNCAN

Da! Rămînem, rămînem, dragă! *(Ia sama la cei de la intrare şi merge spre ei.)* Mamă! Sitilă! Mă poţi tu ierta?

SITILĂ
(întinde mîna)

Eh! Dă-mi pace! E vorba să nu se amestece nime în certele căsătoriţilor!

FRECĂŢEL
(ţinînd pe Maranda de mînă)

Ei, vezi aşa; d-apoi de noi ce are să fie?

(Sfîrşit. Cortina cade.)

POLIPUL UNCHIULUI

SCENE COMICE

PERSOANE

VESPIANU, un bătrîn pensionar
IULIAN, nepotul lui
CIOCĂNEL, advocat, amicul lui Iulian
VERIGĂ, servitor al lui Vespianu

SCENA I

Odaie. Mai multe scaune împregiurul unei mese.

IULIAN şi CIOCĂNEL

IULIAN

(intră agitat)

Bine, frate! Ce are cu mine? Ce i-am făcut? Ce i-am dres? Ce i-am stricat? Cu ce l-am păgubit? Prin ce m-am făcut vrednic de mînia lui? Îi scriu, şi nu-mi răspunde; îi scriu şi ei, şi nu-mi răspunde nici ea. O scrisoare, două scrisori, trei scrisori, zece scrisori, — nici un răspuns! Iar acum, cînd vin, în sfîrşit, eu însumi, în persoană, îmi închide uşa înaintea nasului. Ce vor să zică toate aceste?!

CIOCĂNEL

Stimabile domnule şi amice, iubite concetăţene şi frate! Te rog să fii răbdător şi să-ţi păstrezi bunul cumpăt, căci altfel o să te încurci, rău o să te încurci.

IULIAN

Ei, lasă-mă în pace cu mofturile tale!

CIOCĂNEL
(se așează pe un scaun)

Te las, eu te las; din sentiment de delicatețǎ renunț de a mai turbura cerul senin al desperațiunii tale prin veselia mea. *(Începe să cînte încet.)*

IULIAN
(supărat)

Bine, frate! Tu mă iei în bătaie de joc.

CIOCĂNEL

Pentru că ești ridicol, m-ai înțeles? ridicol. *(Se ridică.)* Îmi spui că verișoară-ta Aurelia te iubește. Ești sigur de iubirea ei?

IULIAN

Da! pe cît sunt de sigur că mîne dimineață are să răsară soarele.

CIOCĂNEL

Frumos termin de comparațiune! Dar, în sfîrșit, să lăsăm stilistica la o parte. După toate teoriile amorului, o femeie care iubește pe un bărbat e în stare să-și părăsească părinții și frații, chiar scumpele tovarășe de copilărie, și să urmeze pe iubitul ei, iar ursuzul ăsta de Vespianu nu îi este Aureliei nici tată, nici mamă, nici frate, nici soră, nici tovarăș de copilărie, ci un simplu unchi, adecă un fel de soacră. Te întreb acum...

IULIAN

Nu mai întreba nimic, pentru că ți-am spus o dată că nu vreau. Sunt prea mîndru pentru ca să pot compromite pe viitoarea mea soție.

CIOCĂNEL

Bine zis! dar tot un nebun rămîi. Compromite-o, dac-o poți, tocmai pentru ca să umble unchiul tău după tine, precum umbli tu acum după el.

IULIAN

Te rog, mă insulți cu asemenea presupuneri.

CIOCĂNEL

Secături!... Parcă am trăi în lumea romanțelor. Tu o compromiți, tot tu o reabilitezi, și sănătate bună!

IULIAN

Pare-mi-se că tu trăiești în lumea romanțelor. Aurelia e de-abia optsprezece ani și nu se poate mărita fără de voia unchiului.

CIOCĂNEL

Nici eu nu zic alta, decît să-l silești să-și deie învoirea.

IULIAN

Și dacă nu și-o dă? Nu-l vezi cît e de încăpățînat? Apoi Aurelia e moștenitoarea lui.

CIOCĂNEL

Aha! care va să zică, de asta e vorba?

IULIAN
(serios)

Da, fără îndoială, și de aceasta. Ar fi o ușurință, mai mult, o răutate ar fi din partea mea dacă aș abuza de iubirea ei pentru ca s-o scot din starea în care a crescut și să-i răpesc moștenirea, care îi este sigură. Nu de mine e vorba, ci de dînsa, care niciodată n-ar putea să se mulțumească cu situațiunea pe care i-o pot crea eu prin munca mea.

CIOCĂNEL

Ești incurabil, dar fiindcă nu sunt doctor, ci advocat, nu te voi declara perdut, ci renunț numai de a susține cauza ta, care e perdută. Să vedem. Verigă, atotputernicul și atotștiutorul servitor și om de încredere, are să se întoarcă și să ne aducă răspuns la solia

cu care l-am însărcinat. Vom vedea şi vom înainta după cum vor cere împregiurările, dar tot la vorba mea o să ajungi.

IULIAN

Niciodată! Mai bine renunţ. Şi astăzi trebuie să se hotărască lucrul într-un fel ori într-altul. Nu mai voiesc să suport tortura aceasta.

SCENA II

VERIGĂ şi cei de mai sus

VERIGĂ

Zice că e bolnav, ca totdeauna, zace în pat şi nu vrea să se scoale, nici că se scoală pînă ce nu-l apucă foamea ori nu i se urăşte de zăcut.

IULIAN
(îngrijat)

Bolnav! Ce are? Sufere de friguri? N-are poftă de mîncare? Nu poate durmi? Îl dor şelele, îl doare capul ori vreo măsea? Are junghiuri?

CIOCĂNEL
(exagerînd)

Nu cumva are oftică? Sufere poate de ameţeli? I se îneacă răsuflarea?

VERIGĂ

Nu. *(Arătînd spre frunte.)* Aici pare-mi-se că i-a crăpat vreo doagă. Mănîncă bine, bea bine, doarme bine, ba *(uitîndu-se spre Iulian şi apăsînd vorbele)* umblă chiar cu gînduri de însurătoare.

IULIAN

Cine? Unchiu-meu?!

CIOCĂNEL

Adecă de ce nu?! Om de patruzeci şi opt de ani! Cea mai frumoasă vîrstă pentru ca să-şi dorească un moştenitor legitim.

IULIAN

Prostii!

VERIGĂ

Vă spun că *(arătînd spre frunte)* aici nu sunt toate la locul lor. Sunt acum cîteva luni, mai pe primăvară, căzuse bolnav mai ştiu şi eu de ce. Zicea că-l dor şelele, avea fierbinţeli, nu putea durmi, îi perise pofta de mîncare. Au umblat vreo zece doctori pe aici, dar nici unul nu-i era destul de bun. I-o fi zis vreunul dintre dînşii că de! e rău, dacă omul stă aşa, neînsurat, singur-singurel, fără de copii, fără de nevastă, fără de nici o bucurie la casă. El zice că toţi i-au zis aşa. A mai venit apoi şi căpitanul Stroilă pe aici, şi ştiţi cum e căpitanul, să-i cauţi pereche de sfătos! Într-o zi mă pomenesc că-mi zice: „Măi, ştii tu ce am eu?“ „Nu ştiu“, zic eu. „Se înţelege că nu ştii, răspunde el. De unde să ştii dacă şi doctorii dau din umeri cînd le spun? Am un polip, măi, în stomac, ai înţeles?“ De unde să-nţeleg eu, cînd vorbă ca asta n-am auzit în viaţa mea? Zice că e ca paingenul şi ca racul şi-i stă acolo în pîntece şi-i soarbe sîngele şi-i roade oasele. Dacă mănîncă cu poftă, zice că nu pentru el mănîncă, ci pentru jigania aceea; dacă doarme bine, zice că tot pentru ea doarme, şi zice că nu poate scăpa de ea decît dacă-şi ia o nevastă tineră, ca să-şi prenoiască sîngele.

CIOCĂNEL

Ţi-e unchi, Iuliene! Mă jur că şi-a pus de gînd să ieie pe verişoară-ta Aurelia, ca să se-nsoare, fără ca s-o lipsească de moştenire.

VERIGĂ

Nu altfel. Dar şi asta tot căpitanul i-a vîrît-o în cap.

IULIAN

Eh, prostii! Parcă Aurelia...

CIOCĂNEL

E nepoata lui și verișoara ta. Mai vrei ceva?

VERIGĂ

Acum zace. Preste jumătate de ceas ori preste un ceas are să vină domnișoara să-l întrebe de sănătate. El are să fie foarte bolnav. Ea îl mîngăie, se așează pe marginea patului și îi pune mîna pe frunte, ca să vază dacă e înferbîntată. El zice că se simte mai bine și se plînge că e nenorocit, că n-a avut nici frate, nici soră, nici nevastă, nici copii. Ea îi spune c-o are pe ea, îi sărută mîna, îl sărută pe frunte. Apoi o sărută și el, zice că se simte mai bine, de tot bine, se scoală, se îmbracă, iese la plimbare și...

IULIAN

Ei! *(Întorcîndu-se spre Ciocănel.)* Ai auzit acum?!

CIOCĂNEL

Eu te întreb pe tine dacă ai auzit tu.

IULIAN

Am înțeles tot. Mi-e destul! *(Ia pălăria și vrea să plece.)* Astfel sunt femeile!

CIOCĂNEL

Generoase! gingașe! nobile! Dar te rog să fii domol, prietine și concetățene! Te rog să fii răbdător. *(Îl oprește, apoi se întoarce spre Verigă.)* I-ai spus că dumnialui e aici?

VERIGĂ

Doamne ferește! M-ar fi gonit din casă. I-am spus că cineva, un domn, pe care nu-l cunosc, are să-i spună o vorbă în o treabă mare.

CIOCĂNEL

Prea bine! Aș putea eu să vorbesc cu domnișoara?

VERIGĂ

Cum îi spun că vrei s-o vezi, îndată se duce să-l întrebe pe el dacă poate ori nu să te vază.

CIOCĂNEL
(întorcîndu-se spre Iulian)

Stimabile domnule și amice! Tot mai ești convins despre iubirea viitoarei tale consoarte?

IULIAN
(îndărătnic)

Tot! Ceea ce face, nu face decît din sentiment de delicatețe.

CIOCĂNEL

Ești incurabil! *(Deschide o ușă de la dreapta, îl împinge pe Iulian în odaia de alături.)* Să stai aici și să taci, ori îmi strici tot planul! *(Încuie ușa.)*

IULIAN

Ce vrei să faci?

CIOCĂNEL

Am un plan! o inspirațiune divină! Taci, și atît! *(Întorcîndu-se spre Verigă.)* Aveți la casă clește mari?

VERIGĂ

Avem. De ce?

CIOCĂNEL

O frigare de fer aveți?

VERIGĂ

Avem. Dar de ce?

CIOCĂNEL

Foi aveţi?

VERIGĂ

Avem şi foi, dar ce voieşti să faci cu ele?

CIOCĂNEL

Du-te şi pune frigarea în jaratic să se roşească şi mi-o adă cu cleştele şi cu jaratic cu tot cînd o voi cere.

IULIAN

Ce vrei să faci?

CIOCĂNEL

Taci!

VERIGĂ

Bine, dar...

CIOCĂNEL

Taci şi fă ce-ţi zic! Mă cunoşti tu pe mine.

VERIGĂ

Nu te-am văzut în viaţa mea.

CIOCĂNEL

Află dar, că eu sunt un doctor din America. Ştii tu unde e America?

VERIGĂ

N-am auzit în viaţa mea vorba aceasta.

CIOCĂNEL

Atunci taci şi fă ce-ţi zic. Eu am să-l lecuiesc pe domnul acela ursuz. Mulţi am dres, o să-l dreg şi pe el. Du-te şi-i spune că sunt aici eu, doctorul Wangworth, ai înţeles? Doctorul Wangworth din America.

VERIGĂ

Am înţeles, doctorul Mamort din Amărica.

CIOCĂNEL

Întocmai. Hait, grăbeşte!

VERIGĂ

Grăbesc, domnule doctor. *(Ieşind, pentru dînsul.)* Straşnic doctor! Ăsta-l scoate şi pe dracul. Dar eu tot nu cred, că s-o fi încuibat bidigania aceea în pîntecele stăpînului meu.

IULIAN
(de afară)

Bine, frate! Ce prostii mai vrei să faci?

CIOCĂNEL

Taci! *(Îşi pune ochelarii.)* Sunt doctorul Wangworth din America. Adecă de ce nu? Parcă nu sunt destui doctori care-şi poartă titlul cu tot atît drept ca mine?!... Parcă nu suntem într-o ţară în care este un merit de a te lepăda de numele tău?! Parcă nu sunt advocat, om de afaceri, care, în interesul clientului său, trebuie să se facă şi popă, şi cătană, şi porc-de-cîne, stimabile domnule, dacă aşa cere situaţiunea?

IULIAN

Dar ce vrei să faci?

CIOCĂNEL

Nu ştiu nici eu! N-am decît un plan vag. Deocam dată sunt doctor american, venit anume ca să scot polipul din stomacul unchiului tău. O să vedem cum se vor desfăşura evenimentele mai departe.

IULIAN

Descuie cel puţin uşa.

CIOCĂNEL
(grăbit)

Acum taci, că vine cineva.

SCENA III

CIOCĂNEL și VESPIANU

(Vespianu intră spărios și se închină mereu. E în halat și cu fes în cap.)

CIOCĂNEL

Ah, stimabile, mult prea stimabile domnule Honoring Mistres, n-ar fi trebuit să vă sculați din pat. *(Îi dă un scaun.)* Vă rog să ședeți liniștit, cu totul liniștit, în cea mai desăvîrșită liniște. Eu sunt doctorul Blasmonc din America, am onoare să mă prezint.

VESPIANU

Doctorul Mamort, pare-mi-se.

CIOCĂNEL
(la o parte)

Ei comedia dracului! Mi-am uitat numele! *(Tare.)* Da, domnule, Ion Gems William Wangworth Blasmonc, doctor din Baltimore în Statele Unite.

VESPIANU

Ion Gems William Wangworth Blasmonc, îmi pare bine, domnule doctor.

CIOCĂNEL
(pentru dînsul)

Strașnică memorie! Eu îmi uit numele, și el o să-l știe și preste zece ani pe de rost. *(Tare.)* Nu mai puțin.

VESPIANU

Care va să zică, ați aflat și dumneavoastră, pe acolo, prin America.

CIOCĂNEL

Noi avem ziare foarte bune, domnul meu; aflăm din ele chiar și cele mai depărtate lucruri, dar un lucru atît de celebru, un caz atît de rar în Europa?

VESPIANU

Care va să zică, e celebră boala mea? E un caz rar?

CIOCĂNEL

Foarte celebră, un caz foarte rar aici, în Europa. La noi, în America, polipul e un lucru obicinuit; îl are tot al șeptelea om.

VESPIANU

Tot al șeptelea om!

CIOCĂNEL

E chestiune de apă, de climă, de temperatură, de alimente; e chestiune de rasă, Mistres; americanii sufer foarte mult de polipi; e o boală moștenită de la vechii mexicani.

VESPIANU

De la mexicani!

CIOCĂNEL

După cele mai nouă constatări ale doctorului Bringsam, de la vechii mexicani.

VESPIANU

Adecă doctorul Bringsam!

CIOCĂNEL

Da, doctorul Bringsam, care și-a cîștigat mari merite pentru neamul omenesc. Precum a dovedit el, polipii sunt de cinci feluri: cel mai nevinovat soi sunt așa-numiții *rîmaculi*, niște bestii întocmai ca rîma, care se încuibă în spinarea omului și-i mistuie măduva din șira spinării.

VESPIANU
(atins)

Care va să zică, întocmai ca rîma!

CIOCĂNEL

Da, domnule. Al doilea soi sunt aşa-numiţii *sfredelnici*, care au forma unui sfredeluş şi străbat în inima omului, de-i seacă sîngele.

VESPIANU

Care va să zică, întocmai ca sfredeluşul!

CIOCĂNEL

Da, domnule, nu altfel. Al treilea soi sunt aşa-numiţi *răcăcini*, care seamănă cu racul...

VESPIANU
(spăriat)

Cu racul?

CIOCĂNEL

Da, domnule, cu racul, şi se încuibă în intestinele pacientului.

VESPIANU

În intestine!

CIOCĂNEL

Da, domnule, însă cel mai primejdios e aşa-numitul *paingenrăcăcin*, un monstru [sic!], care se încuibă în stomac şi seamănă atît cu racul, cît şi cu paingenul.

VESPIANU
(desperat)

Acesta e al meu, domnule doctor!

CIOCĂNEL

Vom vedea. Îţi voi face diagnoza şi mă voi încredinţa. De acesta sufer numai oamenii ajunşi la o vîrstă mai înaintată fără ca să se fi căsătorit; e boala celibatarilor.

VESPIANU

Întocmai ca mine, domnule doctor.

CIOCĂNEL

Vom vedea. Sper însă că nu este aşa. Căci e grozavă boala aceasta!

VESPIANU

Grozavă?!

CIOCĂNEL

Cea mai grozavă. La început, cînd se iveşte polipul, în vreme ce el se încuibă, pacientul nu are poftă de mîncare, sufere de fierbinţeli, nu poate durmi.

VESPIANU

Întocmai ca mine!

CIOCĂNEL

În urmă, după ce polipul s-a încuibat, pacientul se simte ca de obicei, mănîncă bine, bea bine, doarme bine, pentru ca să-şi hrănească polipul...

VESPIANU

Întocmai ca mine.

CIOCĂNEL

El se simte cu deosebire bine în apropiere, cînd se află aproape cu totul de vreo persoană femeiască mai tineră, şi fără de veste i se ivesc în cap gînduri de însurătoare.

VESPIANU

Întocmai, domnule doctor, întocmai! Care va să zică, e adevărat că prin căsătorie, prin o prenoire a sîngelui polipul piere.

CIOCĂNEL

Din contră! Tocmai prin aceasta se dezvoltă polipul. Şi asta tot polipul o cere.

VESPIANU
(se ridică)

Atunci tot e bine să aibă omul un polip fie cît de mititel în trupul său.

CIOCĂNEL

Deocamdată, momentan, da! *(Îl pune pe scaun.)* Vă rog să şedeţi liniştit, în cea mai desăvîrşită linişte. De obicei pacientul se şi însoară cu o femeie tînără, frumoasă, gingaşă, gentilă, precum cere polipul, şi polipul creşte mereu. Nevasta, simţind că soţul ei sufere de ceva, se cam fereşte de el, începe să cocheteze cu vreun vecin.

VESPIANU

Nu toate, domnule doctor. Sunt şi femei binecrescute.

CIOCĂNEL

În cazul cu polipul, toate fără deosebire. Polipul, lipsit de tigna lui, începe să se zvîrcolească în stomac, pacientul sufere din zi în zi mai greu. În sfîrşit, se ivesc primele simptome ale crizei finale.

VIESPIANU

Criza finală!

CIOCĂNEL

Da, domnule, criza finală. Polipul se hrăneşte din sîngele omului, deci sîngele scade mereu din trup. La început pacientul simte că-i este frig la picioare, apoi

la picioare şi la mîni, apoi la mîni, la picioare şi la urechi, apoi la urechi, la picioare, la mîni şi la nas.
(Vespianu se pipăie la mîni, la urechi şi la nas.)

CIOCĂNEL

În proporţia în care scade sîngele, extremităţile se răcesc şi mor. În cele din urmă bolnavul se pomeneşte că-i cad urechile.

VESPIANU

Urechile!

CIOCĂNEL

Da, domnule, amîndouă urechile. În urmă, îi cade nasul.

VESPIANU

Nasul!

CIOCĂNEL

Da, domnule, nasul. Apoi îi cad degetele de la picioare, cele de la mîni, picioarele întregi, mînile amîndouă, astfel dispare încetul cu încetul întregul om.

VESPIANU
(se ridică îngrozit, priveşte lung şi cu neîncredere la Ciocănel)

Cum te cheamă pe dumneata, domnule?

CIOCĂNEL
(pentru dînsul)

Hait! M-am înfundat! Cum dracul mă cheamă? *(Tare.)* V-am spus: sunt doctorul Lengwont din America.

VESPIANU

Ziceaţi odinioară că vă cheamă Ion Gems William Wangworth Blasmonc.

CIOCĂNEL

Da, domnule, Ion Gems William Wangworth Blasmonc Lengwont.

VESPIANU

Care va să zică, şi Lengwont. Dar cum de vorbeşti aşa de bine româneşte dacă eşti doctor din America?

CIOCĂNEL
(pentru dînsul)

Eşti un mizerabil! *(Tare.)* A, domnule! Nimic mai firesc ca aceasta! La noi în America se vorbesc toate limbile, trăiesc toate neamurile unul lîngă altul... Cîte şi mai cîte colonii româneşti sunt în America! Mai ales ovrei emigraţi din România... Dar, astfel, domnul meu, mă iertaţi dacă vă cer voie să plec. Am dorit numai să vă anunţ că sunt aici. Cînd veţi avea trebuinţă, vă stau la dispoziţiune. Am să petrec vreo 8 zile în acest oraş. Sunt la hotelul „Broasca de aur". *(Îşi ia pălăria şi vrea să plece.)*

VESPIANU
(stînd la îndoială)

Domnule doctor, crezi dumneata în adevăr că eu am vreun polip?

CIOCĂNEL

Nu cred. Nu semeni deloc a om cu polip în stomac. Dar se poate. Cînd vei simţi, te rog să mă chemi, şi îţi voi face diagnoza, ca să mă încredinţez. *(Se închină.)*

VESPIANU

Domnule doctor, nu s-ar putea acum?

CIOCĂNEL

Cum acum? Aşa, din senin?

VESPIANU

Uite! parcă mi-e frig la picioare.

CIOCĂNEL

Nu se poate! Vă închipuiţi numai.

VESPIANU

Nu, domnule doctor; parcă mi-e frig şi la mîini. *(Îi întinde mîna.)*

CIOCĂNEL
(îi ia mîna)

Nimic. Închipuire! Sunt convins că nici nu ai polip în stomac.

VESPIANU
(aprins)

Domnule! eu nu sunt nebun! Ai înţeles? Am avut fierbinţeli, n-am putut durmi, în urmă am început să mănînc şi să dorm bine, mă simt bine în apropierea nepoatei mele, mi-au venit gînduri de însurătoare, care va să zică am în stomacul meu un polip în formă de paingen şi rac. *(Răstit.)* Este ori nu adevărat că o să-mi cază nasul şi urechile? Să-mi spui hotărît! *(Se pune în faţa uşii.)* Mai nainte nu ieşi de aici!

CIOCĂNEL

Pardon, domnule! Nu ştiu! De unde să pot şti mai nainte de a-ţi fi făcut diagnoza?

VESPIANU

Fă-mi-o!

CIOCĂNEL

Ah! domnule, ăsta-i lucru mare. Diagnoza aceasta n-o suportă decît un om care e convins că are polipul în stomac şi cunoaşte consecuenţele grozave ale acestei boale.

VESPIANU

Sunt convins!

CIOCĂNEL
(aspru)

Te rog șezi pe scaun.

VESPIANU

Șed, domnule doctor. *(Se așează.)*

CIOCĂNEL
(se suflecă)

Dar să nu te miști, să nu strigi.

VESPIANU

Da, domnule doctor.

CIOCĂNEL
(îi pipăie stomacul și pieptul, apoi începe să-l ghiontească giur împregiur)

Da! fără îndoială! aha! Te-am prins! Te rog să stai liniștit.

VESPIANU
(se strîmbă mereu, dar rabdă)

Ce-i, domnule doctor? E ceva?

(Ciocănel dă din umeri.)

VESPIANU

Caută mai bine!

(Ciocănel începe să-i pipăie mînile, apoi să-i tragă degetele, urechile și nasul.)

VESPIANU

Nu trage, domnule doctor, nu trage prea tare, că rupi.

(Ciocănel se plimbă adîncit prin casă.)

VESPIANU
(îl urmărește cu ochii)

Ce-i, domnule doctor?

CIOCĂNEL

Nimic! Domnule, dumneata nu ai polip. Eu nu găsesc nimic.

VESPIANU

Fiindcă nu te pricepi, domnule! Nu-l simt eu în mine?!

CIOCĂNEL

Închipuire!

VESPIANU

Domnule, mă insulți!

CIOCĂNEL

Prea bine: să facem proba de foc!

VESPIANU

Ce fel de probă?

CIOCĂNEL
(se suflecă, își potrivește ochelarii, pune un jeț în mijlocul scenei, apoi îl ia pe Vespianu și-l așează în jeț)

Așa, domnule. Te rog să stai liniștit, de tot liniștit, în cea mai desăvîrșită liniște.

VESPIANU

Stau, domnule; dar ce vrei să-mi faci?

CIOCĂNEL

Proba de foc, cea mai sigură. *(Se duce la ușa din fund, deschide și bate-n palme, apoi se întoarce.)* În timp de cincisprezece minute te vei convinge, domnule, dacă ai ori nu polipul în stomac, și dacă-l ai, răspund eu că pînă mîne ți-l pun în palmă.

VESPIANU

Cum, domnule?!

CIOCĂNEL

O să vezi numaidecît. Cel mai nou metod.

SCENA IV

Cei de mai sus și VERIGĂ

VERIGĂ

După porunca dumitale. *(Pune sculele jos.)*

CIOCĂNEL
(făcîndu-și de lucru)

Să-mi mai aduci și o funie.

(Verigă iese și se întoarce preste puțin cu o funie.)

CIOCĂNEL
(ia funia și o învîrte mereu)

Așa, foarte bine.

VESPIANU
(se uită spăriat la ei)

De ce toate aceste?

CIOCĂNEL

O să vezi!

VESPIANU

Ce vrei să-mi faci, domnule?

CIOCĂNEL

Te rog să stai liniștit, de tot liniștit, în cea mai desăvîrșită liniște.

VESPIANU

Stau domnule.

CIOCĂNEL
(ia funia de la Verigă)

Îmi dai voie să te leg?

VESPIANU

De ce, domnule? de ce să mă legi?

CIOCĂNEL

Pardon! Dacă nu-mi dați voie, *(îi dă lui Verigă funia)* eu nu stărui. Sunt convins că nu aveți polip, dar cereți să vă fac diagnoza. Dacă nu-mi dați voie să vă leg, cu atît mai bine. *(Către Verigă.)* Ia lucrurile aceste *(arată spre jăratic și celelalte)* și le du.

VESPIANU

Nu pune mîna pe ele! *(Către Ciocănel.)* Leagă-mă, domnule doctor!

CIOCĂNEL

Eu te leg, dar să știi că am să te strîng.

VESPIANU

Strînge-mă, dar nu prea tare, că sunt plăpînd.

CIOCĂNEL

Cum cere metodul. *(Ia funia și începe să-l lege preste brațe de jeț.)* Dar îndată ce strigi, voi înceta.

VESPIANU

Nu strig. *(Se strîmbă mereu în vreme ce Ciocănel strînge.)*

VERIGĂ
(rîde la o parte)

I-l scoate, zeu că i-l scoate! *(Tare.)* Domnule doctor, să nu-ți ajut și eu?

CIOCĂNEL
(îi dă un capăt de funie)

Iată, și trage cît poți!

VESPIANU

Numai nu trage prea tare!

VERIGĂ
(pentru dînsul)

Grija mea!

VESPIANU

Şi ce mai vrei să-mi faci, domnule doctor?

CIOCĂNEL

Toate după metod.

VESPIANU

Cu cleştele ce ai de gînd?

CIOCĂNEL

O să vezi!

VESPIANU

Dar cu frigarea?

CIOCĂNEL

O să vezi.

VESPIANU

Dar cu foile?

CIOCĂNEL

O să vezi. *(Leagă funia.)* Aşa, acum suntem în regulă.

VESPIANU
(se zvircole)

Domnule doctor, nu s-ar putea să măi slobozi puţintel?

CIOCĂNEL
(către Verigă)

Dezleagă funia!

VESPIANU

Nu pune mîna! *(Resignat.)* Fă ce vrei, domnule doctor.

CIOCĂNEL
(se duce iar la scule şi-şi face de lucru cu ele)

Aşa, frigarea, trei sute optzeci şi cinci de grade; mai avem optsprezece, ca să fie după cum cere metodul.

VESPIANU
(se uită cu spaimă la el)

Domnule doctor, crezi dumneata că eu am în adevăr polipul în stomac?

CIOCĂNEL
(preocupat)

Îţi spui: eu cred că nu-l ai.

VESPIANU
(disperat)

Caută, domnule, caută!

VERIGĂ
(pentru dînsul)

I-l scoate! Păcatele mele, dar cum i-l scoate?!
(Ciocănel se apropie cu cleştele de Vespianu.)

VESPIANU
(se dă îndărăt)

Ce vrei cu cleştele, domnule?

CIOCĂNEL

Te rog să stai liniştit, de tot liniştit, în cea mai desăvîrşită linişte. Îţi spun, eu cred că n-ai polip.

VESPIANU

Caută, domnule! Fă ce vrei cu mine!

CIOCĂNEL
(încearcă cleştele)

De cleştele aceste deocamdată nu am trebuinţă. Mai tîrziu, ceva mai tîrzior. Te rog să deschizi gura.

VESPIANU

Ce vrei să-mi faci?

(Ciocănel se întoarce să lapede cleştele.)

VESPIANU

Deschid, domnule doctor! *(Deschide.)*

CIOCĂNEL

Mai tare.

(Vespianu deschide mai tare.)

CIOCĂNEL

Şi mai tare.

(Vespianu deschide şi mai tare.)

CIOCĂNEL

Aşa! acum e bine, după metod. *(Se apropie cu cleştele.)*

VESPIANU
(închide gura)

Ce vrei să-mi faci?

CIOCĂNEL

Ei, apoi... *(Se întoarce să arunce cleştele.)*

VESPIANU

Deschid, domnule doctor, iute deschid! *(Stă cu gura deschisă.)*

VERIGĂ
(pentru dînsul)

Se pricepe, mare minune cum se pricepe!

CIOCĂNEL
(apropie cleştele de gură)

Voiesc numai să văd dacă se potrivesc cleştele. Aşa! prea bine! *(Se întoarce iar la jăratic şi suflă cu foile.)* Poţi închide gura.

VESPIANU

Apoi, dacă se potrivesc, ce ai să-mi faci?

CIOCĂNEL
(preocupat)

O să vezi. *(Apucă frigarea în cleşte, o ridică, scuipă pe ea, o învîrte mereu.)*

VESPIANU
(se zvîrcole şi-l urmăreşte mereu cu ochii)

Domnule doctor, şi dacă totuşi n-ar fi adevărat că am polip?

CIOCĂNEL

Şi eu cred că n-ai. Vei fi răcit, îţi vei fi stricat stomacul, nu te-ai căutat la timp... Ar fi trebuit poate să mergi la băi, ca să te cauţi şi să te distragi, şi nu te-ai dus, ci ai stat aici singur, ursuz, preocupat mereu de boala dumitale, iar acum îţi închipuieşti că ai vreun polip.

VESPIANU

Se poate aşa ceva, domnule doctor?

CIOCĂNEL

Mai ales!

VESPIANU

Şi dacă totuşi aş avea polip?

CIOCĂNEL

Şi asta se poate. O să ne convingem prin proba de foc.

VESPIANU

Şi cum se face proba aceasta?

CIOCĂNEL
(cu aer magistral, ia cleştele şi frigarea)

Vedeţi frigarea aceasta?

VESPIANU

O văd.

CIOCĂNEL

Am să-ţi vîr frigarea aceasta pe gît pînă în stomac.

VESPIANU
(îngrozit)

Ba să mă ferească Dumnezeu. Dezleagă-mă!

CIOCĂNEL
(continuă)

Nici o frică să nu ai! Iar apoi o să-ţi scot polipul cu cleştele aceste, dacă-i fi avînd polip.

VESPIANU

Nu te apropia de mine! Da ştii dumneata că eu am polip?!

CIOCĂNEL

Stimabile domnule! Nu umbla cu marafeturi, nu te opinti, nu-ţi pierde puterile degeaba, căci eşti legat şi am să-ţi fac ce vreau.

VESPIANU
(desperat)

M-a omorît, m-a nimicit!

CIOCĂNEL

Un om căruia îi place să steie în pat, să aibă aproape de el o persoană femeiască mai tînără, un om căruia

la vîrsta dumitale îi vin gînduri de însurătoare, un asemenea om are polip în stomac.

VESPIANU

Prostii! *(Către Verigă.)* Dezleagă-mă!

VERIGĂ

Nu cutez. *(La o parte.)* I-l scoate!

CIOCĂNEL
(îndrăzneţ)

Eu, domnule, te-am legat pentru că voiam să te am legat. M-ai înţeles? Sunt eu doctor american? Aşa sunt doctorii americani, ca mine?

VESPIANU
(strigă)

Hoţi, tîlhari, ucigaşi! Săriţi, săriţi, că mă omoară!

CIOCĂNEL

Nu striga, domnule, că degeaba strigi. Te-am legat, domnule, pentru ca în vreme ce dumneata stai legat aici, amicul meu Iulian să fugă cu verişoară-sa. Stăi pe pace, că nu-ţi fac nimic, dar te ţin legat pînă ce nu se vor fi depărtat.

VESPIANU

Ticăloşi, netrebnici, şarlatani!

VERIGĂ
(aprins)

Cum, domnule, aşa a fost vorba?!
(Ciocănel îi face semn să tacă.)

VESPIANU

Îl trag în judecată, îl dezmoştenesc, îi dezmoştenesc pe amîndoi. Onoarea mea familială!

CIOCĂNEL

Te rog, domnule, liniştește-te, că nu-ți folosesc nimic toate opintirile. Amicul meu Iulian iubește pe verișoară-sa, nepoata dumitale, și n-ai avut odată nimic contra amorului lor, ci erai gata să le binecuvîntezi unirea. Acum ți-ai schimbat gîndul: voiești chiar dumneata să o iei de nevastă. Nu i-a rămas dar decît să o răpească. Era mai bine să-ți răpească nevasta?

VESPIANU

E un ticălos! Un netrebnic!

CIOCĂNEL

Vorba e că nimeni afară de noi nu știe că el a răpit-o. Dă-ți învoirea pentru căsătoria lor, și eu îmi dau cuvîntul de onoare că nici nu are să afle nimeni că s-a petrecut scandalul acesta în familia dumitale.

VESPIANU
(se uită lung cînd la Ciocănel, cînd la Verigă)

Domnule, nu știu cine ești, nu te cunosc. Îmi spui că ești un prieten al lui Iulian. Ți-a dat el voie să pui pe mine batjocura aceasta?

CIOCĂNEL

Nu, domnule! Eu i-am făgăduit numai că am să te țin de vorbă pînă ce se depărtează el cu verișoară-sa.

VESPIANU
(ușurat)

Care va să zică, el nu știe, nu ți-a dat învoirea. Recunoști că m-ai batjocurit?

CIOCĂNEL

Nu, domnule, am profitat numai de o slăbiciune a dumitale ca să servesc pe amicul meu.

VESPIANU

Dar eu tot batjocurit rămîn.

VERIGĂ
(la o parte)

Ba încă al dracului batjocurit!

CIOCĂNEL

Îți dau, domnule, cuvîntul meu de onoare că nimeni în lumea aceasta n-o să afle despre cele ce s-au petrecut aici, dacă — se înțelege — și dumneata îți vei da învoirea.

VESPIANU

Mi-o dau!

(Ciocănel îl dezleagă.)

VESPIANU
(se întinde)

Rău m-ai batjocurit. *(Către Verigă.)* Iară tu, măi, cu tine am să-mi fac socoteala: te pun în testamentul meu cu o mie de floreni, ai înțeles? Dar numai dacă taci.

VERIGĂ

Tac, tac ca peștele.

VESPIANU
(către Ciocănel)

Și pe ei îi dezmoștenesc dacă mă dau de gol.

CIOCĂNEL

Aveți puterea în mînă. *(Se duce și descuie ușa.)*

SCENA V

IULIAN și cei de mai sus

IULIAN
(ieșind, se duce să îmbrățișeze pe Vespianu)

Iubite unchiule!

VESPIANU
(îi face semn să stea departe; mirat, către Ciocănel)

Ce va să zică aceasta?

CIOCĂNEL

Va să zică, domnule, că amicul meu Iulian n-a răpit pe verişoară-sa. Putea numai s-o facă, dar n-a făcut-o, fiindcă ţine prea mult la onoarea familială, ţine prea mult să nu vă mîhnească.

VESPIANU
(îl îmbrăţişează pe Iulian; mîndru)

Tot nepotul meu! Haide să te duc la ea, bucuria asta trebuie s-o am. *(Către Ciocănel.)* Domnule, m-ai batjocurit, dar mi-ai făcut un mare bine.

CIOCĂNEL

Dar cu polipul cum rămîne?

VESPIANU

Lasă-mă în pace! Asta e treaba căpitanului Stroilă.

VERIGĂ
(pentru dînsul)

Nu e doctor, dar îl scoate şi pe dracul.

(Cortina cade.)

GASPAR GRAŢIANI, DOMNUL MOLDOVEI

TRAGEDIE ÎN CINCI ACTE

PERSOANELE

GASPAR GRAŢIANI, domnul Moldovei
SARA, o evreică, favorita sultanei
BARUCH, unchiul Sarei
MAPEIKER, sultana favorită
SULTANUL AHMED I
VORNICUL BUCIOC
LOGOFĂTUL DRĂGAN
HATMANUL ŞEPTILICI } boieri moldoveni
POSTELNICUL GOIA
VISTIERNICUL VASILE LUPU
FURLANI } căpitani de lefegii
BOBO
BORISI, dragomanul veneţian
ELVIRA, fiica acestuia
LOCADELO, un pretendent
VAN OLEN, ambasadorul olandez
NANI, bailul Veneţiei
NINO, om de credinţă al lui Graţiani
UN TÎRGOVEŢ
UN OŞTEAN
UN CEAUŞ
OMER-AGA, un eunuc
AIŞA, o sclavă
OŞTENI, ŢĂRANI, TÎRGOVEŢI, BOIERI ŞI LEFEGII

Întîmplarea se petrece pe la 1620, parte la Constantinopol, parte în Moldova.

ACTUL I

Constantinopol. Casa dragomanului Borisi. Trei intrări.

SCENA I

LOCADELO și VAN OLEN

LOCADELO

Îl cunosc de-aproape; îl știu încă de pe cînd a venit aici: Gaspar Grațiani, ce se mai zicea și nobil de Gratișad, un ceasornicar, un biet muritor ce bătea pe la toate ușile ca să-și vîndă marfa.

VAN OLEN

Nu-l căuta ce-a fost odinioară, ci-l vezi ce este acum: duce de Paros și Naxos, ambasador al sultanului Ahmed I, om de încredere al marelui vizir Chalil-pașa, persoană grată atît împăratului roman, cît și regelui din Polonia, om norocos și dibaci, care știe să se folosească de împrejurări. Ai un rival primejdios, foarte primejdios rival!

LOCADELO

Mai puțin primejdios ca pîn-acum!

VAN OLEN

Vrei să zici fiindcă Sara, ovreica, nu-l mai ajută. Da, ovreica are multă trecere în serai; multe poate cînd voiește; astăzi însă, cînd marele vizir, ambasadorul imperial Molard, solul polonez Sobieski și bailul venețian Nani deopotrivă îl sprijinesc, el poate să se urce și fără de ajutorul ei în scaunul Moldovii. Apoi mai știi? Pe femeie mult temei să nu punem: ovreica a avut odinioară multă slăbiciune pentru dînsul...

LOCADELO

Acum nu mai are. *(Tainic.)* Nu știe, ce-i drept, că Gaspar Grațiani rîvnește și el la scaunul Moldovii; de cînd a aflat însă că e vorba ca el să ia în căsătorie pe fiica dragomanului, ovreica e tăcută și întunecată. N-are să-l ajute.

SCENA II

DRĂGAN, ȘEPTILICI, GOIA și cei de sus

(Drăgan, Șeptilici și Goia intră din fund, se opresc și stau oarecum surprinși.)

(Van Olen se întoarce, apoi înaintează spre boieri.)

DRĂGAN

Iertați. Domnia-sa dragomanul Borisi ne-a poftit... Dacă cumva...

VAN OLEN

L-am lăsat la Poartă pe dragomanul. Are să se întoarcă în curînd cu ovreica.

LOCADELO
(înaintînd spre boieri)

Vrăjmaș de vrăjmaș se apropie cînd cere nevoia.

DRĂGAN
(se închină)

Nu, măria-ta! Noi, slugile, ne apropiem de stăpînul nostru. Noi, prigoniții, prigoniți din țara noastră, nu putem decît să binecuvîntăm pe aceia, care unesc puterea lor cea mare cu slabele noastre puteri, ca să surpe pe prigonitorul nostru.

ȘEPTILICI

Și să scape țara de asupritorul ei.

GOIA

Întocmai!

VAN OLEN

Dușmani vom fi abia după ce-l vom fi răsturnat.

DRĂGAN

Mai vîrtos nu, căci atunci măria-sa va fi mai tare, iară noi încă mai slabi ne vom socoti. Cînd de o parte se ridică Alexandru, fiu al lui Iliaș-vodă, iubit de mulți dintre mai-marii de la Poartă și ajutat de cel mai cu trecere om din Stambul *(arată la Van Olen)*, de alta se ivește Gaspar Grațiani, ca un luceafăr luminos, iar de-a treia stă măria-sa, mai ajutat ca Alexandru și mai strălucit ca Grațiani, Ștefan Tomșa, cerut numai de noi, trebuie să se retragă.

ȘEPTILICI

Unul singur poate fi domn în Moldova.

DRĂGAN

Cel mai vrednic dintre toți.

GOIA

Întocmai!

DRĂGAN

Noi nu voim decît să avem un domn care ne ia sub ocrotirea sa și își aduce în toate timpurile aminte de noi.

LOCADELO

Toate la timpul lor, boierilor. Deocamdată să-l vedem răsturnat pe Radu.

VAN OLEN

Cu Sara cum stați?

DRĂGAN

Cu ovreica? Bine, destul de bine.

LOCADELO

Brățara ați cumpărat-o?

DRĂGAN

Nu tocmai, dar a rămas vorba ca dragomanul să o plătească și să-i rămînem datornici. Dragomanul are trecere!

VAN OLEN

Rău ați chibzuit! Nu știți, precum se vede...

SCENA III

SARA, BARUCH și cei de mai sus

SARA
(intră răpede)

Nu vreau; am zis că nu vreau, și cînd Sara zice că nu voiește, ea nu voiește!

BARUCH
(intră agitat în urma ei)

Ce te privește, Saro, ce te privește?

SARA

Nu vreau!

LOCADELO

Ce este, Saro? Ce s-a întîmplat?

BARUCH

Saro, o mie două sute de țechini!

SARA

Am zis că nu vreau!

BARUCH

Ce te privește! Am cerut o mie două sute de țechini, și mi s-au dat o mie două sute de țechini. Nu mi s-au dat? Mi s-au dat. Saro, ce cauți mai departe? Ce vrei? Ce dorești? Ce-ți pasă cine cumpără, de ce cumpără și ce vrea să facă cu brățara?! Eu am marfă și o vînd!

SARA

Nu vreau.

VAN OLEN

Ce este, Saro, de ce te-ai supărat?

SARA
(se uită împrejur, apoi domol și răspicat)

Locadelo, stăpîne, Baruch! Nu sunt supărată, dar nu voiesc. Baruch! Locadelo îmi zice: „Saro, să te duci în serai și să afli dac-ar fi cu putință ca boierii să-l răstoarne pe Radu și să pună pe Tomșa în locul lui". Primesc, iau giuvaericalele, mă duc în serai, îi vorbesc sultanei, ea își alege brățara, viu și vă spun, boierii cumpără brățara și mă duc acum să i-o dau sultanei drept dar din partea lor. Mîne iar mă duc să văd ce-a făcut sultana, și sultana îmi zice: „Saro, am vorbit cu padișahul; spune-le boierilor să-l cîștige pe marele vizir în partea lor și să-mi trimiță mie atîte și atîte pungi, ca să înduplec pe alți viziri din divan". Mă întorc și zic: „Locadelo, iacă ce-a zis sultana". Și iar mă duc și iar vin. Am mai pus eu lucruri de aceste

la cale. Bine! primesc, fiindcă nu-l cunosc nici pe Radu, nici pe Tomșa, și puțin îmi pasă care dintre doi necunoscuți cade și care se ridică. Acum însă mi se cere cu totul altăceva: să lucrez pentru unul nehotărît. Asta n-o primesc, Baruch.

BARUCH

Ce te privește, Saro, ce te privește?

SARA

Baruch! vine cineva și-ți zice: „Baruch, ai o brățară; voiesc s-o cumpăr pentru cineva pe care nu ți-l numesc; care ți-e prețul?“

BARUCH

O mie două sute de țechini.

SARA

Și dacă vei afla mîne că fratele tău e cumpărătorul?

BARUCH

Tu n-ai nici un frate.

SARA

Dar pot să am vreun prieten ori vreun dușman. Baruch, eu lucrez și voiesc să știu pentru cine lucrez. Tu auzi că acum nu mai e vorba numai de Tomșa și de Radu: voiește și Locadelo să fie domn în Moldova, și Alexandru cel de la Rodos și Grațiani, — Baruch, îl știi pe Grațiani, pentru care am lucrat atît de mult. Cel ce vrea să-l ajut, să vie la mine și să-mi zică: „Saro, tu poți multe; iacă ce te rog...“ Nu-i așa, Baruch?

BARUCH
(către ceilalți)

Ea are dreptate. *(Către Sara.)* Saro, tu ești cuminte, iară eu sunt prost.

SARA

Nu ești, Baruch, dar te pripești cînd vezi bani.

DRĂGAN
(către Sara)

Dacă se poate, aș vrea să înțeleg. Noi am cumpărat brățara cu o mie de țechini: nu mai stă tîrgul?

SARA

Nu știu; să vedem!

BARUCH

Dragomanul dă o mie două sute.

ȘEPTILICI

Dăm și noi tot atît.

BARUCH

Banii d-voastre nu sunt mai buni ca ai dragomanului. *(Către Locadelo.)* Nu-i așa? bani și bani, totuna fac. *(Către boieri.)* Se găsesc poate alții care dau mai mult. *(Către Sara.)* Nu-i așa, Saro?

SARA

Nu știu; să vedem!

BARUCH

Grațiani dă, eu știu cît dă.

SARA
(cu amărăciune)

Grațiani e acum mare și puternic, Baruch. Grațiani ia în căsătorie pe signora Elvira, fiica dragomanului, și e încă mai mare și mai puternic. Acum el nu mai are trebuință de Sara.

BARUCH

Ce te privește, Saro, ce te privește?

SARA

Mă privește, Baruch!

DRĂGAN

Ia pe fiica dragomanului!

ȘEPTILICI

De aceea ne-a adunat dragomanul pe toți la casa lui.

GOIA

Întocmai!

SCENA IV

[BORISI și cei de mai sus]

BORISI
(intră grăbit)

Iertați! O împrejurare de mare însemnătate m-a făcut să zăbovesc peste așteptarea mea. În clipa aceasta va sosi și Grațiani, care s-a oprit numai pe o clipă, ca să-i dea fiicei mele știrea că Radu-vodă se află pe drum și va sosi poimîne aici.

(Mișcare în scenă.)

DRĂGAN, ȘEPTILICI și GOIA

Mazilit!

BORISI

Radu-vodă, fiul lui Mihnea, domnul Moldovii, e mazilit.

LOCADELO

Mazilit? și eu stau aici? *(Pleacă.)*

VAN OLEN

Se află pe drum, și eu nu știu nimic? *(Pleacă.)*

ȘEPTILICI
(grăbit)

Vino să-ți numărăm banii.

BARUCH

O mie cinci sute de țechini!

GOIA
(îndărătnic)

Întocmai! *(Pleacă cu Baruch și Șeptilici.)*

DRĂGAN
(către Borisi)

Suntem slugile măriei-sale! *(Pleacă)*

SCENA V

BORISI și SARA

BORISI
(privind în urma celor ieșiți; cu ironie)

Alergați, dar eu să rămîi de rușine dacă nu e prea tîrziu.

SARA

Dragomane, ai văzut că Baruch a plecat cu boierii, ca să primească banii pentru brățară?

BORISI
(speriat)

Brățara? *(Pleacă spre ieșire.)*

SARA

Ce vrei? Fără de mine brățara nu prețuiește nimic, iar eu sunt aici.

BORISI
(stăruitor)

Grațiani te roagă să nu-i duci sultanei brățara.

SARA

Pe mine mă roagă Grațiani? Cine e Grațiani? Eu nu-l cunosc. Mă cunoaște el pe mine?

BORISI

Îl cunoști, Saro.

SARA

Nu-l cunosc, nu l-am văzut niciodată, nu știu cine este, nu-mi aduc aminte de el.

BORISI
(tainic)

Are să vie acum aici. Am pus eu lucrurile la cale ca să vă întîlniți după ce vor fi plecat ceilalți.

SARA

Nu vreau să-l văd. *(Iese răpede.)*

BORISI
(grăbind în urma ei)

Saro! Femeia aceasta ne răstoarnă toate planurile. *(Iese.)*

SCENA VI

GRAȚIANI și ELVIRA intră din dreapta

GRAȚIANI
(intrînd, merge spre fund și privește prin fereastră)

Aleargă cu toții ca să primească știrea ce le vine prea tîrziu. *(Întorcîndu-se spre fața scenei.)* Astfel atîrnă soarta omenească de la clipele ce vin și trec pe neașteptate.

ELVIRA

Prea mică și neînsemnată mă simt alăturea cu tine: te-am pierdut parcă de cînd le-am aflat aceste.

GRAȚIANI

Acum abia ne apropiem, scumpa mea Elviră, unul de altul. Un singur gînd m-a povățuit în căile mele; o singură dorință m-a mînat mereu înainte; un singur vis îmi umple tot sufletul: să mă fac — din ceea ce am fost odinioară — un om vrednic de tine, să mă înalț pînă la tine. Mărirea n-o caut decît spre a-mi încununa mireasa, o caut ca să te pot încînta cu farmecele ei. Nu eu m-am înălțat, Elviro, ci tu m-ai ridicat la tine!

ELVIRA

Atît de sus mă pui, încît mă cuprinde amețeala.

GRAȚIANI

Nu mai presus decît te am în gîndul meu.

ELVIRA

Și tot eu mă voi căi dacă te voi vedea în fața primejdiilor de care e înconjurată mărirea.

SCENA VII

UN CEAUȘ și cei de mai sus

CEAUȘUL
(intră din fund)

Alah să te ție la mulți ani și să-ți aștearnă calea cu florile măririi! Din porunca stăpînului meu Mehemet Ali-aga, capul ienicerilor, te caut de un ceas acum și am îndrăznit pînă în această mult ocrotită casă.

GRAȚIANI

Și care este dorința iubitului meu prieten, preavrednicul Mehemet Ali-aga?

CEAUȘUL
(se uită împrejur, apoi în taină)

Înălțimea-sa, marele vizir, e pus pe gînduri. Alexandru-vodă a trimis la Poartă oameni cu patruzeci

de pungi şi cu făgăduinţa de-a spori haraciul. Locadelo a intrat la învoială cu el; boierii sunt gata de a-l părăsi pe Tomşa, iar ovreica e tăcută şi îndărătnică. Mulţi dintre vizirii din divan stăruie să fie primite propunerile lui Alexandru, iar Mehemet Ali-aga îţi ţine gata douăzeci de pungi pentru serai.

SCENA VIII

NINO şi cei de mai sus

NINO
(intră răpede, tot prin fund)

Stăpîne, căpitanul Furlani te caută ca un smintit; ce să fac cu el?

GRAŢIANI

Să mi-l aduci aici! *(Întorcîndu-se spre ceauş, îi dă o pungă cu bani.)* Spune stăpînului tău că nu voi întîrzia.

(Nino se închină şi iese.)

CEAUŞUL

Alah să te ţie, stăpîne! *(Iese.)*

GRAŢIANI
(întorcîndu-se spre Elvira)

E darnic om agaoa! Douăzeci de pungi, nu mai puţin, pentru ca să-i întorc treizeci. Ei, nu vreau! Nu voi jefui ţara chiar mai nainte de a-i fi domn!

ELVIRA

Dar ovreica? Cine e ovreica? Ce fel de ovreică?

GRAŢIANI
(supărat)

Ei, o femeie care vinde giuvaericale, o favorită a sultanei Mapeiker.

ELVIRA

Şi cum vine ea să se amestece în trebile aceste?

SCENA IX

BORISI şi cei de mai sus

BORISI
(intră gîfîind)

În sfîrşit, am înduplecat-o: acum poţi vorbi cu ea. Te aşteaptă.

GRAŢIANI

Te-am rugat să mă scapi de ea!

ELVIRA

De cine? De ovreică? Ce vrea dînsa?

BORISI

Trebuie! Boierii au cumpărat brăţara, dară sunt gata să ţi-o dea drept dar. Locadelo intră la învoială. Van Olen mai ţine încă la preţ, dar îl vom îndupleca; numai cu ovreica nu e chip să ne înţelegem.

GRAŢIANI

Nu vreau să mă leg faţă cu nimeni! Nu sporesc haraciul, nu dau pocloane, nu cumpăr scaunul, nu vreau să intru înglodat în ţară; ori sunt domn de capul meu, ori nu-mi trebuie domnia.

BORISI

Ovreica te scapă de toţi ceilalţi.

ELVIRA

Ei bine! E ovreica aceea atît de puternică?

GRAŢIANI
(se plimbă cîtva timp agitat, apoi ia braţul Elvirei, gata de a se depărta; către Borisi)

Să vie, dacă nu se poate altfel!

BORISI

Aşa te înţeleg! *(Iese.)*

GRAŢIANI
(către Elvira)

Da, e foarte puternică ovreica, fiindcă e puternic sultanul; pe sultan îl stăpîneşte sultana, iar pe sultana o stăpîneşte cel ce ştie s-o stăpînească pe Sara.

ELVIRA

Şi pe Sara cum poate cineva s-o stăpînească?

GRAŢIANI

Nu poate nimeni!

ELVIRA

Nici s-o cumpere?
(Ies prin stînga)

SCENA X

FURLANI şi NINO

FURLANI
(intră din fund)

Nici în sacul dracului nu scapă de mine, Nino! Îl urmăresc şi-l iau la goană şi nu-i las timp de răsuflare, zi cu zi, oră cu oră, pas cu pas, mă ţin după el! Eu sunt oştean din ceata lui Baba Novac. Ai auzit tu de Mihai-vodă?

NINO

Auzi vorbă? Barba-mi era mare cînd turcii fugeau la Ragusa de frica lui.

FURLANI

Acel Mihai-vodă, cînd voia să ştie mai bine ca marele vizir cele ce se petrec în tabăra turcească, îmi trăgea mie cu ochiul. Eu sunt oştean, Nino, şi cînd urmăresc pe cineva, îl urmăresc!

NINO

Şi dacă lui Graţiani nu-i trebuiesc lefegii?

FURLANI

Îi trebuiesc. Fără de noi, nu poate. Eu şi Bobo suntem două braţe tari şi sigure. Cunosc Moldova; fără de noi, n-are ce să caute în ea. Eu sunt de felul meu veronez, şi veronezii sunt oameni, Nino!

NINO

O ştiu aceasta.

FURLANI

Bobo e, ce-i drept, pisan, numai pisan, dar un băiat ieşit din creierii Diavolului: bea pentru şapte şi se bate pentru zece. Îl cunoşti pe căpitanul Bobo?

NINO

Căpitane, mă superi. Cine nu cunoaşte pe Bobo?

FURLANI

Eram la Genova cînd i-am făcut cunoştinţa. De acolo am plecat împreună la Ferara, de la Ferara la Florenţa, de acolo la Veneţia, apoi la Neapoli, la Madrid, la Maienţa, opt ani de-a rîndul. Nino, tot împreună am băut, împreună ne-am bătut, împreună ne-am făcut aventurile galante, şi nu ne-am despărţit decît la Cracovia, în Polonia. Iar acum, după douăzeci şi trei de ani, iar ne întîlnim. Înţelegi, Nino, că trebuie să ne ia pe amîndoi!

SCENA XI

GRAŢIANI şi cei de mai sus
(Graţiani intră de la stînga.)

FURLANI
(ia poziţiune)

Să trăieşti, măria-ta! Căpitanul Furlani!

GRAŢIANI

Căpitanul Bobo?

FURLANI

Dac-am venit eu, este şi el aici.

GRAŢIANI
(către Nino)

Să te duci la Mehemet Ali-aga şi să-i spui că primesc pungile şi voi veni peste puţin să le iau.

NINO

La poruncă! *(Iese.)*

GRAŢIANI
(către Furlani)

Căpitane, se găsesc oameni la Stambul? Italieni, numai italieni.

FURLANI

E timp de pace: haimanale destule!

GRAŢIANI

Acum, în ceasul acesta, poţi să aduni pînă la o sută de oameni?

FURLANI

Eu cu Bobo îi adunăm!

GRAŢIANI

Ştii să fii obraznic? Ştii că bagi spaima-n lume?

FURLANI

Asta mi-e meseria: sunt oştean din ceata lui Baba Novac!

GRAŢIANI

Îndată ce ieşi de aici, dă veste că te-am însărcinat

să-mi aduni lefegii; fii îndrăzneţ, fă ca toţi să simţă că sunt tare, mai ales Locadelo şi Van Olen.

FURLANI

Las' pe mine, stăpîne!

GRAŢIANI

Nu sunt încă domn; dacă însă vreun altul ar primi semnele domniei, vă plătesc lefurile îndoite şi vă dau drumul.

FURLANI

Am înţeles, stăpîne! *(Salută şi iese.)*

SCENA XII

GRAŢIANI şi în urmă SARA

GRAŢIANI
(se plimbă)

Da, nu sunt încă domn! Şi cine ştie dacă îmi este dat să fiu vreodată! Îmi iau abia avînt, ca să mă urc în scaun, şi mă apucă scîrba în faţa mijloacelor de care trebuie să mă folosesc ca să răzbesc pînă la el. Ce are să fie mai tîrziu? Da! Ovreica mă scapă de toţi ceilalţi! De ovreică însă cine mă scapă? Mi-e oarecum frică de dînsa. Şi totuşi femeia aceasta mă poate ajuta să cîştig pe cealaltă.

SARA
(intră şi se opreşte)

Sunt aici.

GRAŢIANI
(după ce o duce în faţa scenei)

De ce ai dorit să mă întîlneşti?

SARA

De ce am dorit? *(Dă din umeri.)* Nu știu, cum nu știe rîul de ce curge la vale. Tu însă n-ai dorit. Ți-ai zis: „Sara mă iubește și n-are să facă nimic ce-ar putea să fie rău pentru mine".

GRAȚIANI

Da, Saro, așa am crezut.

SARA

Aveai toată dreptatea! Grațiani, maică-mea îmi zicea adeseori: „Saro, fii cuminte și nu te pripi!" Am stat deci închisă la mine acasă, eu singură, și m-am întrebat: „Ce trebuie să faci tu, Saro?" Tu ai dreptate, Grațiani: eu nu pot să nu fac ceea ce dorești tu. Baruch m-a trimis cu giuvaericale în serai. M-am dus azi, m-am dus mîne, de multe ori m-am dus, și-mi părea bine cînd vedeam că Baruch ia preț bun pentru marfă. Cînd întîia oară m-am dus pentru tine, Grațiani, nu mi-a mai părut bine de bucuria lui Baruch, ci mă simțeam fericită că pot să-ți fac ție o mulțumire. O, Grațiani! tu nu știi cît de fericită mă faci cînd îmi zici: „Saro, iacă ce doresc; tu poți, fă dar!"

GRAȚIANI

Doresc să nu faci nimic!

SARA

Știu că aceasta o dorești, Grațiani! Sultana Mapeiker, care mă iubește, îmi spunea adeseori că am obraji rumeni, ochi plini de văpaie, trup mlădios, brațe rotunde și umeri frumoși; nu înțelegeam ce zice. Odată însă tu te-ai uitat la mine — nu știu cum — încît m-a trecut un fior de spaimă, și de atunci o înțeleg pe sultana și mă uit mereu în oglindă. Tu ai dreptate, Grațiani: eu fac tot ceea ce dorești tu, nu pentru că vreau, ci pentru că nu pot să nu voiesc. Dac-ai zice să-l părăsesc pe Baruch, eu n-aș putea să nu-l părăsesc; dac-ai zice să rămîn la tine, eu n-aș mai putea să plec; dac-ai zice să mă fac creștină, eu aș săruta crucea!

GRAȚIANI

Nu le doresc aceste.

SARA

Știu că nu le dorești. Dorești numai să te faci domn în Moldova.

GRAȚIANI

Și te rog să nu mi te pui în cale.

SARA

De ce vrei să te faci domn? Grațiani, de ce vrei?

GRAȚIANI

Cine oare n-ar voi dacă i se deschide calea?

SARA

Grațiani, eu sunt femeie și știu pentru ce vrei. Grațiani! Grațiani! Dac-ai fi un cerșitor plin de răni, eu te-aș iubi și m-aș simți fericită că mă lași să te caut și hrănesc, iară tu vrei să te faci domn pentru ca să fii băgat în seamă de dînsa?

GRAȚIANI

Ah! Căci mi te-ai pus de-a curmezișu-n cale și nu pot să trec înainte! Saro! Voiești tu să împaci o luptă care de veacuri se urmează și alte veacuri se va mai urma? Nu s-a împlinit încă anul de cînd căile vieții noastre s-au întîlnit: ai crezut tu vreodată că ele nu se vor mai despărți?

SARA

N-am crezut, dar nici că puteam să știu ce are să fie cînd ele s-ar despărți. Abia acum simt că nu pot. Uite, nu pot! Mi-am pierdut parcă mințile. Știu, Grațiani, că de mult o iubești; am iubit-o adeseori și eu, fiindcă îți era ție iubită; dar acum e altfel. De cînd te ferești de mine, ca să nu se supere ea, Grațiani,de

atunci e altfel, cu totul altfel! Eu nu vreau să fii domn!

GRAȚIANI

Vrei deci să te faci unealtă celor ce mîne vor rîde de mine?

SARA

Nu, Grațiani, fiindcă nu pot. *(Privește drept în fața lui, apoi cu hotărîre.)* Grațiani, fă-te domn, dar ia-mă și pe mine cu tine!

GRAȚIANI

Saro, fii femeie, nu demon!

SARA

Nu pot, Grațiani, nu pot, nu pot! Uite, nu pot! Mi s-a înfipt în mine gîndul că trebuie să fiu aproape de tine, și o singură simțire mă stăpînește: „Ce mai ești tu dacă nu mai e Grațiani! Ce-ți folosește mintea ta dacă nu mai poți să-l slujești pe el cu ea? Ce-ți folosește inima ta dacă nu poți să-l înveselești pe el prin simțirile ei? Ce-ți folosește trupul tău, brațele aceste, gîtul acesta, sînul acesta ce-mi folosește mie dacă tu nu te mai uiți la ele, dacă ele nu te mai încîntă pe tine?" O, Grațiani! De ce te-ai uitat dacă nu mai vrei să te uiți? Demon îmi zici? Nu eu sunt demon: demonul este în mine; e blăstemul din facere care m-a ajuns, și prin tine m-a ajuns, Grațiani, sub farmecul ochilor tăi!

GRAȚIANI

Saro, tu mă vezi că tremur înaintea ta. Vrei tu să strici toată viața mea? Vrei să blăstem ceasul în care ochii mei te-au zărit și pentru întîia oară sufletul meu s-a încîntat de tine?

SARA

Nu vreau nimic; știu numai că dacă ea nu mă sufere pe mine în apropierea ta, nu o sufer nici eu pe dînsa!

GRAȚIANI

Femeie, nu mă ispiti!

SARA
(se dă înapoi)

Ți-e silă de mine fiindcă sunt ovreică?

GRAȚIANI

Mi-e silă de tine! *(O cuprinde în brațe.)*

SARA
(se desface din brațele lui)

Grațiani, n-ai să fii domn ca toți domnii, ci domn scutit, în fața căruia tremură toți vizirii. Căci Sara poate, și vrea tot ceea ce poate! *(Se depărtează.)*

GRAȚIANI
(privind în urma ei)

Am plecat; ar putea oare cineva să-mi spună unde am să ajung?

(P e r d e a u a c a d e.)

ACTUL II

Constantinopol. Conacul domnesc. Mese, scaune. La dreapta, fereastră. Afară se aud urări și strigăte. Muzica cîntă un marș.

SCENA I

NINO și FURLANI intră cu cîte două săculețe pline

FURLANI

Nici draci în iad cîți oameni flămînzi la Stambul! Nino, spune că n-ai mai văzut atîta lume, mărturisește că nu ți s-a mai pomenit așa îmbulzeală!

NINO

Niciodată, căpitane! *(Pune săculețele pe o meșcioară din apropierea ferestrei și începe a le dezlega.)*

FURLANI
(făcînd ca Nino)

Aici e argint, tot taleri. Se pricepe Gaspar-vodă, Nino! E pui de diavol, asta n-o poți tăgădui. Are apucături de domn! Încă atunci cînd cu Locadelo, mi-am zis: acesta e om și are să facă treabă!

NINO

Are să facă.

FURLANI

I-a băgat în draci pe toți. „Căpitane — mi-a zis el — mîne am să mă întorc cu semnele domniei de la Poartă la Patriarhie, iar de acolo la conac. Voiesc să fie lume în calea mea. Umple toate ulițele, spune că am să arunc banii cu pumnul.“ Am adunat, Nino? Sunt oștean din timpurile lui Baba Novac! Mărturisește c-am adunat!

NINO

Ești, căpitane, ai adunat, căpitane, dar și alaiul a fost frumos, iar pe acela eu l-am chibzuit.

FURLANI

Era frumos, Nino, asta n-o pot tăgădui; dar lumea tot lume rămîne. Mai ales cînd ne întorceam de la Patriarhie, furtună, viscol, vîrtej, nu alta. Cînd mă vedeau că bag mîna în săculețul cu bani, se uitau cu toții de-a ținta ca haita de cîni flămînzi la bucata de carne, și apoi să fi văzut, Nino, cum se îngrămădeau unii peste alții cînd vedeau că zboară talerii prin aer și cad jos pe caldarîmul de la picioarele lor și cum îi căutau pintre pietrele rotogoale și cum se tîrau pe jos ca niște șopîrle deșălate, — o clipă, zic, mai mult nu ținea, și erau suflați ca din palmă.

NINO

Iar Grațiani rîdea în el.

FURLANI

Are apucături de domn, Nino.

SCENA II

SARA și cei de mai sus

SARA
(intră din dreapta)

Ah! Nino, căpitane! L-ați văzut pe Grațiani călare? L-ați văzut cît era de mîndru și frumos?! Ați văzut mulțimea cum strigă și se îmbulzește?

FURLANI

Cuvenită supunere! Toate le-am văzut cu ochii noştri, cu mîinile noastre le-am pipăit.

NINO

Nici acum nu mă mai pot dezmetici.

SARA

Şi v-aţi bucurat? Nu-i aşa că v-aţi bucurat şi voi? Dar Baruch? Le-a văzut oare şi el? Nu l-aţi văzut pe Baruch? Pe ovreiul? Pe unchiul meu, Baruch?

FURLANI

Cuvenită supunere! Eram călare şi, călare fiind, puteam să privesc peste capetele oamenilor şi să văd pe toţi cei ce se aflau împrejurul meu: pe Baruch nu l-am văzut.

SCENA III

Cei de mai sus, mai mulţi ciohodari, apoi GRAŢIANI

(Ciohodarii intră cu semnele domniei, le aşează, apoi se opresc în fund.)

GRAŢIANI

(intră, se opreşte în faţa lui Nino)

Sunt mulţumit! Dacă lumea vine să mă vadă, spune-i să aştepte o clipă, două, căci vodă e ostenit. Dragomanul Borisi, viind cu fiică-sa, are pasul întîi. *(Către Furlani.)* Sunt mulţumit, căpitane! *(Le face semn să se depărteze.)*

FURLANI

Să trăieşti, măria-ta! *(Iese.)*

NINO

La mulţi ani, măria-ta! *(Iese.)*

(Ciohodarii ies.)

(Afară muzica încetează, dar urările se aud mai tare.)

(Sara stă tot timpul la o parte, apoi îşi ridică ochii spre Graţiani.)

GRAŢIANI

(o duce în faţa scenei)

Auzi cum strigă mulţimea? Ea-mi urează viaţă fericită şi domnie îndelungată. Îmi trebuiesc amîndouă, pentru ca să pot muri în pace. Auzi? Şi acesta nu e popor; sunt oameni adunaţi de pe toate uliţele. Vino să le aruncăm bani. Vreau să meargă vestea în Ţara Moldovei cum s-a urcat Gaspar Graţiani în scaun. Vreau să ştie toată lumea că Gaspar-vodă e setos de binecuvîntare şi adună un an întreg cu o mînă, ca să poată împărţi într-o singură zi cu amîndouă. Vino, aruncă şi tu! *(Începe să arunce bani pe fereastră.)* Banii lui Mehemet Ali-aga, de unde au venit, acolo să se ducă, acolo să se întoarcă, acolo să rămîie!

SARA

(aruncă banii cu amîndouă mîinile; cu patimă)

Bani! bani! bani! *(Zgomotul creşte, Graţiani aruncă la urmă săculeţele aproape deşerte, apoi zgomotul scade şi încetează.)* S-au mîntuit banii, şi acum tac, Graţiani, şi nu mai strigă.

GRAŢIANI

Tac, Saro, dar nu uită. *(Se duce la masă, scoate cutia cu brăţara, dezveleşte lanţul, apoi se aşează pe divan.)* Vino-ncoa, Saro!

SARA

(se lasă pe covor, la picioarele lui)

Stăpînul meu cel mîndru şi iubit! Aş vrea să tai în pieptul meu, să tai adînc, o lungă rană, ca să vezi şi tu cît de mare îmi este fericirea. Atît e, Graţiani, de nemărginită şi de întreagă, încît nu o mai simt şi mi-e sete de-o durere ca să văd unde încape fericirea mea.

GRAŢIANI

(îi pune inelul şi brăţara legată cu lanţ de inel)

Iată brăţara pe care n-a primit-o sultana! Poart-o zi şi noapte, ca să-ţi aduci mereu aminte de ziua de azi.

SARA

Nu, Graţiani, zi şi noapte nu, căci aş uita în curînd de ce o port: numai în zilele de sărbătoare... Sunt acum mai frumoasă.

GRAŢIANI

Brăţara e mai frumoasă.

SARA

De ce? Înţeleg. Pune-mi brăţara, pentru că cei ce se uită la ea să-mi vază braţul, şi braţul e frumos. *(Se ridică.)* Graţiani! Baruch a fost şi el acolo? L-ai văzut? A strigat şi el?

GRAŢIANI

Iar Baruch? Saro, goneşte acest nour de pe cerul senin al zilei de astăzi.

SARA

Dar n-am şti că e frumos cerul dacă n-ar fi şi nori pe el.

GRAŢIANI

Acum du-te, dragă, căci lumea mă aşteaptă. *(O cuprinde cu braţul.)* Apoi iar rămînem singuri.

SARA

Da, mă duc! *(Pe gînduri.)* Uite, mi-e oarecum frică.

GRAŢIANI

Eşti o copilă nebunatică. Haide, dragă! *(O scoate la stînga.)*

SARA

Apoi iar rămînem singuri. *(Iese.)*

SCENA IV

GRAŢIANI apoi NINO

GRAŢIANI

Baruch! Mereu Baruch! Cînd sufletul îi este mai înveselit, se iveşte în el amintirea lui Baruch, ca să i-l turbure. Nu se poate să scap eu de acest ovreu?

NINO

Stăpîne! Boierii, Mehemet Ali-aga, Locadelo, Mineti, cumnatul lui Radu-vodă, bailul Nani, solul Sobieski...

GRAŢIANI

Dragomanul Borisi?

NINO

N-a sosit încă.

GRAŢIANI

Ceilalţi să mai aştepte.

NINO
(strîmtorat)

Măria-ta, ovreul!

GRAŢIANI

Baruch? Acum?!

NINO

I-am spus să plece, dar nu vrea. Să-l dăm afară?

GRAŢIANI

Depărtaţi-l!

(Nino pleacă.)

GRAŢIANI

Stăi! Să intre ovreul, dar pe aici. *(La dreapta.)* Şi vezi, să intre nebăgat în seamă. *(Rămîne în mijlocul casei.)* Anume acum a venit!

(Nino iese.)

SCENA V

GRAŢIANI şi BARUCH

(Baruch se apropie umilit în faţa lui Graţiani.)

GRAŢIANI

Ce e, Baruch?

BARUCH

E rău, măria-ta, foarte rău.

GRAŢIANI

Ce e rău, Baruch?

BARUCH

E rău, măria-ta, foarte rău.

GRAŢIANI

Răul şi-l fac oamenii singuri.

BARUCH

Eu? Ce-am făcut eu? Nimic n-am făcut. Eu sunt un ovreu neputincios. Măria-ta eşti un domn puternic. Ce vrei cu mine? Sara e nepoata mea, fiica surorii mele Rachila, şi eu sunt unchiul ei; e ovreică, întocmai precum eu sunt ovreu, iar măria-ta eşti creştin. Ce vrei cu dînsa? Vrei s-o ţii cu puterea? Se poate, fiindcă eşti puternic, dar nu se poate.

GRAŢIANI

Tu vezi că se poate: ea voieşte şi se simte fericită.

BARUCH

E foarte rău, măria-ta! Ea se simte fericită, iară eu, Baruch, unchiul ei, ovreul neputincios, eu umblu zăpăcit şi nu-mi mai găsesc loc de repaos, mă culc şi nu pot să dorm, mi-e foame şi nu pot mînca. Ea se simte fericită, iară eu mă ascund să nu mă vază cei ce mă cunosc. Nu-i adevărat, măria-ta: ea nu se simte fericită. Sara nu poate să-l uite pe Baruch, şi dacă ştie că el nu poate dormi, nu doarme nici ea.

GRAŢIANI

Aşa este, Baruch.

BARUCH

Ştiu eu că aşa este!

GRAŢIANI

Dacă ştii, adu-ţi aminte că ţi-e nepoată şi nu-i turbura fericirea. Nu ştii tu cît poate copila aceasta să fie de fericită, dar cînd fericirea îi este mai deplină, ea se întreabă cu inima încleştată: se bucură oare şi Baruch?

BARUCH

Ştiu eu că aşa este.

GRAŢIANI

Ei, dac-o ştii, atunci fii om, iar nu fiară sălbatică: fie-ţi milă de copila aceasta; bucură-te de bucuriile ei, căci numai asta îi mai lipseşte pentru ca o zi să-i preţuiască mai mult decît o viaţă întreagă.

BARUCH

Eu nu mă bucur: de ce să mă bucur?

GRAŢIANI

Crezi tu că mă voi împiedeca de tine? Vrei, nu vrei: o voiesc eu!

BARUCH

Dar eu sunt un ovreu neputincios, şi Sara are să te întrebe: „N-ai văzut pe Baruch? Ce-a zis Baruch?“ Vrei, dar nu se poate.

GRAŢIANI

Cere-mi un preţ. Te despăgubesc pentru că nu-ţi mai vinde giuvaericalele.

BARUCH

Nu cer nimic: nu-i marfă, nu se vinde.

GRAŢIANI

Uiţi tu că sunt acum opt zile de cînd se află în casa mea?

BARUCH

Sunt numai şapte şi jumătate! Vreau s-o văd, şi dacă vrea să rămîie, nu-mi pasă, dar ştiu că nu vrea.

GRAŢIANI
(se duce la intrarea din stînga)

Saro! Baruch e aici!

SCENA VI

SARA, GRAŢIANI şi BARUCH

SARA
(intră şi înaintează hotărîtă)

Ce vrei, Baruch?

BARUCH

Saro, îţi aduci tu aminte de soră-mea Rachila?

SARA

Îmi aduc aminte: era muma mea.

BARUCH

Nu-ţi aduci aminte. Dacă ţi-ai aduce, n-ai fi aici.

SARA

Nu-i adevărat, Baruch. Mumă-mea m-a iubit, şi cînd iubim pe cineva şi-l vedem fericit, ne mulţumim de a şti că se simte fericit. Şi tu mă iubeşti, Baruch, dar nu te mulţumeşti cu fericirea mea, fiindcă-l crezi fericit şi pe Graţiani, iară pe el nu-l iubeşti. Tu voieşti mai bucuros ca eu să fiu nefericită decît ca un creştin să fie fericit. Asta nu e bine, Baruch, fiindcă toţi suntem carne de om, sînge de om, toţi avem suflet de om — şi de aceea am zis: „Saro, tu nu trebuie să asculţi pe Baruch, pentru că Baruch e orb şi nu vede cu ochii lui, e ameţit şi nu simte cu inima lui, nici judecă cu mintea lui“.

BARUCH

Şi ţie nu-ţi pasă de mine?

SARA

Îmi pasă, Baruch, dar mi-am zis: „Saro, dacă-l alegi pe Baruch, are să te doară pentru Graţiani, iar dacă-l alegi pe Graţiani, are să te doară pentru Baruch. Cînd are să-ţi fie durerea mai mare şi mai îndelungată?“ L-am ales pe Graţiani, fiindcă alegîndu-te pe tine, durerea mi-ar fi fost aşa de mare, încît mi-ai fi plîns chiar şi tu de milă.

GRAŢIANI

Baruch, tu auzi acest glas înţelept: pleacă-te şi-l ascultă.

SARA

El nu poate: nu-l iartă legea lui.

GRAŢIANI

Legea mai presus de toate e legea firii omeneşti; s-o asculte pe aceasta!

BARUCH

Eu nu cunosc legea aceasta. Unde este scrisă? Cine mă pedepseşte dacă n-o împlinesc? Saro, tu vrei dar să rămîi?

SARA

Vreau, Baruch.

BARUCH

Şi dacă te blăstem eu şi te blăstemă fraţii tăi şi te blăstemă tot neamul tău, poţi tu să fii fericită?

SARA

Nu pot, şi de aceea fac rău cei ce mă blăstemă.

GRAŢIANI

Ce-ţi pasă ţie, Saro, de blăstemurile lor? Lasă-i cu păcatele lor! Baruch, destul acum!

SARA

Îmi pasă, Graţiani, şi nu trebuie să zic că nu-mi pasă dacă ştiu că-mi pasă.

BARUCH

Ştiu eu că-i pasă! Saro, dacă rămîi între fraţii tăi, cînd cineva se uită rău la tine, toţi se uită rău la el; cînd te doare ceva, toţi aleargă să-ţi caute leacul; cînd eşti tristă, toţi umblă să te înveselească; eşti între oameni, Saro. Iar dacă ieşi din mijlocul lor, acolo unde te vei fi dus, toţi zic: „Aceasta e ovreica, ovreica cea urîtă, care a spînzurat pe Christos! Depărtaţi-vă de ea, feriţi-vă de dînsa, alungaţi-o din mijlocul vostru!"

SARA

Nu-i adevărat, Baruch! Graţiani, spune şi tu că nu-i adevărat! Nu-i aşa că voi nu sunteţi ca noi?

GRAŢIANI

Ce-ţi pasă de răutatea oamenilor?

SARA

Îmi pasă, Graţiani.

BARUCH

Iară fraţii tăi se adună şi-şi acoper capetele cu cenuşă şi toţi într-un glas blăstemă bucata pe care o duci la gură, apa pe care o bei; blăstemă somnul tău, munca mînilor tale, blăstemă copilul din pîntecele tău şi scuipă cînd te văd, şi fug de tine ca de ciumă.
(Sara îşi acopere faţa cu mînile.)

GRAŢIANI

Încetează, fiară sălbatică!

BARUCH

Saro, nu-ţi batjocori neamul, nu-ţi spurca sîngele! Iacă, încetez, am încetat, nu mai zic nimic.

SARA
(se încleştează de Graţiani)

Nu asculta de el; nu te lua după vorbele lui; fii tu cum eşti tu! Alungă-l de aici, căci vorbele lui îţi strică mintea, privirea lui îţi amorţeşte inima, răsuflarea lui otrăveşte aerul.

GRAŢIANI
(o cuprinde cu braţul)

Fii liniştită! *(Către Baruch.)* Pleacă de aici, Satano!

BARUCH
(retrăgîndu-se)

Eu plec. Iaca, plec. De ce să nu plec?! *(Iese.)*

SCENA VII

GRAȚIANI, SARA, apoi NINO

SARA

Vezi, acum nu-mi mai pasă de Baruch, de ovreul acela nesuferit. Nu-mi mai pasă de el, și mi-e nesuferit gîndul că și eu sunt ovreică.

GRAȚIANI

Tu nu ești ovreică; ai minte de om și inimă de femeie.

NINO
(anunță)

Dragomanul Borisi cu fiică-sa, signora Elvira, urcă scările.

GRAȚIANI
(atins)

Să intre! *(Strîmtorat, către Sara.)* Haide, dragă, apoi iar rămînem singuri.

(Nino iese.)

SARA
(mîhnită)

Apoi iar rămînem singuri. De ce noi numai singuri? Vrei neapărat să mă depărtez?

GRAȚIANI

Te rog.

SARA

O, Grațiani! Baruch are dreptate, dar eu nu pot. *(Pleacă, apoi se oprește și se întoarce spre el.)* Grațiani, Sara nu știe și nu vrea să mință, nici să fie fățarnică. Tu ești domn, dar Elvira n-are să fie doamnă! Eu pot să ridic și să răstorn domni, viziri pot să pun și să răstorn; ambasadorii toți și bailul Veneției, bailul, Grațiani, tremură cînd îmi încrețesc eu sprîncenele. Și

dacă pot pentru alții, mai vîrtos pot cînd e vorba de mine însămi, de fericirea mea. Ovreica e stăpînită de-o slăbiciune, dar nu e slabă ovreica, nu e slabă! *(Iese.)*

GRAȚIANI

Saro! *(Face un pas spre ea, apoi se oprește între cele două intrări.)* Asta e prima zi a domniei mele! Cum vor fi celelalte?

SCENA VIII

GRAȚIANI, ELVIRA și BORISI

(Ușile din fund se deschid. Bobo și Furlani intră cu lefegii, care rămîn în fundul scenei.)

GRAȚIANI
(întîmpină la intrare pe Elvira)

Abia în clipa aceasta mi se revarsă zorile zilei de astăzi, și zărind cu ochii de mult doritul soare al vieții mele, abia acum simt ce frumoasă îmi este ziua.

BORISI

Prea mare este pentru fiică-mea și mine onoarea de a fi cei dintîi care-ți urăm stăpînire îndelungată și glorioasă!

ELVIRA

Și o viață mai puțin zgomotoasă ca-n ziua de astăzi. Am văzut atîta lume, atîta îmbulzeală, atîte frămîntări, atîte strigăte! Mă cuprinsese parcă un fel de amețeală și îmi închipuiam cît de greu trebuie să fie a te ști privit de atîta mulțime de oameni. *(Privindu-l mai cu dinadins.)* Dar vorbeai de revărsatul zorilor; soarele s-a ivit el pe cer senin? Mie îmi pare înnourat.

GRAȚIANI

Da! Nu e încă de tot senin. Un gînd, o temere, un nour îl mai întunecă. Sunt în Moldova două scaune: unul pentru domnul, altul pentru doamna. Pentru ca cerul să-mi fie de tot senin, ar trebui să știu că pot

să le spun celor ce vin să mă ureze că scaunele aceste amîndouă sunt date. Dragomane!

(Borisi se închină și arată spre fiică-sa.)

GRAȚIANI

Elviro! Un cuvînt, un semn, o privire!

ELVIRA

Nimeni nu-și cunoaște soarta; mi-e frică să zic da, iar aș grăi neadevărat dacă aș zice nu. Să fie ceea ce ne e scris!

GRAȚIANI
(îi sărută mîna, apoi le face semn lefegiilor)

Să intre!

SCENA IX

Cei de mai sus, LOCADELO, VAN OLEN, DRĂGAN, ȘEPTILICI, GOIA, NANI și alți demnitari turcești și europeni

GRAȚIANI
(dîndu-le mîna celor intrați)

Sunt fericit, sunt mîndru, prea mult mă simt ridicat. Ambasadorul majestății-sale împăratului roman, puternicul meu protector, și al majestății-sale regelui Poloniei, vecinul binevoitor, și al strălucitei republice de Veneția, căruia atît de mult îi datoresc, și cei mai aleși dintre mai-marii puternicei împărății, căreia îi sunt slugă credincioasă. *(Către boieri.)* Mă simt mîngăiat că o parte din Moldova se află aici, ca să vază și să ducă vestea în țară. Nu mie mi se face onoarea aceasta, ci țării, în fruntea căreia mă aflu.

DRĂGAN

Nouă ni se cuvine, măria-ta, să fericim cei dintîi pe Moldova că te are domn, să-ți urăm din partea ei domnie fericită și îndelungată și să te încredințăm despre iubirea moldovenilor.

Iubirea moldovenilor am să mi-o cîștig lucrînd pentru binele lor. Mult a fost Moldova încercată. Ani și ani de-a rîndul, întregi vieți de om cîmpiile ei au stat deșerte, satele ei au fost pustiite și lanurile ei călcate de năvălitori. Astăzi grînele ei grele ca aurul mucezesc prin gropi, cirezile de boi îmbătrînesc neînjugate, caii cei mai frumoși zburdă neînșeuați prin livezile ei, lîna turmelor de oi rămîne risipită prin mărăcini, mierea adunată picătură cu picătură se acrește, cel mai nobil vin se varsă pe jos, căci n-are țara buți să-l încapă; popoare întregi s-ar putea hrăni din bogățiile ce se risipesc în Moldova. Și totuși țara e săracă. Voi pune-o în legătură cu lumea, îi voi cîștiga prieteni și ocrotitori, ca să o fac scutită și bogată, și nu cer, nu aștept altă răsplată decît ca inimile moldovenilor toate să tresalte *(prezintă pe Elvira)* cînd se va ivi ea, mireasa mea, doamna țării, în mijlocul lor.

(Mișcare în scenă. Grațiani, Borisi și Elvira sunt felicitați.)

VAN OLEN
(la o parte, către Locadelo)

Iată un lucru care nu se poate întîmpla. Prea mare ar fi puterea Veneției dacă prin această căsătorie și-ar cîștiga un braț sigur la hotarele Poloniei și un mijlocitor dibaci la Poartă.

LOCADELO
(tot la o parte, către Van Olen)

Tocmai de aceea s-a urzit această căsătorie.

VAN OLEN

Vom găsi mijloace ca să o zădărnicim.

LOCADELO

Singură ovreica ar putea... dar ovreica... *(Vorbesc încet mai departe.)*

NANI
(adresîndu-se la Grațiani, Borisi și Elvira)

Serenitatea sa dogele și strălucitul Senat al republicii vor primi cu mulțumire vestea despre această însoțire, și nu mă îndoiesc că în curînd voi putea să vă aduc aprobarea serenității-sale.

GRAȚIANI

E neapărată trebuință de această aprobare?

NANI

Un vechi obicei al republicii, păstrat și astăzi cu multă sfințenie.

BORISI

Altfel ar trebui să ne lepădăm de protecțiunea republicii.

GRAȚIANI

Aceasta nu se poate. *(Oaspeții încep să iasă. Grațiani, cătră Elvira, ducînd-o spre ieșire.)* Nu pot cuprinde gîndul că voi pleca singur în Moldova.

ELVIRA

Încredințările ce ni se dau mă fac să sper că nu mult va trebui să aștepți pentru ca să nu pleci singur.

VAN OLEN
(către Locadelo)

Da! Nu mai rămîne nici o îndoială; dacă s-ar pune ovreica la mijloc, bailul n-ar îndrăzni să ceară aprobarea!

(Perdeaua cade.)

ACTUL III

Doi ani în urmă. Sală în curtea domnească din Iași. Trei intrări.

SCENA I

FURLANI și NINO

FURLANI
(privind pe fereastră)

Iată-i! Intră, precum am zis, în curte. Îmi vine să-mi iau lumea în cap! Nino, suntem între noi, păcat de un om ca dînsul! Tînăr, cuminte, vrednic — e vrednic, Nino, și cuminte, asta nu o poți tăgădui. Acum i-ar fi timpul să facă ceva, să urnească din loc, să se simță că e un domn în fruntea țării. Nu are nici o apucătură de domn!

NINO

Nici una, căpitane! Asta mi-o zic în toate zilele.

FURLANI

Păcatele mele, știu eu ce zic! Sunt oștean din timpurile lui Baba Novac. Dac-aș avea zece mîini, tot nu

aş putea să număr pe degete curţile prin care am trecut, zic, nu are nici o apucătură de domn!

NINO

Nici una, căpitane!

FURLANI

Radu-vodă se întoarce în scaunul Munteniei; Alexandru-vodă stă de pîndă; Bethlen din Ardeal urzeşte mereu planuri; boierii îl sapă prin ascuns; iar el şade frumos în curtea lui, îşi petrece timpul împăcînd certurile dintre mojici şi boieri, ba mai trimete şi solie la dogele Veneţiei, ca să-i dea nevastă.

NINO

Asta e, mai ales asta! N-a mai trimes o dată? Nu ştie că dogele nu-i dă dragomanului voie să-şi mărite fata cu el dacă bailul îl sfătuieşte să nu-i dea? Iar acesta se teme de ovreica!

FURLANI

Corpo di Bacco! S-o alunge de la curtea lui şi să taie numai cîteva capete de boier; apoi o să vezi cum merg toate.

NINO

El ar vrea poate să taie, dar nu-l lasă ovreica.

FURLANI

Nino! Eu vorbesc lămurit. S-o alunge mai nainte de toate pe ea, dacă e om. *(Se apropie. Tainic.)* Dar nu e om, Nino, se vede că a fost neguţitor. *(Mai tare.)* Adecă ce-i? Am venit noi la curtea lui Gaspar-vodă ca să ne călugărim? Dacă faci un chef şi bagi puţintică spaimă în oameni, merge vestea la ovreică, şi vodă îşi încreţeşte sprincenele. Bobo a dat o raită printr-un sat şi i-a răpit aprodului Călin o fată. Parcă nu se răpesc fete în toate zilele...

NINO

Aşa zic şi eu, căpitane.

FURLANI

Pentru atîta treabă să se facă o gălăgie, parcă s-a răsturnat toată ţara! L-au pus pe aprodul Călin în temniţă. Să le fie de bine! Dar cu Bobo ce voieşte?

(Afară se aude zgomot.)

NINO

(ascultînd zgomotul care creşte)

Auzi? se apropie, vin aici!

FURLANI

Vin, se înţelege. Şi adecă de ce să nu vie? Cine-i opreşte? Nino, îmi vine să turb cînd mă gîndesc că eu trebuie să stau drept, cu arma la picior. Dar nu se poate, Nino! De cîte ori mă gîndesc că e vorba de Bobo, îmi zic că nu se poate.

NINO

N-are nici o apucătură de domn. *(Iese la stînga.)*

FURLANI

(ieşind)

Eu să-l dau pe Bobo? Ferească Dumnezeu!

SCENA II

DRĂGAN, VISTIERNICUL VASILE, ţărani şi tîrgoveţi

(Poporul intră şi se aşează la dreapta scenei.)

DRĂGAN

Intraţi, intraţi fără de frică, fără de sfială, cu capul ridicat. Porţile curţii domneşti sunt deschise pentru toţi. Nu mai e Radu al lui Mihnea, Radu cel îngîmfat în scaun.

VASILE

Curtea e a țării, și noi suntem țara, care vine să-și ceară dreptatea și să și-o facă, dacă nu i se va da.

DRĂGAN

O veți vedea cu ochii voștri! E străin vodă, ce-i drept, nu cunoaște legea țării *(mișcare în popor)*, mănîncă carne în zilele de post *(mișcare)*, dar este drept și îngăduitor, priveghează asupra binelui tuturora și al fiecăruia îndeosebi. *(Aprobare în popor.)* El nu sufere ca satele voastre să fie prădate, nu va suferi ca fetele voastre să fie răpite.

I-A VOCE DIN POPOR

Dar nu vrem să ne spurce!

VASILE

Așa este! *(Îmbărbătează pe popor.)*

A II-A VOCE

Și lefegiii mănîncă carne de pisică!

A III-A VOCE

Și nu cunosc sărbătorile, nu le cinstesc!

VOCI

Să le dea drumul, să iasă din țară.

DRĂGAN

Nu vă pripiți, prea de tot nu vă avîntați: Măria-sa vodă e domn în țara aceasta și nu vi se cuvine vouă să-i croiți legi și obiceiuri.

UN TÎRGOVEȚ

Eu mai ales socotesc că după cum din bătrîni se obicinuiește, cinstea posturilor și a sărbătorilor și supunerea la legea cea adevărată cu deosebire trebuie să se ceară de la un domn, fiindcă cuvîntarea lui

Dumnezeu se leagă de ele și urgia lui Dumnezeu trebuie să ajungă mai curînd ori mai tîrziu țara ce sufere în fruntea ei un domn nelegiuit. *(Aprobări.)* Și fiindcă vodă, măria-sa, pomenindu-se în țara nelegiuită, nu știe cum, și în ce fel, din sfatul boierilor ar trebui să i se spună pe înțeles că nu se poate ca într-o țară creștină curtea să se spurce în zilele sfinte, și pe ovreica să n-o sufere vodă la curte, că mare nenorocire o să-l ajungă.

VOCI

Ovreica! Ovreica să iasă din curte! S-o alunge pe ovreica!

DRĂGAN
(ridică mîna)

Domoli! Domoli! Toate înțelepțește le-a chibzuit și le va chibzui măria-sa. Nu știți voi cine îl ține în fruntea țării? Nu știți cine-l îndeamnă la fapte bune? Nu știți cine îl îmblînzește cînd inima i se umple de mînie?

TÎRGOVEȚUL

Tot ovreică rămîne! Și mai vîrtos ne va ajunge urgia lui Dumnezeu dacă primim binele de la cei ce l-au răstignit.

VOCI

Așa este! Nu ne trebuie! S-o alunge!

SCENA III

Cei de mai sus, VORNICUL BUCIOC, ȘEPTILICI, GOIA și alți boieri

BUCIOC
(intră din fund și se oprește în fața lui Drăgan)

De rea treabă te-ai apucat, vere! *(Întorcîndu-se spre Vasile.)* Vistiernice! Era poate mai bine să-ți cauți de socoteli, că sunt, pare-mi-se, cam încurcate.

ȘEPTILICI

Rău încurcate, vistiernice.

GOIA

Întocmai!

VASILE

Dac-ar fi să fie în adevăr încurcate, tot eu o să le descurc.

DRĂGAN

Curtea lui Gaspar-vodă e deschisă pentru toți, și treaba credincioșilor lui e să-i țină și inima deschisă.

BUCIOC

O să descurcăm noi aceasta! *(Se întoarce spre popor.)* Știu ce vreți, știu de ce vă plîngeți, știu chiar ceea ce voi nu știți. De ce ați venit aici? Ia puneți mîna pe inimă: puteți jura pe sfînta cruce că vă aduceți aminte să vă fi mers vreodată mai bine ca în zilele lui Gaspar-vodă? *(Mișcare de aprobare.)*

TÎRGOVEȚUL

Îl iubim pe vodă, dar tocmai de aceea cerem să nu spurce curtea domnească, să fie creștin, ca noi!

VOCI

Așa este. Să nu spurce curtea! Pe ovreica s-o alunge.

(Bucioc se retrage tăcut, apoi, întorcîndu-se spre boierii veniți cu el, dă din umeri.)

ȘEPTILICI

Aici încetează toate.

GOIA

Întocmai!

SCENA IV

Cei de mai sus: FURLANI și BOBO intră cu lefegii

FURLANI
(aranjînd lefegiii în fundul scenei; pentru dînsul)

Adunătură! Corpo di Dio! Nu se poate! Mai bine mă călugăresc! Mai bine fac jurămînt să nu mai beau în viața mea!

(Boierii vorbesc agitați între dînșii.)

FURLANI
(uitîndu-se spre Bobo)

Ei, nu se poate!

SCENA V

GRAȚIANI și cei de mai sus

GRAȚIANI
(intră de la stînga și privește întunecat împrejurul său)

Logofătul Drăgan și vistiernicul Vasile au — mi se spune — o plîngere.

DRĂGAN

Poporul se plînge, măria-ta, și noi l-am adus aici, ca să-ți vază dreptatea cu ochii. *(Mișcare în popor.)*

VASILE

Și mai vîrtos să te preamărească.

GRAȚIANI

Dreptate dar, dreptate voiți, numai dreptate? Dreptate pentru toți deopotrivă? *(Întorcîndu-se spre popor.)* O să v-o fac! *(Înaintează spre boieri.)* Sunt doi ani de cînd mă aflu în scaunul Moldovii, doi ani abia, și totuși lungă vreme. Vă întreb: de doi ani de cînd mă aflu eu în scaun, călcat-a picior de turc, călcat-a

picior de tătar, călcat-a picior de cazac pămîntul țării? Holdele voastre fost-au vreodată bîntuite de copitele cailor? Satele voastre fost-au vreodată prădate? Femeile voastre fost-au vreodată răpite de păgîni? V-am scutit ori nu de relele de care atît de mult sufereați mai nainte?

DRĂGAN

Ne-ai scutit, măria-ta!

GRAȚIANI
(fixîndu-l pe Drăgan)

Și totuși sunt în țara aceasta oameni, boieri, sfetnici de ai mei care uneltesc împotriva mea.

GOIA

Întocmai, măria-ta, întocmai!

GRAȚIANI
(întorcîndu-se spre Goia)

Îi știm, postelnice, căci altfel n-am fi vrednici să stăm în fruntea țării. Ceri dreptate, vornice, o vei avea!

DRĂGAN
(se dă un pas înapoi)

Măria-ta!

GRAȚIANI
(ridică mîna)

O să le lămurim toate! *(Se întoarce spre Vasile.)* Mult a fost stoarsă țara Moldovii și de dușmani și de mai-marii de la Poartă, ocrotitorii ei, și de boierii și chiar domnii ei. Am cumpărat cu haraciuri pacea de la tătari ori de la cazaci? Le-am dat vreodată pocloane mai-marilor de la Poartă ca să mă sufere în scaun?

BOIERII

Să trăiești, măria-ta!

GRAȚIANI

Și totuși sunt în țara aceasta boieri care fac ceea ce eu nu cutez. Vistiernice, cum stai cu socotelile?

VASILE

Măria-ta...

GRAȚIANI

O să ne lămurim asupra lor. *(Ridică mîna.)* Dreptate voiți: dreptate se va face. Am fost îngăduitor, multe am trecut cu vederea, pentru că nici într-o zi, nici într-un an o țară nu-și poate schimba deprinderile. Îmi cereți acum să fiu aspru, neîndurat, îmi cereți dreptate; vă voi face dreptate.

ȘEPTILICI
(la o parte, către Goia)

Și-a schimbat vodă firea.

GOIA
(răspunde)

Întocmai.

GRAȚIANI
(se întoarce spre Bobo)

Căpitane! *(Îi face semn să se apropie.)*
(Bobo face cîțiva pași înainte, salută și rămîne nemișcat.)

GRAȚIANI

Ai știut ori nu că te pui împotriva dorințelor mele? Recunoști c-ai nesocotit voința mea?

BOBO

Recunosc, măria-ta.

GRATIANI
(către Furlani)

Ia-l și pune-l în temniță!
(Furlani le face lefegiilor semn să stea nemișcați.)

GRAŢIANI
(aspru)

Ţi-am poruncit să-l iei şi să-l duci!

FURLANI
(hotărît)

Ai poruncit, măria-ta, dar porunca nu ţi se poate împlini.

GRAŢIANI
(se dă un pas înapoi)

Nu se poate... *(Mişcare între boieri şi în popor.)*

FURLANI
(face cîţiva paşi înainte, apoi salută)

Să trăieşti, măria-ta! Nu se poate! *(Întinde mîna dreaptă.)* Ăst e braţul meu cel drept şi poate lovi pe cel stîng, dar el pe el nu se poate lovi. *(Arată spre popor.)* Să-l ducă ei, dacă-l pot. *(Arată spre boieri.)* Să-l ducă boierii, dar eu nu-l arestez pe Bobo, căci ar rîde şi femeile de ortaoa noastră, şi mîne nu mi-ar mai feri nici copiii din cale. Judecă-l, măria-ta, dar judecă-l între noi, şi ori ne supunem judecăţii, ori ştim că nu-ţi mai suntem mîna dreaptă şi-ţi părăsim curtea.

BOBO

Mă supun, măria-ta!

FURLANI

Ei! Corpo di Bacco! Nu mă supun eu! Ce-ţi pasă ţie cînd e vorba numai de tine!

GRAŢIANI
(se întoarce spre Bucioc)

Vornice! Sunt domnul Moldovii şi n-am decît puterea pe care mi-o dă ţara.

BUCIOC

Ţi-o dă, măria-ta, toată pe care o are, şi Moldova e tare.

GRAŢIANI

Unde e puterea Moldovii? Eu n-o văd!

BUCIOC

Zi că vrei s-o vezi, şi la un semn dat de măria-ta, floarea Moldovii va sta în picioare.

VOCI

Aşa-i, măria-ta!

FURLANI
(arată spre popor)

Floarea Moldovei? Vodă nu cinsteşte posturile, lefegiii mănîncă carne de pisică! Ovreica spurcă curtea!

(Mişcare. Poporul se îndesuieşte spre işire.)

GRAŢIANI
(tresare)

Cum? cine? care a îndrăznit?...

FURLANI

Gloatele aduse de sfetnicii măriei-tale! Măria-ta azi îl dai pe Bobo. Mîine cer mai mult. Dar noi nu te lăsăm.

GRAŢIANI
(către popor)

Afară! *(Către lefegii)* Deşertaţi curtea mea şi îi închideţi porţile! *(Stă nemişcat în mijlocul scenei, în vreme ce poporul iese urmat de partea cea mare din lefegii, apoi se întoarce spre boieri.)* Am chivernisit ţara pînă-n ziua de astăzi, am chivernisit-o numai, cum îşi chiverniseşte gospodarul bun moşia pe care vrea s-o lese copiilor săi în bună stare; voi stăpîni-o de astăzi înainte. *(Către Drăgan)* Te-am iertat pînă

acum, fiindcă nu mi se cuvenea să bag în seamă niște uneltiri care nici mie nu pot să-mi strice, nici în țară nu pot s-aducă turburare. De aici înainte nu mai vreau!

DRĂGAN

Măria-ta, cea mai credincioasă slugă...

GRAȚIANI
(îi face semn lui Furlani să-l aresteze)

O să ne tragem seamă și cu logofătul, și cu vistiernicul, și cu ceilalți pe care îi știm. *(Către boieri.)* Deocamdată *(arată spre ieșire)* vreau să rămîn singur în curtea mea.

(Furlani scoate pe Drăgan și pe Vasile între lefegii.)
(Boierii ies unii mai în grabă, alții mai în silă.)

GRAȚIANI

Într-o țară ticăloasă, lefegiii sunt stăpîni!

SCENA VI

GRAȚIANI și BUCIOC

BUCIOC
(rămîne nemișcat pînă ce au ieșit toți ceilalți)

Ți-e dreaptă, măria-ta, mînia, dar ea nu trebuie să te înstrăineze de țara care te iubește.

GRAȚIANI

Am zis, vornice, că vreau să rămîn singur.

BUCIOC

Ai zis, măria-ta, dar nu se poate. Poruncește lefegiilor să mă scoață. Știu că îți împlinesc porunca, dacă asta le-o poruncești, și mă voi apăra cu arma în mînă, dar viu nu te părăsesc, pentru că știu ce se uneltește.

GRAȚIANI

Nu-mi pasă de uneltirile lor!

BUCIOC

Da, măria-ta, nu-ți pasă. N-a mai șezut poate nimeni așa de tare ca măria-ta în scaunul Moldovei, dar e vorba de țara mea, pe care vor s-o sfîșie, și pot s-o sfîșie și s-o arunce în lupte zadarnice, măria-ta, fără îndoială zadarnice, dar lupte între frate și frate. Măria-ta, nu ne lăsa pradă uneltirilor.

GRAȚIANI

Aceste oare nu tot uneltiri sunt?

BUCIOC

Uneltiri să fie, măria-ta ziceai că îngăduitor ai fost fiindcă nici într-o zi, nici într-un an o țară nu poate să-și schimbe deprinderile. Nu cere ca într-un an un popor să-și schimbe firea și credințele.

GRAȚIANI

Ce vrei, vornice?

BUCIOC

Măria-ta, Moldova te iubește!

GRAȚIANI

Sunt sătul de iubirea moldovenilor!

BUCIOC

Adu-ți aminte, măria-ta, c-ai deșteptat în sufletele moldovenilor gîndul neatîrnării. Leșii sunt gata să te ajute cu oaste. Împăratul te sprijinește, Veneția, măria-ta, și Veneția ar putea să te ajute, iar Moldova nu așteaptă decît să-i dai un semn.

GRAȚIANI

Moldova? Sunt de doi ani acum domn în Moldova, dar pe moldovenii de care îmi vorbești nu i-am văzut

încă. Acum abia, abia acum ți-a fost dat să vezi ce poate Moldova. O, vornice, mult îi mai trebuie Moldovii ca să-și adune puterile!

BUCIOC

Măria-ta! *(Face un pas spre Grațiani. Încet și stăruitor.)* Măria-ta, ascultă glasul țării, ascultă-l, măria-ta, și Moldova toată va sări ca un om în picioare. Desfă-te de muierea aceasta, care te ține legat de Poartă, te-a despărțit de Veneția și te înstrăinează de țară! Nu le lăsa uneltitorilor arma asta!

GRAȚIANI

Vornice, bagă de seamă, că mergi prea departe!

BUCIOC

Nu mai departe decît mă mînă datoria! Știu, măria-ta, că multe ușurări are Moldova de pe urma ei, știu că ea te-a ridicat și ea te ține în scaun.

GRAȚIANI

Pe mine? M-a ridicat și mă ține? Și asta, vornice...

BUCIOC

Așa crede țara. Măria-ta, razemă-te pe noi!

SCENA VII

Cei de mai sus și SARA

SARA
(intră de la stinga)

Grațiani! Ce s-a întîmplat? Lefegiii, cu Bobo în frunte, l-au dus pe logofătul Drăgan și pe vistiernicul Vasile în temniță, scot poporul din curte, se ceartă cu el și îi lovesc pe oameni ca pe niște dobitoace.

GRAȚIANI
(rece)

Eu le-am poruncit să facă așa.

SARA

Ai făcut rău, Grațiani, pentru că boierii sunt neputincioși, iar poporul sunt oameni fără de pricepere, care nu știu ce fac și cred că fac bine cînd fac rău. Nu-i așa, vornice?

BUCIOC

Așa zic unii, altfel alții.

GRAȚIANI

Poporul a venit să ceară izgonirea ta.

SARA

Da, fiindcă sunt ovreică. A spus și Baruch, unchiul meu, ovreul Baruch, că poporul o va cere aceasta. Mi-a spus și Nino, că o cere poporul. O cer și boierii, o cere și vornicul, o cer toți, fiindcă sunt creștini, fiindcă toți oamenii sunt ca noi, ovreii; dar eu nu mă duc, căci sunt mai cuminte ca dînșii și zic: „Saro! tu trebuie să rămîi aici și să nu lași pe lefegii să bată poporul cînd cere izgonirea ta, nici pe boieri să jăfuiască țara pentru ca ei să te sufere la curte. Trebuie să rămîi și să faci bine, tot bine, pentru ca poporul să vază că mint aceia care spun că ovreii sunt răi, totdeauna răi, și să te iubească, cu toate că ești ovreică." Lasă-i, Grațiani, căci sunt și ei ca Baruch!

GRAȚIANI

Dar ei mă urăsc și pe mine.

SARA

Ce-ți pasă de ura lor? Nu ești tu oare domn? Marele vizir nu te iubește? Sultana Mapeiker, Grațiani, sultana nu e oare puternică? Te temi tu de ei? Eu nu te las pe tine, Grațiani.

GRAȚIANI
(cu mînie)

Destul acum! Tu nu mă lași, vornicul nu mă lasă,

lefegiii nu mă lasă. Toţi aceia pe care eu îi ţin, nu mă lasă pe mine! Sunt eu om, ori sunt unealtă?

BUCIOC

Unealtă e tot omul, măria-ta, în lumea aceasta; vorba e numai în mîinile cui. Te-ai urcat oare în scaun ca să faci încercarea de a-i învăţa pe moldoveni să o iubească pe ea, ori ca să ridici un neam, pentru ca numele să-ţi rămîie în strălucire?

SARA

Graţiani! El mă batjocoreşte. Ai auzit tu ce-a zis? L-ai văzut cum s-a uitat la mine? Graţiani, nu-ţi mai aduci tu aminte ce a zis Baruch?

GRAŢIANI

Lasă-mă! *(Îi face semn să se depărteze.)*

SARA

Nu, Graţiani, eu nu mă duc, nu te părăsesc. Iubirea mea e tare.

GRAŢIANI

Iubirea ta? Ce oare poate să fie ura ta, cînd iubirea ta e o atît de înfricoşată năpaste?! M-am dezbrăcat parcă de firea mea de cînd am intrat sub farmecul iubirii tale, încît eu însumi nu mă mai cunosc. Lasă-mă! Nu vreau să ştiu de ajutorul tău, de sultana ta, de puterea sultanului şi de mila lui. De jos m-am ridicat pînă aici în scaunul domnesc. Nu m-am ridicat ca tot slugă să rămîn, sluga unui stăpîn slab şi nemernic. Lasă-mă!

SARA

Graţiani, tu mă goneşti de la tine?

GRAŢIANI

Vreau să fiu eu însumi, stăpîn pe faptele mele, să stau ori să cad prin mine însumi. Destul ţi-am fost rob ţie; destul, destul a fost!

SARA
(se dă un pas îndărăt)

Şi tu, Graţiani, şi tu! Eşti dar şi tu cu dînşii? Nu! Eşti slab numai şi nu cutezi să-i depărtezi de la tine cînd ei cer să mă depărtezi pe mine. Dar eu nu te voi părăsi. Dacă Moldova nu mă suferă pe mine în apropierea ta, nu o sufer nici eu pe ea! Mă duc, Graţiani, dar n-ai să rămîi nici tu. *(Ameninţînd spre Bucioc.)* Ovreica pleacă din Moldova, dar se va întoarce, ca să arate că poate să facă şi binele şi răul, cînd vrea. *(Stă o clipă în faţa lui Graţiani.)* Să mă duc, Graţiani?

GRAŢIANI

Du-te, du-te, du-te!

BUCIOC
(la o parte, către Graţiani)

Împac-o, măria-ta, ca să ne rămîie timp de pregătire.

(P e r d e a u a c a d e.)

ACTUL IV

Constantinopol. Antecameră în serai.

SCENA I

SARA, BARUCH și OMER-AGA

SARA
(intră repede)

Eu voiesc! Am spus o dată că voiesc!

BARUCH
(venind în urma ei)

Ce te privește, Saro, ce te privește?

OMER-AGA
(li se pune în cale)

Departe de porțile păzite ale acestui tăinuit locaș! Cum ați străbătut pînă aici?

SARA

Privește-mă și dă în lături! Nu mă cunoști? Nu mai știi cine sunt? Omer-aga, nu vezi în a cui cale te-ai pus?

OMER-AGA
(o recunoaște)

Sara! *(Se retrage.)* Intră. O, abia te mai cunosc!

BARUCH

Ce te privește, Sara? Nu ai tot ceea ce-ți trebuie? Toate le ai: și masă bogată, și haine frumoase, și giuvaericale scumpe, și nimeni nu te supără, și toți te cinstesc. Ce vrei? Ce cauți? După ce umbli? De ce nu te mulțumești, de ce nu stai pe pace? Ce cauți la sultan?

SARA

Baruch! Tu nu înțelegi nimic. Lucrurile omului nu prețuiesc nimic cînd omul el însuși lipsește. Grațiani a trimis haraciul la Poartă dimpreună cu deosebite daruri scumpe pentru marele vizir, Mehemet Ali-aga, Handi-pașa, doisprezece armăsari moldovenești pentru padișahul și un ceasornic pentru sultana, iar mie nu mi-a spus nimic. Tu nu înțelegi, Baruch?

BARUCH

Ce te privește? Bine a făcut că a trimis, dacă poate.

SARA

Grațiani nu i-a alungat pe lefegii, ci i-a mai sporit. El a aruncat pe vistiernicul Vasile în temniță, dimpreună cu alți boieri, și iar le-au dat drumul. El s-a împăcat cu vornicul Bucioc, dușmanul meu. Baruch! Grațiani iar a trimis solie la dogele Veneției. Nu înțelegi tu?

BARUCH

Înțeleg, Saro; dar ce te privește? Vrei tu să fii doamna lui? Nu vrei, nu poți, nu te vrea el, nu te iartă legea ta, Saro! Tu zici că îl iubești pe Grațiani și ai să plîngi dacă-i faci vreun rău.

SARA

Am să plîng, ştiu că am să plîng, dar nu pot altfel, Baruch. Orişicine să-i fie doamnă, numai dînsa nu. Eu ştiu ce vrea el, Baruch. Îi ştiu gîndurile; mi-a destăinuit chiar el planurile sale. Vrea să cîştige timp spre a se pregăti, pentru ca, ajutat de Polonia, de dogele Veneţiei şi de împăratul, să se desfacă de Poartă şi să mă înlăture pe mine, de care atunci nu va mai avea trebuinţă. N-am să-i las timp! El nu trebuie să fie domn! Are să fie mai fericit dacă se va întoarce iar aici! *(Pleacă spre interiorul seraiului.)*

BARUCH
(în parte)

Eu nu te-am împins; te împinge firea ta. Mergi numai şi fă, căci eu mă duc să iau preţul de la Locadelo. *(Se retrage.)*

SCENA II

Interiorul seraiului

MAPEIKER şi AIŞA

MAPEIKER
(către Aişa, care o găteşte)

Adună-ţi, Aişo, toată înţelegerea, tot gustul, întreaga ta măiestrie, ca să înalţi frumuseţa în care Alah mi-a vărsat trupul şi să dai o nouă şi proaspătă putere farmecelor mele. Tu ştii că darnică îmi este mîna şi nesecate sunt comorile pe care le risipeşte.

AIŞA

Sunt gata, stăpînă, şi dacă Muhamed profetul te-ar vedea, n-ar mai putea să se întoarcă în al şaptelea cer.

SCENA III

SARA şi cele de mai sus

(Sara intră în timpul scenei de mai nainte, se opreşte în fund.)

MAPEIKER
(observînd pe Sara)

Ori mi se iveşte o plăcută nălucire, ori eşti chiar aievea tu, copila mea iubită, Saro!

SARA

Eu sunt, sultano, copila care te-a iubit odinioară mai mult ca pe orişicine şi care, iubind acum pe altul, umblă perdută şi părăsită pe cărările vieţii.

MAPEIKER

Vino să te strîng la sîn *(o îmbrăţişează)* şi să ne reamintim poveştile frumoase în care ne-am perdut atît de adeseori pe timpurile scutite de griji. Frumoasă te-ai făcut, copilă, mai frumoasă încă. Dar văd o umbră pe fruntea ta, un nour în zîmbetul tău, obrajii nu-ţi mai sunt rumeni, şi ochii tăi, atît de rîzători odinioară, întunecaţi mi se par.

SARA

În faţă-i oglindită, sultano, durerea inimii, şi cum o vezi din faţă, ea se strecoară pe nesimţite în sufletul tău, iar dacă n-o vezi din destul cu ochiul, o voi trece cuvînt cu cuvînt prin mintea ta.

MAPEIKER

Vorbeşte, draga mea copilă.

SARA

Sultano, m-a gonit de la dînsul!

MAPEIKER

Căci alta l-a răpit prin farmecele ei mai mari. Mîngăie-te, copilă, voieşte, adună-ţi toate puterile,

aruncă iar mrejele farmecelor tale asupra lui, fură-l cu dulceaţa vorbei, cu nourul de pe fruntea ta, ia-i minţile cu un zîmbet îndărătnic; noi suntem stăpînele lor dacă ştim să ne folosim de armele noastre.

SARA

O, sultano, tu nu mă înţelegi! Nu ştii tu ce dor, ce sete, ce foc mă mistuie pe mine, ce mînie îmi încoardă mintea şi mă mînă la nebunie. Tu stai aici, închisă între ziduri păzite şi apărate, şi-l aştepţi să vie. Eu umblu prin lume, şi mări mă dispart de dînsul, ţări, munţi şi rîuri; departe şi tot mai departe mi-l ştiu, şi aproape, tot mai aproape mi-l văd, căci în toţi oamenii ce întîlnesc în calea mea pe dînsul îl simt. Sultano! Lasă ziua cu gîndurile, pe care le întunecă lumea cu zgomotul ei, ziua trece; dar noaptea, cînd rămîn eu singură cu mine, atunci mi se dezleagă dorinţele şi mă poartă ca într-un vîrtej, în vis şi pe nedormite, cu ştirea şi fără de ştirea mea. Am păcătuit, greu am păcătuit, mi-am călcat legea mea, am părăsit pe fraţii mei, m-am încărcat cu blăstemurile lor, ca să mă dau lui, iară el, pe cînd eu mă mistuiesc de dor şi de mustrare, el se aruncă în mrejele alteia şi cere ajutorul tău, ca să poată cădea în ele. Nu-l da, sultano! Fie-ţi milă de mine! Lasă-l să cadă, căci în braţele mele cade.

MAPEIKER

Sărmană copilă! Tu ştii că mult te iubesc şi simt durerea ta; dar mă simt slabă, fiindcă toţi îl iubesc. Marele vizir îl ţine, chiar padişahul are slăbiciune de dînsul.

SARA
(scoate brăţara şi inelul)

Sultano, cunoşti tu această brăţară frumoasă? Ai mai văzut vreodată? Ai dorit vreodată s-o ai?

MAPEIKER

Da, îmi aduc acum aminte de ea.

SARA

E a mea, sultano! Sunt acum doi ani, am adus-o aici, ca să ţi-o arăt, voiai s-o cumperi. Ţi-am spus că e cumpărată de boierii ce voiau să-l răstoarne pe Radu-vodă, ca să ţi-o dăruiască, dacă o primeşti de la ei. I-am dăruit-o lui Graţiani, pentru ca el să ţi-o dăruiască, iar el mi-a dăruit-o mie, fiindcă a zis: „Sultana Mapeiker e slabă; sultana Mapeiker nu poate nimic; n-am trebuinţă de sultana Mapeiker, eu pot şi fără de dînsa. Cînd marele vizir mă ţine şi padişahul are slăbiciune de mine, sultana Mapeiker, ce-mi pasă de ea?“ Eu ţi-o dau, Mapeiker, pentru că ştiu ce poţi, că eşti tare, că stăpîneşti cînd vrei.

MAPEIKER
(se ridică dreaptă)

Păstrează-ţi brăţara, copilă, pentru ca să-ţi aduci totdeauna aminte ce poate Mapeiker cînd voieşte.

SCENA IV

Cele de mai sus şi OMER-AGA

OMER-AGA

Măritul stăpîn se îndură a se coborî la roabele sale. *(Iese.)*

MAPEIKER
(îmbrăţişează pe Sara)

Aşteaptă aici, ca să te întorci numaidecît.

SARA

Sultană, viaţa lui o cruţă mai mult ca pe a mea. *(Iese.)*

SCENA V

SULTANUL şi MAPEIKER

(Sultanul intră posomorît.)

MAPEIKER

Miloase stăpîne!

(Sultanul îi face Aişei semn să iasă, apoi se aşează pe divan.)

(Mapeiker se lasă la picioarele lui.)

SULTANUL

(o ridică)

Sus, lîngă mine, Mapeiker! Tu nu eşti veselă. Voiesc să fii veselă, să rîzi, să vorbeşti nebunii, să-mi furi minţile.

MAPEIKER

Sunt veselă, stăpîne, zîmbesc.

SULTANUL

Nu eşti. Spune, vorbeşte, rîde! Ce ai mai văzut? Ce ai mai auzit? Ce-ţi mai trece prin minte?

MAPEIKER

Stăpîne, paserea zboară din ram în ram şi cîntă veselă în revărsatul zorilor, iar în amurgul serii ea îşi caută culcuşul tăcut şi liniştit.

SULTANUL

Astfel, Mapeiker, astfel! Spune mai departe!

MAPEIKER

Dar veselia o varsă razele dimineţii în inima paserii; nu paserea cîntă, ci razele soarelui, străbătute în inima paserii, sunt o cîntare de dimineaţă. Şi dacă sunt veselă, veselia tu mi-o verşi în suflet; ochiul tău, zîmbirea ta, mila ta e raza de soare.

SULTANUL

(supărat)

Nu vreau. Spune-mi nebunii.

MAPEIKER

Nebunii sunt şi acestea. Nu înţelegi că nu poate să fie vesel acela pe care o dorinţă ori un gînd neîmpăcat îl mînă spre un ţel hotărît? Veselia e pasăre ce zboară din creangă în creangă şi nici nu ştie, nici nu vrea să ştie unde îi merge calea. Cînd te văd şi îţi simt mila, mi se împacă toate gîndurile, toate dorinţele mi se împlinesc, şi sunt veselă.

SULTANUL

Nu eşti, Mapeiker! *(Se ridică şi priveşte împrejur.)* Ce s-a întîmplat? Cine a fost aici? A îndrăznit cineva să întunece prin vreo faptă ori prin vreo vorbă nesocotită ceasul meu de repaos? Mapeiker, răspunde!

MAPEIKER

(fricoasă)

Cînd furtuna se ridică, floarea îşi închide sînul, fluturele se ascunde în scorbură adăpostitoare şi lacul fărîmă toate icoanele oglindite în el. Tremur de mînia ta, căci mare îţi este puterea, şi precum în miez de zi soarele într-o clipă desface picătura de rouă, astfel tu, aruncîndu-ţi de la înălţimea ta privirea asupra mea, cu o singură ochire mă poţi strivi; dar în faţa mîniei tale inima nu mi se deschide, gîndul nu-mi zboară ca fluturele răsfăţat, şi lumea întreagă se dărîmă în sufletul meu. Puterea ta, stăpîne, înalţă şi răstoarnă oameni, ridică şi surpă cetăţi, întemeiază şi nimiceşte împărăţii; ea poate să şteargă popoare de pe faţa pămîntului, dar într-un singur suflet nu poate sădi veselia: toate le poţi prin puterea ta, dar veselia nu ţi-o dă decît bunătatea, mila şi mîna darnică. Zîmbeşte tu, şi în o clipă toată lumea se înveseleşte.

SULTANUL
(întunecat)

Eu am griji multe şi nu pot zîmbi din mine, Mapeiker! Zîmbetul trebuie să mi-l furi tu. Şi însetez de el ca cerşetorul flămînd de hrană, ca orbul de lumină, ca pămîntul secat de ploaia mănoasă. Mapeiker! Simţi tu că cel mai puternic domn al lumii îţi este ţie rob? Coborît din înălţimea măririi mele, stau înaintea ta, omul nemernic. Într-o mînă am cornul îmbelşugatelor daruri, iar într-alta, biciul de foc; ia-le, dacă ele te încîntă, şi joacă-te cu ele, ca să ştiu de ce folos îţi sunt. Vrei să-ţi ridic palaturi strălucite? Vrei să-ţi trec oştiri întregi pe sub ochi? Voieşte, Mapeiker!

MAPEIKER

Adimenitoare este puterea pentru o roabă ca mine, dar frică îmi este ca nu cumva să fac o rea întrebuinţare din ea. Ai, stăpîne, şi biciul şi cornul dărniciei, dar ele nu sunt ale tale, ci ale scaunului tău, şi alţii te păzesc şi ţin mîna ta, ca nu cumva biciul să lovească pe cel nevinovat, ori cornul să se verse asupra celui nevrednic. Eu, roaba nepricepută, de unde aş şti să le port, cînd chiar nici tu, stăpînul, nu îndrăzneşti a le purta singur, ci cauţi povaţa sfetnicilor înţelepţi, care sunt stîlpii puterii tale?

SULTANUL

Iar tu eşti preţul ei. Mapeiker, te-a jignit vreunul dintre dînşii? Grăieşte!

MAPEIKER

Cei ce au puterea în mînile lor, chiar şi numai prin aceea că o au, jignesc pe o roabă ca mine. Jignită sunt în toate zilele, dar trebuie să rabd, căci binele tău îl voiesc cu toţii, şi ştiu să-l facă mai bine ca mine. Eu sunt o femeie slabă şi orbită de porniri pătimaşe, de iubire ori de ură; eu voiesc să-mi bat joc de putere şi să te împing la fapte rele, nedrepte, nesocotite. Aşa zice marele vizir; iară eu rabd, fiindcă el îţi este sfetnic bun şi credincios. Rabd, stăpîne, şi iar îmi va trece.

SULTANUL

Tu te-ai mîniat, Mapeiker! Nu vreau să te mînii. Lasă-l pe marele vizir; e un moşneag fără de minte, care nu înţelege nimic. Ce farmec ar mai avea puterea dacă eu, padişahul, aş fi ca oamenii de rînd! Dreptatea toţi pot să o facă; binele tuturora li se cuvine: eu singur am puterea de a face şi nedreptatea, daca o vreau, şi răul, dacă îl vreau. Mapeiker! Ce vrei? Cere mult, ca să simt mărirea puterii mele.

MAPEIKER

Nu cer nimic, stăpîne. Am fost rău batjocorită de Gaspar-vodă din Moldova, dar nu cer nimic. Ştiu că ai slăbiciune pentru el. Iar îmi va trece!

SULTANUL

Lasă-l, e un nebun care nu înţelege nimic!

MAPEIKER

Îl las, stăpîne, dar valurile nu se alină mai nainte de a fi încetat viscolul, şi e adîncă mîhnirea ce-mi turbură sufletul. Nu vei înţelege mîhnirea aceasta, căci nu cunoşti tainele inimei femeieşti. Dar lasă, că încă mîne mă vei vedea iar veselă.

SULTANUL

Mîne! Azi vrau, acum! Sunt numărate zilele mele, şi nici una nu voi să perd; cerşetorul, omul de rînd să peardă, eu, padişahul, nici una! *Un* padişah este, şi *o dată* sunt eu padişah!

MAPEIKER
(cu patimă)

El goneşte de la dînsul pe aceea pe care eu o iubesc. Nu-i pasă de mînia mea.

SULTANUL

Lasă-l, e un nebun care nu ştie să trăiască!

MAPEIKER

Eu, Mapeiker, sultana, favorita padişahului Ahmed I, sufăr alăturea cu mine alte femei, multe femei, iară el goneşte de la dînsul pe una, pentru că cealaltă nu vrea să o sufere alăturea cu dînsa. Ei bine! Sultane Ahmed! eşti padişah, eşti urmaş al profetului Muhamed, eşti cel mai puternic stăpînitor pe faţa pămîntului: femeia aceea e mai bună, e mai curată ca mine? Gaspar-vodă, sluga ta, e mai bun, mai curat ca tine?

SULTANUL

Ghiaur spurcat! Aici, la picioarele tale, voi să văd trupul lui de cîne! *(Strigă.)* Aga!

MAPEIKER

Ceartă-l, stăpîne, dar cu blîndeţe!

SULTANUL
(strigă)

Omer-aga!

SCENA VI

Cei de mai sus şi OMER-AGA

OMER-AGA
(intră şi pleacă genunchele)

Te-ai îndurat, stăpîne!

SULTANUL

Mehemet Ali-aga să-l prinză pe marele vizir şi să mi-l aducă neîntîrziat strîns în fiare. *(Îi face semn să iasă.)*

OMER-AGA

Ai poruncit, stăpîne! *(Iese.)*

SULTANUL

Mai răpede ca fulgerul îi va ajunge mînia mea. Skender-paşa se află cu oaste la Dunăre. Cantimir-bei

stă gata în Bugeac, iar Radu-vodă aşteaptă poruncile mele în Muntenia. Vreau să fii veselă!

MAPEIKER

Acum sunt veselă!

SULTANUL

Acum, în clipa aceasta, nu mai tîrziu, voi porunci. *(Iese.)*

SCENA VII

MAPEIKER şi SARA

(Mapeiker merge în urma sultanului, apoi, după ce el a ieşit, se întoarce spre partea în care a ieşit Sara şi bate din palme.)

SARA
(intră, cade în genuchi şi îşi acopere faţa)

O, nenorocita de mine! Ce am făcut?!

MAPEIKER

Fii femeie, Saro!

SARA
(se ridică)

M-a ajuns blăstemul fraţilor mei! *(Hotărît şi stăruitor.)* Toate le poţi; fă ca să merg şi eu cu oastea lui Skender-paşa în Moldova şi ca Skender-paşa să asculte de mine cum ar asculta de tine.

MAPEIKER

Vei merge, Saro, cu oastea, şi Skender-paşa va asculta de tine.

SARA

Nu este nimeni mai puternic ca Mapeiker! *(Se retrage. În parte.)* Sara îl va răsturna, dar şi-l va scăpa!

(Perdeaua cade.)

ACTUL V

Tabăra moldovenilor. E noapte. La dreapta, cortul domnesc. Înspre fundul scenei, terenul este puțin ridicat.

SCENA I

ȘEPTILICI și GOIA intră agitați de la stînga

GOIA

Întocmai, hatmane, întocmai!

ȘEPTILICI

Nu mă lua prea răpede, postelnice, nu mă scoate din răbdare! Gaspar-vodă nu intră la învoială cu turcii. Să vedem ce zice vornicul; să vorbim cu căpitanul.

GOIA

Dar oastea se clatină, hatmane.

ȘEPTILICI

O vom pune iar în picioare. Dacă este adevărat că Skender-pașa dimpreună cu Radu și cu Bethlen n-au mai mult ca treizeci și cinci de mii de oameni, iar

Cantimir-han și-a pus tabăra la Huși, îi lovim și-i înfrîngem mai nainte de-a fi sosit Cantimir. N-are să fie Alexandru, domn în Moldova.

SCENA II

Cei de mai sus, FURLANI și BUCIOC

FURLANI
(intrînd de la dreapta, către Bucioc)

Îți spun eu, pleavă, gunoi, lepădături! Vornice! Sunt oștean din ceata lui Baba Novac: îți spun, adunătură! Ți-e și rușine să te bați cu ei!

ȘEPTILICI
(întîmpină pe Furlani)

Bun sosit, căpitane! Care va să zică, e adevărat?

FURLANI

Toate sunt adevărate; le-am văzut cu ochii mei. De trei zile de cînd am plecat, n-am mai ieșit din mijlocul lor. Cînd credeau că pun mîna pe mine, se pomeneau deodată c-am perit din fața lor, și cînd mă socoteau perdut, mă iveam din nou, unde nici prin gînd nu le trecea. Eu sunt oștean, nu om de ieri, de-alaltăieri.

BUCIOC

Te știm, căpitane!

FURLANI

Bethlen? Vreo șase mii de oameni. Răspund eu cu capul meu că nu sunt mai mulți. Bună oaste, dar puțină. Radu? Sunt vreo opt mii — oameni adunați în pripă! Skender-pașa? Gunoi, adunături, douăzeci de mii, mai mult, nu. Iar Cantimir nici pînă poimîne nu poate sosi aici.

ŞEPTILICI

Şi leşii noştri n-ar fi oare şi ei tot astfel?

FURLANI

Hatmanul Iolkowski nu iese la război cu oaste adunată în pripă: unul ca unul, tot oameni trăiţi în lupte. Moldovenii nu-mi plac mie. Nu mai sunt precum i-am lăsat. Ce s-a întîmplat pe aici în timpul de cînd am plecat?

ŞEPTILICI

A intrat îndoiala în oameni. Fiindcă vodă ne amînă, s-a răspîndit în tabără vorba că el intră la învoială cu turcii şi Skender-paşa are poruncă de la sultanul să-l ferească întocmai ca lumina ochilor săi, ca întreg şi nevătămat să rămîie.

BUCIOC

Gaspar-vodă?... Niciodată! El viu nu se dă în mînele turcilor.

FURLANI

Ce-mi pasă mie!... Treaba noastră e să batem pe turci şi să ţinem pe vodă aici.

ŞEPTILICI

Da, căpitane, dar oamenii nu se bat din toată inima cînd stau la îndoială.

FURLANI

Să le ducem vestea cea bună, să-i îmbărbătăm şi să înduplecăm pe vodă să nu ne mai amîne.

BUCIOC

Nu ne mai amînă. A plecat aşa fără de veste prin tabără, ca să vadă cum stau lucrurile, şi ăsta mi-e semnul că înclină spre hotărîre. Să mergem, căpitane, să-i ducem ştirile şi să nu-l mai lăsăm. *(Pleacă.)*

(Furlani şi Şeptilici pleacă şi ei la dreapta.)

GOIA
(stă pe gînduri; pentru dînsul)

Apoi de!... Dacă-i aşa, tot e mai bine. *(Pleacă.)*

SCENA III

BARUCH, DRĂGAN şi GOIA

DRĂGAN
(intră din fund; încet)

Postelnice, postelnice!

(Goia se opreşte şi se întoarce.)

DRĂGAN
(duce pe Goia în faţa scenei)

Ei bine, cum stau lucrurile?

GOIA

Bine stau.

DRĂGAN

Bine! *(Se întoarce şi face semn lui Baruch să se apropie.)*

BARUCH
(se apropie încet şi fricos)

Bună dimineaţa, că nu mai avem mult pînă în revărsatul zorilor. *(Tainic, către Goia.)* Este adevărat!... Eu, dimpreună cu Sara, am venit cu oastea lui Skender-paşa şi am adus poruncă din partea sultanului ca Alexandru cel de la Rodos să fie domn în Moldova, iar Graţiani să se întoarcă întreg şi nevătămat la Stambul. Sara vrea să scape pe Graţiani, iar eu voiesc ca ea să nu-l poată scăpa.

DRĂGAN

Ce zici acum, postelnice?

GOIA

Lasă-mă să mă mai gîndesc.

DRĂGAN

Hei!... de mult am zis eu că Gaspar-vodă ne vinde; de mult v-am zis vouă să nu mergeţi după el, că vă duce la marginea prăpastiei şi apoi vă părăseşte. Ce zici, postelnice?

GOIA

Să mă înţeleg cu hatmanul. *(Către Baruch.)* Zici că ovreica e în tabăra lui Skender-paşa?

BARUCH

Pe cît de adevărat e că sunt eu aici. Ce caut eu aici dacă Sara nu este acolo? Îmi pasă mie oare, cine are şi cine nu are să fie domn în Moldova? Nu-mi pasă. Eu vreau numai ca Sara să nu poată scăpa pe Graţiani, şi fiindcă logofătul tot asta o doreşte, iar dumneata, postelnice, eşti om care vorbeşte puţin, dar ştie să lucreze, am venit aici cu o vorbă din partea lui Alexandru-vodă. El mi-a făcut loc să intru în tabără, dumneata fă-mi loc să ies din ea.

DRĂGAN

Şi care este vorba pe care o aduci din partea lui Alexandru-vodă?

GOIA

Vorba care e?

BARUCH
(dă din umeri)

O vorbă. Sunt eu nebun ca să o spun aici în tabăra lui Graţiani? Nu. Eu nu sunt nebun. *(Se depărtează pas cu pas spre fundul scenei.)* Am să strig, ca să alerge oştenii, să mă prinză şi să mă ducă la Graţiani. Lui am să-i spun vorba. Nu vă apropiaţi, că strig. Am să-i spun lui Graţiani că logofătul Drăgan mi-a făcut rînd

să intru în tabără, pentru ca să aduc postelnicului Goia şi hatmanului Şeptilici o ştire din partea lui Alexandru-vodă; am venit ca să-i spun ce a poruncit sultanul şi ce vrea Sara. Băgaţi de samă ca oştenii lui Graţiani să nu mă prinză! *(Depărtîndu-se spre fundul scenei.)* Eu nu spun nimic, vreau să văd mai întîi fapte; vreau să văd, apoi vorbesc. *(Iese.)*

DRĂGAN
(ieşind în urma lui Baruch)

E rău, postelnice.

GOIA

Să vorbesc cu hatmanul. *(Iese.)*

SCENA IV

BUCIOC, GRAŢIANI şi ŞEPTILICI intră de la dreapta

GRAŢIANI

O singură viaţă am, boierilor. Pînă în ziua de astăzi, pînă în clipa aceasta am fost eu însumi stăpîn pe soarta acestei vieţi; acum dau stăpînirea din mînile mele; cum mi-a fi scris, să-mi fie!

BUCIOC

Clipa e bine aleasă, măria-ta, şi Moldova are să binecuvinteze ceasul în care ai luat această hotărîre.

ŞEPTILICI

Nu mai avem timp de aşteptare, măria-ta.

GRAŢIANI

Mult am stat pe gînduri mai nainte de-a fi luat hotărîrea, căci mult am cîştigat în viaţa mea, şi întreg acest cîştig îl pun astăzi în joc. Ce-o fi, să fie! Căpitanul Furlani s-a dus să vestească pe leşi. Hatmane, pune oastea în rînduială. Vornice, ai mare trecere în

Moldova, îmbărbătează pe oameni. Soarta mea şi a Moldovii se hotărăşte dacă-i vom lovi năprasnic mai nainte de revărsatul zorilor.

ŞEPTILICI

Cu voia lui Dumnezeu! *(Iese.)*

BUCIOC

În ceas bun să fie, măria-ta! *(Iese.)*

SCENA V

GRAŢIANI apoi UN OŞTEAN

GRAŢIANI
(se plimbă cîtva timp tăcut)

Unde stă scrisă ursita mea ca să o pot ceti? Mi s-a întunecat parcă deodată, mi s-a pus ca un văl negru în faţă, încît nu mai pot să văd înainte calea pe care am s-o străbat trecînd prin lume. Gaspar Graţiani a fost şi el odată, a trecut pe aici, a voit, dar nu cînd trebuia să voiască, apoi i s-a perdut urma! Nu! asta nu! Mai bine să per aici, azi, în clipa aceasta! O lume întreagă s-a ridicat asupra mea: Alexandru vine cu turcii, Radu a ridicat pe munteni, Bethlen aduce pe ardeleni, Cantimir năvăleşte în fruntea tătarilor; ţări, domni, popoare mă duşmănesc, încît mi-e parcă groază de mărirea la care am ajuns, şi mă înalţ în gîndul meu cînd îmi dau samă că eu sunt acela asupra căruia au pornit atît de mulţi. Sunt eu în adevăr ceea ce par? Graţiani, eşti tu omul drept care te socotesc duşmanii tăi? *(După o pauză.)* Mi-e frică! *(Se uită împrejur.)* Pare că vine ceva, vine năprasnic, vine şi m-ajunge şi nu pot scăpa! Prea în pripă au venit toate, prea deodată m-am avîntat, prea răpede i-am luat pe moldoveni! Trebuia să mă pregătesc, dar nu aveam timp. *(S-aude zgomot în depărtare.)* Ce-i asta? *(Ascultă.)* Ce însemnează zgomotul acesta? *(Merge spre fundul scenei.)* Oastea s-a pus în mişcare? Nu se poate! Prea

în curînd ar fi. *(Ascultă.)* Ce-i asta? Să ne fi lovit Skender-paşa fără de veste? Să fi fost vînduţi? *(Scoate sabia.)*

UN OŞTEAN
(intră în fugă)

Măria-ta, oastea se clatină şi tabăra se ridică. O nălucă s-a ivit în mijlocul ei, care trece printre corturi strigînd mereu: „Fugiţi, fugiţi!" Vino, măria-ta! Arată-te în mijlocul moldovenilor, îmbărbătează-i, căci ei cred c-ai fugit în tabăra lui Skender-paşa. Scapă-ne, măria-ta!

GRAŢIANI

Ce fel de nălucă e aceea?

OŞTEANUL

O femeie cu făclie aprinsă în mînă.

GRAŢIANI

Din care parte s-a ivit?

OŞTEANUL

Despre tabăra lui Skender-paşa.

SCENA VI

Cei de mai sus şi NINO

NINO
(intră în fugă)

Măria-ta! Ovreica a trecut străjile şi-a intrat în tabără. Vine încoace, iar moldovenii strigă că i-ai vîndut şi fug din faţa turcilor.

GRAŢIANI
(stă o clipă)

Ovreica! Tot ovreica. Tot ea mi se pune în cale? Şi nu s-a găsit în toată tabăra Moldovii un singur om ca să o despice în două?!

NINO

A intrat despre cetele logofătului Drăgan, măria-ta! Căpitanul Bobo a plecat s-o urmărească.

SCENA VII

BUCIOC și cei de mai sus

(Trec oșteni peste fundul scenei.)

BUCIOC

Suntem pierduți, măria-ta! Oastea se risipește, și numai leșii mai țin piept cu Skender-pașa. Să scăpăm, măria-ta, căci azi ne-am risipit și mîne mai numeroși ne vom aduna la glasul măriei-tale.

GRAȚIANI

Eu n-am, vornice, altă scăpare decît ca ori să opresc pe moldoveni, sau să mor aici. *(Oprește pe oșteni.)* Stați! Domnul vostru vă cheamă. Stați!

SCENA VIII

SARA și cei de mai sus

SARA

(intră din fund)

Grațiani! Grațiani! e mai tare credința ca omul: moldovenii fug toți și te părăsesc, fiindcă n-au credință în vrednicia ta. Aruncă sabia, căci nu prin sabie se hotărăște soarta ta.

BUCIOC

(se dă înapoi)

Care va să zică, tot tu!

SARA

Tot eu, care am venit să-mi împlinesc făgăduința.

GRAȚIANI

(se dă înapoi)

Ce vrei, femeie?

SARA

Am venit să te scap, Grațiani. Skender-pașa răspunde cu viața lui că întreg și neatins te voi găsi și lua cu mine.

BUCIOC

(se uită lung la Grațiani)

Dacă-i așa, măria-ta, atunci bine fac moldovenii.

GRAȚIANI

(aruncă sabia și-și scoate pumnalul)

Saro! Ai fost blestemată din zămislire ca rău și numai rău să faci în lumea aceasta, chiar binele voit de tine rău să fie, chiar iubirea ta rău să aducă celui lovit de ea. Niciodată n-am simțit în mine atîta sete de viață ca acum, cînd atît de multă viață îmi trebuie ca să șterg rușinea ce m-a ajuns în clipa aceasta. Tu vezi pumnalul acesta? Numai mort mă dau în mîinile lui Skender-pașa, numai mort mă poți lua cu tine. Dacă mai e o rămășiță de simțire omenească în tine, du-te, oprește pe turci să nu mă urmărească, să nu mă apere, să nu mă scape, și ți le iert toate, îți iert toată iubirea. Iubire?... Ce fel de iubire?

SARA

Nu, Grațiani, eu nu opresc pe turci. Viața mea ce-ar mai prețui dacă te-aș lăsa să scapi din raza puterii mele? Dacă nu vii de bunăvoie, te iau ca rob al meu!

NINO

Măria-ta, să fugim! Turcii se văd în zarea focului ivit spre cortul lefegiilor.

GRAȚIANI

(înaintează cu pumnalul ridicat spre Sara)

Dacă nu vrei tu să mă scapi, mă scap eu! *(O lovește.)*

SARA

Ah! *(Cade.)* M-ai lovit! De ce m-ai lovit? Skender-paşa, eu mor, mor! Skender-paşa, sultanul a poruncit; sultana Mapeiker e puternică! Scapă pe Graţiani, întreg, nevătămat! Trupul meu să-l dai lui Baruch... Baruch, Baruch... *(Moare.)*

GRAŢIANI
(stă tot timpul nemişcat în faţă)

Ah! Cît mă simt de uşurat. Haide, vornice, să oprim oastea.

BUCIOC

Acum e prea tîrziu, măria-ta; nu ne mai rămîne decît să scăpăm în tabăra leşilor. Oastea se va aduna ea de ea, după ce va afla cele petrecute aici. *(Se depărtează de la stînga la dreapta, înspre fundul scenei.)*

SCENA IX

Cei de mai sus, GOIA, ŞEPTILICI, BARUCH şi cîţiva boieri

GOIA
(afară de scenă)

Staţi, boierilor, staţi!

(Baruch intră de la stînga, ridică pe Sara şi iese cu ea, ameninţînd cu pumnul.)

GOIA
(intră de la dreapta)

Hatmane, ai zis că nu ne vinde! Cum rămînem noi faţă cu ţara dacă el scapă, după ce ne-a adus în prăpastie?

ŞEPTILICI

Nu scapă, postelnice, dacă trăiesc eu. *(Zărind pe Graţiani.)* Iată-l.

GOIA

Nu scapă! *(Se răpede cu sabia ridicată asupra lui Graţiani.)*

BUCIOC

Stai, postelnice, nu da!

(Graţiani se dă înapoi, se răpede spre faţa scenei, ca să ridice sabia pe care o aruncase, dar este lovit şi cade.)

ŞEPTILICI

Ziceai că nu ne vinde, vornice! O să ne tragem socoteală! *(Loveşte şi el pe Graţiani.)*

BUCIOC
(face un pas înainte, scoate sabia, ca să apere pe Graţiani, apoi iar se retrage)

Prea tîrziu!

NINO
(se aruncă asupra lui Graţiani)

Stăpîne!...

GRAŢIANI
(se-ncearcă a se ridica)

Nu vreau să mor, nu am trăit încă. *(Cade.)* Nu am trăit! Graţiani... a fost... a voit... dar nu cînd trebuia... apoi i s-a pierdut urma. Elviro! Elviro! *(Moare.)*

(În fundul scenei se iveşte oastea turcească.)

SCENA X

FURLANI şi cei de mai sus

FURLANI
(intrînd, se opreşte uimit)

Santa Maria! Tocmai acum, cînd începuse şi el să facă ceva? Acum, alt stăpîn!

(Perdeaua cade.)

BOGDAN-VODĂ

DRAMĂ ÎN CINCI ACTE

PERSOANE

BOGDAN, hatman și-n urmă domn al Moldovii
ALEXANDRU, domn al Moldovii
HULPE, mare logofăt
ANDRONIC, postelnic și, în urmă, hatman
ARON, ONCIUL, COSTE — boieri
ȘTEFAN, fiul lui Bogdan
DIACUL, LINTE, VERIGĂ, CODAC, BARBĂLAT — oșteni
ȚURLOI, LUNCANU — țărani
[DOAMNA OLTEA, soția lui Bogdan]
BOIERI, TÎRGOVEȚI, OȘTENI, LEȘI

Faptele se petrec pe la 1455.

ACTUL ÎNTÎI

Sala de tron din curtea domnească de la Suceava. Boieri, tîrgoveţi, oşteni; unii stau în grupuri de vorbă, iar alţii intră fie de la dreapta, fie de la stînga; între aceştia, mitropolitul, cu suită.

SCENA I

Popor, HULPE, ONCIUL, COSTE şi ARON

VOCI

(La dreapta.)

UNA

Tu ştii ceva?

ALTA

De unde vrei să ştiu?!

UNA

Aşa, din zvon.

ALTA

Ce zvon, cînd sub zăvor
Ne pune vodă gura tuturor?

(În fund.)

UNA

Iar e ceva.

ALTA

Cam ce gîndeşti c-ar fi?

UNA

Ce ne-a chemat?

ALTA

Aceasta n-o pot şti.
(La stînga.)

UNA

Aud că ţara s-a-nchinat.

ALTA

Aş!... Cui?

UNA

Vecini cu pofte mari avem destui.
(La mijloc.)

UNA

E tînăr, însătat de lucruri mari.

ALTA

Numai să fim şi noi destul de tari.

HULPE

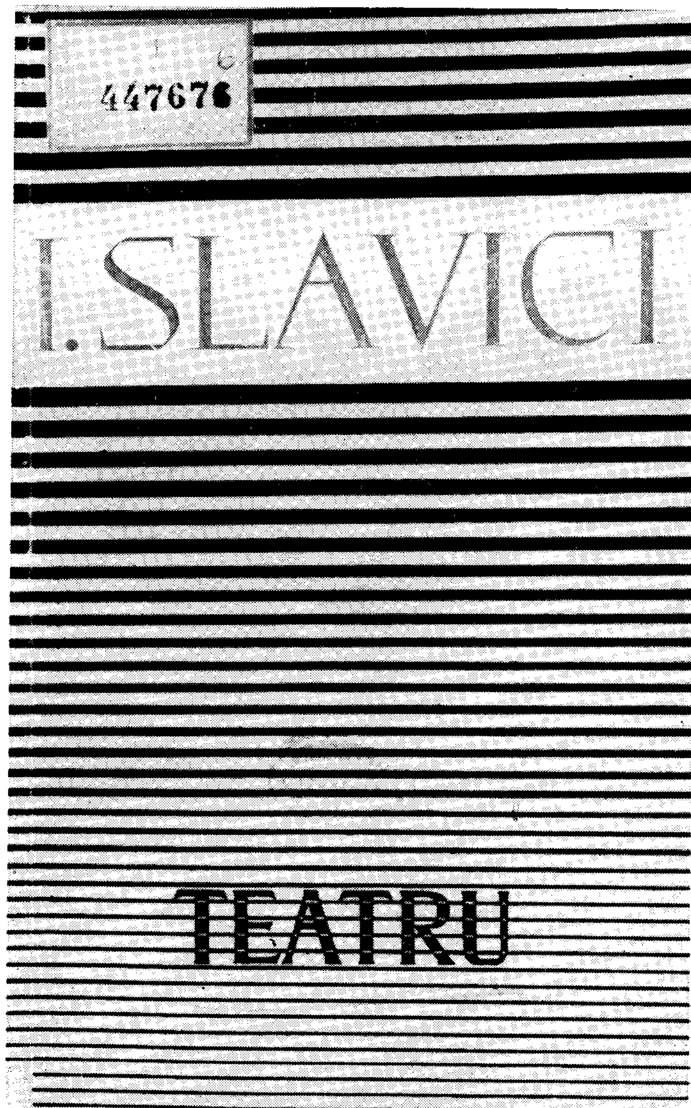
(a stat mai spre fund de vorbă cu Onciul, cu Coste şi cu Aron. Înaintează)

Ce grele vremi ni-a fost, nepoate, dat
S-ajungem noi, bătrînii ce-am trăit
Frumoase tinereţe şi-am văzut
Cu ochii viu pe Alexandru, domn
De pace şi belşug, şi bun, şi drept,
Şi gata cu duşmani să deie pept.

Titlul şi personajele din drama *Bogdan-Vodă* (ms. nr. 5922, Biblioteca Academiei R.S.R.)

Pagină din manuscrisul dramei *Bogdan-Vodă* (ms. nr. 5922, Biblioteca Academiei R.S.R.)

Fragment din scrisoarea lui Slavici, din 24 aprilie 1876, către Iacob Negruzzi referitoare la drama *Bogdan-Vodă* (ms. nr. S IO $\left(\frac{38}{LII}\right)$ Biblioteca Academiei R.S.R.)

Coperta ediţiei *Teatru*, 1963, care reuneşte pentru prima dată toate piesele lui Slavici

ONCIUL

A fost, dar nu mai ştim noi, cei de azi,
Ni-e rîndul ori nu să mai trăim?
Ori noi, ori fii, nepoţi şi strănepoţi
De-ai noştri iar cum aţi trăit atunci.
Vîrtutea strămoşească a perit
Din moldoveanul cel acum smerit.

COSTE

O, nu! Tot noi suntem bărbaţii tari
Care-au ţinut în frîu atîţi tatari.

HULPE

Tot noi pe unguri şi pe leşi i-am frînt
Şi-am apărat de turci acest pămînt.

ARON

Tot noi, cei mai bătrîni. Aşa să ştiţi.

ONCIUL

Iar azi tot voi sunteţi cei umiliţi!

HULPE

E grea şi aspră vorba ce-ai grăit,
Dar, vai, aşa e cum ai zis, aşa-i:
Ruşine-i pentru noi că am ajuns
Să ne croiască soarta prin ascuns.

COSTE

Nu vă pripiţi, boierilor! Nu ştiţi
Nimic.

HULPE

Ruşinea-i asta: n-o sîmţiţi?!

ONCIUL

În taină toate le urzesc şi fac,
Iar cînd întrebi ce s-a făcut, toţi tac.

HULPE

Şi noi tăcem şi răbdători privim,
Căci vodă însuşi nu e vinovat,
Ci sfetnicii vicleni îl ţin legat.

ARON

Aşa-i, vicleni!

COSTE

Uneltitori mişei!

HULPE

Nemernici şi amăgitori sunt ei!

ONCIUL

Mişei or fi, boierilor, chiar sunt,
Dar sfetnici nu-s, ci slugi plecate lui,
Şi vina lor nu e că sfaturi dau,
Ci că primesc porunci şi se supun,
Cînd bine ştiu că rele dreg şi fac.
Un domn supus, ce ţara şi-a-nchinat,
E surd, nu mai ascultă nici un sfat.

HULPE

Mă plec! Iar e cum zici: supus altui,
Rîvneşti şi tu pe alţii să supui.

ARON

Nu sufere ca gîndul să ţi-l spui!

COSTE

În toate vrea să fii pe pofta lui!

ONCIUL

Afar' de el, în ţară nimeni nu-i!
Dar, mai domol, să n-o luăm orbiş!
(Spre Coste.)
Ziseşi: Nimic nu ştim. Să aşteptăm,
Şi vom vedea apoi ce sfat urmăm.

COSTE

Da! da! Aşa am zis, şi tot mai zic.
(Către Hulpe.)
Mă iartă, logofete, să ţi-o spun,
Că nu mai înţeleg cum o-nvîrteşti.
O dată zici aşa, apoi o-ntorci
Pe altă faţă iar, aici că sfetnicii
Sunt vinovaţi, aici că slugi numai
Îi sunt lui vodă cel nenduplecat.
De unde ştii ce gînduri au, ce vor,
Ce fac, ce planuri au urzit?! Să ştim,
Şi-apoi vedea-vom noi cum o pornim.

HULPE

Eu tac, nu zic nimic, dar dac-o fi,
Nu-l las, nu-i dau răgaz... Eu?! nici o zi!

SCENA II

Cei de mai sus şi DIACUL

COSTE
(răspunzînd la cele grăite de Hulpe)

Rău gînd, pripit, din ură izvorît!
O, da! m-aş potrivi şi eu cu el
Dac-ai putea s-alegi pe cine vrei.
Urgie însă-a fost, blestem pe noi,
Atîta timp de cînd ne-am învrăjbit,
Şi toţi Muşatinii, toţi i-am stîrpit.

ONCIUL

Sărmană ţara mea! Te-ai istovit.

COSTE

Atît avem, atît ni-a mai rămas:
În el numai se razămă un neam
Ce-a stăpînit Moldova strălucind.
Muşatinii în el trăiesc, şi, vai!
În locul lor ce pui cînd n-ai?!

DIACUL

(intrat de la dreapta, el a ascultat, apoi către Hulpe și Coste)

Mai sunt, vă spun că sunt.

COSTE

(arătînd spre tron)

De el vorbești?

HULPE

Copil din flori ar vrea să-l știm.

DIACUL

Nu el,
Mai sunt și alții, tot știuți de voi,
Căci leul nu-i dulău și calcă greu,
Își poartă capul sus, iar ochii-i sunt
Și mari, și ageri, și învăpăiați,
Încît, privind în ei, vă-nspăimîntați.

HULPE

Hatmanul vrei să zici?

DIACUL

(dă din umeri)

Eu tac! Bogdan?

COSTE

Mai știi? Nu știe nimeni dintre noi
De unde s-a ivit... pribeag răzleț —
Nu m-aș mira... Am stat adeseori
Și m-am uitat la el. În adevăr,
Leit mi s-a părut și-mi pare-acum —
Nu vodă chiar, ci dînsa, doamna lui,
Dar, de! eu tot nu pot să cred ce-mi spui!

(Diacul iar dă din umeri)

HULPE

Prea e tăcut și prea îl văd supus.
Aceste fire de Mușatin nu-s.

DIACUL

E, poate, rostul lui de-a fi supus.
Nu spun nici eu că știu, dar pot să cred
Că-n vrajba dintre frați, chiar mama lui,
Voind să-l scape cel puțin pe el,
L-a pus la adăpost și l-a dosit,
Nu domn, ci om ca toți l-a rînduit.

SCENA III

Cei de mai sus și BOGDAN, însoțit de ANDRONIC

(Bogdan intră de la stînga și stă mai în fund de vorbă mai cu unul, mai cu altul.)

COSTE

(urmîndu-l cu privirea)

Și totuși... Ia priviți! La față nu,
Dar la făptură, da, la mers, la ochi
E, parcă, Alexandru-vodă chiar.

HULPE

Mă mir și eu! Să juri! Dar în zadar;
Eu tot nu pot să cred. Ce fel și cum,
N-am fi aflat-o noi nici pîn-acum?

DIACUL

(mai pe șoptite)

E taină, logofete, dar, mai știi?
Au toate tainele și cheia lor,
Și-n ziua cînd o fi, tot o să crezi.

(Bogdan se apropie.)

COSTE

Hatmane, să trăiești!

HULPE

Cum o mai duci?

(Către Andronic.)

Postelnice, ce veste ne aduci?

ANDRONIC

Nu știu nimic.

BOGDAN

Nici eu.

HULPE

Boieri de sfat,
Și încă tot nimica n-au aflat?

ONCIUL

Am zis că dă porunci, dar sfat nu ia
Decît la cei ce nu-ndrăznesc să-l dea.

BOGDAN

A fi, n-a fi cum zici... Nimic nu știu.
Eu nu din sfat, ci de la oaste viu.

COSTE

Așa-i! și treaba ta păzînd, aștepți
Cum chibzuiesc și fac cei înțelepți.

(la o parte, către Diac)

Și dacă e adevărat ce spui,
El tot nu scapă, nu, de soarta lui.

SCENA IV

Cei de mai sus și ALEXANDRU-VODĂ cu suita lui

VOCI
(din toate părțile)

Vodă, măria-sa, vine vodă!

ALEXANDRU-VODĂ
(intră din fund și urcă treptele tronului)

Boierilor, preasfinți părinți, oșteni,
Și voi, cellalt popor ce văd aici.

V-am adunat pe toți ca să vă spun
Că vreau să fie pace-n țara mea.

HULPE

Așa-i! În adevăr, destul a fost.

COSTE

Prea mult chiar am stricat al țării rost.

ALEXANDRU-VODĂ

Atît amar de timp ne-am sfîșiat
Noi între noi, mereu am sîngerat,
Încît Moldova s-a sleit, și azi
Ne plîng de milă toți. Destul acum!
Pe frați mi i-am văzut eu și pe veri
Stîrpindu-se-ntre dînșii ca păgîni,
În vreme ce tătari, și leși, și turci,
Și unguri îngîmfați se ațineau
Pe la hotare, de război.
Dar nu din casa mea, o, nu din ea,
Ci de la voi, boieri nesățioși,
Și răi, și pizmătareți, a pornit
Urgia făr' de frîu ce ne-a orbit.

COSTE

Din noi!

ONCIUL

Numai din noi!

HULPE

Nu chiar din toți.
Puțini mai sunt, și înfrîna îi poți.

ALEXANDRU-VODĂ

Și am să-i țin în frîu, să știți, că am,
Că vreau și pot, pe gînduri nu mai stau.
Strivit va fi cel ce va încerca
Să uneltească împrotiva mea.

HULPE

Nici unul nu-i, măria-ta. Noi toţi
Te ştim ce vrei, şi mai ales ce poţi.

ALEXANDRU-VODĂ

Mai ţin s-aflaţi şi seamă să ţineţi
Că noul domn şi crai al leşilor,
Măritul Cazimir, prieten bun
Şi preaputernic, s-a îndurat să ia,
Ca bun vecin, Moldova-n paza sa.

BOGDAN
(pentru sine)

Ce rost mai ai de-acum tu, spada mea?!

ALEXANDRU-VODĂ

Intrăm în timp de pace, de belşug,
Cum am trăit sub marele meu bun.
Muncind întins, în tignă şi cu spor,
Moldova va-nflori şi fericiţi...

BOGDAN
(pentru sine)

Vom fi ca robii cei de zbiri păziţi.

ALEXANDRU-VODĂ

Ne vom simţi, căci nu vor cuteza
Nici unguri, nici tătari, nici turci semeţi
Să ne mai calce, ţara pustiind,
Iar răii dintre noi vor fi goniţi
Şi vor şedea-ntr-un colţ, smeriţi.

BOGDAN
(iese-n faţa tronului)

Măria-ta! Ai spus ce-aveai de spus,
Iar noi te-am ascultat şi-am înţeles
Ce vrei să ştim, ce fel de gînduri ai.
Ascultă-acum să-ţi spun şi eu, aici,
În faţa tuturor, ce zicem noi,
Moldova viuă, cum o vezi şi-o ştii.

Eşti domn şi n-ai stăpîn asupra ta,
Şi orişice vei fi făcînd, de-i bun,
De-i rău, e bun făcut şi pentru noi.
Tăcuţi, supuşi urmăm porunca ta.
Tu însă eşti stăpîn numai pe vreri,
Pe suflete nu eşti, nu poţi să fii,
Şi dacă ne supunem toţi, ţi-o spun,
În silă, sîngerînd, o fac cei mulţi.
Tu intri la stăpîn, şi păzitor
Îi zici. Eu nu te însoţesc... Stăpîn
Nu am decît pe singur domnul meu,
Eu lui mă-nchin, mă plec, şi numai lui;
Iar altuia în veci nu mă supui!

ALEXANDRU-VODĂ

Nu v-am chemat ca să vă-ntreb ce vreţi,
Şi nici nu ţin s-o ştiu. Am spus ce am de spus,
Şi grija mea de cel ce-i nesupus!

BOGDAN

Supuşi suntem, supuşi şi umiliţi,
Dar nu cu gîndul, nici cu inima,
O, nu! Cînd alţii ţara o păzesc,
Eu nu mai sunt legat de spada mea.
Ţi-o dau! Hatman să-ţi fie cine-o vrea.

ALEXANDRU-VODĂ

Vor fi destui mai vrednici ca s-o ia.
(Iese, dimpreună cu suita sa.)

SCENA V

Cei de mai sus, afară de ALEXANDRU-VODĂ
şi suita lui.

VOCI
(I a dreapta.)

UNA

E om hatmanul!

ALTA

Om întreg! Mă tem...

A TREIA

Că se porneşte iar.

UNA

O să-i vedem.

(La stinga.)

UNA

Nici vodă nu se dă!

ALTA
(văicărindu-se)

Ce vremi!

UNA

Ce ai?

DIACUL
(către Hulpe)

Ce zici acum?

HULPE

S-a deşgheţat.

DIACUL

Mai stai.

COSTE
(către Bogdan)

Hatmane, ai pornit-o rău. Ce vrei?
Ridică spada, n-o lăsa pe jos.

BOGDAN

Eu n-o mai port.

ONCIUL

E lucru ruşinos
Să porţi ca slugă arma ta la brîu,
Cînd ai stăpîn ţinut şi el în frîu.

HULPE

E ruşinos cînd n-o ridici să speli
Ruşinea. O! ce-am fost şi ce-am ajuns?!
Străbunii şi părinţii noştri-au fost,
Ba pînă chiar şi noi suntem barbaţi
Care-au ştiut să-nfrîngă pe vecini,
Iar azi tu stai pe gînduri şi suspini.

COSTE

A noastră-a fost Moldova şi numai
Noi înşine pe ea stăpîni suntem;
Vreun alt stăpîn străin nu ştim, nu vrem!

ARON

N-ai zis-o tu, dar ştii că mulţi gîndesc
Ca tine. Nu. Nu mulţi, ci toţi sărim
Cînd vorba e Moldova s-o păzim!

HULPE

Aşa numai, prin tainică-nvoială,
Nu se supune-n veci un neam ca noi:
Ci numai strivit în luptă grea,
Iar noi tot vii, întregi şi verzi ne ştim!

COSTE

Tot neamul cel vînjos ne socotim.

ARON

Ne dăm numai învinşi în cîmp deschis.
Tu însuţi chiar acum aşa ai zis.

HULPE

Ori el, ori noi: s-o rupem într-un fel!
Bogdane, ia ridică spada ta,
Şi moldovenii toţi te vor urma.

ARON

Mişeii doar ca cînele flămînd
Se vor tîrî, ciolanele căutînd.

BOGDAN

Mişei, ziseşi?! Da, sunt prea mulţi mişei.
Sunt cei ce-l mint şi amăgesc pe domn,
Sunt cei ce tac cînd văd că-i rău pornit,
Sunt josnicii catîri ce-l linguşesc,
Dar încă mai mişel m-aş face eu
Dac-aş lovi pieziş în domnul meu!

ONCIUL

Lăsa-l-vom părăsit de toţi cei buni,
Că-i tinerel şi încă nehîrsit
Şi-n fire-şi va veni cînd va vedea
Că urlă vîntul prin palatul lui
Şi-n preajmă-i inimă curată nu-i.

BOGDAN

Nu-i pentru domn nimica mai urît
Decît să simtă că e părăsit.

ARON

Nu-s părăsite curţile domneşti
Cînd nu cutezi pe domn să îl loveşti.

BOGDAN
(atins)

Eu jurămînt pe spada mea am pus,
Şi am să-l ţin! Copil de lele nu-s!

(Iese.)

ARON
(uitîndu-se după Bogdan)

Copil de lele-ai zis?! Ne mai vedem!
Copil sunt, dar de domn, şi ai să ştii
Că nu ţi-o uit, nici iert cît vom fi vii!

HULPE
(pe şoptite, către Aron)

Nu-i om de treabă, nu-i! Îl vezi acum!
De vrei să faci ceva, îţi cauţi de drum.

ARON
(grăbit)

La oaste haid, să i-o stîrnim!

HULPE

Aşa-i!
Tu oastea s-o porneşti şi grijă n-ai:
Se nimicesc ei între ei luptînd,
Şi vii apoi, Aroane, tu la rînd.

(C o r t i n a c a d e.)

ACTUL AL DOILEA

Tabără-n pădure LINTE, VERIGĂ, CODAC și alți oșteni. Mișcare.

SCENA I

LINTE
(vorbind cu cîțiva dintre ceilalți oșteni)

Uite, vezi, așa se dospesc lucrurile. Te miri ce iese cînd se-ndrăcesc boierii.

VERIGĂ

Ce-o să iasă?! Vodă ăsta e altul, nu e ca ceilalți; îi ține, colea, de mînecă.

UN OȘTEAN

Cu el nu prind prepelițe, he-he-he!

ALTUL

Ba te pomenești că prinde el cu ei.

IAR ALTUL

Dacă s-a legat, cum spuseră boierii, cu craiul, care îi dă ajutor.

SCENA II

Cei de mai sus și CODAC, care trece de la dreapta spre fund

LINTE

Uite colea Codac. *(Sare-n picioare.)* Măi Codace! Ia mai scurtează din drum!

CODAC

Ce-i, măi Linte? Dă-i zor, că umblu-n treabă.

LINTE

Treaba-i treabă și vorba-i vorbă. Dai răspuns și-ți cauți de drum. Au fost și pe la voi niște boieri?

CODAC

Umblă unii așa forfota prin tabără.

LINTE

Pare-mi-se că iar se burzuluiesc.

CODAC

Ei, și?! Ce-avem noi cu ei?! Nici în clin, nici în mînec, nici la urcuș, nici la coborîș nu-njugăm. Ei cu vodă — țară; iară noi cu hatmanul — oaste.

VERIGĂ

Tocmai așa n-o fi, Codace. Boierii spun că vorba e să ne deie alt hatman.

CODAC

Apoi una ca aceasta nu se poate. Cum să ne deie altul cînd nu e decît el?!

LINTE

Uite, îl dă-ncolo și pune vodă alt om în locul lui.

CODAC

Pune pe dracul! De unde să-l puie dacă nu-l are?!

VERIGĂ

Îl face vodă hatman pe acela pe care-l vrea.

CODAC

Haida-dee! Nu vezi, omule, că nu se poate? Hatmanul nu e doară vodă. Da, vodă faci pe cine vrei, fie slut, fie şchiop, fie chiar şi orb, cum a fost Iliaş. Dacă l-au făcut vodă, e vodă, şi n-ai ce să-i faci. Pentru ca să fie însă hatman, trebuie să aibă ceva ce nu orişicine are, să fie cumva...

[UN] OŞTEAN

Aşa-i! Asta nu se dă: o ai, dac-o ai.

ALTUL

Şi n-o găseşti dacă n-o ai.

IAR ALTUL

Nu calcă hatmanul ca alţii. Alta îi este căutătura. Altul e felul lui de a vorbi.

CODAC

Ei, vezi, asta e! De ce zic eu că nu se poate?! Oi fi eu prost, cum vi se pare vouă, dar mai prost de cum m-a făcut mama n-o să mă faceţi. Ce naiba?! Am văzut eu cum se bat cocoşii între dînşii, darmite hatmanii, dac-ar fi mai mulţi?!

[UN] OŞTEAN

He-he-he! Aşa-i! Se bat cocoşii. Al naibii Codac!

ALTUL

Unde s-au pomenit mai mulţi hatmani?!

IAR ALTUL

Nu se poate, şi dacă nu se poate, nu e cu putinţă.

CODAC

Şi dacă-l dai pe gînsac între gişte care nu-l cunosc, vai de capul lui, că-i spulberă toate penele.

[UN] OŞTEAN

Le spulberă.

ALTUL

Rămîne golaş ca puiul de vrabie.

CODAC

Dar dacă-l dai pe vier în turma de care nu se ţine?

[UN] OŞTEAN

Vai de pielea lui, că e-ncolţit din toate părţile.

CODAC

Nu se poate, măi Linte. Măi Verigă, nu se poate, O fi, n-o fi hatmanul a lui vodă, dar oastea e a hatmanului, şi vodă o pate rău de tot dacă nu-şi păzeşte treaba.

SCENA III

Cei de mai sus şi ONCIUL

ONCIUL
(intră de la stînga)

Sănătoşi, băieţi!

VOCI

Să trăieşti, boierule!

ONCIUL

Ce mai e nou pe la voi?

LINTE

Tot cele vechi.

VERIGĂ

Toate bune.

ONCIUL

Nu s-a zvonit cumva ceva pe-aici?

LINTE

Mai știu și eu?! Codace, tu ce zici?

CODAC

Eu zic că-n tabără sunt oameni mulți,
Iar oameni mulți și multe zvonuri dau,
Dar cei ca noi în seamă nu le iau.

VERIGĂ

Tăcem și ascultăm și iar tăcînd,
Ascultăm pe cei ce vin la rînd.

CODAC

De spus, noi, biet de noi, n-avem nimic.

LINTE

Dar sunt pe-aici boieri ce multe zic.
De ei să-ntrebi ce zvonuri s-au pornit.
E Hulpe, logofătul, și Aron,
E Coste, și-alții, cum le-o fi zicînd.
Pe ei să-i ispitești ce au de gînd.

ONCIUL

Ei sunt pe-aici? *(La o parte.)* Urzesc ceva-n ascuns!

(Către ceilalți.)

Și ce vi-au spus? La ce v-au îndemnat?

CODAC
(arată două degete)

Îl vezi? E deget. Ăsta e și el,
Tot deget, dar ceva mai mititel.

ONCIUL

Cum vrei să te-nțeleg?

CODAC

Cinci degete
La mînă am, și nu-s la fel. Nu sunt
Nici oamenii. Nu merge pe ales.
Hatmanul e hatman: m-ai înțeles?

ONCIUL

Tot nu!

CODAC

Tot nu?

VERIGĂ

Vorbiți-i mai pe șleau.

LINTE

Noi ăști de-aici știm numai un hatman,
Și-acesta e, cît va trăi, Bogdan.

ONCIUL

El nu mai vrea în frunte să vă stea.

CODAC

Auzi? Bogdan el însuși nu mai vrea.

VERIGĂ

Nu știu ce să mai cred. Ceilalți boier'
Ni-au spus că vodă nu-l mai vrea.

ONCIUL

Ei au mințit.

VERIGĂ

Ori au mințit, ori nu,
Îl vrea ori nu, Bogdan e tot hatman!

ONCIUL

Să vă feriţi de Hulpe, că-i viclean.

CODAC

Ce viclenii mai pot să-ncapă-aici?!
Boierule, o oaste-i şi un hatman,
Şi iar tot un hatman şi-o oaste e:
Aşa să fie ori aşa, noi ştim
Că de hatman avem să ne-alipim!

[UN] OŞTEAN

Aşa-i!

ALTUL

De el!

IAR ALTUL

Ai lui sîntem!

LINTE

Ai lui
Şi dac-ar fi că vodă nu-l mai vrea,
Nici noi pe vodă n-o să-l mai voim.
Iar dac-ar fi că el, Bogdan, nu vrea,
Nu vrem nici noi, şi toţi ne risipim.

VERIGĂ

N-ai oaste, nici hatman nu poţi să ai;
Iar dacă n-ai hatman, nici oaste n-ai.

CODAC

Vezi, cam aşa ceva mi s-a părut
Că se zvoneşte-aici din cort în cort.

LINTE

Şi eu lui Hulpe multă grijă-i port.

[UN] OŞTEAN

Mai ştii?!

CODAC

I s-ar putea-ntîmpla ceva
Şi lui şi celorlalţi... şi-ţi dau un sfat:
Prin tabără nu-i loc de preumblat.

VERIGĂ

Şi dacă vrei să scapi nevătămat,
Te-ntorci frumos de unde ai plecat.

ONCIU[L]

Dar eu vă spun...

LINTE

Noi nu te-am întrebat,
Ci te poftim să-ţi cauţi de drum.

VERIGĂ

Ce crezi?!
Ne socoteşti răzleţi? Ce-o vrea s-aflăm
Ne spune el. Cu voi nu ne-ncurcăm.

SCENA IV

Cei de mai sus, HULPE, ARON şi BARBĂLAT

ONCIUL
(ieşind; pentru sine)

Nu vă-ncurcaţi, dar noi ne încurcăm,
Şi făr' de el, nu ştiu de mai scăpăm.

(Iese.)

HULPE
(trecînd din fund spre dreapta)

Pe-aici, boierule.

ARON
(tot în fund, spre stînga)

Pe-aici, îţi spun.

HULPE

E drumul mult mai scurt.

ARON

Dar nu e bun.

HULPE

S-au îndîrjit! *(Iese.)*

ARON

Nu-ncepi nimic cu ei! *(Iese.)*

BARBĂLAT

(îi urmărește)

Vă vin de hac.

CODAC

Măi Barbălat, dar ce-i?

BARBĂLAT

Să vă mai prind pe-aici! Auzi, mișei?!
Năuci pociți! Hatmanul nu-i hatman?!
Te pomenești că nu-s nici eu oștean.

VOCI

UNA

Pe ei!

(Urmărind pe Hulpe și pe Aron.)

ALTA

Să nu-i slăbim.

UNA

Nu vă lăsați!

BARBĂLAT

Să-i judece hatmanu-n legea lui.
La el să-i ducem, cot la cot legați!

SCENA V

Sală acasă la Bogdan. BOGDAN, OLTEA, CODAC și BARBĂLAT

BOGDAN

(adresîndu-se la Codac și Barbălat, care stau în fața lui)

Eu n-am de ce să-i văd: plecați cu ei!
Așa-i cum ei vi-au spus: vi-am fost hatman,
Dar nu vă sunt și n-am nimic cu ei.
Ba nici cu voi. Îi duceți unde vreți,
Le faceți ce doriți. Sunteți stăpîni
Pe voi, pe ei, pe toate... haid', plecați!

CODAC

De e pe noi, îi facem și scăpați.

BOGDAN

Am zis acum: cu mine ați sfîrșit.

(Întorcîndu-se spre Oltea.)

Netrebnicii-și închipuiau că pot
Să răzvrătească oastea cu momeli
Cu care nici copii nu poți să-nșeli.

OLTEA

Eu tremur. Tot mă tem de răzvrătiri.
Nu doar că ei le fac, dar oastea ta
Cu alt hatman nu se va împăca.

BOGDAN

Da, e a mea, a mea e oastea, eu
Am închegat-o, eu o stăpînesc,
Și mie numai mi-e supusă ea.
Pe mine mă ascultă — e a mea.
Iar biet de el, nici n-a mai întrebat
Ce zic și eu. Se socotea stăpîn
Și-al ei, și-al meu, dar eu tot eu rămîn.

OLTEA

De ce să mai întrebe cînd știa
Că nu se-mpacă cu părerea ta?!

BOGDAN

O! dacă e așa, e și mai rău.
(Către Codac și Barbălat.)
Dar voi? V-am spus că nu mai sunt hatman
Și n-am nimic cu voi.

CODAC

Am înțeles,
Dar dacă nu mai ești hatman, atunci
Nici nu mai poți ca să ne dai porunci.

BOGDAN

Codace, sunt stăpîn în casa mea.

BARBĂLAT

Nu zicem ba, dar nu ieșim din ea,
Ci stăm ca să ne spui ce facem noi,
Codac și eu, și toți ceilalți oșteni
Rămași făr' de hatman: stăm adunați?
Ne dăm oricui? ori o pornim răzleți?

BOGDAN

Vă descurcați voi înșivă cum vreți.

CODAC

Ne-am dumirit pe din destul și-așa *(Iese.)*

BARBĂLAT

Ne-am dumirit și-o iau pe barba mea. *(Iese.)*

OLTEA

Bogdane, nu-i lăsa de capul lor!
Gîndește-te la noi, la casa ta,
La mine și la scumpii tăi copii.

Nu ne-arunca-n vîltori de răzvrătiri,
Că țara tot n-o scapi de soarta ei.
Nu da din mînă frînele, că poți,
Tu singur poți să-i stăpînești pe toți.

BOGDAN

Eu, nu! Să-i stăpînească el, că-i domn,
Nu eu, și dacă și-a făcut de cap,
E treaba lui, eu, unul, n-am să-l scap!

OLTEA

Dar el nici nu așteaptă ca să-l scapi.
Își va căuta scăparea cum va ști,
Și mult mă tem că el căutîndu-și-o,
Om dușmănos, precum îl știi, și rău,
Va trece chiar și peste trupul tău.

BOGDAN

Va trece el? Aș vrea să-i văd luptînd
Pe moldoveni cu lașii care-i vînd.

SCENA VI

Cei de mai sus și ONCIUL, care intră-n grabă

OLTEA

Ce e? Ce s-a-ntîmplat?

ONCIUL

Stați! Pîn-acum
Nimica, pot să zic, dar lucruri mari
Se pregătesc și zile grele vin...
Hatmane...

BOGDAN

Nu-s hatman.

ONCIUL

Ba mie-mi ești!
Așa te-am pomenit și-așa te știu.

Ascultă-mă: nu te-ndărătnici.
În tabără se răscolesc, s-aprind,
Se fierb în clocote şi patimi vii,
Şi mişeleşti urzeli. I-au amăgit
Spuindu-le că vodă te-a gonit.

BOGDAN

Da, m-a silit să plec.

ONCIUL

Am încercat
Să-i potolesc şi eu, ca alţi boieri:
La goană ne-au luat şi nu răzbim.

BOGDAN

Lăsaţi, că-i va-nstruni măria-sa
Prin vrednicul hatman ce le va da.

ONCIUL

Li-a dat. Andronic e, dar l-au gonit.

BOGDAN
(vesel)

Andronic, şi hatman! E potrivit
Şi cu măria-sa, şi cu ceilalţi:
De ştii să te mlădii, te şi înalţi!
He-he-he! Nu cumva te-ai mirat
Că tabăra la goană l-a luat?

ONCIUL

De-aceasta nu mă mir, dar stau uimit
Cînd văd că tu rămîi nepăsător.

BOGDAN

Descurce-se cum ştiu. E treaba lor.

ONCIUL

Şi dacă oastea se va risipi?

BOGDAN

Norocul lor. De ea nevoie n-au
Şi cei ce-n paza craiului se dau.

OLTEA

Ba eu mă tem că ei nu vor putea
S-o risipească.

ONCIUL

Nu. Şi mă-nfior
Că de la leşi vor cere ajutor.

BOGDAN

Eu asta vreau s-o văd. Ajunşi aici,
Se vor dezmetici şi cei ce cred
Că poţi să fii stăpîn în casa ta
Cînd ai să faci ce alţii vor în ea.
Să vie craiul, că îl vom primi,
Să-i peară pofta de a mai veni.

ONCIUL

Şi tu croieşti asemenea urzeli?!

BOGDAN

Eu nu croiesc nimic. De-o crezi, te-nşeli.
Retras rămîn în colţ şi-aştept tignit
Să văd venind ce alţii au croit.

ONCIUL

Tu vezi şi stai, nimic nu faci.

BOGDAN

Nimic!
Aştept.

ONCIUL

Şi poţi?

BOGDAN

Da, pot.

ONCIUL

Ce să mai zic?!

(Afară, zgomot.)

BOGDAN

Ce e? Ce se petrece-acolo jos?

ONCIUL

Sunt tunetele, suflet nemilos!

(Către Oltea.)

El poate sta cînd se pornesc
Urgiile asupra țării lui,
Ba chiar le vrea rîvnind la răzbunări.
Ajută-mă! Te rog să ne-nsoțim
Ca inima de fier să i-o-mblînzim.

OLTEA

Eu casa mi-o păzesc, la vatră-mi stau
Și-mi străjuiesc veghind odoarele,
Copiii mei ce tată n-au, căci el
E dus mereu în ale țării trebi,
Cu inimă, cu gînd, cu vrere,-ntreg,
Cu suflet și cu trup e dus mereu.
Și aspră-i este firea: cînd a vrut
Ceva, voiește neînduplecat
Și dă-nainte fără de răgaz,
Ori frînge, ori se frînge însuși el.
Cum oare eu, femeie, aș putea
Să schimb voirea lui și să-l abat
Din drumul firii lui năvalnice?!
Eu pot, boierule, numai să plîng.
Dar vrerea lui nici lacrămi nu o frîng.

SCENA VII

Cei de mai sus și COSTE, care intră năvalnic

COSTE

Se-ncaieră! Sunt pept la pept ajunși,
Și printre ei răzbind abia putui
S-ajung aici.

ONCIUL

Dar cine vrei să spui
Că-i pept la pept, cu cine?

COSTE

Lefegii
Trimiși de vodă și osteni de-ai tăi.
Bogdane,-acum e timpul să ne-arăți
Că ești hatman adevărat și treaz.
Nu mai găsești o zi ca cea de azi.

OLTEA

O vorbă e destul ca să le zici.

ONCIUL

Zi-o și pleacă-te, că te ridici!

BOGDAN

Nu! Eu nu știu nimic, n-aud, nu văd,
Sunt orb, și surd, și mut, și-nțepenit,
Și nici nu vreau să știu ce-mi ziceți voi.
Se-ncaieră osteni și lefegii?!
Să facă vodă tot ce vrea cu ei,
Ce vrea, și ce va mai fi și putînd.
Eu nu-l opresc, dar n-am să-l ajut.
Dator sunt să-i ascult poruncile
Cînd vorba e să apăr dreptul meu,
Ori casa mea, soție și copii,
Dator sunt țara să mi-o apăr, da!
Dar cînd se bat osteni cu lefegii,
Puțin îmi pasă care-s morți ori vii!

OLTEA

Dar focul ce-n ascuns s-aprinde-acum
O să le facă mîne toate scrum.

BOGDAN

Să-l văd pe mîne cum va fi.

ONCIUL

Îl vezi
Desfășurîndu-se din azi și stai
Nepăsător, cînd alții uneltesc.
Acum, nu mîne-i timpul să lovești,
Să spulberi haita de mișei lihniți!

COSTE

Acum, cînd îi găsești nepregătiți.

BOGDAN

Mișeii să-i lovesc? Dar unde sunt?
Mișel e orișicare om, cînd e.
Porniți suntem spre fapte rele toți,
Dar vorba e de le și săvîrșim.
Din faptă-abia te știu de ești mișel
Ori om întreg. La fapte vreau să-i văd,
Cum între ei s-aleg și se-nsoțesc,
Și știu apoi în cine să lovesc.

ONCIUL

N-o să-i mai poți lovi de-i lași acum.
S-adună strînși, și-o dată închegați,
Răzbesc și-o să lovească-n tine ei.

BOGDAN

Îi socotesc puțini și mititei.

COSTE

Așa-i! Cînd lupta-i grea, ei se ascund.
Pe ticăloși în seamă nu-i băgați:
Bărbații se măsoară cu barbați.

BOGDAN

Iar nu cu lași.

ONCIUL

Amarnic vă-nșelați!
Sunt îndrăzneți și tari; căci mult se cred.
Moldova-ntreagă s-a umplut de ei.
În trei împart sărmana țara mea:
Aici sunt oameni proști și amăgiți,
Colea sunt oameni slabi și strîmtorați,
Iar între ei, la mijloc, stau nici proști,
Nici slabi, cei răi porniți, și stăpînesc.
Azi ticăloși sunt moldovenii toți,
Și dacă gîndul tău ar fi curat,
N-ai sta cînd vezi că s-au încăierat.

BOGDAN
(atins)

Și dacă gîndul meu ar fi curat,
Cam ce ai vrea să fac?

ONCIUL

Să-i potolești
Și să-i supui poruncilor domnești.

BOGDAN

Eu să-i supun poruncilor domnești?
Ori un smintit, ori tot ca dînsul ești.
Dar eu ce-am vrut și ce voiesc?!
Să vadă el că încă nu suntem
Noi, moldovenii,-atîta de căzuți
Încît să ne lăsăm oricui vînduți.

COSTE

Nu! încă nu! și cît vom mai trăi,
Stăpîni străinii-n țară nu vor fi.

ONCIUL

Bogdane,-acuma gîndul tău ascuns
Îl văd, l-am înțeles și l-am pătruns.

BOGDAN
(atins)

Tu l-ai pătruns?! Şi-o spui în casa mea?
Eşti om deplin! Să-ţi spun şi eu ceva.
Ziseşi că-mparţi Moldova-ntreagă-n trei:
Aici sunt oameni proşti şi amăgiţi,
Colea sunt alţii slabi şi strîmtoraţi,
Iar răii stau la mijloc între ei.
Te-ntreb, pe tine unde să te pun?
Aici mi-e greu; colea nu îndrăznesc;
La mijloc chiar tu însuţi n-ai voi.
Eu ştiu şi-a patra parte, şi ţi-o spun:
Nemernicii fricoşi, care-au perdut
Credinţa-n vlaga moldovenilor.
Aici te pun, şi-avem să-ţi arătăm
Că unde ne-am înfipt, acolo stăm.

COSTE

Acolo stăm înfipţi, şi nu ne dăm!

ONCIUL
(ameninţă)

Stai tu înfipt acum, dar grijă n-ai,
C-o să te mişti cînd singur o să stai.

OLTEA

Vai mie, vai! Ce vijelie grea,
Ce vifor s-a stîrnit din casa mea!

ACTUL AL TREILEA

Sală-n curtea domnească. Lumină puţină.

SCENA I

ALEXANDRU-VODĂ şi ANDRONIC

ANDRONIC
(stă smerit în faţa domnului, care şade pus pe gînduri)

Să-i mai lăsăm puţin, măria-ta,
Să-şi verse focul, şi se potolesc.
Răbdarea-i pentru domn un talisman,
E cheia fărmecată ce pitiş
Deschide toate-ncuietorile.
Cu chibzuială, cu blîndeţă chiar,
Îi vom putea supune mai uşor.

ALEXANDRU-VODĂ

Nu sufăr îndărătnicia lor!

ANDRONIC

O s-o muiem. Văzînd, măria-ta,
Că se-ndîrjesc, avem să-i ispitim,
Ca să aflăm pe cine-şi vreau hatman.

ALEXANDRU-VODĂ
(sărind în picioare)

Să-ntreb oştenii eu ce am să fac?!

ANDRONIC
(umblînd după domn, care se plimbă nerăbdător)

Îţi faci, măria-ta, tot bunul-plac,
Dar chibzuind şi după-mprejurări.
Nu doar că nu m-aş socoti-nălţat
Chiar mai presus de vrednicia mea,
Nici că n-aş fi gata să înfrunt
Primejdii mari, slujind pe domnul meu,
Cum vrei să porunceşti măria-ta.
Aşa mă poartă inima să fac,
Dar dacă rostul bun al trebilor
Va fi cerînd, te rog, măria-ta...

ALEXANDRU-VODĂ

Am zis ce-am zis, şi-n lături nu te da!

ANDRONIC

Mă plec şi mă supun, dar îndrăznesc
A te ruga o clipă să m-asculţi.
Cînd eu m-am dus, urmat de lefegii,
Ca să-mplinesc porunca ce mi-ai dat
Şi pe Bogdan să ţi-l aduc legat,
Cîţiva oşteni steteau la casa lui.
Veniseră, aşa ziceau, trimişi
De-ai lor, să afle ce s-a petrecut.
Erau puţini, dar se sporesc mereu
Şi stau în faţa lefegiilor.

ALEXANDRU-VODĂ
(se opreşte; mînios)

Din nou vă poruncesc să-i alungaţi.

ANDRONIC

Am vrut, măria-ta, dar nu putem:
Ei sunt prea mulţi, iar noi puţini suntem.

ALEXANDRU-VODĂ

Cum?! Eu n-am putere ca să cert
Pe-aceia care nu mi se supun?!

ANDRONIC

Azi n-ai, măria-ta; o văd şi-o spun.

ALEXANDRU-VODĂ

Mai sunt eu domn?

ANDRONIC

Mai eşti, dar blînd şi bun...
Urgii, vărsări de sînge nu voieşti,
Şi-astfel retragerea mi-o porunceşti.

ALEXANDRU-VODĂ

Cît voi mai sta în scaunul domnesc,
Asemenea ruşine nu primesc.

ANDRONIC

Ruşinea cade-ntreagă-asupra mea.
Şi mult mai mare ea atunci va fi
Cînd ei pe lefegii îi vor goni.

ALEXANDRU-VODĂ

Să ţie lefegiii pept.

ANDRONIC

Nu pot!
Oştenii-s mulţi şi din răbdare scoşi,
Iar lefegiii s-au făcut fricoşi.

ALEXANDRU-VODĂ

Puţini?! fricoşi?! Dar dacă e aşa,
Nu sunt scutit nici chiar în casa mea.

ANDRONIC

Mai ești, cum e tot domnul înțelept,
Căci dacă sunt lăsați în voia lor,
Oștenii iar se-ntorc în tabără.
Îi mai sporim apoi pe lefegii.
Și, mulți fiind, se vor îmbărbăta.
Și-l voi aduce-aici în fața ta.

ALEXANDRU-VODĂ

Dar dacă el răgaz nu ne va da?
(Iar se lasă istovit în jeț.)

Sunt umilit și rușinat. Domn, eu?!
Un biet de om robit într-un palat,
Azi înălțat în slava cerului,
Dar mîne ponegrit și dușmănit.
Un om stă singur el în fața mea,
Și-n țara-ntreagă nu găsesc alt om
Ce-ar îndrăzni să deie pept cu el.
Cum am să ies din umilința grea
În care am căzut din vina mea?!

SCENA II

Cei de mai sus, HULPE și ARON

HULPE
(intră oarecum tîrîș)

Mă-nchin, măria-ta, și umilit
Îmi plec adînc nemernicul genunchi.
La vreme de-ncercare mulți dau dos,
Dar sluga credincioasă dinadins
S-apropie de-al ei stăpîn iubit
Și-așteaptă cu răbdare și smerit.

ALEXANDRU-VODĂ

Da, logofete, vremuri de-ncercări...
Și, iată, sunt puțini cei inimoși.

ARON

Ba mulți! Puțini sunt cei din minte scoși.
Da, da! E viuă încă-n moldoveni
Vîrtutea strămoșească, și sărim
Cu toții pentru domn să ne jertfim.

HULPE

Puțini sunt ca Bogdan cel îngîmfat.

ARON

De el ca prin minune am scăpat.

HULPE

Din răutate-i dînsul plămădit
Și rele-a vrut, și vrea, și va voi,
Și numai frica îl va stăpîni.

ALEXANDRU-VODĂ

Să-l țin în frică, dar de unde iau
Puterea?

HULPE

Caut-o la cei ce-o au.
(Tainic.)

Cînd vrea să-și mîne luntrea după plac,
Luntrașul nu își caută razămul
În luntre chiar, ci în afar' de ea.
Și domnul tot așa e îndrumat.

ARON

Măria-ta, prea multe ai răbdat.

ALEXANDRU-VODĂ

Destul a fost, și sunt acum sătul!
N-am să mai iert și îndelung să rabd.
Prin mine însumi am să stăpînesc,
Ca toți să tremure în fața mea.
(Adresindu-se lui Hulpe.)

Da gîndul tău e şi al meu. De vrei
Să ţii în frîu pe cei din ţară

ARON

Îţi iei puterea de afară.

ALEXANDRU-VODĂ

Acum nentîrziat am să trimit
Pe crainicul cel mai neobosit.

HULPE

La leşi, măria-ta.

ARON

Nu mă-ndoiesc
Că toţi vor sta cuprinşi de spaimă grea
Cînd cetele de leşi le vor vedea.

ALEXANDRU-VODĂ

Cuprinşi de spaimă, da, aşa-i voiesc!
(Se adresează lui Andronic.)

Hatmane, chiar acum trei călăreţi
Pe trei deosebite căi trimiţi
La pîrcălabul nostru din Hotin,
Să ceară-n grabă mare ajutor
Şi să-l aducă-n goană-ntinsă-aici.
(Vorbesc mai departe încet.)

HULPE
(către Aron)

S-a hotărît. Aroane, ce mai zici?

ARON

Da, văd acum şi eu că s-a pornit.

HULPE

Un bolovan, din vîrf de deal urnit,
Se duce-n jos, nu-l mai opreşti în drum.

ALEXANDRU-VODĂ
(se-ntoarce)

Ca trăsnetul, năprasnic am să dau!
(Andronic iese la stînga.)

SCENA III

Cei rămaşi şi ONCIUL

ONCIUL
(intră-n grabă mare)

Oştenii răzvrătiţi năvală dau!
Încăieraţi cu lefegii, răzbesc,
Înaintînd tot pas cu pas încoa.
Să dai, măria-ta, nentîrziat
Porunci, ca cetele de lefegii
Să se retragă-n corturile lor.

HULPE
(în taină, către vodă)

Fii treaz! Fereşte-te! Mai ştii ce vor?!

ALEXANDRU-VODĂ

S-a mîntuit! Nu voi mai suferi
Ca slugi netrebnice să-mi deie porunci:
Ori sunt domn şi-adevărat stăpîn,
Ori nu mai pot în scaun să rămîn!

ONCIUL

În moldoveni ai razăm neclintit.

ALEXANDRU-VODĂ

Moldova unde e? N-o văd. O caut
De mult, dar împrejuru-mi nu găsesc
Decît vreo cîţiva oameni certăreţi
Ce astăzi într-un fel şi mîne iar
Într-alt fel se-nsoţesc şi coate-şi dau.
Cu ei, ca făr' de ei, ba chiar mai rău:
Aiurea am să caut razăm eu!

ONCIUL

Nu, asta să n-o faci, măria-ta,
Căci neamul tău întreg te-ar blestema.
N-o face! Cu străin te însoțești
Cînd cu iar alți străini te războiești.

HULPE

Ori cînd hainii-ți se ridică-n cap,
Besmeticii ce-n piele nu-și încap.

ONCIUL

Mai bine e să piară azi un om,
Ori zece, fie chiar și sute-ntregi,
Decît ca mîne un întreg popor
Să zacă sîngerat și greu robit.
Să-l lași, măria-ta, să-l lași pe noi:
Ți-l dăm ori viu ori mort, și am scăpat.

HULPE

Măria-ta, și altele-am aflat.
El nu e om ca noi, așa să știi.
Nu e boier de rînd, ci fiu de domn,
Mușatinul cel mai adevărat.
Așa li-o vîră tuturora-n gînd
Ciracii lui, și mulți i-or fi crezînd.

ALEXANDRU-VODĂ
(cu mînie)

Mușatin, el?!

ONCIUL

Și mîne-l vezi căutînd
El razăm la străinii pînditori.

SCENA IV

Cei de mai sus și ANDRONIC
(Afară zgomot de voci.)

ANDRONIC
(intră uluit)

Se surpă toate și se prăbușesc!
Răzbiți la poarta curților domnești,
Oștenii, scoși din minți, se năpustesc
Ca să pătrundă valvîrtej aici,
Iar cetele de lefegii nu pot
Să țină pept cu ei. Măria-ta,
Ascultă sfatul meu: nentîrziat
Să-ncălecăm. Altfel, suntem perduți!
În vale, la portița cea din dos
Ne-așteaptă slugi cu caii înșelați:
Încălecînd degrab, suntem scăpați.

ALEXANDRU-VODĂ
(zăpăcit)

Ce-ai zis? Să fug, eu, domn, din casa mea?
Să fug de frica lor, ce slugi îmi sunt?
Moldovă, ce-ai ajuns? Nici domnul tău
Nu mai e sigur în palatul său.
Un neam ticăloșit. Cei buni s-au stins
În lupte ori sub bardă de calău,
Uciși de zbiri, în taină otrăviți,
Ori duși în pribegie. N-au rămas
Decît cei răi, neisprăviți, nătîngi,
Ori proști, încît de milă să le plîngi.

ONCIUL

Te-nșeli, măria-ta. Năpăstuiești
Pe mulți ce gata sunt să-și pună-n joc
Viața pentru domnul lor.

ARON

Sunt mulți!

HULPE

Mulţi sunt ca noi! Rămîi, şi ai să vezi.
(Afară zgomotul creşte şi se apropie.)

ANDRONIC

Plecăm! Acestea-s vorbe, nu dovezi.
(Ies prin fund.)

SCENA V

ONICUL, HULPE şi ARON

HULPE
(uitîndu-se-n urma celor ce ies; pentru sine)

Se zbate, ca să pară-a fi cum vrea
Dar e mereu cum alţii-l fac.
Cu oameni ca şi voi nu mă avînt:
Am bătrînit, şi-atît de prost nu sunt.

ARON
(către Onciul)

Ce mai zici, vere,-acum?

ONCIUL

Rău am ajuns.
Prea mult mă tem că,-n strîmtorarea lui,
El de la leşi va cere ajutor.

HULPE

A şi cerut!

ONCIUL

Rea faptă-a săvîrşit!
Dar vinovat e cel ce l-a silit
S-o facă.

ARON

Da, Bogdan cel răzvrătit.
Aceasta vrei s-o spui. Te-am înţeles
Noi toţi, căci nu e nimeni între noi
Pe care el nu l-a jignit adînc
Prin îngîmfatul fel de-a fi al lui.

HULPE

Nu e, boierilor, nici unul nu-i!
Nebun înfumurat şi-nchipuit,
Un om făr' de pereche pe pămînt,
Căruia toate cu putinţă-i sunt.

ONCIUL

În faţa lui oricare dintre noi
E mic ori laş, lipsit de bunul-simţ,
Nemernic, făr' de vlagă ori tîmpit.
El singur este numai om întreg,
Făr' de prihană şi nesămuit,
El singur toateştiutor,
La toate priceput şi înţelept,
Luceafăr viu, minune-ntre minuni,
Şi numai vorba lui e bun voit.

HULPE

Mai zi: e tuturora urgisit.
(Îşi dau toţi trei mîna, stînd Onciul la mijloc.)

ARON

Da, urgisit!
(În dosul scenei, voci.)

HULPE
(ascultă, cuprins de spaimă)

Oştenii au pătruns
În curte. Sunt aici! Noi cum scăpăm?
(Ascultă-n dreapta, apoi iese la stînga cu Aron.)

ONCIUL
(se uită nedumirit în urma celor ieșiți)

Se vede că au mai pățit-o azi.
Dar tu ce faci ca-n mîni să nu le cazi?
(Iese și el în urma celorlalți.)

SCENA VI

Oșteni intră tumultuos și se risipesc; DIACUL și COSTE

DIACUL
(vorbind cu Coste)

Prostii! Poți domn să fii, să-mbătrînești,
Și-n pat să mori ca orișice mojic,
Și iarăși, dacă rînduit ți-a fost,
Să piei ucis ca cînele turbat,
Nu ai nevoie să mai fii și domn!
Te-ajunge soarta și ca om de rînd.
O, dacă nu eram la locul meu,
Ca treji să-i țiu pe cei din tabără,
Hatmanul, prins de lefegii, tîrît
Era la vodă, care-l ucidea,
Cu toate că domn încă nu era.
Domn ori hatman, de moarte nu scăpa,
Nu, dacă rînduit i-a fost așa.

COSTE

E făr' de seamăn mișelia lor.

DIACUL

Mișel în rînd cu dînșii sunt și eu,
Da' nici acum nu-i dau dovezile
Ce doamna, muma lui, mi-a dat plecînd
În pribegie, unde a murit.
E scris de mîna ei și întărit
De trei episcopi și-un mitropolit
Că el e fiu de domn, nepot adevărat,
Direct, al preamăritului Mușat.

COSTE

De-aceea soarta oarbă i-a împins
Să o pornească spre peirea lor,
Și iată-i spulberați ca pleava-n vînt,
Și dacă este vreo primejdie,
Ca domn el mai ușor se apără.
(În timpul acestui dialog trec mereu oșteni prin fundul scenei, iar unii dintre aceștia rămîn vorbind, încît scena se umple.)

SCENA VII

Cei de mai sus și CODAC

COSTE

Acum e rîndul nostru să vorbim.
Pe vodă-n scaun nu-l mai suferim!

CODAC

Noi, oastea, pe hatman domn ni-l dorim.

VOCI

UNA

Pe el!

ALTELE

Da, da, pe el!

IAR ALTELE

Așa voim!

SCENA VIII

Cei de mai sus și BOGDAN

BOGDAN
(se uită împregiurul său; cu sabia scoasă)

Voi ce căutați aici?! Ați fost chemați?
Ori ați intrat în curțile domnești
Răzbind cu arma-n mînă, așa numai,

De capul vostru? Cum? voi îndrăzniţi,
Voi, slugi domneşti, să pîngăriţi
Acest locaş ce tuturora sfînt
Li-a fost în ţara noastră pîn-acum?

CODAC

Voiau să te ucidă prin ascuns.

BOGDAN

De unde ştii ce-au vrut şi ce n-au vrut?
Şi chiar voind-o ei, era destul
Ca voi, cei buni, să nu-i lăsaţi
S-o facă. Aici n-aveţi ce să căutaţi.

CODAC

Avem să-i cerem socoteală lui.

BOGDAN

Aceasta, nu! căci rostul armei nu-i
Ca, folosindu-te-ndîrjit de ea,
Să îi loveşti pe cei ce te jignesc,
Nici ca să te răzbuni, nici mai ales
Mînia oarbă să ţi-o potoleşti:
O porţi numai spre a te apăra
Cînd alţii pun în joc viaţa ta!

SCENA IX

Cei de mai sus şi BARBĂLAT

BARBĂLAT
(intră grăbit)

S-a luminat! Acum ne-am dumirit.
Nu mai e vodă în palat. S-a dus,
Cu casă, cu curteni, cu toţi ai săi,
S-a dus la leşii lui de la Hotin,
Şi-a dat în tîrg de veste că-n curînd
Se-ntoarce cu mari oştiri leşeşti.

CODAC

De crezi că noi ne speriem, greşeşti!

COSTE

Hatmane,-aceste sînt urîte veşti.

BOGDAN

Urîte-or fi, dar tocmai rele nu-s.
Să vie-acele mari oştiri leşeşti,
Că le primim cu rostul din bătrîni.
Noi, moldovenii, tot acasă stăm
Şi pe vecini nu ni-i mai supărăm.
Nu am putea să-i învăţăm pe leşi
A sta şi ei acolo unde sunt,
De n-ar veni, chemaţi ori nechemaţi,
Din cînd în cînd pe-aicea pe la noi.
Eu vreau să-i văd o dată-n ţara mea,
Ca şi pe moldoveni să-i pot vedea:
Mai sunt şi ei tot ca părinţii lor,
Ori s-au ticăloşit, cum mulţi o vor.

VOCI

UNA

Să vie!

ALTA

Să-i vedem!

IAR ALTELE

Îi aşteptăm!

ALTA

Ne vom lupta şi foarte scump ne dăm.

BOGDAN

Să vie, da' mi-e gîndul răzvrătit,
Că vin chemaţi de domnul ţării chiar.
Boierilor şi voi osteni! Mai stăm?
Ne mai gîndim? ori duşi ne răpezim
În urma lor, ca-n drum să îi oprim?

CODAC

Să meargă sănătoşi unde-au plecat!

BARBĂLAT

De ce să nu-i lăsăm?

VOCE

Ar fi păcat.

BOGDAN

E o ruşine făr' de seamăn, dar
Ea se revarsă-asupra ţării-ntregi,
Asupra neamului moldovenesc,
Şi-i fiecare dintre noi dator
Să sară, om întreg şi nemblînzit,
Cînd domnul e împins spre-o faptă rea,
Ca să-l oprească-n drumul lui la timp.

COSTE

Da, da! Nu singur el e vinovat,
Avem şi noi pe suflet un păcat:
Că n-am sărit la timp, ci l-am lăsat,
Că din destul nu am priveghiat.

BOGDAN

E vinovat de-a nu fi înţeles
C-aşa cum eu m-am răzămat orbiş
Pe voi, se poate răzăma şi el
Cînd gîndul lui e drept, curat şi bun.
El n-a-ndrăznit, în voi nu s-a-ncrezut,
Ci prin ascuns alt razăm a căutat,
Ca să ne poată pune sub genunchi.
Iar voi, chiar voi spre leşi l-aţi îndrumat,
În loc de a-l închide în palat.
Şi aţi pătruns aici. Nu e păcat?!

CODAC

Ce să mai zic? Rău drum am apucat!

BOGDAN

Boieri, oşteni, voi mie scumpilor
Tovarăşi de viaţă şi ortaci,
Nepreţuiţi în lupte bărbăteşti,
În fapte dai pe faţă ceea ce eşti!
Ca viscolul ce spulberă pe cîmp
Troienii de omăt îngrămădit,
Aşa să ne pornim în urma lor,
Şi dacă îi oprim, el e scăpat,
Iar dac-ar fi să fie prea tîrziu,
Perdut e pentru toţi prin fapta lui.
Cînd cu străinii ţara şi-a călcat.
De neamul lui pe veci s-a lepădat.

VOCI

Perdut e!

ALTE VOCI

Da! de noi s-a lepădat!
(Pornesc spre fund.)

(P e r d e a u a c a d e .)

ACTUL AL PATRĂLEA

Luminiș într-o pădure. Trec țărani cu saci plini în spinare.

SCENA I

ȚURLOI și LUNCANU

ȚURLOI
(așează sacul jos)

E greu sacul, dar ușor nu e nici drumul. Mi-a ieșit sufletul, nepoate!

LUNCANU
(așează și el sacul)

De! Nu mai ești nici dumneata flăcău de ieri, de alaltăieri. S-o fi luat și noi pe dincolo, pe unde se duc ceilalți.

ȚURLOI

O pățeam și mai rău, căci drumul acela e, ce-i drept, mai scurt și mai adăpostit, dar al naibii de greu.

LUNCANU

Numai dacă nu ne-ar simți cumva leșii.

ȚURLOI

Nu se poate. Eu pe-aici am copilărit și cunosc locurile cum îmi știu fundul căciulii. Uite, *(arată la dreapta)* colo, peste deal, e tabăra leșilor, iar colo *(la stînga)* sunt ai lui Bogdan-vodă, adecă, cum s-ar zice, ai noștri. Nici ăștia nu pot să iasă, nici ăia nu pot să intre decît pe aici. Altă cale nu e: pe aici trebuie să treacă; aici li se-ncrucișează drumurile. I-am vedea pe leși dac-ar fi prin apropiere, dar nu le dă mîna să intre-n pădure. Iacă, sunt trei săptămîni acum de cînd tot așteaptă să iasă Bogdan-vodă la ei.

LUNCANU

Uite, lumea zice că nu mai sunt nici leșii atît de haini ca mai nainte: n-au venit cu gînd rău, cică să ni-l aducă iar, ca prieteni, pe Alexandru-vodă.

ȚURLOI

O fi, nepoate, și așa, dar noi, ăști care-am trăit în vremea lui Alexandru-vodă al nostru, Dumnezeu să-l aibă-n paza lui, că bun a fost, ne-am pomenit cu gîndul că străinul, fie-ți chiar și prieten, e mai bun dincolo de hotare decît în țara ta. Dar să ne căutăm de drum. *(Ridică sacul.)*

LUNCANU

Mai e mult? *(Ridică sacul.)*

ȚURLOI

Ai noștri cam pe-aci trebuie să fie.

(Ies amîndoi.)

SCENA II

ONCIUL și ARON intră tiptil de la dreapta

ONCIUL

Aici e gura văii.

ARON

În zadar.
E locul strîmt.

ONCIUL

E strîmt.

ARON

Ce facem dar?
E multă călărimea leșilor.
Se-nfundă cînd o iau cu zor.

ONCIUL

E greu, o văd și eu, dar pe Bogdan
Nu-l scoți din adăpost în cîmp deschis.
E priceput în treburi de război
Și-i știe și pe moldovenii săi
Că sunt puțini, greoi și rău armați,
Și pe ai noștri că sunt mulți și iuți
Și-n lupte oțeliți: nu-l înșelăm.

ARON

Hatmane, lasă-l, să mai așteptăm.

ONCIUL

Nu mai putem. [Ei] pot, că sunt puțini,
Și toți le-aduc merinde prin ascuns,
Dar noi suntem și mulți și urgisiți.
Căci a rămas pustiu îngrozitor
Și după leși, și împregiurul lor.

ARON

Urîtă și grea soartă am avut:
Nu am scăpat de ce mult m-am temut.

ONCIUL

Dar eu? Aș fi primit mai bucuros
Să fiu tăiat în bucățele mici
Decît să văd călcată de străini
Sărmană țara mea. Acum ce fac?
Eu însumi îi aduc și osîndit
Mă văd să lupt alăturea cu ei.
Aș vrea să fiu învins, căci mă-ngrozesc
Gîndindu-mă că țara mea o surp
Ieșind în lupta grea învingător.

ARON

Strivit mă simt și eu și mă-nfior,
Și toate pentru că un singur om
Voiește-a fi cu orice preț stăpîn.
O, dac-atunci nu ar fi fost scăpat
De oastea lui vestită prin ascuns,
Noi aci atît de rău n-am fi ajuns.

ONCIUL

Dar dac-atunci n-am reușit, acum,
Acum un singur gînd în suflet am:
Să dau în el și să lovesc cum știu.
Din fața mea n-o să mai scape viu!

ARON

Tot ăsta e, îți jur, și gîndul meu!

ONCIUL

Și nu suntem noi numai, tu și eu!
De-un gînd cu noi să știi că sunt destui:
Nu biruința vrem, ci moartea lui!

SCENA III

Cei de mai sus şi DIACUL, care intră din stînga

DIACUL

Să vă mănînce haitele de lupi
Şi corbii carnea să vi-o sfîşie
Din hoituri, iar ciolanele pe cîmp
Să vă rămîie hrană pentru cîini!
Calăi spurcaţi!

ONCIUL

Diacul!

ARON

Dînsul e!

ONCIUL
(către Diac)

Ce e, diece? Ce-ai păţit?

DIACUL

Staţi voi!
Vezi? Uite-aşa. Codac şi Barbălat
Şi Linte, fire-ar fi, m-au tărbăcit
De m-au făcut, cum vezi, că nu-mi mai simt,
Sărac de mine, încheieturile.
Iscoadă spun că sunt. Iscoadă, eu?
Dar un pîrlit ca mine ce-ar putea
Să iscodească-n tabără la ei?!
Mănîncă gros şi toarnă la beţii,
Iar dacă vreau să pişc şi eu ceva,
Mă iau la goană ca pe-un ticălos.
Şi, uite, vezi ce-mi fac! Nu mai sunt om.
Aoleo! aoleo! Mi-au frînt şi oasele,
Şi crucea pieptului, şi coastele!

ONCIUL

Şi zici că trag beţii?

DIACUL

Dar ce beţii?
Cînd bei în rînd cu ei, voinic să fii.

ARON

Cum i-ai lăsat acum?

DIACUL

Ce să le faci?!
Zac beţi ca porcii-n umbră la copaci.
Aoleo! aoleo! şi spatele mă dor!

ONCIUL

Dar vin de unde au?

DIACUL

N-ai grija lor.
Ia vezi colo, un drum adăpostit
Coboară-n vale despre ei la cîmp.
Pe-acolo vin pitiş poverile.

ONCIUL

E drumul bun?

DIACUL

Călare şi pe jos.

ONCIUL

Pe-acolo haid'. Îi apucăm din dos!
Îl ştii? Ai mai umblat pe el cîndva?

DIACUL

Aoleu! Dar cum să nu îl ştiu?
Cînd chiar acum de-acolo viu?

ARON

Să vii să ni-l arăţi.

DIACUL

Să viu, de pot,
Că m-au stîlcit, mişeii, rău de tot.
Nu vă-ndoiţi, că la liman vă scot.

(La o parte)

Şi-o să v-arate ei apoi ce pot!

(Ies pe drumul pe care au trecut Ţurloi şi Luncanu.)

SCENA IV

Oşteni, BOGDAN, COSTE, CODAC, VERIGĂ, BARBĂLAT

BOGDAN

Oricum ar fi, hatmane, sunt pierduţi.
Se înăcreşte vinul cel mai bun
Cînd stă-n bătaia soarelui lăsat.
Oşteanul care e ţinut în loc
Îşi perde foarte în curînd şi el
Avîntul de război şi, înăcrit,
Se lasă-n voia întîmplărilor.
Noi grabă nu avem; să stea cît vor.

COSTE

Dar stăm, măria-ta, legaţi.

BOGDAN

Nu ei ne ţin, ci noi i-am prins în laţ
Şi-i obosim, ca să-i putem muia.
Dar să vedem. Diacul e isteţ,
Şi dacă-i trage-n cursă,-i fugărim
De nu mai vin pe-aici cît mai trăim.

COSTE

Suntem de tot puţini.

BOGDAN

Puţini, dar noi.

(Către oşteni.)

Băieţi, voi staţi aici adăpostiţi,
Şi dac-ar fi ca să-i vedeţi pe leşi
C-apucă ceva, vă străcuraţi uşor
Napoi spre tabără şi îi lăsaţi
Să treacă-n grija Domnului spre fund.

(Către Coste.)

Apoi, hatmane,-i laşi în seama mea
Şi vii ca să le tai retragerea.

(Către oşteni.)

M-aţi înţeles?

CODAC

Eu, nu, măria-ta.
Ce fac cînd ei pe-aiurea ar intra?

BOGDAN

Tu stai şi-aştepţi ca să ne vezi luptînd.

BARBĂLAT

Ei, vezi? Atunci venim şi noi la rînd.

BOGDAN

Veniţi. De astă grijă să n-aveţi.
Suntem tot unul pentru trei din ei.
Şi nimeni dintre noi nu-i de prisos,
Nici unul azi n-o să mai poată şti
De mîne mort ori încă viu va fi.

VERIGĂ

Suntem cu toţii gata să murim.

BOGDAN

Ba să trăiţi! Oşteni, viteji să fim,
Iar cu adevărat viteaz nu eşti
Decît luptîndu-te ca să trăieşti.

Afară de viață nu-i nimic
Nici bun, nici rău, nici dulce, nici amar,
Și vrednic ești de a fi fost născut
Numai cînd știi viața s-o păstrezi,
S-o porți, s-o suferi și să ți-o-ndulcești.
Suntem puțini, dar nu am fost ca ei,
Aduși, ci am venit noi înșine,
Ca, biruind azi, mîne să trăim
Mai fericiți de cum am fost noi ieri.
Viața nu vi-o dați, băieților.

COSTE

Ci căutați să li-o scurtați pe-a lor.

BOGDAN

Să vă înfiorați de negrul gînd
Al unei morți venite prea curînd.
(Bogdan și Coste ies spre fund.)

SCENA V

Cei de mai sus, afară de BOGDAN și de COSTE
(Codac, Verigă, Barbălat și oștenii se pitesc pe ici, pe colo.)

CODAC

Pst! Iată-i că vin. Dar nu sunt leși, ci moldoveni.

BARBĂLAT

Tont mai ești! Sunt ai lui Alexandru-vodă.

VERIGĂ

Dar, minune! Diacul ce caută în fruntea lor?

OȘTEAN

Iată și leșii!

CODAC

Să ne străcurăm, cum a poruncit vodă.
(Verigă, Barbălat și ceilalți oșteni se retrag.)

Să vă întoarceți sănătoși! Iar eu,
Codac, codindu-mă, în coadă stau
Și-aștept să-mi vie vreun vînat mai gras:
Mă bat cu om de seamă, ori mă las.
(Rămîne pitit.)

SCENA VI

CODAC, după cîtva timp doi boieri cu cete de oșteni, apoi ONCIUL, ANDRONIC și ARON trec de la dreapta peste scenă

UN BOIER

Băieților, încolo s-o luați.

ALT BOIER

La cap, la pept, la pîntece să dați!
(Pauză. Zgomot de război.)

ARON

Colo, boieri! Acum să-nvălmășesc.

ANDRONIC

Acolo îl găsim.

ONCIUL

Dați zor!

ARON

Grăbiți!

ONCIUL

Cu toții la un loc!

ARON

Şi nu-l slăbiţi!
(Ies spre stînga.)

CODAC

Ce bun vînat! o scroafă cu purcei
Şi un mistreţ colţat. Acum, pe ei!
(Iese. Zgomotul de arme se apropie.)

SCENA VII

Boieri, oşteni, leşi, VERIGĂ, LINTE, ONCIUL şi ARON
(Se-ntorc în retragere.)

BOIER

Îngrozitor măcel!

ALT BOIER

Cum n-a mai fost!
E codrul plin de morţi, şi tot fruntaşi.
Sunt Ozdrovot, Bucinski, Porava
Şi alţi hatmani leşeşti.

BOIER

Şi mulţi boieri.
Andronic a căzut în faţa mea.

ALT BOIER

Dar şi hatmanul Coste a perit.
(Ies.)

[UN] LEAH

Şi Alexandru-vodă? Ce-i cu el?

ALT LEAH

El a scăpat şi e pornit pe drum.
(Ies.)

VERIGĂ

Spurcaţilor!

LINTE

Să mai veniţi pe-aici!
Verigă, dă vîrtos!

VERIGĂ

Şi-n mari, şi-n mici!

LINTE

S-a dus sărmanul Barbălat!

VERIGĂ

Dar după ce vro zece a tăiat.
(Ies.)

SCENA VIII

ONCIUL, ARON, BOGDAN, CODAC şi OŞTENI

ONCIUL
(intră de la stînga cu Aron)

Suntem perduţi! Năprasnic ne-a ajuns
Blăstămul mumelor ce-şi plîng
Feciorii morţi în lupta dintre fraţi
Şi părăsiţi în cîmp neîngropaţi.

ARON
(însoţit de alţi doi boieri)

Acum abia să vezi mîndria lui.

ONCIUL

Mîndria lui?! O, dacă nu-l răpui,
Se-nalţă tot mai sus în gîndul său.

ARON

Iar noi cădem din ce în ce mai rău.

ONCIUL

O, da! Cădem, căzînd mereu tînjim.
Viața mea ce rost mai are azi,
Cînd, rușinat, mă plec în fața lui?
Și e atît de greu să mori știind
Că nici o faptă nu ai săvîrșit,
Ca lumea să nu uite c-ai trăit!

ARON

O faptă?! Eu sunt gata de-a-l lovi,
Dar pîn' la el nu pot răzbi.

BOGDAN
(în fund, cu o ceată de oșteni)

Domol, băieți! Boierii să-i crutați
Și mi-i aduceți cot la cot legați!
(Oștenii ies.)

ARON

El însuși, iată-l!

ONCIUL

Singur, în sfîrșit!
(Către Bogdan)

Te-am căutat și, iată, te-am găsit.
Vă rog să mă lăsați, boierilor,
Ca singur eu cu el să mă măsor.

BOGDAN

O, nu! Atît de jos nu mă cobor.
Nu lupt cu un nemernic bocitor!

ONCIUL

Cu mine ai să lupți, ori te omor!

BOGDAN

Tu poți s-o zici, dar n-o și faci ușor:
Toți patru dac-ați fi, și vă dobor!

ARON

Prea mult te socotești!

BOGDAN

M-am cîntărit.

CODAC
(în fund, cu oștenii)

Măria-sa!

[UN] OȘTEAN

Săriți, că i-am găsit.

CODAC

Pe ei, băieți! Mistreț afurisit!
(Lovesc atît pe Onciul, cît și pe Aron)

ONCIUL
(mai nainte de a fi lovit)

Ești un descreierat.

ARON

Ah, sunt lovit!
(Șovăie.)

BOGDAN

Nu mai loviți. Destul e să-i legați!
(Oștenii-l iau și-l duc pe Aron.)

ONCIUL
(lovit, șovăie)

Tu m-ai lovit? *(Cade.)*

BOGDAN

Eu, nu!

ONCIUL

O, nici atît?!
Nici chiar atîta mîngăiere n-am?
Să mori rănit de-un om de rînd. Dar nu,
Tot mor acum cu gîndul împăcat,
Căci i-am văzut luptînd pe moldoveni.
Bogdane, iartă-mă acum, cînd mor,
Şi fii cu alţi boieri mai cruţător.

BOGDAN

Sărman de tine! Ce păcat! Un om
Croit din cea mai bună pănură,
Dar rău stricat de cei ce l-au cusut
Cu aţă slabă şi l-au cîrpăcit.
Tu, biet, spre bine-ai fost mereu pornit,
Dar, slab să-l faci, tot rele ai urzit.

SCENA IX

Cei de mai sus, HULPE şi alţi doi boieri aduşi legaţi

BOGDAN

Ce văd? Şi Hulpe? E şi el aici?

HULPE

Mă-nchin, măria-ta, şi, umilit,
Îmi plec supus nemernicul genunchi.
O, ceartă-ne, dar vina să ni-o ierţi.
Căci noi credinţa ne-am păstrat
Cînd ne-am supus poruncilor domneşti.
Şi ţie ţi-o păstrăm cînd domn ne eşti.

BOGDAN

Credinţa mi-o păstrez şi eu.

HULPE

O, da!
O ştim: te-ai apărat, măria-ta,
Căci mulţi se-ndesuie prin curţi domneşti
Ca să urzească planuri mişeleşti.

BOGDAN

Un domn cu rost se scutură de ei:
Numai mişei s-ajută cu mişei.

HULPE

Aşa-i, măria-ta. În adevăr,
Din slugă îl cunoşti şi pe stăpîn.
(În taină.)
Îi ai acum pe toţi în mîna ta:
N-au să te ierte ei de-i vei ierta.
(Oştenii aduc cîţiva boieri şi pe Aron legaţi la cap.)

BOGDAN
(se întoarce spre aceştia)

Vă văd cu ochii în pămînt. De ce?
Putem să stăm cu capul ridicat,
C-a-nvins Moldova pe duşmanii ei.
Ori nu sunteţi şi voi tot moldoveni?!
Voi, moldoveni!! O şleahtă de-nhăitaţi,
Ce vecinic între ei se hîrjonesc.
V-aţi luminat acum şi aţi văzut
Că-n moldoveni se poate răzăma
Oricare domn cu gînd curat şi bun.
El n-a putut, căci voi l-aţi amăgit,
Cu linguşiri l-aţi încîntat. Da, voi.
Chiar voi mereu spre ele l-aţi împins.
Acuma staţi aduşi în faţa mea,
Şi eu, azi voauă domn, v-am judecat
Şi am să fiu cu voi neîndurat.

ARON

Credinţa către domn nu e păcat.
Ai zis o dată însuţi, nu uita:
„Tăcuţi, supuşi urmăm porunca ta".

BOGDAN

Am zis şi n-am uitat, dar nu vă iert.
O ţară nu-i un om din care storci
Ce poate da în bine ori în rău.
Se plămădesc într-însa nencetat
Comori neistovite de vîrtuţi,
Se scurg mocirle de păcate mari,
Şi potrivit cu firea ta-ţi alegi
Şi-aduni orice e bun, orice e rău:
El dintre toţi pe voi v-a adunat,
Cu voi s-a însoţit şi a lucrat.

UN BOIER TÎNĂR

Ne taie-acum! Destul ne-ai înfruntat.

BOGDAN

Uşor vă tai, fiind învingător,
Dar eu spre lucruri grele mă avînt.
O, nu! Eu nu vă tai; vreau să trăiţi,
Ca mîne să vedeţi Moldova mea.
De ce-aş avea adecă să vă tai?
Din ură, nu, căci eu nu pot urî.
De frică, nu! Prin ea m-aş înjosi.
V-aţi coborît prea jos, şi sus sunt eu!
Pedeapsa voastră e dispreţul meu!

ARON

Suntem destui ca, preţuindu-ne
Noi între noi, să îl purtăm uşor,
Dar tu în noi pe om dispreţuieşti,
Şi nu uita că om şi însuţi eşti.

BOGDAN

Destul! Puteţi acuma să plecaţi.

ACTUL AL CINCILEA

Sală, iar în fund altă sală, în care oşteni şi boieri tineri stau la masă şi petrec voioşi. Muzica cîntă încet.

SCENA I

OŞTENI, CODAC, în urmă BOGDAN, apoi HULPE

OŞTENII
(cîntă-n cor)

Din zori de zi pînă-nserat
Muncim din greu şi nencetat.
Viaţa de nevoi e plină,
Răzbeşti prin ea luptînd din răsputeri,
Şi singur tu vei fi de vină
De cazi înfrînt şi făr'de vreme peri.
Dar cerul este darnic
Şi toate se sporesc
În traiul pămîntesc
Cînd omul este harnic.
Bărbaţi,
Lucraţi,
La lene nu vă daţi.

Noi serile ne adunăm
Răsplata zilei s-o luăm.
Viața de plăceri e plină
Cînd veseli o petrecem între noi,
Și orișice dureri s-alină
Cînd om pe om s-ajută la nevoi.
O, grijă nu vă fie,
Că toate înfloresc
În traiul pămîntesc
Cînd este veselie.
Bărbați,
Cîntați,
Voioși vă desfătați.

Noi nopțile de pază stăm
Și între noi ne apărăm.
Viața-i de primejdii plină,
Dușmanii-n toată clipa ne pîndesc
Și steaua ta spre-apus înclină
De ești nepregătit cînd te găsesc.
Viața-i o comoară.
Și toate se sfîrșesc
În traiul pămîntesc
Cînd moartea te-mpresoară.
Bărbați,
Veghiați
Și clipe numărați.

CODAC
(iese din sala din fund)

Da, zic și eu: și clipe numărați!
Diacul e-ndrăcit! Gîndea ceva
Cînd cîntecul acela-l ticluia.
În adevăr, cu ce mi te-ai ales
Cînd mori, așa, nu știi nici tu de ce?
Ai fost. Atît! Zici c-ai trăit și tu.
Adică nu mai zici: cînd ai murit,
S-a mîntuit și taci ca peștele.
Acuma e acum, și cît trăiești,
Nu te lăsa, ci treaba ta ți-o fă.

Urîtă e și rea dihania
Ce-și zice om și-și poartă nasul sus,
Și negutătorie proastă e
Viața ei aicea pe pămînt!
Te zbați, te zbuciumi, te căznești mereu,
Iar cînd ar fi ca bine s-o pornești,
Haid'! ți s-a dus suflarea în văzduh!
Căci nu mănîncă dracul, nici nu bea,
Dar nici nu doarme, ci mereu e treaz,
Și ce-ai zidit tu ieri, el surpă azi.
(Bogdan iese din fund.)

Nu-mi placi, măria-ta: ți-o spun pe șleau.
Nu sunt boier să umblu cu minciuni.

BOGDAN

Ba te-am făcut.

CODAC

Ferească Dumnezeu!

BOGDAN

Ești Gongu, pîrcălabul de Hotin.

CODAC

Da, sunt, dar tot mă știu de unde vin.
Degeaba! Din codac fruntaș m-ai scos.
Dar boieriți abia copiii mei
De-or fi; eu îți vorbesc tot din topor:
Rău faci, măria-ta, că-i păsuiești.
Aron e om zăcaș și îndîrjit;
Nu trebuie să-l lași în voia lui.

BOGDAN

Eh, ce? Un ticălos!

CODAC

Nu zic că nu-i,
Dar vezi, un ticălos și doi și trei
(arată pe degete)

Și patru, cinci, mulți ticăloși ca el,
Strînși la un loc, ticăloșie mare fac.
Sunt mulți, măria-ta; atîta zic.

BOGDAN

Nu pot din vrednicie nimic,
Iar craiul e sătul de ce-a pățit,
Chiar tu spuseși că li-a trimis răspuns
Că el cu domnul țării e legat,
Iar domn tot nu-i Aron — cît mai trăim.
N-ai grijă, pîrcălabe. Să-i lăsăm!
Cu ei ospățul de-azi nu ni-l stricăm.
(Hulpe intră tot din fund.)

BOGDAN
(se duce la el)

La lume noauă cauți și-oameni noi.
Ca să-i găsești, îi iau pe toți la rînd,
Și, bine vînturați, îi treci prin ciur.
Alegi apoi pe cei ce vezi că-s bob curat
Și sănătos, iar zoana o arunci.
Așa se cern și se deosebesc.
Ca să-l cunoști pe om și-n firea lui,
Ți-l iai de-aproape și-l încerci mereu,
Și la nevoi, dar și la veselii.
Aci se dau pe față și vîrtuți
Și slăbiciuni; aici îi vezi cum sunt
În adevăr, iar nu cum vor să-i crezi.

HULPE

Ești înțelept, măria-ta, dar vezi,
Cei depărtați de scaunul domnesc
S-au îndîrjit și rele plănuiesc.

BOGDAN

Eu li-am lăsat răgaz să dea ce-i bun
În sufletele lor. Nu vor așa?
Din vina lor va fi ce va urma.

HULPE

De mult am zis-o eu, măria-ta,
Și-o zic neîncetat în ăști doi ani
De cînd domnești: hain e gîndul lor,
Și orice faci, nu scapi de ei
Decît stîrpind, zic iar, din rădăcină
Și buruiană rea, și mărăcină.

BOGDAN

Eu n-am cu ei nimic de împărțit,
Ci țara am s-o scap. Da! voi stîrpi,
Dar timpul încă nu îl văd sosit.
Nu mă-ndoiesc că rele gînduri au,
Dar gîndul, cît de rău, nu e păcat,
Și eu, Bogdan, nu pot să fiu ca Vlad,
Vecinul meu, o cloșcă de calăi,
Și fapte vreau să văd, ca să lovesc.

HULPE

De-i lași, măria-ta, le săvîrșesc.

BOGDAN

Să-ncerce, de-ndrăznesc. Atît aștept!
Mînia n-o cunosc, nu știu ce e,
Dar mila încă mai puțin o simt
Cînd vorba e ca țara să mi-o scap
De dușmanii ce-o scurmă nencetat.

HULPE

Și dacă răușesc? Ai așteptat,
Măria-ta, prea mult, și, să mă ierți,
Dar sunt bătrîn și țara mi-o cunosc:
Prea mult te-ncrezi și prea puțin te temi;
Oștirea tot nu trebuia s-o risipești.

BOGDAN

Oștenii n-au să fie slugi domnești.

SCENA II

Cei de mai sus, DIACUL și-n urmă OLTEA

DIACUL
(intră de la dreapta; pentru sine)

Ce să mai zic? Mă uit mereu și văd
Cum poartă grijă el de toți.
Numai pe sine însuși s-a lăsat
În paza bună-a sfinților uitat.

OLTEA
(intră de la stînga)

O, visurile mele n-au mințit;
Neliniștea ce-mi roade sufletul
Nu m-a-nșelat. Bogdane, s-a-ntîmplat
Ce eu cu-atîta groază-am prevăzut:
S-apropie, ba ei sunt chiar aici!

BOGDAN

Vorbește deslușit! Ce vrei să zici?

DIACUL

Ți-o spun, măria-ta, eu deslușit.
Sobolul scurmă prin pămînt ascuns.
De vrei deci ca să-l prinzi, o iai tiptil
Și mi-l pîndești cînd mișcă-n mușuroi.
Tot cam așa-i și ceea ce-am să-ți spun.
Eu am simțit ceva așa din zvon:
Mai că boieri s-adună prin ascuns,
Mai că băieții făr'de căpătîi
Se strîng pe străcurate prin păduri.
O fi? n-o fi? mi-am zis și m-am temut
Ca nu cumva să dau orbiș în gropi.
Nu am pripit-o dar, ci am tăcut
Și tot tiptil m-am dus pe urma lor.
Acuma i-am găsit, măria-ta,
Și te vestesc că mișcă-n mușuroi:
Aron, boierii însoțiți cu el
Și gloatele de simbriași ai lor

S-au furișat pitiș și sunt pe-aci.
Mai este încă timp să-ncălecați
Și-n grabă mare să vă depărtați.

BOGDAN
(ironic)

Avem adică timp ca să fugim.

OLTEA

Și-un singur adăpost să ne găsim.
O, vai, ce soartă rea m-a prigonit
De cînd tu priveghezi neadormit
Ca țara ta de rele s-o ferești,
Iar însuți tu pe tine te-ai uitat!
Coboară-te, Bogdane,-n rînd cu noi
Și-mbracă-te în firea ta de om.
Încalecă! Scăpăm de-aici la Vlad.
Mi-e văr și ție-ți este bun vecin.
Te-ntorci cu ajutorul ce-ți va da,
Îmbărbătezi pe moldovenii tăi,
Și prin cei buni îi nimicești pe răi.

DIACUL

Luminăția-sa a-ncălecat
Și-nvîrtejit s-a dus în calea lor
Cu ceata sa de călăreți aleși,
Ca să-i mai țină cîtva timp în loc.

OLTEA

Ștefan viața lui și-a pus-o-n joc.

BOGDAN

Rămîi cu gîndul împăcat! Ștefan,
Odrasla mea și-a ta, e om întreg
Și trebuia să facă ce-a făcut.
Ești muma lui, iar el e fiul meu,
Nădejdea mea, podoaba neamului.
Ce eu nu am putut, va face el,
Și cînd viața ta e pusă-n joc,
Și-o pune el pe-a lui și-nvîrtejit,

Cum ți s-a spus, s-avîntă spre dușmani,
Ca să-i oprească-n loc luptînd cu ei.

HULPE
(iese tiptil; pentru sine)

Eu fac mai bine dacă-mi caut de drum.
Nu doar c-aș fi de felul meu fricos,
Dar simt că sunt aicea de prisos.
(Iese.)

BOGDAN

Viața-n joc noi muritorii toți
Ni-o punem cît trăim pe-acest pămînt
În fiecare clipă și nu știm
De ce și cum și cînd o să murim.

OLTEA

Și-așa mereu de moarte ne ferim.

BOGDAN

O, nu! Noi o-nfruntăm! Cum poți să știi
De nu tocmai voind să scapi de ea
Te-arunci orbiș și-n prada ei te dai?
Viața e un dar neprețuit,
Dar numai dacă știi cum s-o trăiești
Și cum prin moartea ta să ți-o sfințești.

OLTEA

Ah, mă cutremur de hidosul gînd
Că de mișei te lași să fii înfrînt!

BOGDAN

Înfrînt ai zis?! În luptă cu mișei
Te dai învins cînd faci și tu ca ei,
Iar eu pe mine însumi sunt stăpîn,
Și orice-ar face ei, eu tot rămîn.
Chiar dac-ar fi să pier în luptă grea,
Rămîne-n suflete ființa mea,
Căci oamenii se nasc, trăiesc și mor,
Dar gîndul bun e-n veci dăinuitor.

SCENA III

Cei de mai sus și ȘTEFAN

ȘTEFAN

La arme, toți! Îndată sunt aici!
Nu mai e chip ca să-i ținem pe loc:
Ei sunt prea mulți și ne-au împresurat.
Acum degrab pornind, tot mai răzbiți
Și printre ei, că-s încă risipiți.

VOCE

Ce e?

ALTĂ VOCE

Suntem împresurați!

VOCE

Săriți!

IAR ALTA

De cine?

VOCE

De boieri.

ALTA

Nu vă pripiți.

OLTEA

Bogdane, noi suntem nedespărțiți!

BOGDAN

Domoli, deștepți și cumpătați să fiți!
(Către Ștefan.)

Voi unde i-ați lăsat?

ŞTEFAN

Ne urmăresc,
Viind în grabă mare după noi,
Dar călărime n-au. Încălecaţi.
Răzbim uşor şi-apoi suntem scăpaţi.

BOGDAN

Ce arme au?

ŞTEFAN

Sunt mai ales arcaşi,
Cîţiva lănceri, puţini puşcaşi.

BOGDAN

Porniţi strînşi în mănunchi bine-nchegat.
Ştefane, ia pe muma ta în şea!
Şi de puşcaşi mereu să vă feriţi,
Căci puşca-i arma laşilor mişei
Ce din ascuns şi chiar din dos lovesc.
Nainte! şi degrab încălecaţi.

(Către o ceată de oşteni.)

Iar voi cu mine rămîneţi aici.

(Ceilalţi ies.)

Noi, ăştia, cei din urmă vom pleca,
Căci ei pe mine mă vor căuta.

(Către cei ce ies.)

Scăpaţi cînd noi cu ei ne vom lupta.

SCENA IV

BOGDAN şi ceata de oşteni

BOGDAN
(pentru sine)

Şi dac-ar fi să scap, ce rost mai am?
Alerg pribeag şi făr'de căpătîi.

Cerşind pe la vecini... O, în zadar!
Bogdan nu poate fi şi domn fugar.

(Se descarcă o puşcă, şi Bogdan, lovit, cade.)

Eu mor, dar alţii-n urma mea răsar.

NOTE

Deşi multă vreme Ioan Slavici s-a crezut chemat, în primul rînd, să scrie opere dramatice — „am o dispoziţie deosebită pentru arta dramatică"[1], mărturisea el, desigur şi sub influenţa lui Eminescu, care în anii studenţiei vieneze se străduia să realizeze un repertoriu dramatic naţional şi popular — rezultatele obiective ale eforturilor, în acest domeniu atît de îndrăgit de marele prozator, n-au coincis, îndeobşte, cu dorinţele subiective. Valoarea creaţiilor sale dramatice n-a atins niciodată măsura veleităţilor, ceea ce nu trebuie să conducă pe cercetătorul literar spre o atitudine de dispreţ şi ignorare.

Unii dintre contemporanii lui Slavici — stăpîniţi de idei preconcepute şi extraestetice — cît şi istoricii literari de mai tîrziu (cu puţine excepţii), tributari într-o bună măsură unui spirit subiectivist, au expediat în cîteva cuvinte producţia dramatică a marelui scriitor ardelean. Dacă s-ar strînge la un loc *tot* ce s-a scris despre opera sa dramatică de către vechea istorie literară, nu s-ar realiza mai mult de 3-4 pagini.

Numărul paginilor nu e, fireşte, un criteriu de judecată, dar e un indice sigur pentru determinarea gradului de interes acordat unei probleme.

Cu sprijinul istoricilor literari, imaginea nuvelistului strălucit a strivit, se pare, pe aceea a dramaturgului. Ar fi păcat însă, să persiste o asemenea eroare. Evident, un talent multilateral se realizează cel mai adesea inegal în diversele domenii pe care le îmbrăţişează spiritul său creator. Nu trebuie uitat, totuşi, că fiecare din aceste preocupări contribuie într-un fel sau altul la conturarea personalităţii sale complexe. Poetul Goethe a dominat, incontestabil, pe prozatorul, pictorul, naturalistul şi fizicianul Goethe, însă personalita-

[1] I. Slavici, *Scrisoare către Iacob C. Negruzzi*, datată Viena, 18 martie 1872, publicată în *Studii şi documente literare*, Bucureşti, 1932, vol. II, p. 185.

tea lui bogată şi variată n-ar putea fi, desigur, înţeleasă numai printr-o exegeză unilaterală. De asemenea, referindu-ne la o sferă mai restrînsă, n-am putea pătrunde adînc în tainele geniului eminescian dacă n-am cunoaşte, alături de cel ce exalta în celebra *Scrisoarea III* trecutul de luptă al poporului, pe prozatorul romantic şi dramaturgul Eminescu, care, în planurile sale dramatice — concretizate doar în ciornele unor piese istorice ca *Bogdan Dragoş*, *Mira*, *Alexandru Lăpuşneanu*, *Alexandru-vodă*, *Mureşanu* — s-a arătat atît de preocupat de vremurile pline de eroism ale poporului român.

În cazul lui Slavici, studiul operei dramatice ne înlesneşte stabilirea unor relaţii interne în cadrul creaţiei sale, ne indrituieşte să explicăm anumite trăsături stilistice din nuvele, să le intuim specificitatea, structura temperamentului său artistic. Cunoscînd marea pasiune a lui Slavici pentru genul dramatic şi avînd în vedere prezenţa masivă a dialogului în proza sa, la o privire superficială am fi ispitiţi să credem că înclinarea spre dramaturgie se manifestă la el şi în opera epică. Astfel, dacă am compara un pasaj din nuvela *Gura satului*, în care se redă o împrejurare oarecum asemănătoare cu aceea din piesa *Fata de birău*, am fi surprinşi de utilizarea abundentă, aproape exclusivă, a dialogului cu caracter dramatic şi am avea pentru moment senzaţia că partea propriu-zis descriptivă nu reprezintă decît simple indicaţii scenice. E adevărat, proza lui Slavici evoluează pe nişte coordonate care apelează insistent la dialog, dar aceasta nu-i suficient pentru a socoti că are o structură dramatică. Tudor Vianu remarca în *Arta prozatorilor români* această caracteristică stilistică: „Ioan Slavici introduce oralitatea populară în scrierile sale înaintea lui Creangă. În *Popa Tanda*, care apare în 1874, prin urmare cu un an înainte de *Soacra cu trei nurori*, prima povestire a lui Creangă, şi cu şapte ani mai devreme decît *Amintirile* aceluia, întîmpinăm formele orale şi zicerile tipice care alcătuiesc pecetea stilistică a povestitorului moldovean" (p. 119). Nuvelele sale sînt vorbite, au stil oral, dar viziunea — şi acesta este lucrul principal — nu e propriu-zis dramatică. *Slavici e epic prin excelenţă chiar în teatrul său.*

Epicul la Slavici nu e numai un procedeu, ca în teatrul romantic, într-un fel, sau ca în cel antic, într-altul; epicul la el este o chestiune de structură şi temperament artistic.

Slavici s-a născut povestitor. De aceea peste toată opera lui dramatică pluteşte o adîncă înţelegere epică.

Pornită din credinţa sinceră că are o chemare deosebită pentru teatru, credinţă stimulată, fără-ndoială, de un prim impuls eminescian, în anii studenţiei vieneze, creaţia dramatică a scriitorului ardelean — puţin cunoscută pînă acum — ni se impune mai ales prin valoarea sa etică şi socială, chiar dacă cea estetică nu e întotdeauna la un nivel corespunzător. În această nedesăvîrşire a creaţiei sale dramatice se înscrie şi o particularitate a teatrului lui Slavici, în general mai puţin dramatic şi mai mult epică dialogată, ţintind întotdeauna rezolvarea unei probleme de ordin etic şi social.

Aceste aspecte pozitive ale dramaturgiei slaviciene sînt în stare să expliciteze mai adînc, natura fundamentală de moralist a marelui prozator. Prin această trăsătură intimă a operei sale, Slavici dă o dimensiune nouă literaturii româneşti. La verva plină de duh şi satiră a humuleşteanului Creangă, la mult zbuciumata meditaţie filozofică a lui Eminescu, la neiertătoarea şfichiuire a societăţii burgheze realizată de Caragiale, se adaugă, venind din Ardeal, spre împlinirea profilului literaturii naţionale, grava privire moralizatoare cu care Slavici a iscodit cele mai intime procese psihice şi sociale într-un moment în care relaţiile capitaliste prindeau ca un imens păianjen toate zonele societăţii noastre.

Această interesantă întregire a peisajului literaturii noastre Slavici a realizat-o incontestabil şi prin opera sa dramatică.

Comedia slaviciană abordează cu un sănătos realism popular probleme de ordin etic care se ridicau acut în faţa societăţii vremii sale, marcînd un moment în istoria teatrului românesc. Dramele sale, de factură romantică, inspirate din trecutul de luptă al poporului român, înscriindu-se în linia tradiţiei, aduc totuşi ceva nou, mai răspicat şi mai evident, tocmai datorită mesajului social şi etic pe care vrea să-l comunice autorul.

Este adevărat că din teatrul lui Ioan Slavici nu rămîn multe personaje memorabile ca din scrierile dramatice ale lui Caragiale şi Alecsandri, să zicem, dar rămîne o atmosferă nouă, originală, o problematică dramatică, o tendinţă etică — transformată parcă într-un personaj principal — tendinţă care se completează cu aceea din proza sa, împlinind astfel specificul personalităţii lui Slavici. Eticul în opera scriitorului ardelean nu acoperă esteticul, ci i se integrează organic.

De aceea, formulînd puţin paradoxal, aş spune că principalul erou al dramaturgiei lui Slavici este *Bunul-simţ* sau ceea ce se numeşte în popor OMENIA.

Inventivitatea dramatică e uneori săracă la Slavici îndeosebi în ceea ce privește realizarea personajelor din clasele exploatatoare, cum sînt, de pildă, cele din comedia *Toane sau vorba de clacă*. Mai mult succes are autorul în realizarea personajelor simple, din lumea satului. Aceasta se observă chiar în cazul operelor dramatice de inspirație istorică, în care eroii din popor, scenele de masă constituie punctele cele mai înalte ale dramaturgiei lui Slavici.

În realizarea figurilor de boieri și domnitori, autorul se ține foarte strîns de cronică, parcă i-ar fi teamă că, scăpînd din mînă documentul istoric, n-ar ști ce să mai spună despre ei. De aici, un anume schematism al acestor personaje, un anume nefiresc al comportării lor.

Socotim că, în ciuda credinței după care teatrul lui Slavici nu atinge punctele cele mai înalte sau nici măcar mai modeste ale realizării artistice, el merită cu prisosință să fie luat în considerare cînd exprimăm o judecată de valoare asupra marelui prozator. În primul rînd pentru că, așa cum s-a putut constata, opera dramatică a lui Slavici are netăgăduite valori intrinsece, abordează teme importante, marchează un moment în istoria dramaturgiei românești, a limbii noastre literare; în al doilea rînd e de neconceput a-l înțelege adînc pe prozatorul Slavici în afara acestor căutări chinuitoare, insistente de la începuturile creației sale, care, pe lîngă multe altele, au darul de a fi făcut din el unul din cei mai buni mînuitori ai dialogului în proza noastră, în care Slavici ocupă un loc de primă importanță.

FATA DE BIRĂU

A fost publicată în *Convorbiri literare*, Iași, an. V, nr. 1, 1. III. 1871, pp. 1—12 și nr. 2, 15. III. 1871, pp. 17—29[1].

Dacă, în general, opera lui Ioan Slavici cea mai reprezentativă, nuvelistica, a fost insuficient studiată, atunci o anumită parte a ei, mai puțin izbutită, dar nu neinteresantă, a rămas cu totul în afara sferei de preocupări a istoricilor literari. Aceasta e situația operelor dramatice: *Fata de birău*, *Toane sau vorba de clacă*, *Polipul unchiului*, *Gaspar Grațiani*, *Bogdan-vodă*. Singura apreciată întrucîtva de istoricii literari, mai ales pentru umorul ei țărănesc, a fost *Fata de birău*.

[1] Textele acestui volum sînt reproduse după ediția Ioan Slavici, *Teatru*, E.P.L., 1963.

Piesa aceasta, ca și celelalte, astăzi, cînd îl simțim pe Slavici ca pe un mare clasic al literelor românești, merită o atenție mai nuanțată.

Fata de birău e o comedie care, deși prezintă suficiente slăbiciuni de construcție, izbutește, totuși, să creioneze cu artă cîteva ticuri umane și sociale caracteristice. Eminescu a recunoscut din vreme „gingășia simplă și într-adevăr rustică" a piesei, capacitatea ei de a reda chipuri și psihologii autentice.

Badea Hărlea, birăul din Ciohotești, e tipul omului morocănos, credul, cu o foarte greoaie mobilitate a spiritului. Nevasta lui, naica Floarea, e femeie isteață, șireată, cu o mare agerime a minții, iar fiica lor, Anița, ajunsă la vremea măritișului, întruchipează naivitatea fetei îndrăgostite. Învățătorul sătesc Cimbru și teologul Tănase-a-Popii se întrec în a-i cuceri inima; motivul principal nu e atît dragostea, cît interesul material. Tănase-a-Popii, comentînd într-un lung monolog din scena a patra a actului I faptul că de-o săptămînă vede mereu împreună pe Cimbru și Anița, supărat că el *„conversează de doi ani neintrerupți cu judeasa"* în scopul de a-i lua fiica în căsătorie, mărturisește răspicat mobilul: o ia pentru că-i frumoasă, dar mai ales pentru că are bani. Conflictul are loc în familia primarului, care trebuie să se decidă pentru unul din pretendenți. Fata îl iubește pe învățătorul Cimbru, cu care o întîlnim la fîntînă în împrejurări erotice copleșite de idilism. Primarul, tatăl fetei, e dus de nas de fanfaronul latinizant, Tănase-a-Popii, un fel de Numa Consule din suculenta satiră a lui Hasdeu, *Trei crai de la răsărit*, îndreptată împotriva franțuziților și latinizanților vremii sale.

Este incontestabil că pentru realizarea acestui personaj Slavici a avut drept model pe eroul latinist Goluscus din comedia lui Vasile Alecsandri, *Rusaliile*.

Tănase-a-Popii, care-l precede cu cîțiva ani și pe Rică Venturiano al lui Caragiale, e tipul intelectualului demagog, superficial, folosind un limbaj latinizant ridicol, incapabil să aibă o idee sau să trăiască un sentiment profund autentic.

Orice nimic e exprimat pretențios, pompos, iar decalajul dintre *ceea ce* exprimă și *cum* exprimă provoacă rîsul pedepsitor al cititorului sau spectatorului.

Iată cîteva mostre:

„Scusamentu! Doară v-am călcat pe picioare? Servitore umilissimu! Cum vă este sănătatea, jupîneasă naică Floarea?"

Un om simplu, din popor, dar cu bun-simţ, cum e Popic, „dobaşul din Ciohoteşti", şi un fel de fată-n casă la primar, ironizează limbajul alambicat, latinizant al teologului pedant:

„Să fiu turc — spune el — de ştiu ce zise acuma... apoi nici naica Floarea nu-i mai cu minte decît mine."

Naica Floarea, cu o modestie falsă, de fapt, îi replică teologului: „Ia lasă, nu mai zice către mine «jupîneasă»; bătrînu-i jupîn, el e birău", ceea ce îi prilejuieşte lui Tănase-a-Popii o altă intervenţie ridicolă nu numai prin limbaj, ci şi prin ilogicul legăturii dintre premisă şi concluzie:

„Mă rog: Îmi permitez a observui cum că fiind jupînul badea Hărlea jude, dumneavoastră sunteţi judesă... şi prin consecuenţă... Într-alt chip, sunteţi sănătoasă?"

Făcîndu-se din ce în ce mai ridicol, în continuarea discuţiei cu naica Floarea şi badea Hărlea, filfizonul evocă spectaculos romanitatea noastră, ajungînd pînă la „străbunii noştri împăraţi". Pentru a compromite pe rivalul său, învăţătorul Cimbru — vînător pasionat — Tănase-a-Popii declamă penibil citate din dreptul roman, într-o latinească inventată, care-i sporesc ridicolul şi ne dezvăluie apucăturile sale de farsor: „Daschelis venantibus posti sui luantur", adică „de la dascălii ce vînează să se ia posturile". Într-adevăr, teologul îi ia minţile primarului şi ticluieşte în numele acestuia o reclamaţie într-un grotesc stil arhaic şi latinizant, prin care cere ca Cimbru să fie scos de la catedră şi înlocuit cu Tănase-a-Popii:

„Docentele nostru Ioane Cimbru pe catedra din Ciohoteşti într-un egal cerc al circumstanţelor periculoase o aflu de judeasca mea dătorinţă de a o refera asta cu humulissima şi mai aplecată humilenţie plină de devotament căci rătăcind prin labirintul venaţiunii cu cutreerea deşertelor silvestre şi a munţilor înfierbîntaţi de caloarea estivă — ornamentul..."

Tănase-a-Popii are ceva din psihologia burghezului arogant şi distant. Pe cît e de exagerat respectuos cu familia primarului, pe atît e de bădăran cu omul simplu, necăjit şi sărac, Popic, pe care îl numeşte „măturătura asta a plebei". Acţiunea evoluează către o scenă de umor carambolesc, căci Popic înţelege în loc de „măturătura plebei", „mătură-pleavă".

„POPIC

Auzi cum zice cătră mine?... cătră birău zice judeţu... cătră dumneata, naică Floare... nu ştiu cum şod!... şod! Apoi cătră mine zice „mătură-pleavă"? Ha-ha-ha! El nu ştie că eu fug de treierat ca calul de streche."

Intervenţia lui Popic declanşează din partea lui Tănase-a-Popii o replică în care se strînge toată rigiditatea, pedanteria, îngîmfarea şi prostia acestui fanfaron intelectual: „Ce impertinenţă bigolistică!"

Din Tănase-a-Popii, Slavici a ştiut să facă un personaj comic în toată puterea cuvîntului, care ilustrează practic concepţia avansată, realistă a scriitorului despre această categorie estetică. „Comic — va scrie Slavici mult mai tîrziu într-un articol intitulat *Comedia la noi*[1] — devine abia cel ce nu-şi dă seamă despre slăbiciunile sale ori le ia pe acestea drept virtuţi, de care se poate lăuda. Rîdem de el pentru că vorbele şi faptele lui nu se potrivesc deloc cu gîndul din care sunt pornite, nici cu părerea ce o au despre sine cei ce le rostesc ori săvîrşesc".

Cu ajutorul lui Mitru Florii-Cucului, care simbolizează bunul-simţ şi onestitatea omului din popor, spiritul său de dreptate: „Doamne, mulţămescu-ţi — zice el în final — că putui face binele făr-a face rău", primarul află că a fost dus de nas de Tănase-a-Popii, şi lucrurile iau o întorsătură fericită. Aniţa se căsătoreşte cu Cimbru, iar bătrînii sînt fericiţi, ca şi cînd asta ar fi dorit-o de cînd e lumea.

Nicolae Iorga — singurul din toţi istoricii noştri literari care a acordat o atenţie mai mare piesei — spunea pe drept cuvînt despre *Fata de birău*: „Nu e atît o comedie, deşi este una, şi bine condusă, cît o scenă de moravuri, o nuvelă dialogată. Într-însa, în aceste icoane de sat murăşan, totul este adevăr. Se uită ţesătura uşoară, ca în nuvelele sentimentale ale timpului, cu fata peţită de cine-i e drag şi de cine vrea să i se impuie, cu bătrînii care hotărăsc de soarta ei, cînd se urmăreşte dialogul de o unică autenticitate, arătînd cea mai puternică şi sigură străbatere în sufletele omeneşti, în aceste suflete ţărăneşti, cumpănite, încete, cu multe întorsături pe loc, cu multe sucituri înţelepte, prin cele mai rafinate mijloace de înrîurire, care ar uimi pe un psiholog deprins cu ce are intelectualitatea mai pretenţios".[2]

1 Ioan Slavici, *Comedia la noi*, în *Adevărul literar şi artistic*, seria III, an. III, nr. 96, 24 sept. 1922, p. 1.

2 N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti contemporane. I. Crearea formei*, Bucureşti, 1934, p. 183.

TOANE SAU VORBA DE CLACĂ

A fost publicată în *Convorbiri literare*, an. VIII. nr. 11/1875, pp. 417—432.

Toane sau vorba de clacă e o farsă uşoară, bazată pe un comic de situaţie şi de moravuri. Personajele sînt acelea ale unei comedii „clasice" şi poartă adesea nume simbolice, caracterizante.[1] Luncan, stăpînul casei, Maria, soţia lui, doamna Plutescu, mama Mariei, Frecăţel, servitor la Luncan, Maranda, fată-n casă la Luncan, Mirzac, portar, Casandra, soţia lui Mirzac, Ieftimie Egorovici, birjar, Cesar Găetan Stante-Pede, chelar, părintele Chiriac Chisăliţă, popa satului, Averchie Buchilat, dascăl, o doamnă Clevetiţă şi un sergent de poliţie. Subiectul, simplu şi într-un anume fel banal, aminteşte comediile la modă spre sfîrşitul veacului al XIX-lea în Franţa.

În salonul elegant mobilat al domnului Luncan se poartă o aprinsă discuţie între acesta, soţia sa, Maria, şi mama ei, doamna Plutescu, pe tema: dacă e bine să-şi petreacă vacanţa de vară în Alpii Sviţerei, conform dorinţei Mariei, sau nu. Cu un patriotism ieftin, livresc, Luncan îi recomandă frumuseţile patriei noastre, pe care ea nu le recunoaşte. Din nimic, adică din nişte „vorbe de clacă", izbucneşte o supărare, „o toană", care duce la despărţirea celor doi; Luncan, împreună cu servitorul său Frecăţel, pleacă la „Otel Burlac", iar Maria şi Maranda, la hotel „Martha". Aici, în actul II, au loc numeroase peripeţii şi confuzii, care par a săpa o prăpastie de netrecut între cei doi tineri căsătoriţi. În actul III personajele centrale, Luncan şi Maria (în jurul cărora sînt strînse toate celelalte, popa satului şi dascălul făcînd un elogiu boierimii, socotită, în servilismul lor, „fruntea ţării") se chinuie şi suferă din pricina dragostei într-un mod ridicol. Maria, sosită la moşia lui Luncan, e cuprinsă de remuşcări: „Voiesc să-l surprind, să-i vorbesc, să văd expresia ochilor săi, să mă arunc la picioarele lui... El mă va ierta, mă va iubi, sau mor la picioarele lui".

Luncan află de venirea Mariei şi strigă retoric: „Piară lumea! Maria trebuie să fie a mea!"

Se împacă teatral şi rămîn la moşia lor, în munţii frumoşi ai ţării.

Comedia are un caracter ostentativ moralizator, ideea etică — să zicem aşa — e expusă răspicat, la un moment dat, de Sitilă, personajul care apare ca un clovn la „Otel Burlac", exprimînd grav un adevăr empiric, cu rezonanţe de înţelepciune ţărănească: „Să nu se amestece nime în certele căsătoriţilor".

Conflictul piesei stă de fapt într-o ceartă pentru nimic între doi tineri căsătoriţi, alimentată de amestecul inoportun al altora. Acţiunea n-are nimic captivant, ieşit din comun, curge linear, simplu, pentru a demonstra tema, care se repetă în piesă ca un laitmotiv: „Să nu se amestece nime în certele căsătoriţilor". Personajele sînt mai mult întruchiparea unor teze moralizatoare, care apar în scenă după scheme clasice, decît oameni vii, autentici, cu trăiri şi pasiuni reale.

[1] G. Călinescu în *Istoria literaturii române*, p. 454, socoteşte piesa „fără interes deosebit" şi precizează că „a dat lui Eminescu, într-un proiect, cîteva nume proprii".

POLIPUL UNCHIULUI

A fost publicată în *Tribuna*, Sibiu, an. III, nr. 222, 27 sept. 1886, p. 1; nr. 223, 28 sept. 1886, pp. 1—2; nr. 224, 30 sept. 1886, p. 1; nr. 225, 1 oct. 1886, pp. 1—2.

O lucrare dramatică mai inspirată, plină de nerv, capabilă să amuze şi să critice anume tare morale, este comedicara *Polipul unchiului*. Deşi publicată aşa tîrziu, piesa era terminată la 2 aprilie 1875, după cum reiese dintr-o scrisoare a lui Slavici către Iacob Negruzzi, *Studii şi documente literare*, Buc., 1932, vol. II, 274: „Eu am gata — scria Slavici — *Stan Bălăban*, o poveste (20 file), *Polipul unchiu'ui*, comedie într-un act (45 file), *Cele trei case*, o nuvelă în felul lui *Popa Tanda* (50 file). Aceste sunt în magazin, au fost citite şi admise aici". Slavici îl încunoştiinţează pe Negruzzi că i le trimite pe toate. Nici una n-a fost publicată însă în *Convorbiri literare* şi nici în volumele apărute. *Polipul unchiului* va vedea lumina tiparului peste unsprezece ani în *Tribuna*. Ion Breazu, singurul care a semnalat această producţie dramatică a lui Slavici, arată, în studiul său *Literatura „Tribunei"*, că *Toane sau vorba de clacă* şi *Polipul unchiului* „sînt înrudite de aproape atît în concepţie cît şi în stil"[1], ambele aparţinînd aceleiaşi perioade. Ca şi cealaltă comedie, *Toane sau vorba de clacă*, şi *Polipul unchiului* nu se petrece în mediul ardelenesc, pe care Slavici îl cunoaşte atît de bine ci în Ţara Românească, unde autorul venise de curînd, abia de un an, căci scenetele acestea comice erau terminate în 1875. Intriga şi

[1] Ion Breazu, *Literatura „Tribunei"*, în *Dacoromania*, an. VIII, 1934—1935, p. 70.

acțiunea, în general, sînt naive, dar savuroase și cu efecte de critică socială incontestabilă.

Vespianu, un bătrîn pensionar ipohondru, e obsedat de ideea că în stomacul său se află un polip, „ca paingenul și ca racul și-i stă acolo-n pîntec și-i soarbe sîngele și-i roade oasele". Dacă mănîncă cu poftă, zice că nu pentru el mănîncă, ci pentru jigania aceea; dacă doarme bine, zice că tot pentru ea doarme, și zice că nu poate scăpa de ea decît dacă-și ia o nevastă tînără, ca să-și „prenoiască" sîngele. Chinuit de asemenea gînduri, bătrînul își propune să se căsătorească repede cu nepoata sa, Aurelia, pe care o iubește, însă, vărul ei, tînărul Iulian. Sînt fără îndoială în construcția comediei, în natura personajelor și în specificul intrigii influențe din Molière și Shakespeare, care nu împietează însă asupra originalității lui Slavici. În continuarea acțiunii, lucrurile par a se complica în defavoarea tînărului dacă n-ar interveni prompt un prieten plin de spirit și inițiativă, avocatul Ciocănel, care-i joacă bătrînului o farsă teribilă, dîndu-se drept marele doctor Wangworth din America, specialist în polipi la stomac. Împreună cu Verigă, servitorul plin de inteligență și umor al lui Vespianu, îl supune pe nenorocitul ipohondru unei vizite medicale, descriindu-i boala într-o imagine înfiorătoare. Mai întîi, i se spune ipohondrului că boala se manifestă printr-o aprinsă poftă de mîncare, de somn și de însurătoare; apoi prin senzații de frig la picioare, la mîini, la nas și urechi, pentru ca în cele din urmă să înceapă să cadă urechile, nasul, degetele etc., pînă cînd bolnavul dispare cu desăvîrșire. Scena consultației smulge oricui un rîs sănătos, reconfortant. Ciocănel îl leagă bine pe pacient și cu niște clești mari, înroșiți, simulează că-i scoate polipul. Cînd bătrînul e în culmea disperării, i se spune că Iulian a fugit cu Aurelia. În vremea asta Iulian asistă la farsă, ascuns în camera vecină.

La revederea sa, unchiul îl iartă, îl îmbrățișează și-l conduce chiar la Aurelia, pentru a se căsători cu ea. Personajul cel mai viabil este Ciocănel, un demagog șiret, încîntat de expresia bombastică, menită să frapeze oamenii cu fraza și vorbirea reală; el are frați buni în comediile lui Alecsandri și ale lui Caragiale și chiar în *Fata de birău* a lui Slavici, în acel demagog Tănase-a-Popii, care-i uimește pe cei din jur cu stîlcitul său limbaj latinizant. Ciocănel se adresează prietenului său Iulian într-un limbaj curat caragialesc, și, să nu uităm, piesa, în 1875, era terminată: „Stimabile domnule și amice, iubite concetățene și frate!" i se adresează Ciocănel, pedant retoric, ca de la bară. Iulian — intelectual, chipurile, și el — îi replică, apăsînd pe o expresie de asemenea caragialescă: „Ei, lasă-mă în pace cu *mofturile* (s.n.) tale! " „Te las"... continuă Ciocănel, adăugînd retorismului exacerbat și o notă metaforică desuetă: „Eu te las; din sentiment de delicateță renunț de a mai turbura cerul senin al desperațiunii tale prin veselia mea".

Personajul acesta, prin travestirea sa cu atîta ușurință într-un doctor american cu renume, fără a fi descoperit ca impostor, izbutește să ironizeze nivelul intelectual scăzut, lipsa de scrupule și tendințele cosmopolite ale unei părți din intelectualitatea educată și instruită de școala burgheză.

Într-un scurt monolog, Ciocănel, în postura de doctor, exprimă neocolit această critică: „Sunt doctorul Wangworth din America. Adecă de ce nu? Parcă nu sunt destui doctori care-și poartă titlul cu tot atîta drept ca mine?!... Parcă nu suntem într-o țară în care este un merit de a te lepăda de numele tău?! Parcă nu sunt advocat, om de afaceri, care, în interesul clientului său, trebuie să se facă și popă, și cătană, și porc-de-cîne, stimabile domnule, dacă așa cere situațiunea?!"

O sursă de umor suculent o oferă limbajul personajelor, în general, mult mai sprinten decît acela din nuvele, mai bogat în neologisme, capabile să sugereze mediul în care trăiesc. Dacă în nuvele și povestiri predomină un limbaj rural, chiar dialectal, aici surprind numeroasele neologisme și expresii neologistice ca: „sentiment de delicateță", „ridicol", „stilistică", „compromis", „lumea romanțurilor", „reabilitare", „a adresa", „incurabil", „a tortura", „inspirațiune divină", „diagnosă" etc. Femeile sînt apreciate ca „gingașe, generoase, nobile", boala de polipi „celebră" e boala „celibatarilor", „rîmaculii" — polipii din stomacul unchiului — ar fi niște „bestii" întocmai ca rîma. Unele cuvinte și expresii sînt de un remarcabil efect comic. Slavici îl pune, spre pildă, pe falsul doctor Ciocănel să numească cele patru tipuri de polipi după un procedeu lingvistic care amintește parcă strădaniile sterile în acest sens ale lui Timotei Cipariu și Aron Pumnul. Astfel, polipii sînt de patru feluri: *rîmaculi*, bestii care seamănă cu rîma, *sfredelnici*, „care au forma unui sfredeluș și străbat în inima omului", *răcăcini*, „care seamănă cu racul", „*paingen-răcăcin*", „un monstru", care „seamănă atît cu racul, cît și cu paiangenul".

Polipul unchiului ca și *Fata de birău*, prin sprinteneala acțiunii și vioiciunea unor replici, ni-l înfățișează pe Slavici într-o ipostază neobișnuită pentru un scriitor care ne-a deprins cu nuvele a căror

acţiune curge încet, greoi cîteodată, creîndu-şi totdeauna albie sigură prin pămîntul mereu nedesţelenit al cunoaşterii vieţii.

S-ar părea chiar că înclinaţia lui Slavici era mai puternică spre comedie decît spre dramă datorită pronunţatului său spirit de observaţie critică.

În legătură cu opera lui dramatică, Slavici poartă o bogată corespondenţă, din care se desprinde o adevărată patimă pentru teatru. „Lucrez acum la o a treia comedie", declară entuziasmat în scrisoarea către Iacob C. Negruzzi din 18 martie 1872, „Una e gata... Un lucru grozav, acea care nu e încă gata... cinci acturi, caractere — să fugi!..."

E vorba de *O comedie la ţară*, scrisă parte în iambi, care n-a plăcut şi nici nu s-a publicat în *Convorbiri literare*. „*O comedie la ţară* — spune Slavici în scrisoarea din 2 aprilie 1872, adresată lui Iacob C. Negruzzi (*Studii şi documente literare*, Buc., 1932, vol. II, p. 188), n-a plăcut... voiesc a fi sincer; asta mă surprinde! Mi s-ar părea cum că asta comedie este mai bună decît *Fata de birău*".

Slavici părăseşte comedia şi se îndreptă spre drama romantică, istorică.

O corespondenţă îndelungată a purtat în legătură cu *Bogdan-vodă* — cum se va vedea la momentul oportun — cu *Gaspar Graţiani* şi *Ursita*. Aceasta din urmă, ca şi *Bogdan-vodă*, n-a fost nici publicată, nici jucată. Se pare că s-a pierdut sau poate se află şi ea printre hîrtiile lui Slavici, păstrate de urmaşii din familia sa. Despre conţinutul ei ne informează chiar Slavici într-una din acele scrisori de care aminteam. „Îţi aduci aminte — îl întreabă pe Iacob C. Negruzzi într-o epistolă din 31 august 1877, idem, p. 282 — de drama mea romantică în versuri albe, pe care o citisem la Iaşi. M-am pus să o lucrez din nou în iambi, făcînd-o totodată mai puţin serioasă. Din cei trei voinici, unul e polonez curtenitor, altul e ungur grosolan, iară al treilea e un voinic bădăran din republica Bîrladului. Afară de aceasta, Rucsandra este una dintre femeile cărora li se aprind călcîiele îndată ce văd o bucată de mustaţă. Astfel, pe alocurea piesa e de o naivitate pe care fetele n-o înţeleg, dar nevestele o ascultă cu plăcere. Dă-mi voie să-ţi comunic două părţi. Polonezul Miţki o întreabă dacă îl iubeşte. Răspuns:

Nu ştiu. Nici eu nu ştiu ce să-ţi răspunz.
Parc-aş dori să fii precum nu eşti,
Şi totuşi parcă-mi place firea ta.
Mă simt atît de bine-n astă clipă.
Ce crezi, voinice?! Ori nu cumva te iubesc?!

Peste puţin, vine ungurul Boris, o îmbrăţişează, o sărută, apoi pleacă spre a face ca nu cumva ceilalţi să prinză ursa. Rucsandra [sic!] rămîne privind în urma lui.

S-a dus! Ce falnic e la umblet şi ţinută,
Şi capul, uite, ce frumos îl poartă!
Ce oare vrea să facă? Negreşit,
Din multe va să facă ce-i mai bine.
Nu ştiu... atît mă simt de nu ştiu cum...
Parc-am visat şi parcă tot visez...
Cînd mîna îmi strînge cu mîna sa,
Nu ştiu, parcă-mi treceau fiori prin vine,
Şi cînd cu braţul m-a cuprins — o, Doamne!
Resimt şi-acum un fel de dezmierdare,
De care-atunci eram deplin cuprinsă...
Iar cînd m-a sărutat, eram să leşin,
Simţeam cum inima mi se strînge
Şi cum mi-a stat deodată răsuflarea.
Zicea că mă iubeşte; mă privea
Cu ochii plini de foc, şi-nvăpăiaţi
Erau obrajii lui atît de rumeni.
Şi totuşi parcă sunt nemulţumită...
Ce oare mai doresc? Ori el nu este
Precum visam pe tînărul iubit?
Ori poate îndestul nu mă iubeşte?
Ce oare mai doresc? Ori poate Miţki
Îmi este mai dorit şi mai pe plac?!

În sfîrşit, chestiunea se lămureşte cînd soseşte Fulger, adevăratul «ursit» ,şi nu ne îndoim că, după cununie, nedumerirea fecioarei încetă".

Iată cît zel depune Slavici în explicarea şi susţinerea creaţiei sale dramatice.

GASPAR GRAŢIANI, DOMNUL MOLDOVEI

A fost publicată în *Convorbiri literare*, an. XXII, nr. 1, 1 aprilie 1888, pp. 1—22; pp. 136—154; pp. 225—242; pp. 308—320; pp. 441—453.

Profesor de istorie, avînd de două ori în viaţă un contact temeinic cu documentele unor vremuri de demult (a fost arhivar la Consistoriul ortodox din Oradea şi mai tîrziu secretar al Comisiei documentelor istorice), Slavici era unul dintre oamenii cu talent indicaţi să facă din istoria poporului un izvor de inspiraţie pentru opera sa[1].

---

[1] Vezi în acest sens N. Iorga, *Romanul istoric şi Slavici*, în *Sămănătorul*, an. V. nr. 18, 30 aprilie 1906.

Ca și alți dramaturgi români, Slavici își alege subiectele sale istorice din epoca cea mai exploatată de romantism, 1400—1600. În acest răstimp istoric fac mai toți dramaturgii noștri să se desfășoare drama domnitorilor care vor să-și salveze patria amenințată de dușmani. E drama care o găsim în Alecsandri, în Delavrancea, în *Letopiseții* lui Sorbul, în *Ringala* lui Victor Eftimiu și într-o sinteză admirabilă în *Vlaicu-vodă* a lui Alexandru Davila.

Mai mult decît toți aceștia, Slavici s-a arătat preocupat de a rezolva unele probleme acute ale epocii sale cu ajutorul evenimentelor din trecutul istoric. De aici, poate, și ostilitatea cu care a fost întîmpinată opera sa dramatică de către reprezentanții claselor exploatatoare.

După cum ne informează Slavici, în lucrarea sa autobiografică *Închisorile mele*, piesa *Gaspar Grațiani* a fost scrisă în 1886: „Încă la 1886 scrisesem drama *Gaspar-vodă Grațiani*, pe care i-am trimis-o direcțiunii Teatrului Național din București". A fost reprezentată pentru întîia oară pe scena Teatrului Național din București la 28 februarie 1888.

Gaspar Grațiani, tragedie istorică în cinci acte, a cărei „întîmplare se petrece pe la 1620, parte la Constantinopole, parte în Modova, a fost întîmpinată cu aversiune", ceea ce i-a provocat autorului o mare mîhnire. „Domnul Olănescu — îi comunică un actor din București lui Slavici — membru în comitet (admiterea pieselor românești în repertoriu se făcea de către un comitet de lectură prezidat de directorul regiei), autor și traducător al mai multor piese clasice, a găsit scrierea dumitale nulă și ridicolă pînă în ultimul grad". Același actor îi explică motivele regionaliste, de ordin extra estetic, pentru care a fost respinsă piesa, atmosfera ilariantă în care s-a citit, imitîndu-se și exagerîndu-se dialectul ardelean.

„...Artistul care era să joace pe Gaspar Grațiani, neconvenindu-i sub nici un chip acest rol, deoarece avea să învețe mult pe de rost, a refuzat cu ușurință de a-l juca și prin urmare direcțiunea a găsit de cuviință a respinge piesa dumitale, deși se găsesc 2—3 persoane printre artiștii teatrului care ar fi putut să facă o frumoasă creațiune din acest rol.

Un alt motiv a găsit direcțiunea pentru a respinge scrierea dumitale, și acesta ar fi că aproape toate frazele sînt repetate de două ori și că piesa ar fi scrisă în dialect transilvănean, deoarece e scrisă de un transilvănean..."

Revista *România literară*, an. VII, nr. 4—5, aprilie-mai 1888, p. 88, nota în cronica sa dramatică: „În toată stagiunea s-a dat o singură piesă originală: *Gaspar Grațiani*, de d-l Slavici. Această tragedie scrisă în genul pieselor nemțești n-a reușit. Multe părți, care ne făceau plăcere la citit, n-au făcut nici un efect pe scenă. Afară de această piesă, nu s-a dat pentru prima dată nici cel mai mic act original care să ne astîmpere dorul de a vedea piese noi de autori români".

În general situația teatrului românesc în acea vreme era precară, „lojile oarbe și stalurile știrbe" — scria ziarul *România liberă* din 21 februarie, înainte deci cu o săptămînă de premiera lui *Gaspar Grațiani* — întristează privirea în toate serile, întocmai ca niște morminte deschise, în fața actorilor ce joacă numai pentru rude și cîțiva prieteni".

Aceasta din pricina unei indolențe inadmisibile față de repertoriul național, original, din pricina unui imens de mare număr de actori necalificați, netalentați.

Repertoriul străin inundase scena Naționalului în acest an, și fiecare piesă era de fapt un fiasco.

„Pîrleală a fost *Sapho*, pîrleală *Teodora*, pîrleală *Francisca Rimini*, pîrleală *Uriel Acosta*, pîrleală *Fotinita*.

E de mirare cum, după atîta pîrleală, mai au unii oameni două degete neatinse de foc, în care să țină moneta ce tot mai întind casierului din cînd în cînd", scrie același ziar în cronica pomenită.

Gaspar Grațiani s-a jucat la Teatrul Național din București în stagiunea 1887 — 1888, pe cînd era director C.I. Stănescu. Titu Maiorescu confirmă faptul în *Însemnări zilnice*, vol. III, notînd: „Duminică 28 februarie/11 martie 1888, sara, la teatru cu Juca (Bengescu) și Tinca (Budișteanu) prima reprezentare a lui *Gaspar-vodă Grațiani* de Slavici".

Ziarul *Epoca* anunța cu entuziasm premiera piesei, punînd în ea speranțe dintre cele mai mari:

„Mîine seară Teatrul Național dă prima reprezentațiune a dramei *Gaspar Grațiani*, lucrare originală și de mult merit, datorită d-lui Ioan Slavici. Un mare număr de loge sînt deja date și cei ce doresc să asiste la această frumoasă reprezentație ar trebui să se grăbească".[1]

Piesa lui Slavici a fost fluierată și în schimb s-a pus în locul ei „batjocura și caricatura franțuzească, intitulată *Bărbatul cu trei*

[1] *Epoca* din 28 februarie (11 martie) 1888, an. III, nr. 678, p. 3.

neveste, care la Paris se joacă prin cîrciumi, iar nu pe scena teatrelor subvenţionate de stat" ne informează un contemporan, indignat de respingerea piesei lui Slavici, adăugînd că se va juca, în locul piesei lui Slavici, „*Radicalele* d-lui Odobescu, în care-şi bate joc, în modul cel mai grosolan, de transilvăneni".

Din repertoriul original în aceeaşi stagiune au continuat să fie jucate *Fîntîna Blanduziei* şi *Piatra din casă* de V. Alecsandri, *Răzvan şi Vidra* de Hasdeu, *O scrisoare pierdută* şi *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale.

Toate aceste piese s-au reluat în stagiunile următoare, în afară de a lui Slavici, ceea ce arată că *Gaspar-vodă Graţiani* nu a găsit ecou în conştiinţa potentaţilor poate tocmai pentru umanismul şi larga ei toleranţă în ceea ce priveşte problema naţională şi religioasă. Slavici se aştepta, de altfel, la o astfel de primire ostilă, cum se poate vedea dintr-o scrisoare trimisă lui Titu Maiorescu la 6 februarie 1866: „N-am nici o garanţie că reputaţiunea mea literară nu va suferi prin reprezentarea acestei drame *(Gaspar Graţiani*, n.n.), iar cît pentru cîştigul material, pe care aş putea să-l am, nu mai sunt băiat acum şi ştiu că trebuie să fac corecturi ori să compilez cărţi de bucate dacă vreau să cîştig cu munca literară" (scrisoare către T. Maiorescu, ms. 4708-4715, Biblioteca Academiei R.S.R.).

Se ştie că scriitorul ardelean a avut tot timpul vieţii sale o atitudine justă în problema naţională. Mediul în care a trăit i-a impus de mic copil o asemenea atitudine. În Şiria, locul natal al lui Slavici, locuitorii aparţineau diferitelor naţionalităţi din imperiul austro-ungar. Astfel, Slavici, copil fiind, a avut prilejul să înveţe, să se joace cu copii maghiari, saşi, cehi, sîrbi, evrei, să scape de dezonorantele prejudecăţi naţionaliste. Cîtă frumuseţe morală exprimă în acest sens vorbele Marei din romanul cu acelaşi titlu cînd îşi învaţă copiii cum să se comporte cu oamenii de alt neam.

În piesa istorică *Gaspar Graţiani, domnul Moldovei*, Slavici tratează pentru prima dată în opera sa beletristică ideea — pe care o va relua în repetate rînduri — înţelegerii dintre diverse naţionalităţi. Rezolvarea ei Slavici o face în spiritul toleranţei propovăduite de Lessing, a cărui operă, *Nathan Înţeleptul*, scriitorul ardelean, cu studii la Viena, o studiase, fără îndoială, cu pasiune. Înţelegerea şi respectul faţă de oamenii aparţinînd altor naţionalităţi i le insuflase în suflet încă din anii copilăriei mama sa: „Dacă-ţi rămîne o bucată de pîine — îmi zice ea — şi o cer de la tine doi dintre ai tăi, s-o tai în două bucăţi deopotrivă de mari, pentru fiecare cîte una · Tot aşa să faci dacă doi străini îţi cer bucata. Dacă, însă, unul dintre ai tăi şi un străin ţi-o cer, să tai bucata aşa ca una dintre cele două bucăţi să fie mai mare. Iar pe aceasta străinului să i-o dai, căci al tău îţi este mai apropiat şi din partea lui dai ceea ce e mai mult" (I. Slavici, *Amintiri*, Bucureşti, 1924, p. 13).

Convingerea că teatrul este destinat să educe o exprimaseră chiar primii noştri dramaturgi, un Iordache Golescu, Costache Bălăceanu, Costache Facca, sau, ceva mai tîrziu, Alecsandri şi C. Negruzzi. Acesta din urmă va rosti răspicat o atare convingere: „Teatrul îi o oglindă"... „Tot ce este în lume, în istorie, în om se priveşte. El învie pe eroul mort şi după 30 de veacuri îl aduce de înflăcărează iarăşi simţirea şi inima privitorului. El înfruntează pe cel rău, arătîndu-i subt o alegorie frumoasă toată urîciunea şi degrăduirea năravului său şi criticînd pe cel trecut, loveşte şi arată cu degetul pe cel de faţă" (C. Negruzzi, *Prefaţă la melodrama dramaturgilor Victor Ducange şi M. Dinaux*, „*Treizeci ani sau viaţa unui jucător de cărţi*", *Opere alese*, E.S.P.L.A., „Biblioteca pentru toţi", vol. I, 1954, p. 272).

Iar Iancu Văcărescu — efor al teatrelor pe vremea lui Alexandru Şuţu — cu prilejul celei dintîi reprezentaţii teatrale în limba română (1819) scria:

„V-am dat teatru, vi-l păziţi
Ca un lăcaş de Muze;
Cu el curînd veţi fi vestiţi
Prin veşti departe duse.

În el năravuri îndreptaţi,
Daţi ascuţiri la minte.
Podoabe limbii noastre daţi
Cu româneşti cuvinte."

pentru a nu mai aminti pe Alecsandri, Hasdeu şi Caragiale în această privinţă.

Ca şi înaintaşii săi, Slavici credea sincer că poate rezolva prin intermediul teatrului unele probleme acute şi dificile ale actualităţii vremii lui. Pasiunea înnăscută pentru studiul istoriei e alimentată şi de această dorinţă de îndreptare a societăţii prin scris. Ca secretar al Comisiunii documentale, ca cercetător pasionat al trecutului poporului nostru, ca profesor de istorie şi autor al unei istorii universale şi al unor studii privitoare la istoria românilor, Slavici cunoaşte bine trecutul neamului său şi adeseori se vede ispitit să-l evoce în opere literare, în drame ca: *Gaspar Graţiani, domnul Moldovei*, *Bogdan-*

vodă, sau în romanele din ciclul *Din bătrîni*, pe care intenționa să le scrie, neizbutind însă să isprăvească decît două volume.

De fapt, un savant de mare prestigiu, ca Nicolae Iorga, a exprimat aprecieri elogioase chiar în legătură cu stricta activitate de istoric a lui Ioan Slavici.

Referindu-se la o sinteză de istorie maghiară, realizată de scriitorul de mai tîrziu, Iorga scria: „... Sinteza de istorie maghiară care ne dă puternica sforțare de a frămînta cu bun-simț și realitate vie cuprinde pagini de cea mai adevărată și mai strîns legată istorie, așa cum pînă atunci nu mai scrisese nimeni la noi, Slavici fiind astfel istoric înainte să fi început să scrie istorie Xenopol..."[1]

Prima piesă istorică a lui Slavici, *Gaspar Grațiani*, se desfășoară aproape cu aceleași date dramatice ca și *Despot-vodă*[2] a lui Vasile Alecsandri. Deși piesa lui Slavici se apropie incontestabil de drama lui Alecsandri prin frumusețea limbii, prin destinul tragic al personajului ce se distruge pe sine în numele unui ideal de umanitate, a rămas uitată, nefiind apreciată la justa ei valoare. G. Călinescu, de pildă, în *op. cit.*, îi acordă un singur cuvînt „A scris și o dramă istorică, *insuficientă* (s.n.), *Gaspar Grațiani*".

E evident că un savant chiar ca G. Călinescu a trecut fugar peste această latură a creației lui Slavici, nemenționînd celelalte piese istorice, de a căror existență vorbise Slavici însuși în locurile citate de noi, iar mai tîrziu, în 1925, le pomeniseră: Scarlat Struțeanu, *Cîteva date bibliografice ale operei lui I. Slavici*, în *Mișcarea literară*, an. II, nr. 42, 29 aug.-3 sept. 1925 p. 2, și G. Baiculescu, *Operele lui Slavici*, *Adevărul literar și artistic*, an. VII, nr. 247,30 aug. 1925, p. 3.

Despre cunoașterea operei dramatice a lui Slavici ne vorbește și necrologul semnat de M. Sipăneanu într-o publicație serioasă, ca *Dacoromania*, în care se punea mult preț pe exactitatea și bogăția informațiilor. „Și nici în teatru n-a fost mai norocos. Pentru drama sa istorică *Gaspar Grațiani*, publicată în *Convorbiri* (1881—1889) (sic!) a primit încurajări din partea lui T. Maiorescu, dar ea a fost respinsă de comitetul de lectură al Teatrului Național". Totuși, după cum am precizat pe baza jurnalului lui Titu Maiorescu și a unei informații din ziarul *Epoca*, piesa s-a jucat și, în ciuda așteptărilor, a căzut.

[1] N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, I. *Crearea formei* p. 185, București, 1934.

[2] *Despot-vodă* s-a jucat pentru întîia oară în septembrie 1879 la Teatrul Național din București și a fost tipărită în 1880.

Piesa este îndeajuns de antrenantă, acțiunea bine condusă, iar personajele, fie că sînt reale, ca: Gaspar Grațiani, domnul Moldovei (1619—1620), Nino[1], om de credință al lui Grațiani, vornicul Bucioc, hatmanul Șeptilici, postelnicul Goia, vistiernicul Vasile Lupu, toți moldoveni cu rol de seamă în acțiune[2], fie că nu sînt atestate istoric, ca: Sara, evreica favorită a sultanei Mapeiker, unchiul Sarei, Baruch, și alții, sînt vii, sub raport artistic, și bine conturate. Atmosfera epocii, autentică și convingătoare, dă și ea viață personajelor.

Acțiunea se petrece parte la Constantinopole, parte în Moldova.

În casa dragomanului Borisi, Locadelo (un pretendent la tronul Moldovei), discută cu Van Olen, ambasadorul olandez, despre Gaspar Grațiani, caracterizîndu-l din capul locului în ceea ce are el esențial:

„LOCADELO

Îl cunosc de-aproape; îl știu încă de pe cînd a venit aici: Gaspar Grațiani, ce se mai zicea și nobil de Gratișad, un ceasornicar, un biet muritor ce bătea pe la toate ușile ca să-și vîndă marfa."

Van Olen, exprimînd un punct de vedere mai larg, împinge mai departe caracterizarea și cunoștințele noastre despre personajul central al piesei: „Nu-l căuta ce-a fost odinioară, ci-l vezi ce este acum: duce de Paros și Naxos[3], ambasador al sultanului Ahmed I, om de încredere al marelui vizir Chalil-pașa, persoană grată atît împăratului roman, cît și regelui din Polonia, om norocos și dibaci, care știe să se folosească de împrejurări. Ai un rival primejdios, foarte primejdios rival!"

Locadelo îl consideră mai puțin primejdios decît pînă acum, fiindcă Gaspar nu se mai bucură de sprijinul evreicii Sara, femeie

[1] E vorba de Almaro Nani Boilo, care a trimis multe scrisori despre Țările Române în Italia (vezi *Documentele Hurmuzaki*, epoca respectivă.)

[2] În legătură cu caracterul real al acestor personaje, cf.: N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XXXI, p. 74 ș.u.; *Viața lui Gaspar Grațiani, scrisă de prietenul și tovarășul său, Ioan Iancovici, la 1665*, în *Hurmuzaki*, Documente, supl. II, vol. 3, pp. 62—69, București, 1900; Martin Zeiller, care, în cartea sa *Beschreibung des Königreiches Polen*, Ulm, 1657, p. 57, spune despre el; „Gaspar Gratianus so von Gratz aus den Lande Steur burtig gewest sei soll", Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-vodă încoace*, *Opere*, E.S.P.L.A., 1958, capul al optulea, pp. 66—75.

[3] Pentru serviciile făcute turcilor ca dragoman, a fost dăruit cu aceste două insule.

cu multă trecere la serai şi favorita sultanei Mapeiker. Cu ajutorul Sarei, care-l iubeşte pătimaş, Graţiani ajunge domn. E sugestiv redată tîrguirea tronului, intrigile şi viaţa politică necinstită, coruptă, în care totul se cumpără cu bani. Faţă de această mentalitate, Graţiani se defineşte ca un personaj luminat de sentimente mai umanitare. Cînd Mehemet Ali-aga, capul ienicerilor, îi ţine gata douăzeci de pungi pentru serai, Graţiani îi spune iubitei sale Elvira, fiica lui Borisi, dragomanul veneţian: „E darnic om agaoa! Douăzeci de pungi, nu mai puţin, pentru ca să-i întorc treizeci! Ei! nu vreau! Nu voi jefui ţara chiar mai-nainte de a-i fi domn!"

Aceeaşi atitudine fermă are Gaspar Graţiani şi faţă de boierii corupţi, care-i propun să-i dea Sarei plocon pentru a obţine domnia: „Nu vreau să mă leg faţă cu nimeni! Nu sporesc haraciul, nu dau pocloane [sic!], nu cumpăr scaunul, nu vreau să intru înglodat în ţară; ori sunt domn de capul meu, ori nu-mi trebuie domnia".

E de remarcat faptul că, în privinţa luptelor pentru domnie, Slavici menţine atmosfera de la sfîrşitul veacului al XVI-lea, cînd lupta aceasta era într-adevăr acerbă. În veacul al XVII-lea luptele şi intervenţiile erau inutile, Poarta neluîndu-le în consideraţie. De la Poartă se trimitea un domn, şi voinţa ei era lege.

Pentru sporirea conflictului dramatic, Slavici, care cunoştea acest lucru, păstrează, totuşi, atmosfera de la sfîrşitul veacului al XVI-lea.

În realitate, Graţiani nu era un suflet atît de ales. Documentele istorice ne informează că el a căpătat domnia la insistenţele sale.

Totuşi, Graţiani, cu ajutorul Sarei, ocupă tronul.

Înfăţişînd în pagini dramatice, uneori, prietenia şi dragostea dintre Gaspar Graţiani şi Sara, autorul are prilejul să veştejească prejudecăţile naţionale şi religioase, să înalţe un elogiu umanismului, frumuseţii morale a omului — om cu adevărat.

Un personaj ca Baruch, unchiul Sarei, reprezintă o mentalitate mărginită, retrogradă, meschină. În opoziţie cu el, pe alte coordonate etico-filozofice, se defineşte figura luminoasă a Sarei, cu largile ei vederi umanitariste, în care dragostea curată, pătimaş de puternică, învinge străvechi prejudecăţi discriminatorii.

Replicîndu-i lui Baruch, Sara se ridică împotriva acestei mentalităţi: „Tu voieşti mai bucuros ca eu să fiu nefericită decît ca un creştin să fie fericit. Asta nu e bine, Baruch, fiindcă toţi suntem carne de om, sînge de om, toţi avem suflet de om — şi de aceea am zis: «Saro, tu nu trebuie să asculţi pe Baruch, pentru că Baruch e orb

şi nu vede cu ochii lui, e ameţit şi nu simte cu inima lui, nici judecă cu mintea lui»".

Acestei integrităţi morale, exprimată de Sara, în numele dragostei şi al înţelepciunii, Graţiani îi adaugă alte dimensiuni izvorîte din însăşi raţiunea de a fi a omului:

„GRAŢIANI

Baruch, tu auzi acest glas înţelept: pleacă-te şi-l ascultă!

SARA

El nu poate; nu-l iartă legea lui.

GRAŢIANI

Legea mai presus de toate e legea firii omeneşti; s-o asculte pe aceasta!"

Dragostea dintre Graţiani şi Sara pare a se împlini peste toate prejudecăţile. Raţiunea lor luminată învinge orice barieră, şi amîndoi sînt hotărîţi să facă Moldova fericită. Graţiani, înţelegînd să îmbine fericirea personală cu fericirea tuturor, mărturiseşte într-o mişcătoare şi lucidă tiradă din actul II, scena IX, intenţiile sale de a reface economia şi a ridica la prestigiul cuvenit politica Moldovei:

„Iubirea moldovenilor am să mi-o cîştig lucrînd pentru binele lor. Mult a fost Moldova încercată. Ani şi ani de-a rîndul, întregi vieţi de om cîmpiile au stat deşerte, satele ei au fost pustiite şi lanurile ei călcate de năvălitori. Astăzi grînele ei grele ca aurul mucezesc prin gropi, cirezile de boi îmbătrînesc neînjugate, caii cei mai frumoşi zburdă neînşeuaţi prin livezile ei, lîna turmelor de oi rămîne risipită prin mărăcini, mierea adunată picătură cu picătură se acreşte, cel mai nobil vin se varsă pe jos, căci n-are ţara buţi să-l încapă; popoare întregi s-ar putea hrăni din bogăţiile ce se risipesc în Moldova. Şi totuşi ţara e săracă. Voi pune-o în legătură cu lumea, îi voi cîştiga prieteni şi ocrotitori, ca să o fac scutită şi bogată, şi nu cer, nu aştept altă răsplată decît ca inimile moldovenilor toate să tresalte *(prezintă pe Elvira)* cînd se va ivi ea, mireasa mea, doamna ţării, în mijlocul lor."

În actul III, Gaspar Graţiani e domn în ţara Moldovei. Împreună cu el e şi Sara. La curtea lui vin ţărani şi tîrgoveţi împovăraţi de prejudecăţi, ca şi Baruch, indignaţi că domnul nu respectă obiceiu-

rile ţării, mîncînd carne în zi de post[1]; cer s-o alunge pe Sara. Gaspar încearcă să-i convingă pe oameni vorbindu-le despre binele adus de domnia lui Moldovei, care de doi ani n-a mai fost călcată de oşti străine şi n-a mai suferit de îngrozitoarele rele dinainte: luarea fetelor, călcarea holdelor etc. Neliniştea mulţimii adunate creşte odată cu insistenţele ei. Graţiani, mînios, îşi pierde însă cumpătul şi ajunge la concluzia că dacă pînă acum „a chivernisit ţara ca un gospodar", de aici înainte va stăpîni-o.

Adevărul istoric e că Moldova n-a avut nici două luni linişte, fiind atacată de turci şi de poloni. În realitate, Gaspar Graţiani nu putea fi un domn patriot, cum şi-l imaginează Slavici. Nu putea fi un domn din şirul lui Alexandru Lăpuşneanu, Ştefan cel Mare sau Petru Rareş, care erau legaţi structural de formele de viaţă ale poporului, unii chiar prin preocupările lor anterioare domniei. Gaspar Graţiani era cu totul străin de popor, nu ştia nici limba acestuia, totuşi Slavici îl vrea un fel de Mircea cel Bătrîn din *Scrisoarea III* a lui Eminescu. E interesantă pentru viziunea lui Slavici această scenă în care-l pune pe domn să stea de vorbă cu poporul, care-i cere şi-i impune anumite lucruri. E dorinţa demofilului Slavici, şi nu realitatea istorică.

Apare Sara, cumpătată în atitudini, calmă, chiar cînd Graţiani o încunoştiinţează de ceea ce vrea mulţimea. Comportarea ei este expresia unui profund umanism, care are darul de a se ridica peste prejudecăţile naţionaliste şi de a dezvălui caracterul lor de clasă, căci pretutindeni clasele explotatoare aţîţă poporul la atare atitudini pentru a-l putea subjuga şi exploata mai bine. Cuvintele Sarei sînt pline de înţelepciune şi adevăr:

„Da, fiindcă sunt ovreică. A spus şi Baruch, unchiul meu, ovreul Baruch, că poporul o va cere aceasta. Mi-a spus şi Nino că o cere poporul. O cer şi boierii, o cere şi vornicul, o cer toţi fiindcă sunt creştini, fiindcă toţi oamenii sunt ca noi, ovreii; dar eu nu mă duc, căci sunt mai cu minte ca dînşii şi zic: «Saro! tu trebuie să rămîi aici să nu laşi pe lefegii să bată poporul cînd cere izgonirea ta, nici pe boieri să jăfuiască ţara pentru ca ei să te sufere la curte. Trebuie să rămîi şi să faci bine, tot bine, pentru ca poporul să vază că mint aceia care spun că ovreii sunt răi, totdeauna răi, şi să te iubească cu toate că eşti ovreică». Lasă-i Graţiani, căci sunt şi ei ca Baruch!"

[1] Faptul e atestat de Miron Costin în *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron-vodă încoace* (ed. P. P. Panaitescu, 1944, p. 46): „Acestu domnu, Gaspar-vodă, niceodată post n-au avut, ce pre ascunsu în toate posturile mînca carne".

Scena aceasta, prin simetria compoziţională, prin atmosferă, prin prezentarea maselor şi confruntarea voinţei lor cu aceea a domnului, prin felul de a înfăţişa înverşunarea cu care mulţimea cere alungarea Sarei, nu numai că aminteşte, dar pare a fi creată chiar sub influenţa scenei din nuvela lui Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanu*, în care poporul mînios cere capul lui Moţoc.

Pînă la urmă, Gaspar Graţiani o alungă, totuşi, pe Sara, care, plecînd la Constantinopole, vine cu oaste împotriva lui. Gaspar, bănuit de trădare, e ucis de propriii lui boieri, Şeptilici şi Goia. De fapt, Slavici îşi îngăduie şi aici o licenţă de ordin istoric, deoarece în realitate n-a avut loc o expediţie specială împotriva lui Gaspar Graţiani pentru un asemenea motiv. Expediţia a fost îndreptată împotriva polonezilor, cărora li s-a alăturat şi Graţiani în lupta de la Ţuţora (1620). Boierii îl ucid pentru că le stricase relaţiile cu turcii.

Aşadar, conflictul dramei istorice *Gaspar Graţiani* este generat de prejudecăţi naţionaliste şi religioase, care fac dintr-un suflet mărinimos şi demofil o victimă. Desfăşurarea acţiunii, logica faptelor şi atitudinea implicită a autorului condamnă cu asprime atare prejudecăţi, sădite de veacuri în conştiinţa oamenilor simpli de către clasele exploatatoare. Reînvierea unor evenimente din veacul al XVII-lea era, fireşte, numai un pretext, căci mesajul piesei era profund actua la apariţia ei. În acest sens, semnificaţia ei se asociază mesajului umanitar, antişovin din nuvela *Crucile roşii*, o aspră critică la adresa politicienilor care cultivau dezbinarea dintre români şi unguri şi menţineau o atmosferă naţionalist-şovină — şi mai cu seamă din romanul *Mara*, unde dragostea dintre Persida şi Naţl ridică aceeaşi problemă, înfăţişată cu mai multă maturitate şi cu mijloace de expresie mai avansate.

BOGDAN-VODĂ

Manuscrisul acestei piese, prezentată pentru prima dată de noi în revista *Luceafărul* nr. 9/1 august 1960, se află astăzi la Biblioteca Academiei R.S.R., cu numărul ~~1922.~~ 5730

Piesa care sub raportul caracterului ei inedit interesează cel mai mult este *Bogdan-vodă*, considerată pierdută pentru totdeauna de însuşi autorul ei, care mărturisea în lucrarea autobiografică *Închisorile mele*, pp. 143—144: „Scrisesem o dramă-n cinci acte, *Bogdan-vodă*, lucrare versificată. Unul dintre ginerii mei, locotenent de rezervă,

tunar la unul din forturile Bucureştilor, a luat manuscrisul ca să-l citească. Peste puţin a fost trimis în toată graba la Turtucaia, de unde a scăpat aruncîndu-se în Dunăre, ca să treacă rîul notînd. Pierdut era şi *Bogdan-vodă*. Mare pierdere n-o fi nici aceasta pentru literatura română, dar pentru mine era o pagubă".

Amărăciunea se adaugă altora care l-au urmărit toată viaţa. Căci altă dată, cu prilejul uneia din desele sale arestări i-a dispărut „manuscrisul privitor la educaţiunea intelectuală şi la cea profesională" şi, odată cu acesta, a dispărut şi „manuscriptul gata de tipar al *Sintaxei*".

Manuscrisele nici unui scriitor n-au avut soarta acelora ale lui Ioan Slavici, care, în timp ce autorul lor stătuse un an în temniţa de la Vaţ, în urma unui proces de presă, şi în vreme ce, după aceea, trecuse prin atîtea alte închisori, se găseau la Siguranţa Statului, de unde, în momentul eliberării sale, autorul, „cu mari greutăţi, intră în posesia unora din ele".

În subtextul frazei referitoare la pierderea[1] manuscrisului dramei *Bogdan-vodă*, se simte o undă de amărăciune care ne vorbeşte şi despre nestrămutata credinţă a lui Slavici că dramaturgia e chemarea supremă.

Manuscrisul are formatul unui caiet de 8°, confecţionat de autor din hîrtie velină, neliniată. El numără 61 de pagini, scris cu cerneală numai pe recto. Pe copertă scrie: „*Bogdan-vodă*. Dramă. Cinci acte". Evident, întregul manuscris reprezintă o transcriere, fiind incredibil de îngrijit pentru o variantă asupra căreia autorul ar fi lucrat efectiv. Nu conţine decît cîteva ştersături neînsemnate. Aceasta n-ar fi totuşi un indiciu pe deplin în stare să susţină ipoteza unei copii făcute ulterior, deoarece, din mărturisirile intimilor lui Slavici, sîntem informaţi că procesul său de lucru era a rescrie întreaga pagină în momentul în care făcea o cît de mică ştersătură.

Pentru ca piesa *Bogdan-vodă*, în a cărei valoare credea cu toată fiinţa, să devină cunoscută, Slavici s-a zbătut mult, purtînd o lungă corespondenţă cu Iacob Negruzzi, redactorul revistei *Convorbiri literare*, unde intenţiona să o publice. „Numai acuma îţi pot trimite pe *Bogdan-vodă* — îi scrie el acestuia din Bucureşti, la «15 mărţişor

[1] Am văzut împrejurarea în care Slavici credea că şi-a pierdut manuscrisul *Bogdan-vodă*. Probabil pe baza ciornelor — şi a notelor păstrate, autorul a realizat o nouă versiune, sau poate chiar prima a fost salvată şi păstrată de ofiţerul de tunari, care nu era altul decît profesorul Scarlat Struţeanu. Fiul său, scriitorul Alexandru Struţeanu, ne-a pus la dispoziţie acest manuscris inedit, rămas împreună cu alte documente în arhiva lui Slavici, acum în posesia sa.

1876». Numai astăzi am izbutit a-l primi. Pentru aceea nici nu-ţi puteam scrie pînă acum.

Dacă mai e cu putinţă, ar fi bine ca *Bogdan-vodă* să fie publicat încă acum. Sunt curios cum îl va primi *Junimea*."[1]

Pontifii *Junimii* o primesc cu răceală, căci Slavici se vede nevoit să revină, la 24 aprilie 1876, cu o scrisoare, în care să apere valoarea piesei. „*Bogdan-vodă* e o dramă bună, cel puţin mai bună decît tot ce am scris eu pînă acum. Cred că n-ai făcut bine de a nu o fi publicat. O vei publica însă şi nu-ţi va părea rău de a o fi făcut. Repet încă o dată, drama e bună. Vorbesc despre ea ca şi cînd nu aş fi scris-o eu. Te rog, ia poveştile mele, novelele mele, comediile mele, pe *Safta* şi apoi pe *Bogdan-vodă*, le ia şi le pune alăturea, le aseamănă şi vei găsi aceleaşi vederi estetice. Aceasta îi dă paşaport literar. Este o dramă românească, ce în fel şi chipuri nu are a face nici cu Shakespeare, nici cu Schiller, e, dacă îşi place, o şcoală rea, dar o şcoală deosebită, o şcoală fără viitor, dar o şcoală populară. Această popularitate consistă în temeiurile etice ale dramei."[2] Spre sfîrşitul aceleiaşi scrisori, după o argumentată demonstraţie estetică, Slavici insistă din nou pentru publicarea piesei, lăsînd a se înţelege că urmărea prin tipărirea ei o finalitate artistică bine gîndită, un clar mesaj etic şi social:

„Atît de interesantă ca şi *Iulius Caesar* e drama mea, şi e bine că nu e mai interesantă; e atît de interesantă ca şi o poveste, ca şi *Popa Tanda*, atît de interesantă, încît o putem citi fără a fi siliţi să pierdem impresiunea gîndind mereu la sfîrşit.

Limba? Să lăsăm generaţiunea viitoare să aleagă ce va găsi bun. Nici Alecsandri nu rămîne întreg. Eu te rog să publici pe *Bogdan-vodă* cît mai curînd, cît mai curînd. Pentru ce cît mai curînd nu mă întreba."[3]

Tendinţa socială a operei, caracterul ei adînc patriotic au nemulţumit, desigur, pe adepţii „artei pentru artă" de la *Convorbiri literare*, care nu puteau să-i ierte lui Slavici faptul că, alegîndu-şi un subiect din trecutul îndepărtat al istoriei Moldovei, avea, de fapt, în vedere realităţi sociale ale vremii.

Într-o scrisoare nedatată, adresată lui Iacob C. Negruzzi, scriitorul exprimă răspicat ideea că, prin subiectul împrumutat din evu

[1] Ioan Slavici, *Scrisoare către Iacob Negruzzi* în *Studii şi documente literare*, Buc., 1932, vol. II, pp. 275—276.
[2] *Idem*, p. 277.
[3] *Idem*, p. 278.

mediu românesc, se referă la probleme sociale contemporane lui „Sujetul dramei — scrie Slavici — e istoric. Bogdan-vodă, tatăl lui Ştefan cel Mare. Am ales această epocă fiind cea mai asemenea cu a noastră.“[1]

Slavici avea, fireşte, în vedere situaţia care, prin aducerea în ţară a Hohenzollernilor şi instaurarea regimului burghezo-moşieresc, a statornicit o cruntă exploatare a maselor de către clasele asupritoare şi a înlesnit pătrunderea masivă a capitalului străin în economia naţională, răpindu-i României independenţa pentru care poporul vărsase atîta sînge de-a lungul îndureratei sale istorii. Politica antipopulară a burghezo-moşierimii, în frunte cu Carol I, care nici nu ştia româneşte, a indignat masele muncitoare şi a trezit adînci nemulţumiri în rîndurile scriitorilor noştri, care au condamnat-o cu modalităţi dintre cele mai diverse, de la alegoria istorică pînă la pamfletul făţiş, necruţător al unora ca Traian Demetrescu, A. Vlahuţă, Delavrancea, Caragiale, Macedonski ş.a. E o epocă în care reprezentanţii claselor exploatatoare se întreceau în a scoate ţara la mezat, aservindu-i bogăţiile şi independenţa capitalului străin numai pentru a-şi asigura cîştiguri fabuloase şi poziţii sociale avantajoase.

Acţiunea piesei se petrece „pe la 1455“, zice Slavici eronat, căc conform informaţiilor istorice sigure, Bogdan al II-lea, eroul piesei, domneşte între 12 octombrie 1449 şi 17 octombrie 1453.

După glorioasa domnie a lui Alexandru cel Bun, numeroşii săi fii încep războaie feudale, fratricide. În Moldova e o atmosferă apăsătoare, plină de nesiguranţă şi vărsări de sînge. Boieri vicleni, nesăţioşi, pizmătareţi, ţes intrigi, dezbină domniile şi aduc Moldovei multă osteneală şi suferinţă.

„Atît amar de timp ne-am sfîşiat,
Noi între noi mereu am sîngerat,
Încît Moldova s-a sleit, şi azi
Ne plîng de milă toţi. Destul acum!
....
Dar nu din casa mea, o, nu din ea,
Ci de la voi, boieri nesăţioşi
Şi răi şi pizmătareţi, a pornit
Urgia făr' de frîu ce ne-a orbit...“

zice cu amărăciune, în scena a IV-a a primului act, Alexandru-vodă, unul din eroii centrali ai dramei lui Slavici.

---

[1] *Idem*, p. 292.

În scaunul Moldovei, la Suceava, se află acum Alexăndrel, un tînăr în pragul a 17 ani[1], necopt pentru o asemenea sarcină şi pentru vremuri atît de grele.

Una din referirile cele mai vechi privitoare la personajele şi la epoca de care se ocupă Ioan Slavici o găsim în *Letopiseţul de la Bistriţa*, care scrie: „În anul 6957, luna octombrie în 12, venit-au Bogdan-voevod şi au lovit pe Alexăndrel-voevod la Tămăşani, aproape de Tîrgul Romanului, şi i-au omorît o mulţime de boieri, între care pe Oancea, logofătul şi pe Costea Andronic; şi mulţi alţii au fost omorîţi. În anul 6959, luna lui octombrie în 16, venit-au Petru-voevod la Răuşeni, într-o vineri în zori de zi, şi i-au tăiat capul“.

După toate probabilităţile, Ioan Slavici nu s-a inspirat din *Letopiseţul de la Bistriţa*, ci din *Letopiseţul Ţării Moldovei* al lui Grigore Ureche, de unde împrumută şi cîteva erori: mai întîi, data de 1455, căci Ureche spune: „Văleatul 6962 (deci 1455), după doi ani a domniei lui Bogdan-vodă, scrie letopiseţul cel moldovenesc c-au venitu fără de veste Petru-vodă ce l-au poreclit Aron şi au aflat pe Bogdan-vodă la satul Răuşenii, din jos de tîrgul Sucevii, şi l-au lovitu, vineri în revărsatul zorilor, octombrie 16. Şi acolo i-au tăiat capu lui Bogdan-vodă. Decii au stătut la domnie Aron-vodă“.[2]

Păstrarea datei eronate, felul în care concepe Slavici unele personaje ne îndreptăţesc să stabilim sursa de inspiraţie în Grigore Ureche. Astfel, de pildă, în manuscrisul lui Ureche se vorbeşte de Costea Andronic ca de două persoane, Costea şi Andronic, cîtă vreme, aşa cum se vede din manuscrisul de la Bistriţa şi cum s-a corectat ulterior şi în Ureche, este vorba de aceeaşi persoană. Slavici introduce însă în piesă, sub influenţa erorii din Ureche, pe un Andronic postelnic, iar pe urmă hatman, şi pe un Coste boier.

Observaţiile acestea ţintesc, fireşte, către o pătrundere mai intimă în procesul de elaborare a lucrării şi nu intenţionează a-l dojeni postum pe scriitor. Au procedat asemănător şi Negruzzi, şi Odobescu, şi Davila. E ştiut că realismul operei, inspirată din trecutul istoric, nu constă atît în respectarea riguroasă a tuturor amănuntelor, cît

---

[1] Faptul reiese din însemnarea în limba latină — *Alexandri way (vo) de 1459 fuit XVII annorum* — scrisă pe verso la o scrisoare către neguţătorii din Braşov, datată Vaslui, 3 august 1449. (Vezi Vasile Pârvan, *Alexăndrel-vodă şi Bogdan-vodă, şapte ani din istoria Moldovei*, Bucureşti, 1904).

[2] Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, E.S.P.L.A., 1955, p. 82. Întîmplarea referitoare la sfîrşitul tragic al lui Bogdan e relevată pe larg şi de Gh. Şincai în *Cronica românilor şi a mai multor neamuri*, tom. II, ed. a II-a, Buc., 1886, pp. 29—34.

în sesizarea esenţei sociale, a tendinţelor generale, a legilor obiective de dezvoltare a societăţii în epoca respectivă. Aceste cerinţe Slavici le-a respectat în grade diferite, urmărind însă cu consecvenţă să dea unor episoade din trecut funcţii etice, exemplare pentru vremea lui. Felul în care sînt conduse personajele în subiectul şi intriga piesei reliefează cu prisosinţă orientarea realistă a scriitorului în rezolvarea temei din drama *Bogdan-vodă*, şi anume: lupta moldovenilor pentru independenţă.

Acţiunea începe în sala tronului de la curtea domnească din Suceava. Boieri, tîrgoveţi, oşteni stau de vorbă, agitaţi de ideea că Alexandru-vodă a închinat „pe ascuns" ţara „măritului Cazimir, crai al leşilor". Moldovenii se opun, iar Alexandru-vodă se poartă despotic, ameninţă şi pune „gura tuturor sub zăvor". Presimţind pericolul care se apropie, oamenii din popor, oşteni simpli, stăruie pe lîngă hatmanul Bogdan să i se opună domnitorului. Acesta, pentru început, respectînd dreptul divin al domnului, nu se lasă înduplecat. Dar insistenţa oştenilor e irezistibilă. Forţa maselor e de neînfrînt, Slavici voind să spună, parcă asemeni lui Alecsandri, că „poporul e mai puternic decît boierimea trădătoare". Prin atenţia acordată maselor populare, piesa aceasta a lui Slavici ocupă una din poziţiile cele mai avansate. Chiar cînd Bogdan ezită, oştenii nu sparg tabăra şi rămîn să se lupte cu lefegiii lui vodă Alexandru. Voinţa maselor se afirmă îndrăzneţ şi răspicat în scena a VII-a din actul III:

„COSTE

Acum e rîndul nostru să vorbim,
Pe vodă-n scaun nu-l mai suferim!

CODAC

Noi, oastea, pe hatman domn ni-l dorim.

(Voci)

UNA

Pe el!

ALTELE

Da, da. Pe el.

IAR ALTELE

Aşa voim.

Împins în acţiune de voinţa maselor şi animat de un fierbinte patriotism, vădind o tactică remarcabilă (amintind pe aceea a lui Vlaicu din piesa lui Al. Davila), hatmanul Bogdan se încumetă să înfrunte, totuşi cu multă prudenţă deocamdată, hotărîrea domnitorului:

„Măria-ta! Ai spus ce-aveai de spus,
Iar noi te-am ascultat şi-am înţeles
Ce vrei să ştim, ce fel de gînduri ai.
Ascultă-acum să-ţi spun şi eu, aici,
În faţa tuturor, ce zicem noi,
Moldova viiuă cum o vezi şi-o ştii,
Eşti domn şi n-ai stăpîn asupra ta,
Şi orişice vei fi făcînd, de-i bun,
De-i rău, e bun făcut şi pentru noi.
Tăcuţi, supuşi urmăm porunca ta.
Tu însă eşti stăpîn numai pe vreri,
Pe suflete nu eşti, nu poţi să fii,
Şi dacă ne supunem toţi, ţi-o spun,
În silă, sîngerînd, o fac cei mulţi.
Tu întri la stăpîn, şi păzitor
Îi zici. Eu nu te însoţesc... Stăpîn
Nu am decît pe singur domnul meu,
Eu lui mă-nchin, mă plec, ş' numai lui
Iar altuia în veci nu mă supui."

Adept al domniei despotice, dispreţuind voinţa maselor, Alexandru-vodă întrerupe mîndru şi brutal intervenţia hatmanului Bogdan:

„Nu v-am chemat ca să vă-ntreb ce vreţi,
Şi nici nu ţin s-o ştiu. Am spus ce-am spus,
Şi grija mea de cel ce-i nesupus!"

Bogdan pare să împrumute în primul vers ceva din masca lui Vlaicu-vodă, care întrebase cîndva pe doamna Clara, prefăcut strategic: „Că te vrem pe veci stăpînă-naltă, doamnă, tot nu ştii?" şi îl încredinţează pe domn de supuşenie, dar nu şi de dăruirea sa:

„Supuşi suntem, supuşi şi umiliţi,
Dar nu cu gîndul, nici cu inima,
O, nu! Cînd alţii ţara o păzesc,
Eu nu mai sunt legat de spada mea.
Ţi-o dau! Hatman să-ţi fie cine-o vrea."

Credem că această francheţe a lui Bogdan, foarte lăudabilă sub raport etic, nu poate asigura conflictului piesei adîncimea necesară. Personajele tratează prea tranşant lucrurile, şi totuşi cu resemnare. În aceasta rezidă slaba consistenţă a conflictului.

Tot timpul acţiunii Bogdan se comportă conform unor principii etice care nu-l lasă să atace pieziş ca hatman, dar nici să realizeze momente cu adevărat dramatice ca erou literar.

Îl consideră pe Alexandru copil şi-i face vinovaţi de fapta sa doar pe boierii hrăpăreţi şi trădători.

Sub presiunile boierilor, printre care vicleanul Hulpe şi perfidul Aron, domnitorul hotărăşte să-l alunge pe Bogdan din funcţia de hatman şi cere să fie adus legat. Fidel principiilor sale, acesta nu protestează, considerînd acţiunea un drept al domnitorului. Ostaşii, oameni din popor, sînt însă neclintiţi în credinţa faţă de Bogdan. Ei se luptă eroic cu lefegiii aduşi de Alexandru împotriva acestuia şi pătrund în curtea domnească. La îndemnul lui Hulpe, domnitorul fuge cu boierii săi să ceară ajutor de la leşi, căci tirania internă nu mai avea putere suficientă pentru a stăpîni poporul. E bine prinsă psihologia, mentalitatea şi „filozofia" puterii tiranilor-exploatatori:

„ALEXANDRU-VODĂ

Să-l ţin cu frică, dar de unde iau
Puterea?

HULPE

Caut-o la cei ce-o au.
(Tainic)
Cînd vrea să-şi mîne luntrea după plac,
Luntraşul nu îşi caută razămul
În luntre chiar, ci în afar' de ea.
Şi domnul tot aşa e îndrumat."

La sosirea oştilor străine, Bogdan cu moldovenii săi îi aşteaptă într-o pădure la o trecătoare. Bogdan îi hărţuieşte şi-i uzează pe invadatori pînă cînd, în cele din urmă, îi atrage în cursă cu ajutorul unui diac. Bogdan, acum domn al Moldovei, se adresează noului hatman:

„BOGDAN

Oricum ar fi, hatmane, sunt pierduţi.
Se înăcreşte vinul cel mai bun
Cînd stă-n bătaia soarelui lăsat,
Oşteanul, care e ţinut în loc,
Îşi pierde foarte în curînd şi el
Avîntul de război şi, înăcrit,
Se lasă-n voia întîmplărilor.

Noi grabă nu avem; să stea cît vor.

COSTE

Dar stăm, măria-ta, legaţi.

BOGDAN

Nu ei ne ţin, ci noi i-am prins în laţ
Şi-i obosim, ca să-i putem muia.
Dar să vedem. Diacul e isteţ,
Şi dacă-i trage-n cursă,-i fugărim
De nu mai vin pe-aici cît mai trăim."

La observaţiile lui Coste: „Suntem de tot puţini", Bogdan răspunde laconic şi profund: „Puţini, dar noi" amintind, parcă, esenţa replicii lui Mircea cel Bătrîn, dată trufaşului Baiazid, în *Scrisoarea III* a lui Eminescu.

Bogdan iese învingător. Bunătatea şi atitudinea sa tolerantă îl pierd, însă, căci Aron-vodă îl înfrînge după doi ani.

Figură de o reală frumuseţe morală, Bogdan-vodă, deşi e caracterizat, de alt personaj, ca o fire „năvalnică", e, totuşi, un tip chibzuit de ambiţii personale. E un personaj pe care-l împing mereu din spate oamenii din popor. Se urneşte greu din pricina poziţiei lui sociale. În afară de ideea independenţei ţării, înţeleasă îndeajuns de abstract, el pare adesea că nu vrea nimic, pentru a nu ştirbi autoritatea domnului. Dar mersul obiectiv al istoriei învinge reţinerea sa şi îl face un erou patriot. În figura lui Bogdan, autorul sădeşte un înalt ideal uman. El „e — cum însuşi Slavici mărturiseşte — omul aşezat, care numai anevoie se hotărăşte la ceva, dar hotărît o dată, pune capul în pietri, e un *Popa Tanda*, e un *Petru Viteazul Greuruş*, nu e bufon. E «Frecăţel», e în ultimă analiză «Dănilă Prepeleac», omul «care dă cu bota în baltă», e «hodorosc trosc, mazere de post», e «ist Mann, de Gutes ubt und Boses stiftet» (este omul care face binele şi provoacă răul, care face răul şi provoacă binele)".[1]

Bogdan, în intenţia lui Slavici, e mai mult o funcţie, un simbol decît un personaj propriu-zis. De altfel, aşa e înfăţişat şi rivalul său, Alexandru, care, fiind copil neexperimentat, nu poate acţiona decît ca o unealtă a boierilor din preajma sa. „Se zbate — zice vicleanul boier Hulpe în scena V, actul III — ca să pară-a fi cum vrea, / Dar e mereu cum alţii-l fac".

1 Ioan Slavici, *Scrisoare către Iacob Negruzzi*, în *Studii şi documente literare*, Buc., 1932, vol. II, p. 277.

Conflictul are loc de fapt între boierii trădători, care-l sprijină pe Alexandru-vodă, şi între oştenii patrioţi şi masele populare, care-l sprijină pe Bogdan-vodă. Cei doi eroi par a fi două piese de şah cu care operează cele două forţe antagonice.

Arta lui Slavici constă, în această piesă, în redarea atmosferei şi în înfăţişarea mişcării maselor. Meritul său rezidă, de asemenea, în înţelegerea rolului maselor populare în făurirea istoriei. Oamenii din popor nu sînt prezentaţi ca nişte simpli rezoneri, ci ca nişte forţe vii, active, care au voinţă, dezbat probleme sociale şi politice, se străduiesc să impună un punct de vedere patriotic. Revelatoare în acest sens este scena a II-a din actul al II-lea, cînd oştenii, dîndu-şi seama de intrigile boierilor, îşi exprimă ferm punctul de vedere, mînuind cu abilitate ironia populară, persiflînd cu îndrăzneală instituţii feudale şi titluri socotite sacrosancte:

„CODAC

Umblă unii aşa forfota prin tabără

LINTE

Pare-mi-se că iar se burzuluiesc.

CODAC

[într-o expresie tipic populară, care a făcut obiectul unei interesante discuţii a lui Coşbuc în revista *Vatra* — scoasă împreună cu Slavici şi Caragiale — la rubrica *Vorba ăluia:*]

Ei şi?! Ce-avem noi cu ei?!
Nici în clin, nici în mînec,
Nici la urcuş, nici la coborîş nu-njugăm. [S.n]
Ei cu vodă — ţară; iară noi cu hatmanul—oaste.

VERIGĂ

Tocmai aşa n-o fi, Codace. Boierii spun că vorba e să ne deie alt hatman.

CODAC

Apoi una ca aceasta nu se poate. Cum să ne deie altul cînd nu e decît el?!

LINTE

Uite, il dă-ncolo, şi pune vodă alt om în locul lui.

CODAC

Pune pe dracul! De unde să-l puie dacă nu-l are?!

VERIGĂ

Îl face vodă hatman pe acela pe care-l vrea.

CODAC

Haida-dee! Nu vezi, omule, că nu se poate? Hatmanul nu e doară vodă. Da, vodă faci pe cine vrei, fie slut, fie şchiop, fie chior, fie chiar şi orb, cum a fost Iliaş. Dacă l-au făcut vodă, e vodă, şi n-ai ce să-i faci. Pentru ca să fie însă hatman, trebuie să aibă ceva ce nu orişicine are, să fie cumva...

UN OŞTEAN

Aşa-i! Asta nu se dă: o ai, dac-o ai.

ALTUL

Şi n-o găseşti dacă n-o ai.

IAR ALTUL

Nu calcă hatmanul ca alţii. Alta îi este căutătura. Altul felul lui de a vorbi.

CODAC

Ei vezi, asta e! De ce zic eu că nu se poate?! Oi fi eu prost, cum vi se pare vouă, dar mai prost de cum m-a făcut mama n-o să mă faceţi. Ce naiba?! Am văzut eu cum se bat cocoşii între dînşii, darmite hatmanii dac-ar fi mai mulţi?!

UN OŞTEAN

He-he-he! Aşa-i! Se bat cocoşii. Al naibii Codac!

ALTUL

Unde s-au mai pomenit mai mulţi hatmani?!

IAR ALTUL

Nu se poate, şi dacă nu se poate, nu e cu putinţă.

CODAC

Şi dacă-l dai pe gînsac între gîşte care nu-l cunosc, vai de capul lui, că-i spulberă toate penele.

UN OŞTEAN

Le spulberă.

ALTUL

Rămîne golaş, ca puiul de vrabie.

CODAC

Dar dacă-l dai pe vier în turmă de care nu se ţine?

UN OŞTEAN

Vai de pielea lui, că e-ncolţită din toate părţile.

CODAC

Nu se poate, măi Linte. Măi Verigă, nu se poate. O fi, n-o fi hatmanul a lui vodă, dar oastea e a hatmanului, şi vodă o pate rău de tot dacă nu-şi păzeşte treaba."

E o scenă profund semnificativă pentru atitudinea demofilă a ui Slavici, amintind într-o bună măsură acel act din drama lui Hasdeu *Răzvan şi Vidra*, în care haiducii discută în codru cu o remarcabilă profunzime şi vervă folclorică. De altfel, se pare că există apropieri sensibile între piesa lui Hasdeu şi aceea a lui Slavici chiar în ceea ce priveşte concepţia generală şi structura lor. Ambele piese se înscriu în tradiţia democratică a dramaturgiei noastre istorice de factură romantică. Din ambele răzbate o nemărginită simpatie pentru masele populare.

Ca şi în *Răzvan şi Vidra*, şi din piesa lui Slavici se desprinde într-o imagine realistă triumful maselor populare, al ţării, cum le numeşte Slavici, care spunea în scrisoarea pomenită mai înainte: „Bogdan îşi iubeşte ţara, ţara îl iubeşte pe el: are succes. Alexandru e un om schimbăcios. De asemenea, îşi iubeşte ţara. Rezultatul final nu e nici al lui Bogdan, nici al lui Alexandru: e un succes al ţării, e întemeierea unui nou timp, e cîmpul deschis pentru Ştefan".

Această idee democratică ce stă la baza întregii piese luminînd noi aspecte ale concepţiei artistice a lui Slavici, aduce fără îndoială o contribuţie la înţelegerea mai deplină a personalităţii marelui prozator.

TABLA ILUSTRAŢIILOR

CUPRINS

NOTE

Lector : DACIANA VIŞA
Tehnoredactor : MINA CANTEMIR

Apărut 1972. Tiraj 4.060 ex. legate 1/1. Hîrtie tipar înalt A de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 13,69. Coli tipar 25,5. Planşe tipo 4. A. nr. 4730/1972. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 859—0.

Tiparul executat sub comanda nr. 20 216 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii, nr. 1, Bucureşti
Republica Socialistă România